

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

TRB1 DÜZEY-2 BÖLGESİ BÖLGE PLANI

2024-2028
MEVCUT DURUM

DAYANIKLI GELECEK DAYANIKLI GELECEK DAYANIKLI GELECEK DAYANIKLI GELECEK
BÖLGE MARKA BÖLGE MARKA BÖLGE MARKA BÖLGE MARKA BÖLGE MARKA BÖLGE
KÜRESEL ATILIM KÜRESEL ATILIM KÜRESEL ATILIM KÜRESEL ATILIM KÜRESEL ATILIM
VERİMLİ TARIM VERİMLİ TARIM VERİMLİ TARIM VERİMLİ TARIM VERİMLİ TARIM
DAYANIKLI GELECEK DAYANIKLI GELECEK DAYANIKLI GELECEK DAYANIKLI GELECEK
BÖLGE MARKA BÖLGE MARKA BÖLGE MARKA BÖLGE MARKA BÖLGE MARKA BÖLGE
KÜRESEL ATILIM KÜRESEL ATILIM KÜRESEL ATILIM KÜRESEL ATILIM KÜRESEL ATILIM
VERİMLİ TARIM VERİMLİ TARIM VERİMLİ TARIM VERİMLİ TARIM VERİMLİ TARIM
DAYANIKLI GELECEK DAYANIKLI GELECEK DAYANIKLI GELECEK DAYANIKLI GELECEK
BÖLGE MARKA BÖLGE MARKA BÖLGE MARKA BÖLGE MARKA BÖLGE MARKA BÖLGE
KÜRESEL ATILIM KÜRESEL ATILIM KÜRESEL ATILIM KÜRESEL ATILIM KÜRESEL ATILIM
VERİMLİ TARIM VERİMLİ TARIM VERİMLİ TARIM VERİMLİ TARIM VERİMLİ TARIM
DAYANIKLI GELECEK DAYANIKLI GELECEK DAYANIKLI GELECEK DAYANIKLI GELECEK
BÖLGE MARKA BÖLGE MARKA BÖLGE MARKA BÖLGE MARKA BÖLGE MARKA BÖLGE

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ	v
ŞEKİL LİSTESİ	xiv
HARİTA LİSTESİ	xvi
1 BÖLGENİN DÜNYA VE TÜRKİYE'DEKİ YERİ	1
2 2014-2023 TRB1 BÖLGE PLANI'NIN DEĞERLENDİRMESİ	5
2.1 TRB1 2014-2023 Bölge Planı Kapsamında Gerçekleşen Faaliyetler	6
2.1.1.Eksen 1: Yaşam Kalitesi	6
2.1.1.1 Öncelik 1.1: Sosyal ve Beşeri Sermayenin Gelişimi	6
2.1.1.2 Öncelik 1.2: Fiziki Altyapının İyileştirilmesi	9
2.1.2.Eksen 2: Sürdürülebilir Ekonomi	11
2.1.1.3 Öncelik 2.1: Tarımsal Üretimin ve Verimliliğin Artırılması	11
2.1.1.4 Öncelik 2.2: Alternatif Turizm Türlerinin Geliştirilmesi	12
2.1.1.5 Öncelik 2.3: Endüstriyel Üretimin Güçlendirilmesi	13
2.1.1.6 Öncelik 2.4: Enerji ve Maden Varlığının Etkin Kullanımı	17
2.2 Değerlendirme	18
3 EKONOMİK GÖSTERGELER	20
3.1 Gelir Dağılımı	21
3.2 Sektörel Dağılım	23
3.3 Dış Ticaret	28
3.4 Kamu ve Özel Sektör Yatırımları	35
3.4.1 Önemli Kamu Yatırımları	35
3.4.2 Özel Sektör Yatırımları	37
3.4.3 Doğrudan Yabancı Yatırımlar	43
3.5 Vergi Gelirleri	43
3.6 Değerlendirme	47
4 REKABET GÜCÜ VE YATIRIM ORTAMI	49
4.1 Rekabetçi Sektörler	50
4.2 İşletme Yapısı ve İş Ortamı	57
4.3 Yenilik Kapasitesi	61
4.3.1 Üniversitelerin Yetkinliği, Ar-Ge Yatırımı	65
4.3.2 Ar-Ge ve Tasarım Merkezleri	67
4.4 Devlet Destekleri	70
4.5 Mevcut Sanayi Alanları	73
4.6 Önerilen Sanayi Alanları	76
4.7 Değerlendirme	79

5	NÜFUSUN GENEL DURUMU VE BEŞERİ SERMAYE	80
5.1	Demografik Özellikler	81
5.1.1	Göç 93	
5.2	Eğitim	96
5.3	İstihdam	102
5.3.1	İş Gücüne Katılma Oranı	103
5.3.2	TRB1 Bölgesi'nde İstihdamın Sektörel Dağılımı	103
5.3.3	Eğitim Durumuna Göre İstihdam	106
5.4	İşsizlik	107
5.5	Değerlendirme	108
6	SOSYAL KALKINMA	109
6.1	Gelir ve Yaşam Koşulları	110
6.2	Yoksulluk İstatistikleri	115
6.3	Uluslararası Göç İstatistikleri	120
6.4	Sivil Toplum Kuruluşları	124
6.4.1	Yarı Kamusal Kimlik Taşıyan Sivil Toplum Örgütleri	124
6.4.1.1	Barolar	124
6.4.1.2	Odalar	124
6.4.1.3	Ticaret Borsaları	125
6.4.1.4	Birlikler, Kooperatifler	125
6.4.1.5	Sendikalar	126
6.4.2	Kâr Amacı Gütmeyen Sivil Toplum Örgütleri	127
6.4.2.1	Dernekler	127
6.4.2.2	Vakıflar	129
6.5	Dezavantajlı Gruplar	130
6.6	Değerlendirme	137
7	ERİŞİLEBİLİRLİK, ALTYAPI VE YAŞAM KALİTESİ	138
7.1	Ulaşım	138
7.1.1	Karayolları	139
7.1.2	Demiryolları	140
7.1.3	Havayolları	142
7.1.4	İç Sularda Ulaşım	143
7.2	Sağlık	144
7.3	Kültür	145
7.4	Kentsel ve Kırsal Altyapı	149
7.4.1	Çevre	149
7.4.2	Bilişim	153

7.4.3 Konut	154
7.4.4 Elektrik Tüketimi	156
7.5 Değerlendirme	157
8 TURİZM	158
8.1 Doğal ve Tarihi Değerler	158
8.1.1 Ulusal Koruma Sağlanan Değerler	160
8.1.1.1 Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri	161
8.1.1.2 Turizm Merkezleri	162
8.1.2 Uluslararası Koruma Sağlanan Değerler	162
8.2 Turizm Alanındaki Gelişmeler	167
8.3 TRB1 Bölgesi Turizm Verileri	169
8.4 Turizm Memnuniyet Düzeyi	172
8.5 Değerlendirme	172
9 İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE ÇEVRE	173
9.1 Sıcaklık	173
9.2 Yağış	174
9.3 Kuraklık	175
9.4 Çevresel Kirlilik Göstergeleri	176
9.5 Değerlendirme	180
10 ENERJİ	180
10.1 Elektrik Üretimi	181
10.1.1 Yenilenebilir Kaynaklarından Elektrik Üretimi	183
10.2 Enerji Tüketimi	185
10.3 Değerlendirme	186
11 KIRSAL KALKINMA	186
11.1 Kırsal-Kentsel Nüfus	187
11.2 Kentleşme Dereceleri (TÜİK Kentleşme Derecesi Raporu)	194
11.3 Kentleşme Dereceleri (YERİS)	196
11.4 Kırsaldaki Ekonomik Faaliyetler ve Sektörel Dağılım	196
11.5 Kırsaldaki Ticari ve Sosyal Tesisler	201
11.5.1 Kırsal Yerleşimlerde Köy/Belde Tanıtım/Kalkındırma Dernekleri	202
11.5.2 Kırsal Yerleşimlerde Mobil İnternet Erişimi	202
11.5.3 Kırsal Yerleşimlerde Sosyal Tesisler	202
11.5.4 Kırsal Yerleşimlerde Üretici Birliği veya Kooperatifi	203
11.5.5 Kırsal Yerleşimlerde Eğitim Tesisleri	203
11.6 Kırsal Yerleşimlerde Atık Su ve Kanalizasyon Altyapısı	203
11.7 Kırsal Yerleşimlerde Şebeke Suyu Altyapısı	204

11.8	Temel Hizmetlere Erişim	204
11.9	Kırsaldaki Üretim Tesisleri	205
11.10	Üretilen Ürünlerin Satıldığı Yerler	207
11.11	Ürün ve Hizmet Alınan Yerler	207
11.12	Kırsalda İş Gücü Hareketliliği	208
11.13	Kırsalda Eğitim, Sağlık ve Ulaşım Hizmetleri	209
11.13.1	. Eğitim	209
11.13.2	. Sağlık	210
11.13.3	. Ulaşım	211
11.14	Tarım	212
11.14.1	Bitkisel Üretim	212
11.14.1.1	Tarım Alanları	212
11.14.1.2	Nadas Alanları	214
11.14.1.3	Mera Alanları	214
11.14.2	Meyve Yetiştiriciliği	215
11.14.3	Tahıl ve Baklagiller	216
11.14.4	Sebze Yetiştiriciliği	217
11.14.5	Seracılık	218
11.14.6	Tıbbi Aromatik Bitkiler	220
11.14.7	Diğer Tarımsal Üretim Faaliyetleri	220
11.15	Hayvancılık	221
11.15.1	Arıcılık	221
11.15.2	Büyükbaş Hayvancılık	223
11.15.3	Küçükbaş Hayvancılık	223
11.15.4	Süt ve Süt Üretimi	224
11.15.5	Kümes Hayvancılığı	225
11.15.6	. İpekböcekçiliği	226
11.15.7	Balıkçılık ve Su Ürünleri Yetiştiriciliği	227
11.16	Tarımsal Ürünlerin Pazarlanması	227
11.17	Ürünlerin Sanayide Kullanılma Durumları	227
11.18	Değerlendirme	228
12	AFET RİSKLERİ	229
12.1	Deprem	229
12.2	Heyelan, Kaya Düşmesi, Çığ ve Su Baskını	237
13	DEPREM SONRASI HASAR TESPİTİ VE İHTİYAÇ ANALİZİ	242
13.1	Hasar Tespit Verileri	242
13.1.1	Malatya Hasar Tespit Verileri	242

13.1.1.1	Malatya İli Tarım ve Hayvancılık Bakımından Deprem Hasarı	245
13.1.2	Elâzığ İl ve İlçe Düzeyi Hasar Tespit Verileri	247
13.1.3	Bingöl İli Hasar Tespit Verileri	249
13.1.4	Tunceli İli Hasar Tespit Verileri	250
13.2	İl/İlçe Düzeyi Göç Verileri	251
13.3	Afetin Ekonomik ve Sosyal Yaşama Etkisinin Değerlendirilmesi	252
14	ANALİZ ÇALIŞMALARI	258
14.1	Üç Yıldız Analizi	258
14.2	Önem-Performans Analizi	263
15	KAYNAKÇA	278

TABLO LİSTESİ

Tablo 1-1:	TRB1 İllerinin Önemli Merkezlere Karayolu Uzaklıkları (km).....	2
Tablo 1-2:	TRB1 Bölgesi Havalimanları Uçak Sefer Sayıları	2
Tablo 1-3:	TRB1 Havalimanları Yolcu Sayıları	2
Tablo 1-4:	TRB1 Bölgesi İl Nüfusları.....	3
Tablo 2-1:	Fırat Kalkınma Ajansı Tarafından Desteklenen Projelere İlişkin Bilgiler	10
Tablo 3-1:	Gayri Safi Katma Değer (Milyar TL ve Cari Fiyatlarla, 2009 Bazlı), 2017-2021 .	21
Tablo 3-2:	Kişi Başına Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (TL ve Cari Fiyatlarla), 2017-2021	22
Tablo 3-3:	Kişi Başına Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Değeri (2009 Bazlı, ABD Doları ve Cari Fiyatlarla)	23
Tablo 3-4:	Sektörlere Göre TRB1 Bölgesi ve İllerinin GSYH'den Aldıkları Paylar (2009 Bazlı, %), 2021	24
Tablo 3-5:	TRB1 Bölgesi ve İllerinin Sektörlerinin Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla İçindeki Payı (2009 Bazlı, %)	24
Tablo 3-6:	TRB1 Bölgesinde Sektörlerin İstihdam Sayısı (x1000) ve Türkiye'deki Payı	27
Tablo 3-7:	2013-2022 Yılları TRB1 Bölgesi İlleri ve Türkiye İthalat ve İhracat Verileri (x1000 \$).....	29
Tablo 3-8:	2021 Yılı Fasıllar Bazında Ürün Değerine Göre En Fazla İthal Edilen Ürünler....	30

Tablo 3-9: Teknoloji Odaklı Sanayi Hamlesi Programı Kapsamında TRB1 Bölgesinde Üretilmesi Mümkün Olduğu Düşünülen Ürünler.....	33
Tablo 3-10: Ürün Gurubuna Göre TRB1 Bölgesi İlleri, TRB1 Bölgesi ve Ülke Bazında (x1000 \$).....	34
Tablo 3-11: İllere göre İhracat Yapılan İlk 5 Ülke ve Değerleri (x1000 \$)	35
Tablo 3-12: TRB1 Bölgesi İmalat Sanayi Alt Sektörlerinde En Fazla Yatırım Teşvik Belgesi Alınan Yatırım Konuları (01.01.2001 – 30.09.2022).....	39
Tablo 3-13: TRB1 Bölgesi İmalat Sanayi Alt Sektörlerinin Sabit Yatırım Tutarına Göre Sıralaması (01.01.2001 – 30.09.2022)	40
Tablo 3-14: Faaliyet Alanına Göre TRB1 Bölgesi'ndeki Kapasite Raporu Sayıları.....	41
Tablo 3-15: TRB1 Bölgesi Yabancı Sermayeli Firmalar-Haziran 2022-Kümülatif.....	43
Tablo 3-16: Genel Bütçe Vergi Gelirleri (Brüt, TL), 2010-2021	44
Tablo 4-1: TRB1 Bölgesi Satış Tutarları İstatistikleri(2023 Yılı Fiyatlarıyla)	50
Tablo 4-2: TRB1 Bölgesi Sektörlere Göre Net Satışlar (TL)(2023 Yılı Fiyatlarıyla)	51
Tablo 4-3: TRB1 İlleri Net Satış Tutarları (TL).....	52
Tablo 4-4: TRB1 İmalat Sanayi Satış Oranları Karşılaştırması	53
Tablo 4-5: Türkiye TRB1 Bölgesi İmalat Sanayi Teknoloji Dağılımı.....	53
Tablo 4-6: Türkiye ve TRB1 Bölgesi En Çok Satış Yapan İlk 10 İmalat Sektörü	54
Tablo 4-7: TRB1 Bölgesi Dış Ticaretinin Ülkedeki Payı	55
Tablo 4-8: TRB1 Bölgesi İllerinde İlk 5 İhracat Sektörü ve Değişimleri(Bin \$).....	56
Tablo 4-9: Çalışan Sayılarına Göre İşletme Sayıları.....	59
Tablo 4-10: Çalışan Sayılarına Göre İşyerlerinde İstihdam Sayıları	60
Tablo 4-11: TRB1 Bölgesi Girişim Sayıları	61
Tablo 4-12: TRB1 Bölgesi Patent Başvuru Sayıları	62
Tablo 4-13: TRB1 Bölgesi Faydalı Model Başvuru Sayıları.....	62
Tablo 4-14: TRB1 Bölgesi Marka Tescil Başvuru Sayıları	63
Tablo 4-15: TRB1 Bölgesi Marka Tescil Sayıları	63

Tablo 4-16: TRB1 Bölgesi Tasarım Başvuru Sayıları	64
Tablo 4-17: TRB1 Bölgesi Coğrafi İşaret Tescil Sayıları	64
Tablo 4-18: Malatya Teknoket'te Faaliyet Gösteren Firmaların Sektörel Dağılımı	65
Tablo 4-19: Fırat Teknoket'te Faaliyet Gösteren Firmaların Sektörel Dağılımı	66
Tablo 4-20: TRB1 Bölgesi'nde Bulunan Ar-Ge, Tasarım Merkezi ve TGB Sayıları.....	69
Tablo 4-21: TRB1 Bölgesi Ar-Ge Harcamaları ve İnsan Kaynağı, 2018-2021	69
Tablo 4-22: TRB1 Bölgesi 2012-2022 Teşvik İstatistikleri.....	71
Tablo 4-23: Fırat Kalkınma Ajansı 2010-2022 Destekleri.....	71
Tablo 4-24: İl Bazında Mevcut Sanayi Alanları Miktarı	74
Tablo 4-25: İlçe Bazında Mevcut Sanayi Alanları	74
Tablo 4-26: Mevcut Tarım İhtisas OSB'leri	75
Tablo 4-27: Sanayi Alanlarının Ülke Genelindeki Payı.....	75
Tablo 4-28: TRB1 Bölgesi Sanayi Alanları İşyeri Sayıları.....	76
Tablo 4-29: İl Bazında Planlanan Sanayi Alanları	76
Tablo 4-30: İl Bazında Önerilen Sanayi Alanları.....	77
Tablo 5-1: TRB1 Bölgesi Nüfus Gelişimi (1980-2022) ve Türkiye İçindeki Payı (2022)	81
Tablo 5-2: TRB1 Bölgesi İlçeleri Yıllık Nüfus Artış Hızları, %, 2013-2022	83
Tablo 5-3: TRB1 Bölgesi Nüfus Yoğunluğu Değişimi (2007-2022).....	85
Tablo 5-4: TRB1 Bölgesi ve Çalışma Çağında Olmayan Nüfus Bağımlılık Oranları, 2022 ...	85
Tablo 5-5: TRB1 Bölgesi Toplam Doğurganlık Hızı, 2011-2022	88
Tablo 5-6: TRB1 Bölgesinde Kaba Ölüm Hızı Değişimi (%), 2011-2022	89
Tablo 5-7: TRB1 Bölgesinde Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü, 2022	90
Tablo 5-8: TRB1 Bölgesi Kent/Kır Nüfus Oranı Değişimi (%), 2007-2022	91
Tablo 5-9: Kentleşme Dereceleri Sınıflamaları	92
Tablo 5-10: İllerin Aldığı / Verdiği Göç, Net Göç ve Hızı (2021 - 2022 Dönemi)	93
Tablo 5-11: Malatya İline Ait Alınan / Verilen Göç Tablosu (2021 - 2022 Dönemi)	93

Tablo 5-12: Elâzığ İline Ait Alınan / Verilen Göç Tablosu (2021 - 2022 Dönemi)	94
Tablo 5-13: Bingöl İline Ait Alınan / Verilen Göç Tablosu (2021 - 2022 Dönemi)	94
Tablo 5-14: Tunceli İline Ait Alınan / Verilen Göç Tablosu (2021 - 2022 Dönemi)	95
Tablo 5-15: TRB1 Bölgesine Ait Alınan / Verilen Göç Tablosu (2021 - 2022 Dönemi).....	95
Tablo 5-16: 15 Yaş Üstü Nüfusun Bitirilen Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı, (% , 2021).....	96
Tablo 5-17: Net Okullaşma Oranları, (%).....	97
Tablo 5-18: Öğrenci, Derslik ve Öğretmen Sayıları, 2021-2022	98
Tablo 5-19: İlkokul, Ortaokul ve Ortaöğretimde Derslik Ve Öğretmen Başına Öğrenci Sayıları, 2021-2022.....	99
Tablo 5-20: İlkokul, Ortaokul ve Ortaöğretimde Taşınmalı Uygulaması Yapılan Öğrenci Sayısı, 2021-2022.....	99
Tablo 5-21: İlkokul, Ortaokul ve Ortaöğretimde Taşınmalı Uygulaması Yapılan Öğrencilerin Oranı, 2021-2022	100
Tablo 5-22: Yükseköğretimde Okuyan Öğrenci Sayıları, 2021-2022	100
Tablo 5-23: Yükseköğretimde Görevli Akademisyen Sayıları, 2021-2022.....	101
Tablo 5-24: TRB1 Bölgesi Üniversitelerinin Aktif Birim Sayıları, 2022.....	101
Tablo 5-25: İllere ve Sektörlere Göre 100.000 Kişi Başına Girişim Sayıları, 2021	104
Tablo 5-26: 4/1-a Kapsamındaki Zorunlu Sigortalıların Faaliyet Kollarına Dağılımı, 2021. 105	
Tablo 5-27: İstihdamın Eğitim Durumuna ve Cinsiyete Göre Dağılımı, 2021	106
Tablo 5-28: Genel ve Genç İşsizliğinin Yıllara Göre Değişimi, 2021	107
Tablo 5-29: Genel ve Genç İşsizliğinin Cinsiyete Göre Dağılımı, 2021	107
Tablo 5-30: Eğitim Durumuna ve Yıllara Göre İşsizlik Oranı, 2014-2021	107
Tablo 5-31: Eğitim Durumuna ve Cinsiyete Göre İşsizlik Oranı, 2021.....	108
Tablo 5-32: İş Arama Süresine Göre İşsiz Sayıları, 2014-2021.....	108
Tablo 6-1: Ortalama Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Geliri (TL)	110
Tablo 6-2: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Gini Katsayısı.....	111
Tablo 6-3: . Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre P80/P20 Oranı	111

Tablo 6-4: TRB1 Bölgesi'nde Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirinin Oransal Dağılımı	112
Tablo 6-5: Ortalama Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Geliri (TL)	112
Tablo 6-6: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Geliri, Medyan (TL)	114
Tablo 6-7: TRB1 Bölgesi Hanehalkı Tüketim Harcamalarının Türlerine Göre Dağılımı, 2010-2019	115
Tablo 6-8: TRB1 Bölgesinde %50 Yoksulluk Riskine Göre Yoksulluk Sınırı (TL)	115
Tablo 6-9: TRB1 Bölgesinde %60 Yoksulluk Riskine Göre Yoksulluk Sınırı (TL)	116
Tablo 6-10: %50 Yoksulluk Riskine Göre Yoksul Sayısı (bin kişi)	116
Tablo 6-11: %60 Yoksulluk Riskine Göre Yoksul Sayısı (bin kişi)	117
Tablo 6-12: %50 Yoksulluk Riskine Göre Yoksulluk Oranı	117
Tablo 6-13: %60 Yoksulluk Riskine Göre Yoksulluk Oranı	118
Tablo 6-14: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Bölgesel Yoksul Sayıları ve Yoksulluk Oranları, 2022	119
Tablo 6-15: Genel Sağlık Sigortası Primi Devlet Tarafından Ödenen Kişi Sayısı	120
Tablo 6-16: Türkiye'de Göçmenler ile İlgili Temel İstatistikler (2022)	120
Tablo 6-17: TRB1 Bölgesi'nde İkamet İzni ile Oturan Yabancıların Dağılımı	121
Tablo 6-18: Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı	121
Tablo 6-19: Bingöl'deki Yabancı Göçmenlerin İlçelere Göre Dağılımı	121
Tablo 6-20: Tunceli'deki Yabancı Göçmenlerin İlçelere Göre Dağılımı	123
Tablo 6-21: Elâzığ'daki Yabancı Göçmenlerin İlçelere Göre Dağılımı	123
Tablo 6-22: Malatya'daki Yabancı Göçmenlerin İlçelere Göre Dağılımı	124
Tablo 6-23: TRB1 Bölgesi'nde Faaliyet Yürüten Barolar ve Üye Sayıları	124
Tablo 6-24: TRB1 Bölgesi'nde Faaliyet Yürüten TSO'lar ve Üye Sayıları	125
Tablo 6-25: TRB1 Bölgesi'nde Faaliyet Yürüten Esnaf ve Sanatkâr Odaları ve Üye Sayıları	125

Tablo 6-26: TRB1 Bölgesi'nde Tarım ve Orman Bakanlığının Görev Alanında Bulunan Kooperatifler	126
Tablo 6-27: TRB1 Bölgesi'nde Ticaret Bakanlığının Görev Alanında Bulunan Kooperatifler	126
Tablo 6-28: TRB1 Bölgesindeki Sendikaların İllere ve Türlerine Göre Dağılımı.....	126
Tablo 6-29: TRB1 Bölgesinde Faaliyet Gösteren Dernekler	127
Tablo 6-30: TRB1 Bölgesindeki Kamu Yararına Çalışan Dernekler	128
Tablo 6-31: Bingöl İlinde Faaliyet Gösteren Derneklerdeki Çalışan Sayıları	128
Tablo 6-32: Elâzığ İlinde Faaliyet Gösteren Derneklerdeki Çalışan Sayıları	128
Tablo 6-33: Malatya İlinde Faaliyet Gösteren Derneklerdeki Çalışan Sayıları	129
Tablo 6-34: Tunceli İlinde Faaliyet Gösteren Derneklerdeki Çalışan Sayıları	129
Tablo 6-35: TRB1 Bölgesindeki Vakıfların İllere ve Yıllara Göre Dağılımı	129
Tablo 6-36: TRB1 Bölgesi'ndeki Çocuk Evleri, Merkez ve Kreşler.....	130
Tablo 6-37: TRB1 Bölgesi'nde Faaliyet Gösteren Engelli Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri	131
Tablo 6-38: TRB1 Bölgesi'nde Faaliyet Gösteren Özel Bakım Merkezleri.....	131
Tablo 6-39: TRB1 Bölgesi'ndeki Özel Huzurevi Sayıları.....	132
Tablo 6-40: TRB1 Bölgesi'nde Faaliyet Gösteren Kadın Konukevleri ve Kapasiteleri	132
Tablo 6-41: İŞKUR Tarafından İşe Yerleştirilen Sosyal Yardım Yararlanıcılarının İl Bazlı Dağılımı.....	133
Tablo 6-42: Sosyal Yardımlaşma Kapsamında Yardım Alan Hane ve Kişi Sayıları.....	134
Tablo 6-43: TRB1 Bölgesi'nde Yapılan Sosyal Yardımların İllere ve Yıllara Göre Dağılımı (TL)	136
Tablo 7-1: Türlerine göre TRB1 Bölgesi Karayolu Uzunlukları (km)	139
Tablo 7-2: TRB1 Bölgesi Bin Kişi Başına Düşen Otomobil Sayıları.....	140
Tablo 7-3: TRB1 Bölgesi Karayolu Trafik Kaza İstatistikleri.....	140
Tablo 7-4: TRB1 Bölgesi Demiryolu Ana Hat Uzunlukları	141

Tablo 7-5: TRB1 Bölgesi Havalimanları Yolcu Sayıları ve Uçak Trafığı (2018, 2022)	142
Tablo 7-6: TRB1 Bölgesi'nde Sağlık Personeli Başına Düşen Kişi Sayısı	144
Tablo 7-7: TRB1 Bölgesi'nde Hastane Sayısı (2021)	144
Tablo 7-8: Yüz Bin Kişi Başına Toplam Hastane Yatak Sayısı Karşılaştırması (2011-2021)	145
Tablo 7-9: Türkiye, TRB1 Bölgesi ve Bölge İllerinin Kültür İstatistikleri (2014-2022).....	146
Tablo 7-10: Türkiye, TRB1 Bölgesi ve Bölge İllerinin Sinema İstatistikleri (2011-2022) ...	147
Tablo 7-11: Türkiye, TRB1 Bölgesi ve Bölge İllerinin Tiyatro İstatistikleri (2011-2022) ...	148
Tablo 7-12: Toplam Belediye Atık Miktarı (Ton/Yıl)	150
Tablo 7-13: Atık Hizmeti Veren Belediye Sayısı	150
Tablo 7-14: TRB1 Atık Hizmetleri	150
Tablo 7-15: TRB1 Atık Bertaraf Yöntemleri	150
Tablo 7-16: Kanalizasyon Şebekesi İle Hizmet Verilen Belediye Nüfusunun Toplam Belediye Nüfusuna Oranı (%)	151
Tablo 7-17: Şebekeye Deşarj Edilen Atık Su Miktarı (m ³ /yıl)	151
Tablo 7-18: Atık Bertaraf Yöntemine Göre Belediye Sayısı	152
Tablo 7-19: 2015-2020 Yılları Arasında Yapılan Baraj Sayısı	152
Tablo 7-20: TRB1 Bölgesi ve Ülke Bilişim Verileri	153
Tablo 7-21: TRB1 Bölgesi Konut Satış Sayıları (2013-2021)	154
Tablo 7-22: Elektrik Tüketimi (MWh) (2010-2020).....	156
Tablo 8-1: TRB1 Bölgesindeki Önemli Doğal ve Tarihi Değerler	159
Tablo 8-2: Korumaya Alınan Kültür Varlıkları	160
Tablo 8-3: Sit Alanları.....	161
Tablo 8-4: Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri (KTKGB)	161
Tablo 8-5: Turizm Merkezleri (TM)	162
Tablo 8-6: Tohma Çayı Önemli Turizm Alanında Yer Alan Önemli Turizm Değerleri	163

Tablo 8-7: Karakaya Baraj Gölü Önemli Turizm Alanında Yer Alan Önemli Turizm Değerleri	164
Tablo 8-8: Keban Baraj Gölü Önemli Turizm Alanında Yer Alan Önemli Turizm Değerleri	165
Tablo 8-9: Munzur-Pülümür Vadileri Önemli Turizm Alanında Yer Alan Önemli Turizm Değerleri.....	166
Tablo 8-10: Peri Suyu Vadisi Önemli Turizm Alanında Yer Alan Önemli Turizm Değerleri	166
Tablo 8-11: Murat Nehri Önemli Turizm Alanında Yer Alan Önemli Turizm Değerleri	167
Tablo 8-12: Yabancı Ziyaretçi ve Yurt Dışında İkamet Eden Vatandaş Ziyaretçilerden Elde Edilen Turizm Geliri, Gideri ve Ortalama Harcamanın Yıllara Göre Dağılımı* (2014-2022)	168
Tablo 8-13: Yurt İçinde İkamet Edenlerden Yurt İçi Seyahat Yapanların Seyahat ve Geceleme Sayısı İle Harcamaları, 2014-2022.....	168
Tablo 8-14: Bingöl İli Konaklama Verileri.....	169
Tablo 8-15: Elâzığ İli Konaklama Verileri	169
Tablo 8-16: Malatya İli Konaklama Verileri.....	170
Tablo 8-17: Tunceli İli Konaklama Verileri	170
Tablo 8-18: Türkiye’de Turistlerin Ortalama Kalış Süresi (2014-2022)	170
Tablo 8-19: Bakanlık Belgeli Konaklama Tesisi İstatistikleri	171
Tablo 8-20: Basit Belgeli Konaklama Tesisi İstatistikleri	171
Tablo 8-21: TRB1 Bölgesi Kayak Tesisleri	171
Tablo 8-22: TRB1 Turizm Memnuniyet Düzeyi.....	172
Tablo 8-23: TRB1 Bölgesi İllerindeki Öne Çıkan Sorunlar	172
Tablo 9-1: TRB1 İlleri Sıcaklık Değişimleri.....	174
Tablo 9-2: TRB1 Bölgesi ve İlleri Alansal Yağış Durumları (1 Ekim 2020- 30 Eylül 2021)174	
Tablo 9-3: TRB1 Bölgesi ve İlleri Yıllık Toplam Yağış Dağılımı ve Eğilimi	175
Tablo 9-4: TRB1 Bölgesi SPI Kuraklık Analizi (1951-2021 Mart Ayları)	175

Tablo 95: TRB1 Bölgesi ve İlleri Su, Hava, Toprak ve Gürültü Kirliliği Şikayet Bildirimleri	176
Tablo 9-6: TRB1 Bölgesi ve İlleri Uygulanan Ceza Miktarları (TL)	176
Tablo 9-7: TRB1 Bölgesi ve İlleri Hava Kalitesi Değerleri.....	177
Tablo 9-8: Türkiye Çevre Koruma Harcamaları (TL).....	178
Tablo 10-1: Türkiye Kaynak Bazında Üretim Değeri ve Değişimi(2020-2021).....	181
Tablo 10-2: TR, TRB1 Bölgesi ve İlleri Yenilenebilir Enerji Tesislerinin Kapasiteleri	182
Tablo 10-3: Lisanslı Elektrik Üretimi ve Kurulu Güç (İl/TR Dağılımı, 2022).....	183
Tablo 10-4: TRB1 ve İlleri Lisanssız (Güneş, Biyokütle, Rüzgâr, Hidrolik) Kurulu Gücün Dağılımı.....	185
Tablo 10-5: TRB1 Bölgesi ve Türkiye Sektörler İtibariyle Enerji Tüketim Raporları	185
Tablo 11-1: Türkiye, TRB1 ve İlleri Kırsal Kentsel Nüfus Değişimi (1965-2021, %)	187
Tablo 11-2: TRB1 Bölgesi Kırsal Kentsel Nüfusu (2022) Yaş ve Cinsiyete Göre.....	189
Tablo 11-3: İl Dereceleri ve Nüfus yoğunlukları, 2022	195
Tablo 11-4: 2017-2021 yılları Türkiye ve TRB1 Tarım Alanları Değişimi	212
Tablo 11-5: Türkiye Bölgeler Bazında Mera Alanları Tespit ve Tahdit Çalışması	214
Tablo 11-6: TRB1 Bölgesi Hayvan Varlığı	221
Tablo 13-1: Malatya İlçe Bazlı Konut Hasar Tespit Sonuçları	243
Tablo 13-2: Malatya'daki Organize Sanayi Bölgeleri	244
Tablo 13-3: 6 Şubat 2023 Depremi Sonrası Organize Sanayi Bölgeleri Hasar Durumu	244
Tablo 13-4: Özsan Sanayi Sitesi ile Yeni Sanayi Sitesi Hasar Tespit Verileri	244
Tablo 13-5: Deprem Sebebiyle İlan Edilen Sanayi Alanları	245
Tablo 13-6: Malatya Konaklama Tesisleri Hasar Tespit Sonuçları	245
Tablo 13-7: Elâzığ Hasar Tespit Sonuçları	248
Tablo 13-8: Bingöl İli Yoğun Hasarlı Bölgelerdeki Hasar Tespit Verileri.....	249
Tablo 13-9: Tunceli İli Yoğun Hasarlı Bölgelerdeki Hasar Tespit Verileri	250
Tablo 13-10: Deprem Sonrası Afetzedelerin Gittiği İller	251

Tablo 13-11: Deprem Sonrası Öğrenci Nakli Yapılan İller	251
Tablo 13-12: İhracat verilerinin bir önceki yıla göre karşılaştırılması(1000 \$).....	253
Tablo 13-13: : Malatya İli Sektörlere Göre Elektrik Tüketim Değişimi (MWh).....	254
Tablo 13-14: Elazığ İli Sektörlere Göre Elektrik Tüketim Değişimi (MWh).....	254
Tablo 13-15: Telef Olan Hayvan Sayısı.....	255
Tablo 13-16: Malatya'daki Konteyner Kentlerin Durumu	256
Tablo 13-17: Malatya'da Zorunlu Sigortalı Sayısı Karşılaştırması	257
Tablo 14-1: Kümenin Gelişiminde Önemli Olan Faktörler	259
Tablo 14-2: Katılımcıların İllere Göre Dağılımı	264
Tablo 14-3: Katılımcıların Cinsiyete Durumlarının Dağılımı.....	265
Tablo 14-4: Katılımcıların Yaş Aralıklarının Dağılımı.....	265
Tablo 14-5: Katılımcıların Eğitim Durumlarının Dağılımı	265
Tablo 14-6: Katılımcıların İş Durumlarının Dağılımı.....	266
Tablo 14-7: Katılımcıların TRB1 Bölgesini (Malatya, Elâzığ, Bingöl, Tunceli) Gelecek 5 Yılda Görmeyi Tasavvur Ettikleri, En İyi Tanımlayan İfadelerin Dağılımı.....	266

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 3-1: Kamu Yatırımlarının İllere ve Bölgeye Göre Dağılımı (Bin TL) (2010-2022)	36
Şekil 3-2: Kamu Yatırımlarında TRB1 / Türkiye Oranı (%), 2010-2022	36
Şekil 3-3: TRB 1 Bölgesi Teşvik Belgeli Sabit Yatırım Tutarları Toplamının Yıllara Göre Dağılımı, 2010-2022	37
Şekil 3-4: Teşvik Belgeli Yatırımların Sektörlere Göre Dağılımı, TRB1, 2013-2022	38
Şekil 3-5: Teşvik Belgeli Yatırımların Toplam İstihdam Sayıları (Kişi) ve Sabit Yatırım Tutarları (Milyon TL), 2010-2022	38
Şekil 3-6: Sanayi Üretim Endeksine Göre Sermaye Malları ve İmalat Sanayinin Seyri - Türkiye	42

Şekil 3-7: Sanayi Üretim Endeksine Göre Yıllar Bazında Teknoloji Düzeyleri ve İmalat Sanayi Düzeyleri - Türkiye	42
Şekil 3-8: 2010-2021 Yılları Arası Vergi Tahsilat Miktarları (Milyon TL)	46
Şekil 3-9: 2011-2021 Yılları Arası Vergi Tahsilat Miktarlarının 2023 Yılı Fiyatlarıyla Değişim Yüzdeleri	47
Şekil 3-10: TRB1'in Toplam Vergi Tahsilatı İçindeki Payı (%), 2010-2021.....	47
Şekil 5-1: TRB1 Bölgesi Nüfus Piramitleri, 2022	87
Şekil 5-2: Türkiye Nüfus Piramidi, 2022	88
Şekil 5-3: TRB1 Bölgesi ve Türkiye Doğurganlık Hızı, (2009-2022).....	89
Şekil 5-4: TRB1 Bölgesi Üniversiteleri Birim Sayıları, 2005-2022	102
Şekil 5-5: TRB1 ve Türkiye İş Gücüne Katılma Oranları, 2017-2021	103
Şekil 5-6. TRB1 ve Türkiye'de İstihdamın Sektörel Dağılımı, 2017-2021	103
Şekil 7-1: TRB1 Bölgesi Konut Fiyatları Değişimi (2010-2023).....	155
Şekil 8-1: TRB1 Bölgesi Önemli Turizm Alanları	163
Şekil 9-1: Türkiye Çevre Koruma Harcamaları Dağılımı	179
Şekil 11-1: TRB1 Bölgesi Cinsiyete ve Yaşlara Göre Kır Yaş Yoğunluğu.....	190
Şekil 11-2: TRB1 Bölgesi Cinsiyete ve Yaşlara Göre Kent Yaş Yoğunluğu	190
Şekil 11-3: TRB1 Bölgesi Tarım Alanları Değişimi.....	213
Şekil 11-4: TRB1 Bölgesi 2004-2022 yılları Nadas Alanları Değişimi.....	214
Şekil 11-5: TRB1 Bölgesi Meyveler, İçecek, Baharat Bitkileri Alanları.....	216
Şekil 11-6: TRB1 Bölgesi Tahıl Alanları Değişimi	217
Şekil 11-7: TRB1 Bölgesi Sebze Alanları.....	218
Şekil 11-8: TRB1 Bölgesi Örtü Altı Yetiştiriciliği Alanları Değişimi.....	220
Şekil 11-9: TRB1 Bal Üretim Miktarları	222
Şekil 11-10: TRB1 Bölgesi Süt Üretim Miktarı (Büyükbaş).....	224
Şekil 11-11: İpekböcekçiliği İşletme Sayısı.....	226
Şekil 14-1: Önem-Performans Matrisi	264

Şekil 14-2: Malatya İli Önem-Başarı Grafiği.....	267
Şekil 14-3: Malatya İli Önem-Başarı Fark Grafiği	268
Şekil 14-4: Malatya İli Önem-Performans Matrisi.....	269
Şekil 14-5: Elâzığ İli için Önem-Başarı Grafiği.....	270
Şekil 14-6: Elâzığ İli için Önem-Başarı Fark Grafiği	270
Şekil 14-7: Elâzığ İli Önem-Performans Matrisi	271
Şekil 14-8: Bingöl İli için Önem-Başarı Grafiği.....	272
Şekil 14-9: Bingöl İli için Önem-Başarı Fark Grafiği.....	272
Şekil 14-10. Bingöl İli için Önem-Performans Matrisi.....	273
Şekil 14-11: Tunceli İli için Önem-Başarı Grafiği.....	274
Şekil 14-12: Tunceli İli için Önem-Başarı Fark Grafiği	274
Şekil 14-13: Tunceli İli için Önem-Performans Matrisi	275
Şekil 14-14: İl Bazlı Genel Önem Puanı	276
Şekil 14-15: İl Bazlı Genel Başarı Puanı.....	277

HARİTA LİSTESİ

Harita 1-1: TRB1 Bölge Haritası	1
Harita 5-1: Nüfus Kademelenmesi, 2021	82
Harita 5-2: TRB1 Bölgesi İllerinin ve Türkiye'nin Nüfus Artış Hızı (%o, 2020-2021)	83
Harita 5-3: TRB1 İlçelerinin Kentleşme Dereceleri	92
Harita 7-1: TRB1 Bölgesi Karayolları Haritası.....	140
Harita 11-1: TRB1 Bölgesi 0-14 Yaş Nüfus Dağılımı Haritası	191
Harita 11-2: TRB1 Bölgesi 15-64 Yaş Nüfus Dağılımı Haritası	191
Harita 11-3: TRB1 Bölgesi 65+ Yaş Nüfus Dağılımı Haritası	192
Harita 11-4: TRB1 Bölgesi Yaz Nüfusu Dağılımı Haritası	192
Harita 11-5: TRB1 Bölgesi Kış Nüfusu Dağılımı Haritası	193

Harita 11-6: TRB1 İllerinin Kırsal Kent Yoğunlukları	194
Harita 11-7: TRB1 Bölgesi Ana Geçim Kaynaklarının Dağılımı	197
Harita 11-8: TRB1 Bölgesinde Kırsal Yerleşim Düzeyinde Tarımsal Üretim Faaliyetleri ...	198
Harita 11-9: TRB1 Bölgesinde İlçe Düzeyinde Hayvancılık Faaliyetleri.....	199
Harita 11-10: TRB1 Bölgesinde Kırsal Yerleşim Düzeyinde Transfer Harcamaları.....	199
Harita 11-11: TRB1 Bölgesinde İlçe Düzeyinde Fabrika İşçiliği	200
Harita 11-12: Kırsal Yerleşimlerde Sosyal Tesis Varlığı.....	203
Harita 11-13: Kırsal Yerleşimlerde Atık Su ve Kanalizasyon Altyapısı.....	204
Harita 11-14: Kırsal Yerleşimlerde Temel Hizmetlere Erişim	205
Harita 11-15: Kırsal Yerleşimlerde Bulunan Tesis, Faaliyet ve Hizmetler	206
Harita 11-16: TRB1 Bölgesi Kırsal Yerleşimlerde Bulunan İmalat Tesisleri	206
Harita 11-17: Kırsal Yerleşimlerde Üretilen Ürünlerin Satıldığı Yerler.....	207
Harita 11-18: Kırsal Yerleşimlerde Ürün ve Hizmet Alınan Yerler	208
Harita 11-19: Hem Dışarı Hem İçeri İş Gücü Hareketliliği Olan Kırsal Yerleşimler.....	208
Harita 11-20: TRB1 Bölgesi İş Gücü Hareketliliği.....	209
Harita 11-21: Kırsal Yerleşimlerde Eğitim Kurumları.....	210
Harita 11-22: Kırsal Yerleşimlerde Sağlık Kurumları	211
Harita 11-23: Toplu Taşıma Olanığı Olan Kırsal Yerleşimler	212
Harita 11-24: TRB1'de Tahıl ve Baklagiller Yetiştiriciliği Yapılan Yerleşimler	216
Harita 11-25: TRB1'de Seracılık Yapılan Yerleşimler	219
Harita 11-26: TRB1'de Arıcılık Yapılan Yerleşimler	222
Harita 11-27: TRB1 Büyükbaş Hayvancılığın Yapıldığı Yerleşimler	223
Harita 11-28: TRB1'de Küçükbaş Hayvancılık Yapılan Yerleşimler	224
Harita 11-29: TRB1'de Süt ve Süt Üretimi Yapılan Yerleşimler.....	225
Harita 11-30. TRB1'de Kümes Hayvancılığının Yapıldığı Yerleşimler	226
Harita 11-31: Kırsal Yerleşimlerde Üretilen Ürünlerin Pazarlanma Yöntemleri.....	227

Harita 11-32: TRB1’de Ürünlerin Sanayide Kullanılma Durumları.....	228
Harita 12-1: TRB1 Bölgesi Diri Faylar.....	232
Harita 12-2: Malatya İli Büyüklüğü 4 ve Üzeri Olan Depremler Haritası(1900-2023).....	233
Harita 12-3: Elâzığ İli Büyüklüğü 4 ve Üzeri Olan Depremler Haritası(1900-2023).....	234
Harita 12-4: Bingöl İli Büyüklüğü 4 ve Üzeri Olan Depremler Haritası(1900-2023).....	235
Harita 12-5: Tunceli İli Büyüklüğü 4 ve Üzeri Olan Depremler Haritası(1900-2023).....	236
Harita 12-6: Malatya İli Heyelan Duyarlılık Haritası	238
Harita 12-7: Elâzığ İli Heyelan Duyarlılık Haritası	239
Harita 12-8: Türkiye ve Bingöl Heyelan Duyarlılık Haritası.....	240
Harita 12-9: Tunceli İli Heyelan Duyarlılık Haritası	241
Harita 12-10: Türkiye Çığ Afet Haritası	242
Harita 14-1: Bir Yıldız Alan Sektörler (Aday Küme).....	261
Harita 14-2: İki Yıldız Alan Sektörler (Potansiyel Küme)	262
Harita 14-3: Üç Yıldız Alan Sektörler (Olgun Küme).....	263

1 BÖLGENİN DÜNYA VE TÜRKİYE'DEKİ YERİ

Malatya, Elâzığ, Bingöl ve Tunceli illerinden oluşan TRB1 İBBS-2 Bölgesi Türkiye'nin doğusunda yer alan TRB İBBS-1 (Ortadoğu Anadolu) Bölgesi içerisindeki 2 İBBS-2 bölgesinden biridir. Yukarı Fırat Havzası'nı kapsayan nitelikteki konumu ile TRB1 Bölgesi illeri, Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki diğer illerle karşılaştırıldığında daha batıda yer almaları, ortalama yüksekliklerin daha düşük olması, daha ılıman iklime sahip olmaları ve ülkenin önemli büyük şehirlerine ve ticaret merkezlerine daha yakın olmaları sebebiyle gelişmişlik düzeyleri görece daha ön sıralarda yer almaktadır.

Harita 1-1: TRB1 Bölge Haritası

Bölge ulaşım altyapısı bakımından gelişmiş bir niteliğe sahiptir. Ülkenin batısını doğuya bağlayan önemli bir karayolu aksı olan D-300 Karayolu'nun yaklaşık 400 km'lik kısmı batıda Malatya'nın Darende ilçesinden doğuda Bingöl'ün Solhan ilçesine kadar TRB1 Bölgesi'nden geçmektedir. Ayrıca Karadeniz Bölgesi ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi arasında önemli bir karayolu aksı olan D-885 Karayolu'nun yaklaşık 150 km'lik kısmı kuzeyde Tunceli'nin Pülümür ilçesinden güneyde Elâzığ'ın Maden ilçesine kadar TRB1 Bölgesi'nden geçmektedir. Ülke içerisinde önemli bir karayolu kavşak noktasında olan bölge Ortadoğu ve Kafkas Bölgesi'ndeki ülkelere yakınlığı ile de ulaşım açısından avantajlara sahiptir. Karayolu bağlantısı ile ülkenin en büyük 3 şehrine ve Mersin Limanı'na olan uzaklıkların yer aldığı tablo aşağıda yer almaktadır.

Tablo 1-1: TRB1 İllerinin Önemli Merkezlere Karayolu Uzaklıkları (km)

	Malatya	Elâzığ	Bingöl	Tunceli
İstanbul	1.104	1.202	1.340	1.167
Ankara	653	751	889	814
İzmir	1.191	1.290	1.427	1.407
Mersin Limanı	468	567	705	639

Kaynak: (KGM, 2023)

TRB1 Bölgesi'nde toplam 3 adet havalimanı bulunmaktadır. 2022 yılı verilerine göre Elâzığ, Malatya ve Bingöl havalimanlarındaki toplam uçak trafiği 12.807 olarak gerçekleşmiş olup Türkiye'deki toplam uçak trafiğinin %0,86'sını oluşturmaktadır. 2022 yılında bölgedeki uçak trafiğinin %91,68'i Elâzığ ve Malatya havalimanlarından gerçekleşmiştir. 2022 yılı verilerine göre bölgedeki havalimanlarının toplam yolcu sayısı 1.481.810 olarak gerçekleşmiş olup Türkiye'deki havayolu yolcu sayısının %0,82'sini oluşturmaktadır. 2022 yılında Bölgedeki havayolu yolcu sayısının %90,97'si, Elâzığ ve Malatya Havalimanlarına ait olmuştur. Bingöl Havalimanı'nda dış hat seferleri bölgenin diğer illerine nazaran çok düşük kalmakta, bölgedeki dış hat seferlerinin önemli kısmı Elâzığ Havalimanı'ndan gerçekleşmektedir.

Tablo 1-2: TRB1 Bölgesi Havalimanları Uçak Sefer Sayıları

	2021			2022		
	İç Hat	Dış Hat	Toplam	İç Hat	Dış Hat	Toplam
Elâzığ Havalimanı	5.310	351	5.661	6.061	456	6.517
Malatya Havalimanı	5.344	134	5.478	5.079	146	5.225
Bingöl Havalimanı	1.385	1	1.386	1.062	3	1.386
TRB1 Toplam	12.039	486	12.525	12.202	605	12.807
Türkiye Toplam	738.352	466.266	1.204.618	786.150	702.476	1.488.626

Kaynak: (DHMI, 2023)

Tablo 1-3: TRB1 Havalimanları Yolcu Sayıları

	2021			2022		
	İç Hat	Dış Hat	Toplam	İç Hat	Dış Hat	Toplam
Elâzığ Havalimanı	516.968	42.268	559.236	622.211	59.813	682.024
Malatya Havalimanı	636.637	14.106	650.743	649.764	16.143	665.907
Bingöl Havalimanı	152.967	0	152.967	133.879	0	133.879
TRB1 Toplam	1.306.572	56.374	1.362.946	1.405.854	75.956	1.481.810
Türkiye Toplam	68.466.177	59.689.585	128.155.762	78.323.824	103.465.515	181.789.339

Kaynak: (DHMI, 2023)

Toplam 1.770.999 nüfusa sahip olan TRB1 Bölgesi Türkiye nüfusunun %2,08'ini oluşturmaktadır. Bölgenin nüfusu bakımından en büyük ve büyükşehir statüsündeki tek ili 812.580 nüfusu ile Malatya'dır. Malatya'yı 591.497 nüfus ile Elâzığ, 282.556 nüfus ile Bingöl

ve 84.366 nüfus ile Tunceli takip etmektedir. TRB1 Bölgesi'ndeki illerin nüfusları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 1-4: TRB1 Bölgesi İl Nüfusları

İl	Nüfus	TRB1 İçindeki Payı (%)	Türkiye'deki Payı (%)
Malatya	812.580	45,88%	0,95%
Elâzığ	591.497	33,40%	0,69%
Bingöl	282.556	15,95%	0,33%
Tunceli	84.366	4,76%	0,10%
TRB1 Toplam	1.770.999		2,08%

Kaynak: (TÜİK, 2022)

Bölgenin en büyük şehri olan Malatya, kayısı üretiminde ülkenin en önemli merkezi konumundadır. Ayrıca tekstil ve konfeksiyon sektöründe ülkenin önemli üretim ve ihracat merkezlerinden biri olan Malatya tarım ve sanayi şehri olarak öne çıkmaktadır. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın 2017 yılında yaptığı Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırmasına (SEGE) göre TRB1 Bölgesi'nin ve Doğu Anadolu Bölgesi'nin en gelişmiş ili olan Elâzığ madencilik, mermer, yapı malzemeleri ve döküm sektörlerinde bölgenin lokomotifi konumundadır. Elâzığ yıllık yaklaşık 25 bin tonluk üretim ile ülkenin en önemli alabalık üretim merkezlerinden biridir. Malatya ve Elâzığ aynı zamanda sağlık hizmetleri bakımından Doğu Anadolu Bölgesi'nin en önemli şehirleri olarak konumlanmışlardır. Hayvancılık sektöründe önemli potansiyele sahip olan Bingöl son dönemde ilde yapılan büyük ölçekli süt üretim tesisinin faaliyete geçmesiyle birlikte bölgede süt ürünleri imalatı sektöründe öne çıkan bir şehir konumu kazanmıştır. Ayrıca son yıllarda tekstil ve konfeksiyon sektöründe de önemli yatırımların yapıldığı şehirde imalat sanayi gelişme sürecine girmiştir. Doğa ve inanç turizmi bakımından yüksek potansiyele sahip olan Tunceli'de ise son yıllarda kamu ve özel sektörün yaptığı yatırımlarla turistik faaliyetlerde önemli bir ivme yakalanmıştır. Bölgede Fırat Kalkınma Ajansı tarafından gerçekleştirilen faaliyetlerle oluşturulmaya çalışılan "Fırat Turu Bölgesel Turizm" markasının özellikle doğa ve inanç turizmi açısından en önemli unsurları Tunceli'de öne çıkmaktadır.

TRB1 Bölgesi illerinin odaklandığı sektörlerdeki heterojen durum gelişmişlik düzeylerine de yansımıştır. 2017 yılı SEGE çalışmasına göre bölgenin en gelişmiş ili olan Elâzığ Türkiye'de 42. sırada yer almaktadır. Elâzığ'ı 44. sıra ile Malatya, 59. sıra ile Tunceli ve 71. sıra ile Bingöl takip etmektedir.

Bölge genelinde yapılan analizler, çalıştaylar, saha incelemeleri, akademik çalışmalar, kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları ile yapılan görüşmeler neticesinde 2024-2028 yılları arasında bölgenin tekstil, konfeksiyon, gıda ürünleri imalatı, yapı kimyasalları başta olmak üzere sanayi, tarım ve turizm sektörlerinde pozitif yönde gelişme eğiliminde olacağı genel değerlendirilmesi ortaya çıkmıştır. Malatya'nın kayısı üretimindeki mevcut potansiyelini koruyarak özellikle lisanslı depo faaliyetleri ile birlikte kayısı ve türev ürünlerinin ihracatında önemli bir merkez olma konumunu ileriye taşıyarak koruyacağı değerlendirilmektedir. Ayrıca 2024-2028 yılları, tekstil ve konfeksiyon sektörlerindeki gelişimini katma değeri yüksek ürünlerin üretimine odaklanarak ivmelendireceği bir dönem olacaktır. Elâzığ'ın yeni tespit edilen maden sahaları ile ülkenin en önemli madencilik merkezlerinden biri olmaya devam edeceği ortadadır. İl genelinde çıkarılan madenlerin işlenerek katma değeri yüksek ürünlere dönüştürülmesi noktasında yatırımların planlanması sayesinde ilin sektörden elde edilen gelirdeki payının artırılması söz konusu olacaktır. Son dönemde tekstil ve konfeksiyon sektöründe yapılan yatırımların ilin işsizlik sorununa önemli ölçüde çözüm oluşturacağı değerlendirilmektedir. İlde yeni kurulan sanayi alanları sayesinde 2024-2028 yılları arasında yatırım yeri hususunda sorunsuz bir şehir olacağı, bu durumun sanayi yatırımları açısından Elâzığ'ı cazibe merkezi haline getireceği değerlendirilmektedir. Bingöl'de faaliyete geçen süt ürünleri imalatı tesisi, ili bölgede ve ülkede sektörün en önemli şehirlerinden biri olarak konumlandırılacaktır. Ayrıca teşvik sisteminde 6. bölge destek avantajına sahip olan Bingöl'de gelecek dönemde tekstil ve konfeksiyon sektöründeki gelişimin devam edeceği değerlendirilmektedir. Bölgenin sanayi sektöründe diğer illere göre nispeten az gelişmiş ili olan Tunceli'de ise yeni oluşturulan sanayi alanlarında emek yoğun sektörlerde yatırımların gerçekleştirilmesi ile ildeki sanayileşmenin gelişeceği değerlendirilmektedir.

TRB1 Bölgesi'nin 2022 yılında toplam 836 milyon \$ ihracatı bulunmaktadır. Bölge genelinde yapılan ihracatın %98,43'ü Malatya ve Elâzığ illerinde gerçekleşmektedir. Bingöl ve Tunceli illerinin ihracat performansı geçmiş dönemde çok düşük düzeyde gerçekleşmiştir. Bölge genelinde gelecek dönemde gerçekleştirilecek özellikle imalat sanayi alanındaki kamu ve özel sektör yatırımları sayesinde bölgenin ihracatının 2028 yılında yaklaşık 2 milyar \$ seviyesine ulaşacağı değerlendirilmektedir. Malatya ve Elâzığ'daki sanayi sektöründe dijitalleşme, yazılım ve mühendislik alanlarında yaşanacak gelişmelere bağlı olarak katma değeri daha yüksek ürünlerin üretilmesi sonucu ihracat potansiyellerinin artacağı değerlendirilmektedir. Bingöl ve Tunceli illerinde ise görece gelişmemiş durumdaki sanayi altyapısı güçlendirilerek ihracata yönelik üretimin geliştirilmesibeklenmektedir.

Son yıllarda dünya genelinde geometrik şekilde büyüyen yazılım sektörü ülke ve bölge düzeyinde de gelişme trendine girmiştir. Özellikle bölgede faaliyet gösteren Fırat Üniversitesi'nin yazılım sektörüne iş gücü yetiştirme kapasitesi ve yetkinliği son dönemde gelişmiş ve gelecek dönemde yazılım sektörünün ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik yenilikçi bakış açısıyla bölüm, müfredat ve teknik altyapı bakımından gelişmeler kaydetmiştir. 2022 yılı Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı kapsamında desteklenen Code-23 Fırat Yazılım Merkezi Projesi ile Elâzığ'da kurulacak olan merkez sayesinde TRB1 Bölgesi gelecek dönemde yazılım sektörüne iş gücü yetiştiren en önemli bölgelerden biri olacaktır. Malatya ve Elâzığ illerindeki Teknoloji Geliştirme Bölgeleri bünyesinde faaliyet gösteren şirketlerin yazılım ve bilişim sektöründeki gelişmeleri takip etmesi sayesinde, bölge bu sektörlerde ülke ve dünya trendini izleyerek konumunu geliştirecektir.

Dünyada orta ve uzun vadede enerji konusunun stratejik öneminin artarak devam edeceği değerlendirilmektedir. Dünyada olduğu gibi gelişmekte olan ve sanayi sektörü büyüme oranı yüksek olan Türkiye'de de enerjinin gelecek dönem için çok önemli bir yere sahip olacağı ortadadır. Enerjinin bu derece önemli olduğu ortamda aynı zamanda iklim değişikliği ve çevre kirliliği problemleri de artarak devam etmektedir. Artarak devam eden enerji talebinin karşılanmasının ortaya çıkardığı çevresel maliyetlerin indirgenmesi amacıyla yeşil büyüme kavramının önemi artmaya başlamıştır. Yeşil büyümenin en önemli ayaklarından olan yenilenebilir enerjinin üretimi açısından TRB1 Bölgesi önemli avantajlara sahiptir. Güneşlenme süreleri ile güneş enerjisi açısından yüksek potansiyele sahip olan bölgede aynı zamanda rüzgâr ve akarsu enerjisi üretim potansiyeli de yüksektir. Bu durumda gelecek dönemde TRB1 Bölgesi'nin ülkenin en önemli yenilenebilir enerji üretim merkezlerinden biri olmasının kaçınılmaz olduğu değerlendirilmektedir.

2024-2028 yılları arasında tüm sektörlerde yaşanacak gelişmeler değerlendirildiğinde, TRB1 Bölgesi'nin çağın gerektirdiği teknolojiye sahip altyapısı ile sanayisi gelişen, eğitilmiş ve dinamik iş gücüne sahip, refah düzeyi yükselmekte olan ve yaşam kalitesi yüksek bir bölge olacağı öngörülmektedir.

2 2014-2023 TRB1 BÖLGE PLANI'NIN DEĞERLENDİRMESİ

2014-2023 döneminde hazırlanan TRB1 Bölge Planında bölgenin vizyonu, “**Eğitilmiş ve girişimci insan gücüyle üreten, yaşam kalitesi yüksek TRB1**” şeklinde ifade edilmiştir. Ulusal ve bölgesel kalkınmanın en önemli ayaklarından biri olan beşeri sermayenin eğitilmiş güçlendirilmesi, gerek ekonomik anlamda gerek sosyal açıdan girişimci bireyler yetiştirilmesi

ve insan odaklı bu gücün üretime dönüşmesi yaklaşımı ile bölgedeki hayat standartlarının yükseltilerek fiziki ve sosyal imkanları ile tercih edilen bir bölge olması vizyon ifadesinde hedeflenen unsurlardır.

2.1 TRB1 2014-2023 Bölge Planı Kapsamında Gerçekleşen Faaliyetler

2.1.1. Eksen 1: Yaşam Kalitesi

2.1.1.1 Öncelik 1.1: Sosyal ve Beşeri Sermayenin Gelişimi

Sosyal ve beşeri sermayenin gelişimi önceliğinde, *sivil toplum kuruluşlarının etkinliğinin artırılması, ekonomik alanda işbirliklerinin geliştirilmesi, girişimcilik kültürünün güçlendirilmesi, kurumların kapasitelerinin ve kurumlar arası koordinasyonun güçlendirilmesi, mesleki eğitimin sektörel ihtiyaçlara göre geliştirilmesi, üniversitelerin araştırma, uygulama ve öğretim olanaklarının geliştirilmesi, kadınların sosyal, ekonomik hayata ve karar süreçlerine katılımının artırılması, göç yönetimi* tedbirleri belirlenmiştir.

Performans göstergelerinde, ilkokul ve ortaokul okullaşma oranlarında 2011 yılındaki veriler ve güncel veriler kıyaslandığında düşüş olduğu görülmektedir. Bu düşüşün nedeni 2013-14 eğitim öğretim yılı ve daha önceki yıllarda öğrenci sayıları alınırken sisteme kayıtlı aktif- pasif (Yurt dışına çıkan, vefat eden, açık öğretime geçiş yapan) tüm öğrenciler dâhil edilmekte idi. 2014-15 eğitim öğretim yılından itibaren aktif-pasif öğrencilerin ayrıştırılmasına gidilmiş olup; sistem üzerindeki pasif duruma düşen öğrenciler (yurt dışına çıkan, vefat eden, açık öğretime geçiş yapan öğrenciler) okullaşma oranlarının hesabında kullanılan öğrenci sayılarına dâhil edilmemiştir. 2014-15 eğitim öğretim yılında pasif duruma düşen öğrenci sayılarına dâhil edilmediğinden okullaşma oranlarında kısmen düşüş olmuştur. İlkokullardaki okullaşma oranının düşüş nedenlerinden bir diğeri ise yönetmelik kapsamında ilkokul öğrenim çağındaki çocukların kayıt erteleme veya okulöncesi eğitime geçiş esnekliğinin sağlanmasıdır. Ortaokul okullaşma oranlarındaki düşüşün nedeni ise “4+4+4 eğitim sistemine geçiş yılı olan 2012-2013 eğitim öğretim yılında 5 yaşındaki öğrencilerin ilkokula başlaması ve daha sonraki yıllarda ise yönetmelik değişikliği ile 5 yaşındaki öğrencilerin okul öncesine yönlendirilmesinden kaynaklanmıştır.

TRB1 bölgesinde kadın girişimciliğinin artırılmasına yönelik; bölge illerindeki kadın girişim kooperatiflerine danışmanlık desteği verilmiştir.

Tarımda verimliliği arttırmaya yönelik tekniklerin ve eğitimlerin yaygınlaştırılması amacıyla, Bölgede Tarımsal Üretici Örgütlenmesi Analizi gerçekleştirilmiş bu kapsamda, Malatya ve

Elâzığ'da bulunan kooperatiflere yönelik kooperatiflerin sürdürülebilirliğinin sağlanması için danışmanlık desteği verilmiştir.

Girişimcilik kültürünün güçlendirilmesi tedbirine yönelik, İnönü Üniversitesi'nde girişimcilik ve ön-kuluçka merkezi kurulmasına destek verilmiştir. Bunun yanı sıra Elâzığ'da üniversite mezunları ve son sınıf öğrencilerine girişimcilik eğitimleri düzenlenmiştir. Ayrıca TSO'lar ve çeşitli STK'lara girişimcilik kültürünü artırmaya yönelik eğitimler verilmiştir. Kurumların kapasitelerinin ve kurumlar arası koordinasyonun güçlendirilmesi ve Sivil Toplum Kuruluşlarının etkinliğinin artırılması amacıyla TRB1 Bölgesi'ndeki birçok kamu kurumu ve STK'ya teknik destek kapsamında kurumsal gelişim, kurumsallaşma, hizmet kalitesi gelişimi gibi eğitimler verilmiştir. Bunun yanı sıra, proje döngüsü ve AB proje yazma eğitimleri, kalite yönetim sistemi süreci destekleri verilmiştir.

Sosyal sorunları gidermek, toplumun dezavantajlı kesimlerinin ekonomik ve sosyal hayata daha aktif katılmalarını sağlamak, istihdam edilebilirliği artırmak, sosyal içermeyi, sosyal girişimciliği ve yenilikçiliği desteklemek ve sosyal sorumluluk uygulamalarını yaygınlaştırmak amacıyla Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından 2019 yılından itibaren tüm ajansları kapsayacak şekilde SOGEP programı uygulanmaya başlamıştır. Bu program ile toplumun dezavantajlı kesimlerinin mesleki bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi, istihdama katılımının kolaylaştırılmasını sağlayan projeler desteklenmeye başlamıştır.

Kalkınma Ajanslarının 2022-2023 yılları teması olan **“genç istihdamı”** kapsamında başta CMDP, SOGEP ve CUGEP projeleri olmak üzere, özellikle genç istihdamı temasına uygun projeler yürütülmüştür. Bu kapsamda, TRB1 Bölgesindeki gençler için çağın gereklerine uygun bir şekilde güncel platform ve yazılım dillerindeki yetkinlik ihtiyaçlarını gidermek, yazılımcı yetiştirmek ve bu sayede öncelikle bölgedeki firmalar olmak üzere bu sektörlerde faaliyet gösteren teknoloji şirketlerinin ihtiyacı olan nitelikli iş gücünü karşılamak ve genç işsizliği azaltmak için *Yazılımcı Yetiştirme ve Kodlama Atölyesi* düzenlenmiştir.

“İstihdam, Eğitim ve Sosyal Politikalar Sektörel Operasyonel Programı” kapsamında *“TRB1 (Malatya, Elâzığ, Bingöl, Tunceli) Bölgesindeki Dezavantajlı Kişilerin İş Gücü Piyasasına Sürdürülebilir Entegrasyonu Operasyonu”* (Sustainable Integration of Disadvantaged People to Labour Force in TRB1 Region) projesi Fırat Kalkınma Ajansı tarafından yürütülmektedir. Proje kapsamında TRB1 Bölgesi'nde yoksul veya yoksulluk riski bulunan kadın ve gençlerin oluşturduğu dezavantajlı kişilerin iş gücü piyasasına katılımının artırılması hedeflenmektedir. Toplam indikatif bütçesi 4.155.000 € olan ve 2024 yılı Ocak ayına kadar uygulama süresi

devam edecek operasyon ile TRB1 Bölgesi'nde yoksul olan veya yoksulluk riski altında olan en az 620 kadın ve gençlerin istihdam edilebilirliğini artırmaya yönelik mesleki ve kişisel gelişim eğitimleri verilecek, alanında uzman kişiler tarafından kariyer ve psikolojik destek danışmanlığı sağlanacaktır.

Mesleki eğitimin sektörel ihtiyaçlara göre geliştirilmesi amacıyla CMDP kapsamında Elâzığ OSB'de Nitelikli Eleman Yetiştirme Merkezi kurulmasına destek verilmiştir. Ayrıca, mali destek programı kapsamında Malatya İŞGEM'de Mesleki Eğitim Merkezi, Tunceli'de ise SOGEP kapsamında gençlere yönelik tarımsal faaliyetler ile ilgili eğitimlerin verileceği merkezin kurulumu desteklenmiştir. Üniversitelerin araştırma, uygulama ve öğretim olanaklarının geliştirilmesi amacıyla bölgedeki teknokentlere kurumsal kapasitenin artırılmasına yönelik çeşitli eğitim destekleri verilmiştir. Ayrıca, Fırat Teknokent'te teknolojik tabanlı girişimleri desteklemek üzere Fablab kurulumuna ve güdümlü proje desteği kapsamında ön kuluçka ve kuluçka merkezi oluşturulmasına destek verilmiştir. Bölgede yeni kurulan Malatya Turgut Özal Üniversitesi'ne girişimcilik ve prototipleme merkezi kurulumu için destek sağlanmıştır.

Bölge illerinin net göç hızı, uzun yıllar negatif şekilde seyretmiş olup, yalnızca 2012 yılında Malatya'da pozitif yönlü bir eğilim gerçekleşmiş; bölge bazında %-5,55; 2022 yılında ise %-2,91 şeklinde ölçümlenmiştir. Gerek bölge illerinden büyükşehirlere, gerek bölge içinde köyden kente gerçekleşen göçün azaltılmasının bölge illerinde gelişen istihdam imkânları ve artan yaşam kalitesi ile mümkün olacağı değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda, Ajansın müdahale alanları kısıtlı olmakla birlikte, dolaylı olarak göç yönetimine etki ettiği değerlendirilen nitelikli beyin göçünün önlenmesi için bölge üniversitelerinin eğitim ve araştırma olanaklarının güçlendirilmesine yönelik destekler sağlanmıştır. Benzer şekilde özellikle Avrupa'da yerleşik gurbetçilerin de sermayeleriyle birlikte dönüşünü kolaylaştırmak ve özendirmek amacıyla bölgedeki istihdam ve yatırım fırsatlarına yönelik tanıtım programları ve bilgilendirme uygulamaları gerçekleştirilmiştir.

Çalışan ve Üreten Gençler Programı (CUGEP) ile genç istihdamının artırılması çalışmaları kapsamında Bingöl, Elâzığ, Malatya ve Tunceli illerinde 16 ilçede toplam 96,2 milyon lira bütçe ile 40 bin metrekarelik kapalı alan oluşturularak 19 tekstil atölyesi ve 1 tıbbi aromatik bitki merkezi hayata geçirilecek olup büyük kısmı 18-29 yaş aralığındakilerin oluşturacağı 3.800 kişinin mesleki beceri gelişimin ve istihdamının sağlanması planlanmaktadır. Bu projeler ile beraber hazır altyapısı, arıtma sistemi, ortak sosyal alanlar ile çalışanların motivasyonlarının

sağlandığı modern atölyeler oluşturulacak olup ilin genç işsizlik oranlarına olumlu katkılar sağlanacaktır.

Yukarıda açıklanan projelerin bir kısmı tamamlanmış, bir kısmının ise yapım aşaması devam etmektedir. SOGEP ve CUGEP programlarının uygulanmaya yakın dönemde başlanması ve pandeminin de etkisiyle projelerin tamamlanma oranları düşüktür. SOGEP ve CUGEP programlarının sosyal ve beşeri sermayenin geliştirilmesi önceliğine büyük katkı sunacağı değerlendirilmektedir.

Yukarıda açıklanan bölge planının *sosyal ve beşeri sermayenin gelişimi* önceliği bazında Fırat Kalkınma Ajansı tarafından yürütülen ilgili kurum, kuruluş ve işletmelere verilen destekleri özetlemek gerekirse; 2014-2022 yılları arasında ilgili öncelik kapsamında 241 projeye 73,823,146.05 TL destek verilmiştir(2023 yılı fiyatlarıyla) (Fırat Kalkınma Ajansı, 2023). Bu toplam proje sayısının %44'ünü teşkil etmekle birlikte, verilen desteğin %4'üne tekabül etmektedir. Bu açıdan, sınırlı kaynaklarla sivil toplumun, girişimcilik kültürünün ve kurumsal kapasitenin dolayısıyla beşeri sermayenin gelişimine önemli ölçüde katkı sağlandığı değerlendirilmektedir.

2.1.1.2 Öncelik 1.2: Fiziki Altyapının İyileştirilmesi

Fiziki altyapının iyileştirilmesi önceliğinde, *kent içi ulaşım sistemlerinin verimlilik ve erişilebilirlik odaklı iyileştirilmesi, bölgenin ulaşım altyapısının güçlendirilmesi, orman ve yeşil alan varlığının artırılması, bölgedeki yerleşimlerin afetlere hazırlıklı hale getirilmesi, bölge kentlerinde yapılaşmanın iyileştirilmesi, sağlık hizmetleri altyapısının iyileştirilmesi, kırsal kesimin sağlık hizmetlerine erişiminin artırılması, kadın, engelli ve yaşlılara yönelik sosyal hizmet ve ulaşım altyapısının iyileştirilmesi, su, kanalizasyon ve enerji altyapılarının iyileştirilmesi, etkin katı atık yönetiminin sağlanması, atık su arıtma tesislerinin kurulması ve mevcutların geliştirilmesi, kültür ve spor tesislerinin geliştirilmesi* tedbirleri belirlenmiştir.

2014-2023 dönemi TRB1 Bölge Planı hazırlık çalışmaları kapsamında yapılan ziyaretlerde, bölgenin doğu-batı yönlerindeki karayolu ulaşım imkânlarının iyileştirilmesi ve çeşitlendirilmesi, görece çok daha problemlili olan kuzey-güney yönündeki karayolu bağlantılarının ise geliştirilmesi gerektiği tespit edilmiştir. Ayrıca, bölgenin fiziki altyapısının iyileştirilmesi önceliği altında, bölgenin ulaşım, sağlık altyapısının güçlendirilmesi, kentsel yapılaşmanın iyileştirilmesi gibi tedbirler belirlenmiştir. Söz konusu tedbirler yeni plan döneminde de geçerliliğini korumaktadır.

Ajansın etkili olabileceği noktalarda gerekli farkındalık çalışmaları, bilgilendirme ve eğitim faaliyetleri düzenlenmiş; bunun yanı sıra, kentsel alanlar kapsam dışı olmak üzere bazı OSB'lerin arıtma tesislerinin kurulumu/verimliliğinin artırılması/revizyonu gibi projelere destek verilerek, bölgenin su kaynaklarının daha verimli kullanılmasına katkı sağlanmıştır. Yenilenebilir enerjinin işletmelerde yaygınlaştırılması amacı ile webinarlar düzenlenmiş, bölge firmaları mevzuat ve devlet destekleri konularında bire bir danışmanlık ve eposta/SMS/web sitesi/sosyal medya kanalları ile bilgilendirilmişlerdir.

Yukarıda açıklanan bölge planının *fiziki altyapının iyileştirilmesi* önceliği bazında Fırat Kalkınma Ajansı tarafından ilgili kurum, kuruluş ve işletmelere verilen destekleri özetlemek gerekirse; 2014-2022 yılları arasında ilgili öncelik kapsamında 10 projeye 34,741,092.38TL destek verilmiştir (2023 yılı fiyatlarıyla). Bu toplam proje sayısının %1,9'unu teşkil etmekle birlikte, verilen desteğin %1,3'üne tekabül etmektedir (Fırat Kalkınma Ajansı, 2023).

Tablo 2-1: Fırat Kalkınma Ajansı Tarafından Desteklenen Projelere İlişkin Bilgiler

	ÖNCELİKLER	2014-2022 YILLARI ARASINDA DESTEKLENEN PROJE SAYISI	2014-2022 YILLARI ARASINDA DESTEKLENEN PROJE SAYISININ ORANI (%)	2014-2022 YILLARI ARASINDA DESTEKLENEN PROJELERİN AJANS BÜTÇESİ (TL) (2023 Yılı Fiyatlarıyla)	2014-2022 YILLARI ARASINDA DESTEKLENEN PROJELERİN AJANS DESTEK BÜTÇESİNE ORANI (%)
EKSEN 1. YAŞAM KALİTESİ	ÖNCELİK 1. SOSYAL VE BEŞERİ SERMAYENİN GELİŞİMİ	241	40,6	73.823.146,05	3,8
	ÖNCELİK 2. FİZİKİ ALTYAPININ İYİLEŞTİRİLMESİ	10	1,7	34.741.092,38	1,8
EKSEN 2. SÜRDÜRÜLEBİLİR EKONOMİ	ÖNCELİK 1. TARIMSAL ÜRETİMİN VE VERİMLİLİĞİN ARTIRILMASI	56	9,4	324.925.693,29	16,7
	ÖNCELİK 2. ALTERNATİF TURİZM TÜRLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ	89	15,0	262.403.980,59	13,5
	ÖNCELİK 3. ENDÜSTRİYEL ÜRETİMİN GÜÇLENDİRİLMESİ	196	33,1	1.242.359.595,57	64,0
	ÖNCELİK 4. ENERJİ VE MADEN VARLIĞININ ETKİN KULLANIMI	1	0,2	2.736.879,25	0,1
	TOPLAM	593	100	1.940.990.387,13	100

2.1.2. Eksen 2: Sürdürülebilir Ekonomi

2.1.1.3 Öncelik 2.1: Tarımsal Üretim ve Verimliliğin Artırılması

Tarımsal üretimin ve verimliliğin artırılması önceliği kapsamında, *sulanan tarım arazisi varlığının artırılması ve modern sulama sistemlerinin yaygınlaştırılması, arazi toplulaştırmaları, modern hayvancılık uygulamalarının yaygınlaştırılması, su ürünleri üretiminin ve katma değerinin artırılması, arıcılığın gelişimi ve kaliteli bal üretiminin sağlanması, tarımsal girdi temininde bağımlılığın azaltılması, seracılığın yaygınlaştırılması, tarımsal ürünlerin toplanması ve depolanması için gerekli altyapının sağlanması, Tarımsal üretimde pazarlama altyapısının geliştirilmesi, iyi tarım ve organik tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması, tıbbi ve aromatik bitkilerin ekonomiye kazandırılması, tarımda verimliliği arttırmaya yönelik tekniklerin ve eğitimlerin yaygınlaştırılması* tedbirleri belirlenmiştir.

Tarımsal üretimin ve verimliliğin artırılması önceliği kapsamında sulanan tarım arazisi varlığının artırılması ve arazi toplulaştırma çalışmalarının tamamlanması tedbirleri belirlenmiştir. Bu kapsamda, kapalı sistem modern sulama sistemlerinin yaygınlaştırılması amacıyla bölge illerinde DAP tarafından birçok kapama meyve bahçesi projesi desteklenmiştir.

Bingöl Hayvancılık ve Süt Üretimi Entegre Tesisi yatırımının tamamlanmasını müteakip Bingöl'de modern hayvancılık uygulamalarının yaygınlaştırılması amacıyla süt hayvancılığı ile ilgili eğitim ve danışmanlık hizmeti verilmiştir. Bunun yanı sıra, Malatya ve Bingöl illeri özelinde Soğuk Zincir ve Süt Toplama Merkezleri Fizibilite Çalışmaları tamamlanmıştır. Bu çalışmaların sonucunda DAP desteği ile Malatya'da başlanan Süt Toplama Merkezi kurulumu devam etmektedir.

Arıcılığın gelişimi ve kaliteli bal üretiminin sağlanması amacıyla Bingöl Organik Arıcılık Yatırımı Ön Fizibilitesi hazırlanmıştır. Bingöl ve Tunceli illerinde temel arıcılık ve propolis eğitim seminerleri düzenlenmiştir.

Fırat Kalkınma Ajansı GÜdümlü Proje Desteği kapsamında Elâzığ Belediyesi'ne verilen destek ile yapımına başlanan sertifikalı sebze fidesi üretim serası kurulumu devam etmektedir. Bu proje ile Elâzığ ilinin ve bölgenin ihtiyacı olan ve hâlihazırda tamamı bölge dışından karşılanan yıllık 30 milyon fidenin Elâzığ'da üretilebilmesinin önü açılmış olacaktır. Fırat Kalkınma Ajansı, tarımsal üretimde pazarlama altyapısının geliştirilmesi amacıyla bölgede yöresel ürünlerin coğrafi işaret başvuruları ile ilgili süreçlerde kurumlarımıza teknik destek sağlamıştır. Bu kapsamda, bölgedeki coğrafi işaretli ürün sayısı 3'ten 365'e çıkmıştır. Bölgedeki tüm işletmeleri kapsayacak şekilde dış ticaret ve e-ticaret eğitimleri verilmiş, kayısı ve kayısı

ürünleri değer zinciri analizi ile süt ve süt ürünleri değer zinciri analizi çalışmaları tamamlanmıştır. Süt ve Süt Ürünleri ile Kayısı Değer Zinciri analizleri, bölgesel bazda yapılan ilk çalışmalar olma özelliğini taşımaktadırlar.

Bölgede, tarımda verimliliği arttırmaya yönelik tekniklerin ve eğitimlerin yaygınlaştırılması amacıyla Tarımsal Üretici Örgütlenmesi Analizi gerçekleştirilmiş; bu kapsamda, Malatya ve Elâzığ'da bulunan kooperatiflere yönelik sürdürülebilirliklerinin sağlanması için danışmanlık desteği verilmiştir. Ayrıca, bölgede yüksek yoğunlukta üretilen tarımsal ürünlerin atıklarının belirlenmesi, geri kazanımı ve değerlendirilmesi amacı ile Tarımsal Atıkların Geri Kazanımı ve Değerlendirilmesi Analiz Çalışması yapılarak mevcut uygulamalar tespit edilmiş ve ekonomik değeri artıracak alternatif eylem önerileri (geri kazanım, biyokütle enerji vb.) sunulmuştur.

Bunların yanı sıra, bölgedeki potansiyel tarım ürünlerine ilişkin yatırımların yapılabilirliğini tespit etmek amacıyla çeşitli konularda ön fizibilite çalışmaları yürütülmüştür *Bingöl İli 500 Baş Kapasiteli Büyükbaş Süt Hayvancılığı Yatırımı Ön Fizibilite Raporu, Bingöl İli Ceviz Paketleme Tesisi Ön Fizibilite Raporu, Bingöl İli Organik Arıcılık Sektörü Ön Fizibilite Raporu, Tunceli İli İpek Böceği Yetiştiriciliği Ve Koza Üretimi Ön Fizibilite Raporu, Tunceli İli Tunceli Sarımsağı Yetiştiriciliği Ön Fizibilite Raporu* hazırlanmıştır.

Yukarıda açıklanan bölge planının *tarımsal üretimin ve verimliliğin artırılması* önceliği bazında Fırat Kalkınma Ajansı tarafından ilgili kurum, kuruluş ve işletmelere verilen destekleri özetlemek gerekirse; 2014-2022 yılları arasında ilgili öncelik kapsamında 56 projeye 324,925,693.29TL destek verilmiştir(2023 yılı fiyatlarıyla). Bu toplam proje sayısının %9,4'ünü teşkil etmekle birlikte, verilen desteğin %16,7'sine tekabül etmektedir (Fırat Kalkınma Ajansı, 2023).

2.1.1.4 Öncelik 2.2: Alternatif Turizm Türlerinin Geliştirilmesi

Alternatif turizm türlerinin geliştirilmesi önceliğinde, *turistik tesis sayısının ve hizmet kalitesinin artırılması, turizm değerlerinin tanıtılması ve pazarlanması, turizm değerlerine erişilebilirliğin iyileştirilmesi* tedbirleri belirlenmiştir.

Ajans, kurguladığı destek programları ile gerek turizm tesisi sayısının gerek hizmet kalitesinin artırılmasına katkı sağlamıştır. Örneğin 2015 yılında uygulanan "Bingöl - Tunceli Öncelikli Alanlar Mali Destek Programı", 2017 yılında uygulanan "Turizm ve Endüstriyel Gelişme Mali Destek Programı" ile 2020 yılında uygulanan "Turizm ve Sanayinin Geliştirilmesi Mali Destek

Programı" kapsamında yeni tesisler açılmış, var olan tesislerin ise hem hizmet kaliteleri iyileştirilmiş hem de kapasiteleri artırılmıştır.

Turizm değerlerinin tanıtılması ve pazarlanması amacıyla bölgenin tanıtımına yönelik 2014-2020 yılları arasında muhtelif faaliyetler (fam trip, fuar katılımları, sosyal medya fenomenleri ile organizasyonlar vs.) yürütülmüştür. 2020 yılından itibaren uygulanmaya başlayan Fırat'ı Keşfet projesi çerçevesinde turizm değerlerinin tanıtılmasına ve pazarlanmasına yönelik faaliyetler kurumsal bir hal almıştır. Bölgenin turizm değerleri, Proje kapsamında oluşturulan web sitesi ve sosyal medya hesapları aracılığı ile planlı bir şekilde tanıtılmaktadır. Örneğin, bölgeye davet edilen sosyal medya fenomenleri aracılığı ile tematik çalışmalar organize edilmektedir. Bunların yanı sıra Ajans, kurguladığı destek programları aracılığı ile altyapı eksiklerinin giderilmesine katkıda bulunmuştur. Örneğin 2017 yılında uygulanan Turizm ve Endüstriyel Gelişme ile 2020 yılında uygulanan Turizm ve Sanayinin Geliştirilmesi Mali Destek Programları, turizm değerlerinin gerek altyapı gerek üstyapı ile ilgili eksiklerinin giderilmesine yönelik önemli katkılar sağlamıştır.

Karayolları Genel Müdürlüğü ve Belediyeler, turizm değerlerine erişilebilirliğin iyileştirilmesine yönelik çalışmalarını sürdürmektedir. Örneğin bu kapsamda Hozat-Ovacık yolu genişletilmiş, Yeni Kömürhan ile Ağın Karamağara Köprüleri hizmete açılmıştır.

Bunların yanı sıra, bölgedeki potansiyel turizm alanlarına ilişkin yatırımların yapılabilirliğini tespit etmek amacıyla çeşitli konularda ön fizibilite çalışmaları yürütülmüştür. Bu kapsamda, *Bingöl İli Ilıcalar 5 Yıldızlı Termal Otel Ön Fizibilite Raporu, Elâzığ İli Hazar Gölü Tatil Köyü Ön Fizibilite Raporu, Elâzığ İli Sivrice Ekolojik Köy Tatil Ve Rehabilitasyon Merkezi Ön Fizibilite Raporu, Tunceli İli 4 Yıldızlı Otel Yatırımı Ön Fizibilite Raporu, Tunceli İli 4 Yıldızlı Termal Otel Yatırımı Ön Fizibilite Raporu* hazırlanmıştır.

Yukarıda açıklanan bölge planının *alternatif turizm türlerinin geliştirilmesi* önceliği bazında Fırat Kalkınma Ajansı tarafından ilgili kurum, kuruluş ve işletmelere verilen destekleri özetlemek gerekirse; 2014-2022 yılları arasında ilgili öncelik kapsamında 89 projeye 262,403,980.59TL(2023 yılı fiyatlarıyla) destek verilmiştir. Bu toplam proje sayısının %15'ini teşkil etmekle birlikte, verilen desteğin %13,5'ine tekabül etmektedir (Fırat Kalkınma Ajansı, 2023).

2.1.1.5 Öncelik 2.3: Endüstriyel Üretimin Güçlendirilmesi

Endüstriyel üretimin güçlendirilmesi önceliği altında, *bölgenin sanayi alanlarında altyapı hizmetlerinin artırılması, gıda sanayinde ürün çeşitlendirmesine gidilmesi, yöresel ürünlerin*

üretiminin artırılması, işlenmesi ve markalaştırılması, tekstil sanayinde yenilikçi teknolojilerin kullanılması ve kümelenme stratejilerinin geliştirilmesi, yapı malzemeleri sanayinde yatırımların artırılması, makine ve teçhizat sanayinde işletmelerin geliştirilmesi, metal ürünleri sanayinde yatırımların özendirilmesi, medikal ürün ve malzeme sanayinde yatırımların artırılması tedbirleri belirlenmiştir.

İmalat Sanayinde Kurumsallaşma ve İhracatın Geliştirilmesi Sonuç Odaklı Programı, içinde bulunduğumuz 2021-2023 döneminde uygulanmaya devam etmektedir. Adı geçen SOP'un genel amacı, imalat sanayinde faaliyet gösteren işletmelerin kurumsal yapısının güçlendirilmesi, stratejik yönetim yetkinlikleri geliştirilerek rekabet gücünün artırılması ile Bölge ihracatının artırılması olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda bölgedeki işletmelerin kurumsal yönetim yetkinliği ile tasarım, AR-GE, ürün geliştirme yeteneklerinin artırılması, işletmelerin ihracat yeteneklerinin geliştirilerek bölgede ihracat yapan firma sayısının artırılması, imalat sanayinde üretim kabiliyetlerini artıracak altyapı hizmetlerinin güçlendirilmesi ve küresel rekabete uyum sağlayabilecek insan kaynaklarının geliştirilmesine yönelik birçok mali destek programı ve faaliyet yürütülmektedir.

Bu kapsamda, Malatya ve Elâzığ'da yer alan AR-GE ve tasarım merkezlerinin teknik ve kurumsal kapasitelerinin artırılması amacıyla proje yönetimi, problem çözme teknikleri, bilimsel makale hazırlama, fikir üretim metotları ve inovasyon yönetimi konularında eğitim ve danışmanlık hizmetleri sağlanmış olup, program başarıyla tamamlanmıştır.

Türkiye-AB Mali İşbirliği, Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA) kapsamında Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın yürüttüğü Rekabetçi Sektörler Programı'ndan yararlanılarak Fırat Kalkınma Ajansı tarafından yürütülen 5,26 milyon € bütçeli Bingöl İŞGEM Projesi hayata geçirilmiş, Bingöl'de girişimciliğin gelişmesine önemli bir katkı sağlanmıştır.

Ekonomik alanda iş birliğinin geliştirilmesi amacıyla CMDP kapsamında Malatya'da kuru kayısı pazarının rekabet gücünün artırılmasına yönelik kayısı lisanslı deposu ve borsası kurulumuna destek verilmiştir. Kayısı lisanslı depo kurulumu projesi, projenin muhteviyatı ve yatırım büyüklüğü nedeniyle aynı zamanda AB finansmanı ile de desteklenmiştir.

Ayrıca, FKA Dış Ticarete Uzmanlaşma Eğitimleri & Danışmanlığı Programı kapsamında, Bölgede ihracat yapan ve/veya ihracat potansiyeli olan firmaların uzmanlarına eğitim ve danışmanlık hizmeti verilmiştir. Danışmanlık faaliyetleri kapsamında bölge illerimizdeki firmalarla hedef pazar bilgisi sağlama noktasında OKA Dış Ticaret İstihbarat Merkezi ile yapılabilecek iş birliği çalışmaları araştırılmıştır. Program kapsamında destek sağlanan firmalar

için Kolay İhracat Platformu kullanım kılavuzu ve her bir firmaya özel raporlar hazırlanmış; ayrıca Trademap rehberi kullanıma hazır hale getirilmiştir. Program sürecinde ilk aydan itibaren firmaların ve ihracat ürünlerinin tanınması ile birlikte firmalar için pazarlama çalışmalarına da başlanılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda bazı firmalar yurtdışından potansiyel alıcıları ile buluşturulmuş, ilk etapta ürün portföyünün değerlendirilmesi ve numune talebi gibi süreçlerde destek olunmuştur.

TRB1 Bölgesi ihracatı, TÜİK verilerine göre 2012 yılında ülke ihracatının %0,30'unu oluşturmakta olup, 2023 hedefleri doğrultusunda bu oranın %0,50'ye yükseltilmesi öngörülmüştür. Güncel veriler ışığında yapılan değerlendirmede bu oranın 2018 yılında % 0,22'ye, 2019 yılında %0,36'ya yükseldiği, 2020 yılında % 0,30 olarak gerçekleştiği ve 2021 yılında %0,37'ye yükseldiği görülmüştür. 2022 yılında ise TRB1 Bölgesi'nde toplam 838,2 milyon \$ ihracat ile bölgenin ülke ihracatındaki payı %0,37 olarak gerçekleşmiştir. Plan döneminde ihracatta yaşanan 2 katın üzerindeki artışın, bölge ve ülke için önemli bir başarı olduğu değerlendirilmektedir. Bölgeden gerçekleştirilen önemli miktarda ihracatın da şirket kayıtlarının farklı ilde olması nedeniyle bölge ihracat rakamlarına yansımaması dikkate alınmalıdır. Bu gerçekler ışığında 11. Kalkınma Planında revize edilen 2023 yılı ihracat hedefine ulaşılması için bazı tedbirlerin alınması elzemdir. Bu nedenle, küresel çapta devam eden salgın da dikkate alınarak, bölge planındaki %0,50'lik hedefin revize edilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

Makine ve teçhizat sanayinde işletmelerin geliştirilmesi amacıyla Ajans ve Türk Patent ve Marka Kurumu (TÜRKPATENT) iş birliğinde Hezarfen Teknoloji ve Tasarım Geliştirme Projesi yürütülmüş; bu kapsamda bölgede bilinçlendirme ve kapasite artırma faaliyetlerine yönelik olarak 2021 yılında Malatya ve Elâzığ İllerinde AR-GE ve/veya Tasarım Merkezi veya üretim/imalat sektöründe faaliyet gösteren 30 KOBİ'ye TÜRKPATENT sınai mülkiyet uzmanları ve danışmanları tarafından fiziki olarak birebir danışmanlık hizmeti sağlanmıştır. Aynı proje kapsamında, bahsi geçen firmalara TÜRKPATENT iş birliği ile Markalar Başvuru Prosedürleri ve Destekler semineri verilmiştir.

Bölgedeki hemen her OSB'ye, bölgenin sanayi alanlarında altyapı hizmetlerinin artırılması tedbiri kapsamında, altyapı eksikliklerinin giderilmesi için mali destek ve güdümlü proje destekleri sağlanmıştır. Fırat Kalkınma Ajansının Güdümlü Proje Desteği kapsamında Bingöl Organize Sanayi Bölgesi tarafından hayata geçirilen, 5 milyon TL bütçeli proje ile OSB'nin doğalgaz altyapısıyla ilgili çalışmalar tamamlanmış olup firmalara doğalgaz vermeye başlanmıştır. Yine Güdümlü Proje kapsamında hayata geçirilen Bingöl Tekstil Kent Projesi ile

yaklaşık 600 kişiye istihdam sağlanmıştır. Tekstil-konfeksiyon sektörünün geliştirilmesi çalışmaları kapsamında bölgeye kazandırılan yeni yatırımlarla Bingöl’de sektördeki firma sayısı 2015 yılında 5 iken 2022 yılı itibarıyla 28 olmuş, istihdam sayısı 3.000’i bulmuştur.

Elâzığ merkez ilçede yapımı devam eden Elâzığ Dış Ticaret Merkezi, Fırat Kalkınma Ajansı mali destek programı kapsamında desteklenmektedir. Proje ile Elâzığ Dış Ticaret Akademisinin kurulması, yaklaşık 500 firmanın ürün ve hizmet profiline İngilizce, Almanca, Arapça, Rusça ve Fransızca dillerinde yer alacağı bir dış ticaret portalinin internet üzerinde oluşturulması ve girişimcilere, üniversite öğrencilerine ve yabancı uyruklu öğrencilere küresel girişimcilik ve dış ticaret eğitimlerinin verilmesi ve üniversite-sanayi iş birliği platformunun kurulması amaçlanmaktadır.

Yöresel ürünlerin üretiminin artırılması, işlenmesi ve markalaştırılması kapsamında, çeşitli meyvelerin markalaşmasına yönelik danışmanlık desteği verilmiş ve yöresel ürünlerin işlenmesine yönelik fizibilite çalışmalarına destek sağlanmıştır. Bu kapsamda, *Elâzığ İli Jeodry Yöntemiyle Kurutulmuş Meyve Ve Sebze Üretim Tesisi Ön Fizibilite Raporu* hazırlanmıştır.

Bölge illerinde CMDP, CUGEP, GPD ve MDP’ler ile tekstil sanayinde yenilikçi teknolojilerin kullanılması ve kümelenme stratejilerinin geliştirilmesi amacı ile tekstil kentlerin altyapı ve üstyapı kurulumuna destek verilmiştir. Bu projelerin bir kısmı tamamlanmış, bir kısmı ise devam etmektedir. Projelerin tamamlanmasıyla bölgede 5000’in üzerinde istihdam yaratılacaktır.

Bölgedeki potansiyel yatırımları yapılabiliğini tespit etmek amacıyla çeşitli konularda ön fizibilite çalışmaları yürütülmüştür. Bu kapsamda, *Malatya İli Metal Mutfak Eşyaları Yatırımı Ön Fizibilite Raporu*, *Bingöl İli Ambalaj Paketleme Ve Palet Tesisi Ön Fizibilite Raporu*, *Bingöl İli Deri Fabrikası Ön Fizibilite Raporu*, *Malatya İli Ayakkabı İmalatı Ön Fizibilite Raporu*, *Malatya İli Dondurulmuş Meyve Sebze İşleme Tesisi Ön Fizibilite Raporu*, *Malatya İli Entegre Kumaş Üretim Tesisi Ön Fizibilite Raporu* ve *Tunceli İli Çağrı Merkezi Ön Fizibilite Raporu* hazırlanmıştır.

Yukarıda açıklanan bölge planının *endüstriyel üretimin güçlendirilmesi* önceliği bazında Fırat Kalkınma Ajansı tarafından ilgili kurum, kuruluş ve işletmelere verilen destekleri özetlemek gerekirse; 2014-2022 yılları arasında ilgili öncelik kapsamında 196 projeye 1,242,359,595.57TL destek verilmiştir (2023 yılı fiyatlarıyla). Bu toplam proje sayısının %33,1’ini teşkil etmekle birlikte, verilen desteğin %64’üne tekabül etmektedir (Fırat Kalkınma Ajansı, 2023).

2.1.1.6 Öncelik 2.4: Enerji ve Maden Varlığının Etkin Kullanımı

Enerji ve maden varlığının etkin kullanımı önceliği altında, *potansiyel maden rezervlerinin işletmeye açılması, krom ve demir cevherinin katma değeri yüksek ürünlerin üretiminde kullanılması, mermer sektöründe iş birliği ve Ar-Ge faaliyetlerinin artırılması, maden artıklarının yeniden kazanılmasına yönelik çalışmaların yapılması, yenilenebilir enerji yatırımlarının özendirilmesi, hidroelektrik santrallerin kamu hassasiyetleri ve doğal hayatın korunması önceliğiyle kurulması, sanayi ve tarım işletmelerinde enerji verimliliğinin özendirilmesi* tedbirleri belirlenmiştir.

TRB1 Bölgesi, maden kaynakları açısından önemli olup, bunların başında ülkedeki toplam krom rezervinin %45’lik kısmını karşılayan Elâzığ – Alacakaya gelmektedir. Ferrokrom, krom cevherinden 8 kat daha yüksek fiyatla alıcı bulmakta olup, Türkiye’de faaliyet gösteren iki ferrokrom tesisinden biri Elâzığ’da yer almaktadır. Bu doğrultuda, krom cevherinin katma değeri yüksek ürünlerin üretiminde kullanılması amacıyla, “Elâzığ İli Yüksek Karbonlu Ferrokrom Üretim Tesisi Ön Fizibilitesi” hazırlanmıştır.

Bölgedeki potansiyel maden rezervlerinin işletmeye açılması için öncelikle kamu altyapı yatırımlarının (yol, demiryolu vb.) yapılması, demiryolu lojistik imkânlarının geliştirilmesi ve yük taşımacılığı kapasitesinin artırılması gerekmektedir. Bölge Planı, bölgenin maden varlığının etkin kullanımı için alınması gereken tedbirleri bu doğrultuda ortaya koymuş ancak bu tedbirler kapsamında öngörülen faaliyetler gerçekleştirilememiştir.

Bölgenin gerek iç gerek dış pazarlarda rekabet fırsatı sunan mermer sektörü ürünlerine yönelik olarak Mermer Değer Zinciri Analizi çalışması yürütülmüştür. Bu analiz ile Mermer sektöründe iş birliği ve AR-GE faaliyetlerinin artırılması, sektörde hammadde temininden satış sonrası hizmete kadar tüm değer katan faaliyetlerin ve faaliyetler arasındaki ilişkilerin ortaya konulması, her bir faaliyet için sorunların analiz edilmesi ve değer oluşturmak için gerekli stratejilerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, maden artıklarının yeniden kazanılmasına yönelik çalışmalar kapsamında, “Elâzığ İli Mermer Atıklarından Yapı Malzemesi Üretim Tesisi Ön Fizibilitesi” hazırlanmıştır.

Sanayi ve tarım işletmelerinde enerji verimliliğinin ve yenilenebilir enerji yatırımlarının özendirilmesi amacıyla, Bingöl Üniversitesi Elektrik-Elektronik Mühendisliği Bölümünde 2,5 kW’lık 10 panelli model GES kurulması projesi desteklenmiştir. Kurulan sistemle ilin güneş enerjisi potansiyelinin ölçülmesine, sistemin öğrenciler tarafından kullanılmasına ve girişimciler için model oluşturmasına katkı sağlanmıştır.

Ayrıca, mali destek programları aracılığı ile bazı tarımsal işletmelere güneş enerjili sera kurulumu desteği verilmiş, ayrıca bölgede teknik destek kapsamında bazı yatırımcı kamu kurumlarına yenilenebilir enerji, yeşil bina ve leed sertifikası eğitimleri verilerek, bu alanlarda farkındalık oluşturulmasına katkı sağlanmıştır.

Elâzığ'da 2019 yılında tespit edilen jeotermal kaynağın seracılık uygulamasında kullanılması için mali destek programı kapsamında Elâzığ Belediyesi'ne destek verilmiştir. Yapım aşamasında olan bu proje ile Elâzığ ilinin ve bölgenin ihtiyacı olan ve hâlihazırda tamamı bölge dışından karşılanan yıllık 30 milyon fidenin Elâzığ'da yetiştirilebilmesi için sertifikalı fide üretim serası kurulumu planlanmaktadır.

Bunların yanı sıra, *Elâzığ İli Biyogaz Üretim Tesisi Ön Fizibilite Raporu*, *Bingöl İli Jeotermal Sera Yatırımı Ön Fizibilite Raporu*, *Elâzığ İli Jeotermal Sera Yatırımı Ön Fizibilite Raporu*, *Bingöl İli Demir Zenginleştirme Tesisi Ön Fizibilite Raporu* hazırlanmıştır.

Yukarıda açıklanan bölge planının *enerji ve maden varlığının etkin kullanımı* önceliği bazında Fırat Kalkınma Ajansı tarafından ilgili kurum, kuruluş ve işletmelere verilen destekleri özetlemek gerekirse; 2014-2022 yılları arasında ilgili öncelik kapsamında 1 projeye 2,736,879.25 TL destek verilmiştir. Bu toplam proje sayısının %2'sini teşkil etmekle birlikte, verilen desteğin %1'ine tekabül etmektedir (Fırat Kalkınma Ajansı, 2023).

2.2 Değerlendirme

TRB1 Bölgesi kendi içerisinde gerek gelişmişlik düzeyi, gerekse öne çıkan sektör ve potansiyeller bakımından oldukça heterojen bir yapıya sahiptir. 2011 yılı Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Endeksi sıralamasına göre bölge illerinden Bingöl 72, Elâzığ 39, Malatya 42 ve Tunceli 58 şeklinde konumlanırken; 2017 yılında Bingöl 71, Elâzığ 42, Malatya 44 ve Tunceli 59 olarak sıralanmıştır. Mevcut plan döneminde, Ajansın desteklerinde Malatya-Elâzığ ile Bingöl-Tunceli illeri genel itibarıyla ayrı gruplar ve odaklar olarak değerlendirilmiştir. Önümüzdeki plan döneminde de, yine 4. kademe illeri (Malatya, Elâzığ) ile 5. ve 6. kademe illerinin (Tunceli, Bingöl) ayrı değerlendirilmesi benimsenerek, bölgenin diğer bölgelerle ve kendi içindeki gelişmişlik farklılıklarının azaltılması ve mevcutta çeşitli alanlarda sahip olduğu ulusal ve uluslararası düzeydeki potansiyelinin ve rekabet gücünün artırılması sağlanacaktır.

Yukarıda açıklanan bölge planının gelişme eksenleri/öncelikleri bazında Fırat Kalkınma Ajansı tarafından yürütülen faaliyetlere ek olarak, ilgili kurum, kuruluş ve işletmelere verilen destekler incelendiğinde kaynağın %75'inin endüstriyel üretimin güçlendirilmesi önceliğine aktarıldığı

görülmektedir (Fırat Kalkınma Ajansı, 2023). Burada en önemli proje büyüklüklerini bölgedeki İŞGEM, tekstilkent, teknokent ve OSB'lerin sanayi altyapı projelerinin desteklendiği projeler oluşturduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bakımdan, Fırat Kalkınma Ajansının en çok odaklandığı alanın *endüstriyel üretim altyapısının güçlendirilmesi* olduğu sonucuna varılabilir. Turizm alanında desteklenen projelerin oranı %12,4 olarak gerçekleşmiş ve en çok odaklanılan ikinci alan olmuştur. Enerji ve maden varlığının etkin kullanımı önceliğine yönelik sadece 1 adet proje desteklenmiş olup, dolayısıyla söz konusu önceliğin ajansın destek mekanizmaları göz önüne alındığında, genel olarak müdahale alanının dışında kaldığı söylenebilir. Ancak buna rağmen ilgili konularda birçok fizibilite çalışması ve araştırma faaliyeti bizzat ajans tarafından yürütülmüştür.

İstihdamın sektörel dağılımı göstergesinde; TRB1 Bölgesi'nin 2011 yılında tarım istihdam oranı %37,2 iken, 2022 yılında %26,7'ye düşmüştür. Özellikle son yıllarda bölge içi göçlerin artması ve tarım sektöründeki istihdamın diğer sektörlerle kayma eğiliminin devam ettiğini göstermektedir. Ancak bu durumun gelecekte özellikle kentsel alanlarda yoksulluğun potansiyel olarak artabileceğine işaret etmektedir. Bu bakımdan, önümüzdeki dönemde, mevcut plan önceliklerine paralel olarak, kentsel ve kırsal alanlara ayrı odaklanılarak bölgenin diğer bölgelerle ve kendi içindeki gelişmişlik farklılıklarının azaltılmasının sağlanması benimsenecektir.

Bölge planının genel olarak başarılı olduğu alanlar değerlendirildiğinde, bölge planları illerin mevcut durumunun iyi anlaşılması, öncelikli alanların ve potansiyellerinin harekete geçirilmesine yönelik etkili bir başlangıç noktası olmuştur. İlk plan döneminden farklı olarak daha derinlemesine analizler yapılmış ve bölgede gerçekleştirilmesi gereken faaliyetler bütüncül olarak ortaya konulmuştur. Bu çerçevede oluşturulan çalışma programları dâhilinde hayata geçirilen projeler sayesinde bölgelerin gelişme eksenlerine yönelik somut adımların atılmaya başlanmasına bağlı olarak planlama esnasında ortaya konulan performans göstergelerinde de iyileşmeler görülmeye başlanmıştır.

Bölge planında tespit edilen mevcut sorunların ve eksikliklerin çözümlerine dair belirlenen bazı tedbirlerin, yukarıda da ifade edildiği gibi, merkezi idareler tarafından karar verilerek uygulanan yatırım projelerine (sulama, arazi toplulaştırma, karayolları ve demiryolları yatırımları vb.) etkisi zayıf kalmış, bazı tedbirlerin uygulanması ve sahiplenilmesi noktasında eksiklikler tespit edilmiştir.

Yeni dönemde mevcut gelişme eksenlerinin/önceliklerinin korunmasına dair değerlendirmede; Ajansın organizasyon yapısı 2020 yılına kadar Planlama/Program Yönetimi/İzleme ve YDO'lar olarak kurgulanmış ve yürütülmüştür. 2020-2023 yıllarını kapsayan dönem için Ajansların daha etkin kullanılması ve verimliliğinin somut şekilde ölçülebilmesi için bölgenin öncelikleri dikkate alınarak Sonuç Odaklı Programlar planlanmıştır. Bu doğrultuda, Ajans tarafından İmalat Sanayinde Kurumsallaşma ve İhracatın Geliştirilmesi Sonuç Odaklı Programı, Yukarı Fırat Havzası Turizm Destinasyonu Geliştirilmesi ve Markalaştırılması Sonuç Odaklı Programı ve Tarımsal Üretimde Katma Değerli Üretime Geçiş Sonuç Odaklı Programı adında 3 adet sonuç odaklı program belirlenerek Ajansın tüm uzman ve destek personellerini kapsayacak şekilde personelin ilgi ve uzmanlığı da göz önüne alınarak çalışma grupları oluşturulmuştur. SOP'lar bölge planı, kalkınma planı ve ulusal stratejiler ile örtüşecek şekilde kurgulanarak Fırat Kalkınma Ajansı'nın organizasyon yapısının yeniden düzenlenmesinde önemli rol oynamış ve çalışmaların odaklanmasına olanak sağlamıştır. Yeni dönemde SOP'ların genel itibarıyla korunması gerektiği benimsenmiş olup, bu SOP'ların daha da özele indirgenerek alt bileşenlerine yoğunlaşılması öngörülmektedir. Tüm bunların yanında 6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan Kahramanmaraş-Pazarcık depremi bölgede büyük yıkım meydana getirmiş ve bütün faaliyetlerin; alt yapı, iş gücü, bütçe ve zaman açısından ihtiyaçlarının yeniden belirlenmesi hususunu ortaya çıkarmıştır. Deprem sonrası bölgenin toparlanması konusunda gerek SOP'lar çerçevesinde gerek ihtiyaç duyulan destek programlarının kurgulanması ve dış fonlar ile çalışmalar yürütülecektir.

3 EKONOMİK GÖSTERGELER

TRB1 Bölgesinin ekonomik göstergelere göre mevcut durumunun incelenmesi için ilk olarak gayri safi yurt içi hasıla verileri üzerinden gelir dağılımları, Malatya, Elâzığ, Bingöl ve Tunceli illerindeki sektörlere göre gelir dağılımları, GSYH'dan alınan paylar ve istihdam sayıları yıllara göre dağılımlar halinde incelenmiştir. Ayrıca dış ticaret verileri, fasıllar bazında ürün değerine göre en fazla ithal edilen ürünler, firmaların kapasite kullanım oranları ve kanuni merkezlerine göre dış ticaret performansları, sermaye malı üretim endeksi ve imalat sanayi üretim endeksinin seyrinin karşılaştırılması irdelenmiştir. Son olarak kamu ve özel sektör yatırımlarının bölgedeki durumu, teşvik belgeli yatırımların sektörlere göre dağılımı ve bu kapsamda illere göre istihdam edilen kişi başına yapılan yatırım tutarları ile genel bütçede yer alan; bölgeden tahakkuk ettirilen ve tahsis edilen vergi gelirlerine yer verilmiştir.

Bu ekonomik göstergeler ışığında TRB1 Bölgesindeki mevcut ekonomik durum tespit edilmiş olup, bölgesel kalkınma politikaları için referans alınması gereken noktalar belirlenmiştir.

3.1 Gelir Dağılımı

TÜİK tarafından 2017-2021 dönemi için hesaplanan Gayri Safi Katma Değer istatistikleri Tablo 3-1’de görülmektedir. Buna göre TRB1 Bölgesi, 2021 yılında tüm ulusal katma değer in %1,24’ünü üreterek Türkiye’nin toplam katma değeri içindeki payına göre 26 İBBS Düzey 2 bölgesi arasında 21’inci sırada yer almıştır.

Tablo 3-1: Gayri Safi Katma Değer (Milyar TL ve Cari Fiyatlarla, 2009 Bazlı), 2017-2021

İBBS2		Gayri Safi Katma Değer									
		(Milyar TL ve Cari Fiyatlarla, 2009 Bazlı)									
		2017	Sıra	2018	Sıra	2019	Sıra	2020	Sıra	2021	Sıra
TR	Türkiye	2.779,81		3.369,60		3.881,87		4.487,67		6.481,19	
TR10	İstanbul	863,86	1	1.037,84	1	1.192,09	1	1.350,50	1	1.968,96	1
TR 51	Ankara	254,44	2	298,78	2	356,34	2	425,84	2	596,50	2
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	167,49	4	210,13	4	230,55	4	276,15	3	429,33	3
TR31	İzmir	170,55	3	211,65	3	236,30	3	273,26	4	413,21	4
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	154,54	5	192,15	5	215,80	5	246,30	5	364,05	5
TR62	Adana, Mersin	103,35	6	122,98	7	144,91	7	174,35	6	251,63	6
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	101,30	7	133,75	6	161,33	6	145,61	8	226,95	7
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	89,78	8	111,39	8	129,99	8	143,15	9	206,89	8
TR33	Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak	88,98	9	107,84	9	123,62	9	147,40	7	205,41	9
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	70,19	11	87,13	10	101,39	10	120,56	10	186,84	10
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	70,31	10	86,68	11	95,88	11	113,57	11	174,72	11
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	60,38	16	74,93	14	85,63	14	107,76	13	159,89	12
TR52	Konya, Karaman	66,12	12	79,73	12	92,19	12	111,10	12	149,62	13
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	63,51	13	75,04	13	86,61	13	104,04	14	144,64	14
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	61,35	14	70,36	16	82,75	16	97,86	16	127,57	15
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	60,88	15	71,14	15	85,26	15	98,73	15	125,85	16
TR22	Balıkesir, Çanakkale	52,59	17	64,44	17	74,92	17	90,78	17	124,46	17
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	51,44	18	59,55	18	69,53	18	80,45	18	107,37	18
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	37,68	20	46,22	19	55,34	19	65,76	19	92,02	19
TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	37,92	19	45,96	20	52,77	20	62,14	20	85,52	20
TRB1	Malatya, Elâzığ, Bingöl, Tunceli	36,11	21	42,45	21	49,61	21	60,49	21	80,61	21
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkâri	29,19	22	35,32	22	42,06	22	49,93	22	63,27	22
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	27,20	23	33,25	23	34,06	23	40,85	23	62,44	23

İBBS2		Gayri Safi Katma Değer									
		(Milyar TL ve Cari Fiyatlarla, 2009 Bazlı)									
		2017	Sıra	2018	Sıra	2019	Sıra	2020	Sıra	2021	Sıra
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	24,74	24	28,65	24	33,23	24	39,96	24	52,81	24
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	18,74	25	22,33	25	26,48	25	32,33	25	44,21	25
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	17,19	26	19,89	26	23,25	26	28,80	26	36,42	26

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, 2023)

Kişi başına gayri safi yurt içi hâsıla verilerine bakılacak olursa (**Hata! Yer işareti başvurusu geçersiz.**), TRB1 Bölgesi'nin 2017-2019 döneminde genel sıralamadaki yerini koruduğu, 2020 yılında ise bir basamak yükselerek 26 İBBS Düzey 2 bölgesi arasında 21'nci sıraya yerleştiği ve 2021 yılında da yerini koruduğu görülmektedir. 2017 yılında 23.678 TL olan TRB1 Bölgesi kişi başına gayri safi yurt içi hâsıla, 2021 yılında 51.184 TL olmuştur.

Tablo 3-2: Kişi Başına Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (TL ve Cari Fiyatlarla), 2017-2021

İBBS2		Kişi başına GSYH (TL) Per capita GDP (TRY)									
		2017	Sıra	2018	Sıra	2019	Sıra	2020	Sıra	2021	Sıra
TR	Türkiye	39.019		46.172		52.213		60.541		86.144	
TR10	İstanbul	65.285	1	76.932	1	86.579	1	98.070	1	140.698	1
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	50.182	3	61.006	2	65.319	3	77.773	3	118.084	2
TR51	Ankara	53.159	2	60.879	3	71.039	2	84.767	2	116.933	3
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	45.283	4	54.441	5	61.988	4	73.672	4	111.673	4
TR31	İzmir	45.222	5	54.905	4	60.421	5	70.166	5	104.791	5
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	43.642	6	52.869	6	58.092	6	66.185	6	95.985	6
TR22	Balıkesir, Çanakkale	34.354	8	41.046	8	47.038	8	57.493	7	77.553	7
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	37.561	7	48.124	7	56.305	7	50.531	10	76.977	8
TR33	Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak	32.835	10	39.014	10	44.147	10	53.031	8	73.092	9
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	33.534	9	40.532	9	46.392	9	51.185	9	72.686	10
TR62	Adana, Mersin	29.179	14	34.104	14	39.680	12	47.803	12	67.963	11
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	29.661	13	35.638	12	36.213	16	44.263	15	67.327	12
TR52	Konya, Karaman	30.840	11	36.418	11	41.432	11	50.083	11	66.393	13
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	29.723	12	34.321	13	39.036	13	47.344	13	65.159	14
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	27.573	15	31.429	16	36.466	15	46.072	14	62.758	15
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	24.876	20	30.108	17	33.765	19	42.423	17	61.828	16
TR71	Kırkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	27.509	16	32.403	15	36.495	14	43.416	16	59.201	17
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	24.689	21	29.662	18	32.218	21	38.148	22	57.720	18
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	25.936	18	29.616	20	34.057	18	41.688	18	54.845	19
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	26.001	17	29.652	19	35.014	17	41.382	19	52.417	20

IBBS2		Kişi başına GSYH (TL) Per capita GDP (TRY)									
		2017	Sıra	2018	Sıra	2019	Sıra	2020	Sıra	2021	Sıra
TRB1	Malatya, Elâzığ, Bingöl, Tunceli	23.678	22	27.150	22	31.331	22	38.714	21	51.184	21
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	25.028	19	28.050	21	32.521	20	38.970	20	50.462	22
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	19.298	23	22.880	23	26.775	23	31.808	23	43.688	23
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	17.306	24	19.804	24	23.027	24	28.973	24	36.666	24
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkâri	15.508	26	18.342	25	21.517	25	25.728	25	32.397	25
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	15.890	25	17.824	26	20.329	26	23.420	26	30.661	26

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, 2023)

Tablo 3-3'te il, bölge ve ülke düzeyinde kişi başına gayri safi yurt içi hasıla verileri gösterilmiştir. Veriler incelendiğinde, il, bölge ve ülke değerlerinin yıllar içinde inişli çıkışlı bir seyir izlediği ancak nihai olarak önemli ölçüde geriledikleri ve bölgenin dönem boyunca ülke ortalamasının gerisinde kaldığı görülebilmektedir. Bununla birlikte 2021 yılı kişi başına gayri safi yurt içi hasılaya bakıldığında, bölgedeki ulusal ortalama en yakın ilin 8.129 \$ ile Tunceli olduğu dikkat çekmektedir. Bingöl ise 4.771 \$ ile kişi başına gayri safi yurt içi hasılanın en düşük olduğu bölge ili olarak öne çıkmaktadır.

Tablo 3-3: Kişi Başına Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Değeri (2009 Bazlı, ABD Doları ve Cari Fiyatlarla)

Yıllar	Bingöl	Elâzığ	Malatya	Tunceli	TRB1	Türkiye
2010	4.826	6.931	6.130	9.697	6.372	10.629
2011	5.207	7.274	6.696	10.702	6.854	11.289
2012	5.381	7.542	6.819	9.779	6.988	11.675
2013	6.105	8.128	7.334	10.805	7.586	12.582
2014	5.867	7.644	6.997	9.772	7.178	12.178
2015	5.210	6.888	6.575	8.600	6.569	11.085
2016	5.809	6.869	6.368	9.351	6.596	10.964
2017	5.535	6.988	6.163	9.257	6.491	10.696
2018	4.928	6.053	5.571	8.162	5.758	9.793
2019	4.804	5.664	5.347	8.395	5.517	9.195
2020	4.679	5.944	5.147	8.486	5.499	8.600
2021	4.771	6.272	5.355	8.129	5.699	9.592

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, 2023)

3.2 Sektörel Dağılım

Tablo 3-4'te TRB1 Bölgesi'nde illerin sektörlere göre gayri safi yurt içi hasıladan aldıkları paylar gösterilmiştir. "Kamu Yönetimi ve Savunma, Eğitim, İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri" sektöründe bölgenin ülke ölçeğindeki payı %2,99 iken, %2,39'luk pay ile "İnşaat", %2,31'lik pay ile "Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık", bölgenin ulusal ortalama göre öne çıkan sektörleridir. Bölge, diğer sektörlerde ise nüfusuna oranla daha düşük performans sergilemiştir.

Tablo 3-4: Sektörlere Göre TRB1 Bölgesi ve İllerinin GSYH'den Aldıkları Paylar (2009 Bazlı, %), 2021

SEKTÖRLER	Bingöl	Elâzığ	Malatya	Tunceli	TRB1
Tarım, Ormancılık Ve Balıkçılık	0,38	0,85	0,92	0,17	2,31
İmalat, Madencilik Ve Taş Ocakçılığı Ve Diğer Sanayiler	0,09	0,24	0,48	0,01	0,83
İmalat Sanayi	0,02	0,21	0,5	0	0,73
İnşaat	0,32	1,3	0,69	0,08	2,39
Toptan Ve Perakende Ticaret, Ulaştırma Ve Depolama, Konaklama Ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri	0,05	0,27	0,32	0,02	0,65
Bilgi Ve İletişim	0,02	0,12	0,12	0,01	0,27
Finans Ve Sigorta Faaliyetleri	0,04	0,2	0,28	0,04	0,56
Gayrimenkul Faaliyetleri	0,24	0,51	0,78	0,1	1,63
Mesleki, Bilimsel, Teknik, İdari Ve Destek Hizmet Faaliyetleri	0,08	0,43	0,35	0,03	0,88
Kamu Yönetimi Ve Savunma, Eğitim, İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri	0,53	0,96	1,06	0,44	2,99

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, 2023)

TRB1 Bölgesi'ndeki sektörlerin gayri safi yurt içi hasıla içindeki payının il bazlı yıllara göre değişimini gösteren veriler Tablo 3-5'te gösterilmiştir. “Kamu Yönetimi ve Savunma, Eğitim, İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri” sektörü, 2021 yılında bölge ölçeğindeki %24,89'luk payı ile birinci sırada yer almış; onu %17,03'lük pay ile “İmalat, Madencilik ve Taş Ocakçılığı ve Diğer Sanayiler”, %12,79'luk pay ile “İmalat Sanayi”, %12,54'lük pay ile “Toptan ve Perakende Ticaret, Ulaştırma ve Depolama, Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri” sektörleri izlemiştir.

2021 yılı için sektörel dağılım incelendiğinde, Bingöl, Malatya ve Elâzığ'da madencilik sektörünün öne çıktığı görülmektedir. Malatya, %18,88'lik sektörel pay ile bölgede imalat sanayi sektörünün gayri safi yurt içi hâsıla içinde payı en yüksek olduğu il olarak öne çıkmaktadır. “Kamu Yönetimi ve Savunma, Eğitim, İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri”nin gayri safi yurt içi hasıladaki payı, Tunceli ve Bingöl'de sırası ile %61,12 ve %36,58 oranları ile dikkat çekmektedir. Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık faaliyetlerinin ise ulusal pay açısından bölge genelinde son on yılda düşüş eğiliminde olduğu gözlenmektedir.

Tablo 3-5: TRB1 Bölgesi ve İllerinin Sektörlerinin Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla İçindeki Payı (2009 Bazlı, %)

SEKTÖRLER	Yıllar	Bingöl	Elâzığ	Malatya	Tunceli	TRB1
Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık	2010	17,31	12,69	12,13	18,62	13,36
	2011	17,69	12,73	12,79	15,29	13,49
	2012	16,87	12,84	11,27	15,97	12,78
	2013	16,70	10,54	9,13	13,71	10,83
	2014	15,13	9,40	5,86	14,16	8,76
	2015	16,34	10,63	11,96	15,25	12,21
	2016	12,09	10,85	9,96	14,37	10,83

SEKTÖRLER	Yıllar	Bingöl	Elâzığ	Malatya	Tunceli	TRB1
	2017	14,42	10,12	10,41	15,33	11,11
	2018	12,85	10,98	8,79	11,86	10,27
	2019	14,37	12,24	9,65	13,18	11,38
	2020	14,78	11,94	10,31	13,58	11,67
	2021	13,53	10,36	8,61	12,19	10,04
İmalat, Madencilik ve Taş Ocakçılığı ve Diğer Sanayiler	2010	2,87	8,96	13,46	2,46	9,89
	2011	3,20	9,18	14,22	2,32	10,39
	2012	3,69	10,54	13,16	2,48	10,43
	2013	3,47	11,01	14,54	3,33	11,23
	2014	3,66	11,99	14,12	3,29	11,41
	2015	4,33	12,43	13,72	3,69	11,55
	2016	4,64	12,25	14,00	3,03	11,46
	2017	5,28	14,40	14,53	2,75	12,60
	2018	7,30	13,69	15,78	3,32	13,18
	2019	9,99	14,01	16,46	3,88	13,93
	2020	11,66	12,12	17,32	3,73	13,85
2021	15,89	14,02	21,37	3,53	17,03	
İmalat Sanayi	2010	1,25	4,43	11,68	0,68	7,14
	2011	1,40	4,91	12,58	0,72	7,82
	2012	1,71	5,78	11,38	0,91	7,59
	2013	1,56	6,15	12,70	0,98	8,29
	2014	1,84	7,00	12,12	1,16	8,36
	2015	2,54	7,50	11,87	1,76	8,63
	2016	2,81	8,38	11,86	1,05	8,77
	2017	2,78	10,95	12,56	1,00	10,03
	2018	3,08	9,47	13,40	1,08	9,93
	2019	2,44	8,21	13,87	1,17	9,60
	2020	2,08	7,59	14,64	1,07	9,65
2021	3,22	10,08	18,88	1,07	12,79	
İnşaat	2010	17,78	11,00	5,53	8,32	9,06
	2011	18,46	12,51	6,84	10,56	10,38
	2012	17,86	10,06	7,97	11,53	10,08
	2013	20,80	12,74	8,64	15,18	11,96
	2014	19,06	10,81	9,51	10,20	11,16
	2015	19,47	11,30	7,13	7,69	10,06
	2016	22,55	9,70	6,84	9,87	10,08
	2017	20,36	11,59	7,67	10,32	10,86
	2018	16,26	9,36	6,87	7,48	8,98
	2019	10,47	6,55	4,75	6,70	6,23
	2020	11,14	13,22	6,09	5,91	9,24
2021	10,41	14,50	5,94	5,38	9,50	
Toptan ve Perakende Ticaret, Ulaştırma ve Depolama, Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri	2010	6,08	15,46	14,66	6,68	13,43
	2011	6,90	15,49	14,22	13,99	13,83
	2012	7,94	16,07	15,34	6,53	14,17
	2013	7,65	15,82	15,02	6,62	13,87
	2014	9,83	15,87	16,95	6,20	15,02
	2015	5,84	14,80	15,36	6,14	13,48
	2016	8,62	14,12	14,55	6,38	13,10
	2017	9,56	14,32	15,09	6,53	13,59
	2018	10,44	15,33	15,95	6,98	14,47
	2019	10,13	15,06	16,03	6,21	14,27
	2020	8,11	13,99	14,28	5,26	12,80
2021	7,81	14,35	13,26	5,70	12,54	
Bilgi ve İletişim	2010	0,78	1,15	0,68	2,39	0,98
	2011	0,64	0,97	0,59	1,80	0,81
	2012	0,59	0,80	0,56	1,52	0,71
	2013	0,52	0,90	0,50	1,28	0,70
	2014	0,49	1,05	0,47	1,19	0,72
	2015	0,56	0,73	0,47	1,16	0,61
	2016	0,53	0,81	0,58	1,01	0,68
	2017	0,52	0,67	0,51	0,84	0,59
	2018	0,41	0,64	0,52	0,73	0,56
2019	0,38	0,71	0,46	0,63	0,55	

SEKTÖRLER	Yıllar	Bingöl	Elâzığ	Malatya	Tunceli	TRB1
	2020	0,36	0,68	0,58	0,52	0,58
	2021	0,32	0,74	0,55	0,49	0,59
Finans ve Sigorta Faaliyetleri	2010	0,98	1,78	1,37	1,65	1,50
	2011	0,87	1,58	1,19	1,41	1,31
	2012	0,95	1,66	1,32	1,65	1,42
	2013	0,95	1,44	1,55	1,56	1,44
	2014	0,90	1,41	1,61	1,59	1,45
	2015	1,04	1,56	1,68	1,88	1,58
	2016	1,04	1,71	1,88	1,93	1,72
	2017	1,11	1,58	1,90	2,05	1,69
	2018	0,97	1,49	1,71	1,71	1,54
	2019	0,89	1,53	1,61	1,57	1,49
	2020	0,93	1,74	1,95	1,94	1,75
	2021	0,72	1,27	1,39	1,62	1,28
Gayrimenkul Faaliyetleri	2010	14,54	12,67	12,84	12,16	12,92
	2011	13,39	11,84	11,86	10,81	11,95
	2012	13,05	11,31	11,74	11,29	11,71
	2013	12,28	10,82	11,08	11,04	11,13
	2014	12,00	10,83	10,80	11,62	11,01
	2015	12,04	10,53	10,48	11,46	10,74
	2016	10,63	10,08	10,46	10,34	10,34
	2017	9,37	8,05	9,14	8,93	8,76
	2018	8,79	7,64	8,79	8,26	8,35
	2019	8,33	7,42	8,21	7,27	7,89
	2020	8,49	6,78	7,80	6,88	7,46
	2021	7,73	5,57	6,50	6,57	6,32
Mesleki, Bilimsel, Teknik, İdari ve Destek Hizmet Faaliyetleri	2010	1,65	3,07	2,76	1,17	2,64
	2011	1,86	3,17	2,73	1,28	2,68
	2012	2,09	3,23	3,18	1,61	2,97
	2013	2,52	3,33	3,44	1,76	3,18
	2014	2,91	3,82	3,87	1,91	3,61
	2015	3,27	3,72	4,26	1,90	3,81
	2016	3,28	4,10	4,70	2,05	4,13
	2017	3,67	3,88	4,64	2,23	4,09
	2018	2,97	3,95	3,33	1,95	3,42
	2019	2,45	4,09	2,96	1,50	3,18
	2020	2,17	4,10	2,98	1,28	3,16
	2021	2,41	4,46	2,80	1,61	3,27
Kamu Yönetimi ve Savunma, Eğitim, İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri	2010	34,90	26,70	23,51	44,76	27,42
	2011	33,01	25,51	21,55	40,95	25,59
	2012	33,48	25,61	22,57	45,58	26,43
	2013	31,63	24,77	21,87	43,62	25,51
	2014	32,32	25,41	22,28	47,75	26,24
	2015	32,81	24,57	21,22	48,19	25,41
	2016	32,00	25,53	22,90	48,99	26,68
	2017	31,09	22,17	21,08	49,14	24,47
	2018	35,26	25,09	22,15	55,75	26,97
	2019	38,71	27,64	22,90	56,94	28,88
	2020	38,70	25,44	21,84	58,98	27,74
	2021	36,58	22,45	19,06	61,12	24,89
Diğer Hizmetler	2010	1,86	2,09	1,37	1,09	1,66
	2011	2,59	2,11	1,44	0,86	1,76
	2012	1,77	2,08	1,51	0,92	1,71
	2013	1,93	2,47	1,54	0,92	1,87
	2014	1,87	2,41	2,42	0,93	2,25
	2015	1,75	2,23	1,85	0,87	1,91
	2016	1,82	2,47	2,26	0,96	2,19
	2017	1,85	2,27	2,48	0,88	2,22
	2018	1,65	2,35	2,73	0,90	2,34
	2019	1,85	2,52	3,09	0,95	2,59
	2020	1,59	2,41	2,22	0,86	2,12
	2021	1,38	2,21	1,63	0,71	1,75

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, 2023)

2022 yılında bölgedeki istihdam tarım sektöründe 142 bin, sanayi sektöründe 117 bin, hizmet sektöründe ise 304 bin olmak üzere toplam 563 bin kişidir. (Tablo 3-6). Türkiye’deki toplam istihdamın %1,89’unu oluşturan bölge, bu açıdan ülke nüfusundaki payı ile uyumlu konumdadır. Bölgenin nüfusu ile oranlandığında hizmet sektöründe ülke ortalamasına paralel bir istihdam oranı dikkat çeker iken, tarımsal istihdam oranının ulusal ortalamanın dikkate değer miktarda üstünde, buna karşın sanayi istihdam oranının ise ulusal ortalamanın altında olduğu görülmektedir. Bu bağlamda sanayi sektöründeki istihdam oranının artırılması amacıyla sektörde gerçekleştirilecek yeni yatırımların teşvik edilmesinin yerinde olacağı değerlendirilmektedir. 2021 yılında ülke genelindeki katma değer %2,31’ini üreten TRB1 Bölgesi “Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık” sektörü ülke genelindeki toplam tarımsal istihdamın % 3,3’ünü oluşturmaktadır. Dolayısıyla ülke genelindeki tarımsal istihdamın %3,3’ünün TRB1 Bölgesinde yer almasına karşılık TRB1 Bölgesinin bu sektörde %2,31 katma değer üretmesi tarımsal üretimde katma değer düşüklüğüne işaret etmektedir. Benzer biçimde bölgenin imalat sanayinde ürettiği katma değer ülke genelindeki payı, istihdam payından düşüktür; bu nedenle sanayi sektörünün katma değerinin artırılması, bölgesel gelişme açısından önem taşımaktadır. Bu doğrultuda bölgesel ekonominin sadece ham veya az işlenmiş malları değil, yüksek katma değerli malları üretebilir konuma erişmesi bölgenin kalkınmasında en önemli rolü oynayacaktır. TRB1 Bölgesi, 2021 yılında tüm ulusal katma değer %1,24’ünü üretmiş, ulusal istihdamın ise %1,89’unu karşılamıştır. Başka bir deyişle her 10 bin TL’lik değer yalnızca 124 TL’sini üretmiş ve her 50 kişiden yalnızca 1’ini istihdam etmiştir. Bu sonuç, bölgenin genel olarak katma değeri yüksek üretime yönelik politikalarının geliştirilmesi ihtiyacını ortaya koymaktadır. 2014-2022 döneminde istihdam sayısında ulusal ölçekte %17,88, bölgede ise %8,69 oranında artış gerçekleşmiştir. Bölge istihdamındaki artışın Türkiye genelinin gerisinde kalması, tarım sektöründe verimliliği, sanayi sektöründe ise katma değeri artıracak stratejilere ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Tablo 3-6. TRB1 Bölgesinde Sektörlerin İstihdam Sayısı (x1000) ve Türkiye’deki Payı

Yıllar	Tarım			Sanayi			Hizmet		
	Malatya, Elâzığ, Bingöl, Tunceli-TRB1	Türkiye-TR	%	Malatya, Elâzığ, Bingöl, Tunceli-TRB1	Türkiye-TR	%	Malatya, Elâzığ, Bingöl, Tunceli-TRB1	Türkiye-TR	
2014	151	4.971	3,04	97	7.180	1,35	270	13.108	2,1
2015	141	4.952	2,85	100	7.196	1,39	291	13.743	2,1
2016	143	4.783	2,99	88	7.232	1,22	307	14.447	2,1
2017	179	4.913	3,64	102	7.421	1,37	292	15.052	1,9

Yıllar	Tarım			Sanayi			Hizmet		
	Malatya, Elâzığ, Bingöl, Tunceli-TRB1	Türkiye-TR	%	Malatya, Elâzığ, Bingöl, Tunceli-TRB1	Türkiye-TR	%	Malatya, Elâzığ, Bingöl, Tunceli-TRB1	Türkiye-TR	
2018	178	4.740	3,76	107	7.607	1,41	295	15.541	1,9
2019	170	4.546	3,74	99	7.050	1,40	300	15.634	1,9
2020	141	4.232	3,33	96	6.975	1,38	287	14.852	1,9
2021	144	4.377	3,29	111	7.846	1,41	299	15.685	1,9
2022	142	4.277	3,32	117	8.424	1,39	304	17.074	1,78

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, 2023)

3.3 Dış Ticaret

TRB1 Bölgesi dış ticaretinde ihracat verilerine bakıldığında 2020 yılından sonra belirgin bir yükseliş görülmektedir. İthalat verileri her ne kadar il bazında olsa da ithal hammadde ve ürünlerin dağıtıcı firmalar tarafından ithal edilip iç piyasada satılması nedeniyle anlamlı bir çıkarım yapılamamaktadır. Bu bilgiler ışığında TRB1 Bölgesi 2022 yılında 615.963.000 \$ dış ticaret fazlası vermiştir. İhracat noktasında Malatya, Elazığ ve Bingöl illeri son yıllarda ihracatını artırmıştır. 2020 yılında Elazığ'ın ihracatındaki düşüş ise 24 Ocak 2020 depreminin yol açtığı personel yetersizliği nedeniyle meydana gelmiştir. (Elazığ Ticaret ve Sanayi Odası, 2020)

Tablo 3-7: 2013-2022 Yılları TRB1 Bölgesi İlleri ve Türkiye İthalat ve İhracat Verileri (x1000 \$)

İllere Göre İthalat, 2013-2022 (Genel Ticaret Sistemi) - Bin Dolar (\$)										
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Bingöl	966	1.110	681	1.028	16.351	988	485	952	876	2.419
Elazığ	21.624	22.485	19.816	45.108	50.804	22.688	22.166	26.250	21.283	46.317
Malatya	77.548	86.767	73.124	88.893	125.892	102.412	94.189	114.404	105.667	171.166
Tunceli	771	62	486	279	2.662	93	478	135	1.043	307
TRB1	100.909	110.423	94.106	135.308	195.709	126.182	117.318	141.741	128.870	220.209
TRB1/Türkiye(%)	0,04%	0,04%	0,04%	0,07%	0,08%	0,05%	0,06%	0,06%	0,05%	0,06%
Türkiye	260.822.803	251.142.429	213.619.211	202.189.242	238.715.128	231.152.483	210.345.203	219.516.807	271.425.553	363.710.575
İllere Göre İhracat, 2013-2023 (Genel Ticaret Sistemi) - Bin Dolar (\$)										
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Bingöl	328	8.551	3.559	1.202	1.688	971	1.134	2.836	4.831	12.878
Elazığ	6.295	234.682	169.676	252.668	321.291	221.191	209.767	146.527	303.336	366.888
Malatya	262.529	311.199	250.101	248.397	235.780	224.177	278.957	288.864	410.458	456.190
Tunceli	307.737	328	237	131	520	646	229	224	109	216
TRB1	576.889	554.761	423.572	502.398	559.280	446.986	490.086	438.450	718.733	836.172
TRB1/Türkiye(%)	0,36%	0,33%	0,28%	0,34%	0,34%	0,25%	0,27%	0,26%	0,32%	0,33%
Türkiye	161.480.915	166.504.862	150.982.114	149.246.999	164.494.619	177.168.756	180.832.722	169.637.755	225.214.458	254.169.748

Kaynak: (TÜİK, 2023)

Türkiye'nin 2021 yılında ürün değerine göre en fazla ithal ettiği ürünler, aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Aralık 2021 itibarıyla yıllık bazda teknoloji yoğunluğuna göre imalat sanayi ürünleri ithalatında yüksek teknolojlili ürünler %12,4, orta yüksek teknolojlili ürünler %46,2, orta düşük teknolojlili ürünler %30,4, düşük teknolojlili ürünler ise %11 seviyesindedir. (Dış Ticaret İstatistikleri, Aralık 2021, 2022) TRB1 Bölgesi için Tablo 3-12'deki imalat sanayi alt sektörlerinde en fazla yatırım teşvik belgesi alınan yatırım konuları, **Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı.**'daki ihracatın sektörler göre dağılımı ve Tablo 3-14'deki kapasite raporlarının faaliyet alanına göre dağılımına bakıldığında yatırım konularının teknoloji seviyesinin düşük ve düşük orta teknolojlili ürünler olduğu görülmektedir. Ancak, Malatya ve Elâzığ'da orta yüksek teknolojlili ürünler üreten işletmeler de mevcuttur. **Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı.**'da yer alan makine ve aksamları, elektrik ve elektronik ve kimyevi maddeler ve mamulleri orta yüksek teknolojlili ürünler grubuna dâhildir. Son yıllarda TRB1 Bölgesi'nde üniversitelerin kurumsal kapasitesinin artırılması, teknokent'lerin kurulması ve inovasyon merkezlerinin hayata geçirilmesi ile Tablo 3-9'da yer alan ürünlerin bölgede üretilmesi mümkün görülmüştür.

Tablo 3-8'de 2021 yılı fasıllar bazında ürün değerine göre en fazla ithal edilen ürünler yer almaktadır. Bu ürünler arasında yer alan kazanlar, makine parçaları, plastik mamuller, hububat, kimyevi maddeler gibi birçok başlıkta TRB1 Bölgesi potansiyel taşımaktadır. Bölgedeki mevcut işletmeler, alınan yatırım teşvik belgeleri, kapasite raporları ve ihracat verilerine dayanarak bir sonraki tablo olan Tablo 3-9'da bölgede üretilmesi mümkün olan ithal ikâme ürünler verilmiştir.

Tablo 3-8: 2021 Yılı Fasıllar Bazında Ürün Değerine Göre En Fazla İthal Edilen Ürünler

Kod	Fasıllar	Toplam (x1000 \$)
27	Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler, bitümenli maddeler, mineral mumlar-Mineral fuels, minerals oils and product of their distillation	50.691.986,21
84	Kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktörler, bunların aksam ve parçaları-Boilers, machineries and mechanical appliances, parts thereof	30.966.640,86
72	Demir ve çelik-Iron and steel	27.618.091,98
85	Elektrikli makina ve cihazlar, ses kaydetme-verme, televizyon görüntü-ses kaydetme-verme cihazları, aksam-parça-aksesuarı-Electrical machinery and equipment, parts thereof	19.964.150,97

Kod	Fasıllar	Toplam (x1000 \$)
39	Plastikler ve mamulleri-Plastic and articles thereof	17.590.483,30
87	Motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları, bunların aksam, parça, aksesuarı-Vehicles other than railway or tramway rolling-stock, parts thereof	15.595.858,53
29	Organik kimyasal ürünler-Organic chemicals	9.341.410,73
71	Kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, inciler, taklit mücevherci eşyası, metal paralar-Precious stones, precious metals, pearls and articles thereof	7.073.921,22
30	Eczacılık ürünleri-Pharmaceutical products	6.874.838,64
76	Alüminyum ve alüminyumdan eşya-Aluminium and articles thereof	6.592.846,94
74	Bakır ve bakırdan eşya-Copper and articles thereof	5.265.609,96
90	Optik, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol, ayar, tıbbi, cerrahi alet ve cihazlar, bunların aksam, parça ve aksesuarı-Optical, photographic, cinematographic, measuring checking, precision	4.882.592,43
10	Hububat-Cereals	4.248.703,11
52	Pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu mensucat-Cotton,cotton yarn and cotton textiles	3.714.927,09
40	Kauçuk ve kauçuktan eşya-Rubber and articles thereof	3.578.936,29
38	Muhtelif kimyasal maddeler (biodizel, yangın söndürme maddeleri, dezenfektanlar, haşarat öldürücüler, vb.)-Miscellaneous chemical products	2.902.663,25
73	Demir veya çelikten eşya-Articles of iron and steel	2.845.431,72
88	Hava taşıtları, uzay taşıtları ve bunların aksam ve parçalar-Aircraft and parts thereof	2.832.409,15
48	Kağıt ve karton, kağıt hamurundan, kağıttan veya kartondan eşya-Paper and paperboard,articles of paper pulp of paper or of paperboard	2.741.500,87
12	Yağlı tohum ve meyvalar, muhtelif tane, tohum ve meyvalar,sanayiide ve tıpta kullanılan bitkiler, saman ve kaba yem-Oil seeds and oleaginous fruit,industrial plants,straw and fodder	2.593.948,73
15	Hayvansal, bitkisel veya mikrobiyal katı ve sıvı yağlar, yemeklik katı yağlar, hayvansal ve bitkisel mumlar-Animals, vegetable or mikrobial fats and oils and their cleavage products	2.499.341,96
32	Debagatte ve boyacılıkta kullanılan hülasalar, tanenler, boyalar, pigmentler,vb, vernikler, vb, macunlar, mürekkepler-Tanning and dyeing extracts, fillers and stoppings , inks	2.425.771,94

Kod	Fasıllar	Toplam (x1000 \$)
26	Metal cevherleri, cüruf ve kül-metallic ores, slag and ash	2.269.095,27
54	Sentetik ve suni filamentler, şeritler ve benzeri sentetik ve suni dokumaya elverişli maddeler-Man-made filament	2.268.569,52
28	İnorganik kimyasallar, kıymetli metal, radyoaktif element, metal ve izotopların organik-anorganik bileşikleri-Inorganic chemicals, organic or inorganic compounds	2.193.452,46

Kaynak: (TÜİK, 2022)

İthal edilen ürünlerin TRB1 Bölgesinde üretilebilme olanaklarını tespit etmek için öncelikle bölgenin imalat sanayi yapısı ve kapasitesi tespit edilmelidir. Bölgesel ithalat verisi, ithal edilen ürünlerin genel olarak dağıtıcılar tarafından iç piyasaya satılması ve dolaylı olarak bölgeye girmesi nedeniyle yanıltıcı olabilmektedir. Bu nedenle öncelikle imalat sanayinin kapasitesi ve ihraç edilen ürünler göz önüne alınarak ülke genelinde ithal edilen ürünlerin bölgede üretilmesi potansiyeli üzerinde durulmuştur.

Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı.'da TRB1 Bölgesi için iller bazında sektörlere göre i hracat verilerine bakıldığında imalat sektöründe tekstil ve hammaddeleri, mobilya kâğıt ve orman ürünleri, makine ve aksamaları, gıda imalatı, çimento, cam, seramik ve toprak ürünleri gibi ekonomik faaliyetler ön plana çıkmaktadır. Bu faaliyetlere ve bölgenin potansiyeline göre Teknoloji Odaklı Sanayi Hamlesi Programı kapsamında Fırat Kalkınma Ajansı tarafından yapılan bir çalışmada belirlenen öncelikli ürünler¹ arasında bölgede üretilmesi mümkün olduğu düşünülen ürünler Tablo 3-9'de verilmiştir.

¹ (Teknoloji Odaklı Sanayi Hamlesi Ürün Listesi, 2022)

Tablo 3-9: Teknoloji Odaklı Sanayi Hamlesi Programı Kapsamında TRB1 Bölgesinde Üretilmesi Mümkün Olduğu Düşünülen Ürünler

Güzellik, makyaj, cilt bakımı, manikür, pedikür için diğer müstahzarlar (ilaçlar hariç, güneş kremleri dâhil)
Saç boyaları
Demiryolları/tramvaylar için sinyalizasyon vb. kumanda cihazları
LED ampuller
Akümülatörler (Kurşun-asitli diğer akümülatörler, Nikel-metal hidrürlü elektrik akümülatörleri, Lityum iyonlu elektrik akümülatörleri, Akümülatörlerin diğer aksam ve parçaları *)
Gösterge tabloları; ışık veren diyod tertibatlı olanlar (LED)
Tel ve kablolar için bağlantı ve irtibat elemanları
Elektriğin kontrol/dağıtımına mahsus diğer panolar, konsollar, masalar, kabinler ve diğer mesnetler (gerilim =< 1000 v.)
Evde kullanılan kendinden elektrik motorlu masa, yer, duvar, pencere, tavan veya çatı fan; gücü 125 W.1 geçmeyen
16 841320009000 Diğer yerlerde elle kullanılan sıvı pompalar
17 841330209000 Diğer yerlerde kullanılan içten yanmalı motorlar için enjeksiyon pompaları
18 841330809000 Diğer yerlerde kullanılan içten yanmalı motorlara ait diğer yakıt/soğutma pompaları
19 841360209000 Diğer yerlerde kullanılan döner deplasmanlı hidrolik pompalar
20 841360619000 Diğer yerlerde kullanılan diğer döner deplasmanlı kanatlı, hidrolik yağ pompaları
21 841370309000 Diğer yerlerde kullanılan ısıtmada/sıcak su temininde kullanılan salmastrasız çarklı pompaları
22 841370519000 Diğer yerlerde kullanılan tek kademeli, çarkı tek girişli, yekpare gövdeli, radyal akışlı pompa; çıkış ağzı çapı>15 mm.
Kondenserleri ısı değiştiricisi fonksiyonu gören kompresörlü üniteler
Lastik tekerlekli kendinden hareketli diğer makine ve cihazlar
Yürüyen merdiven ve yürüyen platformlar
Zirai traktörlere takılmak için özel imal edilmiş yükleyici
Meyve ve sebzeleri ağırlık ve büyüklüklerine göre ayıran makine ve cihazlar
Soğuk hadde makineleri
Borular, kazanlar, tanklar, depolar vb. diğer kaplar için diğer musluklar, valfler (vanalar) ve benzeri cihazlar
Bilyeli rulmanlar
Kasnaklar; dökme demir/çelik dökümden
130 848120900000 Pnömatik güç transmisyon kontrol valfları
131 848180400000 Pnömatik tekerlek ve iç lastik için valflar
132 848180590000 Diğer process kontrol valfları
133 848180630000 Çelikten sürgülü valflar
134 848180730000 Çelikten globe (stop) valflar
135 848180790000 Diğer maddelerden globe (stop) valflar
136 848180870000 Diyafram valflar
Hibrit/sandviç kompozit malzemeler
Römork, yarı römorkların frenleri vb. aksam; parçaları

Kaynak: (Teknoloji Odaklı Sanayi Hamlesi Ürün Listesi, 2022)

Tablo 3-10: Ürün Gurubuna Göre TRB1 Bölgesi İlleri, TRB1 Bölgesi ve Ülke Bazında (x1000 \$)

YIL	Malatya		Elazığ		Bingöl		Tunceli		TRB1		Türkiye	
	2013	2022	2013	2022	2013	2022	2013	2022	2013	2022	2013	2022
Genel toplam	307.737	456.190	262.529	366.888	6.295	12.878		216	576.561	836.172	161.480.915	254.169.748
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	46.033	33.090	421	6	-	2.462		6	46.454	35.564	5.339.324	7.767.815
Madencilik ve taşocakçılığı	1.819	41	124.405	139.388	-	48		-	126.224	139.477	3.892.301	4.619.987
İmalat	259.842	423.028	137.703	227.493	6.295	10.366		65	403.840	660.952	151.483.194	240.377.635
Elektrik, gaz, buhar ve havalandırma sistemi üretim ve dağıtım	-	-	-	-	-	-		-	-	-	28.966	293.276
Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	44	30	-	-	-	2		142	44	174	614.178	878.898
Ulaştırma ve depolama	-	-	-	-	-	-		-	-	-	-	18
Bilgi ve iletişim	-	2	-	2	-	-		-	-	4	104.456	215.184
Finans ve sigorta faaliyetleri	-	-	-	-	-	-		-	-	-	-	8
Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	-	-	-	-	-	-		-	-	-	3.369	280
Kültür, sanat eğlence, dinlenme ve spor	-	-	-	-	-	-		4	-	4	15.127	16.648

Kaynak: (TÜİK, 2023)

TRB1 Bölgesi ihracatında ilk üç sıraya bakıldığında imalat sektörü ilk sırada gelmektedir. Daha sonra tarım, ormancılık ve balıkçılık, ardından madencilik ve taş ocakçılığı en fazla ihracatın yapıldığı sektördür. Bu sıralama 2013 yılı sıralaması ile aynıdır.

Tablo 3-11: İllere göre İhracat Yapılan İlk 5 Ülke ve Değerleri (x1000 \$)

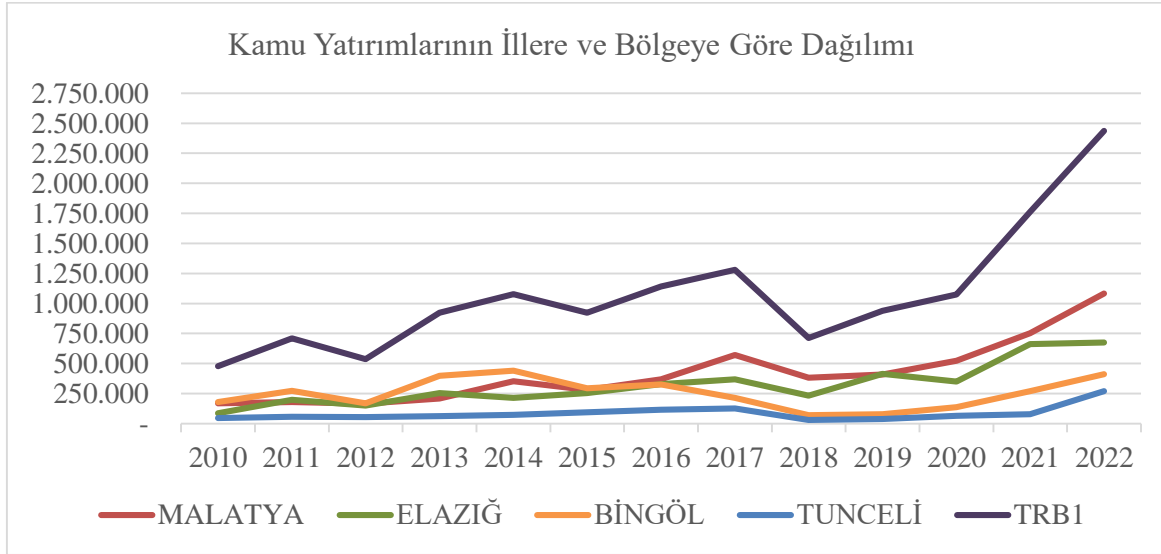
	SIRA	İHRACAT YAPILAN ÜLKE	2021	2022	DEĞİŞİM
MALATYA	1	ABD	47.787,88	65.113,44	%36,3
	2	IRAK	63.150,12	52.062,93	-%17,6
	3	ALMANYA	27.701,32	30.790,27	%11,2
	4	İTALYA	14.325,66	22.498,20	%57,0
	5	RUSYA FEDERASYONU	15.100,08	22.216,64	%47,1
ELÂZİĞ	1	ÇİN	79.248,63	68.408,97	-%13,7
	2	İSVEÇ	60.973,88	65.559,69	%7,5
	3	ABD	19.767,69	62.470,94	%216,0
	4	JAPONYA	19.516,63	27.401,89	%40,4
	5	GÜRCİSTAN	14.138,01	20.197,40	%42,9
BİNGÖL	1	BİRLEŞİK KRALLIK	1.300,60	2.711,11	%108,5
	2	ALMANYA	1.380,48	1.679,24	%21,6
	3	IRAK	934,23	1.139,33	%22,0
	4	KATAR	0,00	907,25	
	5	MERSİN SERBEST BÖLGESİ	0,00	565,42	
TUNCELİ	1	MALİ	223,67	364,30	%62,9
	2	İSVİÇRE	3,42	189,41	%5439,7
	3	ALMANYA	52,05	131,17	%152,0
	4	HOLLANDA	22,42	41,17	%83,6
	5	IRAK	0,00	18,74	

Kaynak: (Türkiye İhracatçılar Meclisi, 2022)

3.4 Kamu ve Özel Sektör Yatırımları

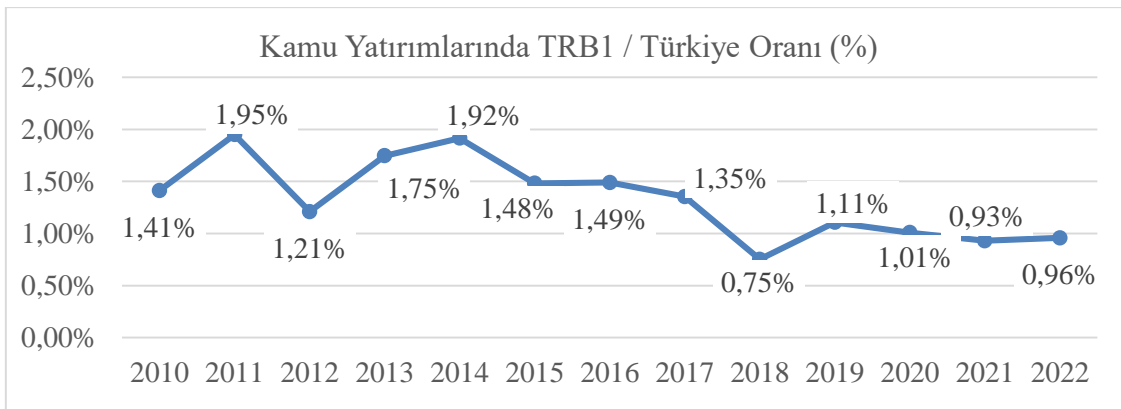
3.4.1 Önemli Kamu Yatırımları

Kamu yatırımlarının bölge geneli ile il bazlı dağılımı son 12 yıllık dönem için incelendiğinde, yatırım tutarlarında 2014, 2017 ve 2022 yıllarında genel bir artış eğiliminin olduğu göze çarpmaktadır. Bölgeye yapılan kamu yatırımlarının toplam tutarı, özellikle 2018 yılından 2022 yılına kadar geçen sürede yaklaşık 3,5 katına yükselmiştir. Şekil 3-1’te görüldüğü üzere iller bazında dağılımda, Tunceli’nin kamu yatırımlarından aldığı payın ve bu paydaki artışın diğer illere nazaran daha az olduğu, Bingöl’de ise 2014 yılından itibaren düşüş sergilese de son dönemde yapılan kamu yatırımlarıyla tekrar 2014 seviyesine yükseldiği görülmektedir.

Şekil 3-1: Kamu Yatırımlarının İllere ve Bölgeye Göre Dağılımı (Bin TL) (2010-2022)

Kaynak: (Cumhurbaşkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2022)

Malatya ve Elâzığ illeri ise 2013 yılına kadar nispeten paralel bir eğilim gösterse de özellikle 2013'ten 2017'ye kadar Malatya'nın kamu yatırımlarından aldığı pay daha yüksek oranda artarak 2017'de Elâzığ'ın yaklaşık iki katına çıkmıştır. Bu iki il için 2017-2019 yılları arası dalgalı bir görünüm gözlenirken, 2019'da kamu yatırımı tutarları kesişmiş ancak daha sonra Malatya ilinde istikrarlı bir artış söz konusu olurken Elâzığ 2019-2020 yılları arasında düşüş eğilimi, 2021-2022 yılları arasında ise paralel bir seyir göstermiştir. Ayrıca önceki yılların aksine 2020-2022 yıllarını kapsayan dönemde bölge genelinde kamu yatırımları tutarının tüm iller için artış ivmesi yakaladığı görülmektedir.

Şekil 3-2: Kamu Yatırımlarında TRB1 / Türkiye Oranı (%), 2010-2022

Kaynak: (Cumhurbaşkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2022)

TRB1 Bölgesi'nin Türkiye genelindeki kamu yatırımlarından aldığı payın son on iki yıldaki oranları Şekil 3-2'te incelendiğinde; 2010-2011, 2012-2014 ve 2018-2019 yıllarını kapsayan dönemlerde artışlar yaşandığı görülmektedir. Geriye kalan dönemlerde ise, nispeten yatay bir

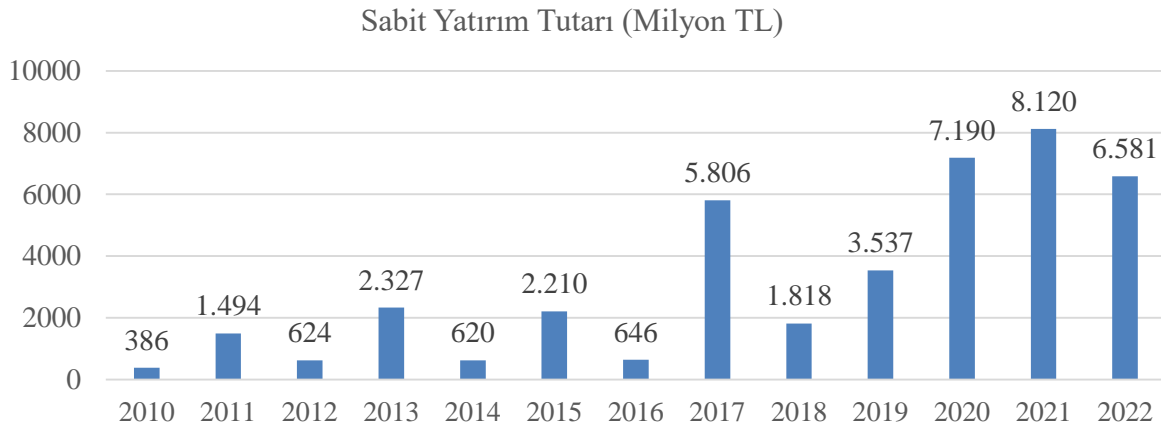
seyir izlenen 2015-2016 dönemi hariç, kamu yatırımlarından alınan payda düşüş eğilimi göze çarpmaktadır. Bununla birlikte yatırım tutarları sürekli artmış, örneğin 2022’de kamu yatırımlarından alınan pay oranı, 2010’a kıyasla neredeyse üçte bir oranda düşmesine rağmen yatırım tutarı 2010’un 5 katına çıkmıştır.

Bölgedeki önemli kamu yatırımları arasında 2021 yılında ulaşıma açılan Malatya ve Elâzığ illeri arasında yer alan Kömürhan Köprüsü ve Tüneli, Elâzığ Şehir Hastanesi, Elâzığ Tarıma Dayalı (Besi) OSB, Elâzığ Yeni Stadyum Projesi, bölge illerinin tamamında yapılan sulama projeleri, Malatya’da Battalgazi Devlet Hastanesi, Malatya Eğitim Araştırma Kadın Doğum ve Çocuk Hastanesi, Bingöl Havalimanı, Bingöl Üniversitesi, Bingöl 3. Kısım Sanayi Sitesi, Tunceli’de Munzur Üniversitesi, içme suyu ve karayolu projeleri gibi birçok kamu yatırımı yer almaktadır.

Ayrıca rüzgâr ve güneş enerjisi santrali yatırımlarının bölgesel teşvik kapsamına alınması ile gerek lisanslı gerek öz tüketime yönelik lisanssız birçok güneş ve rüzgâr enerjisi santrali yatırımı gerçekleştirilmiştir. EPIAŞ verilerine göre TRB1 Bölgesi’nde 2012-2022 yılları arasında toplam 17 adet lisanslı GES, RES, HES ve biyokütle enerji üretim tesisi devreye alınmıştır. (Lisanslı Santral Yatırımları, 2023)

3.4.2 Özel Sektör Yatırımları

Şekil 3-3: TRB 1 Bölgesi Teşvik Belgeli Sabit Yatırım Tutarları Toplamının Yıllara Göre Dağılımı, 2010-2022

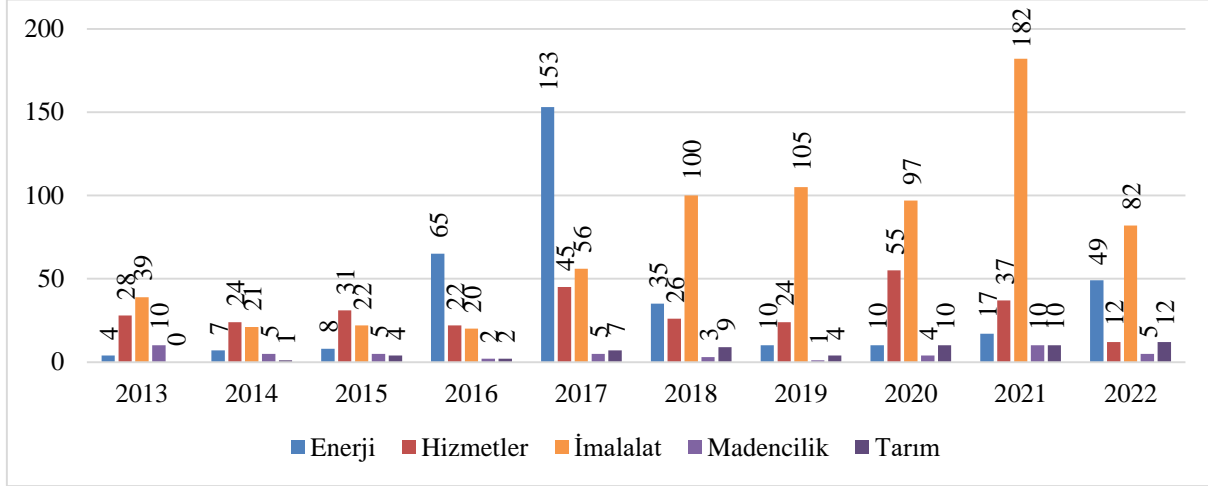

Kaynak: (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023)

Özel sektör yatırımlarını değerlendirmek için TRB1 Bölgesi’nde alınan teşvik belgeleri incelendiğinde, 2010-2014 yıllarını kapsayan 5 yıllık dönemde yatırım tutarları toplamı yaklaşık 5,5 milyar TL, 2015-2019 yıllarını kapsayan 5 yıllık dönemde ise 14 milyar TL

olmuştur. Öte yandan 2020-2022² döneminde toplam sabit yatırım tutarı 22 milyar TL'yi bulan yatırım teşvik belgesi düzenlenmiştir. 2010-2022 yılları arasındaki toplam sabit yatırım tutarı 2023 yılı fiyatlarıyla 197 Milyar 732 Milyon TL'lik bir yatırım tutarı ortaya çıkmaktadır.

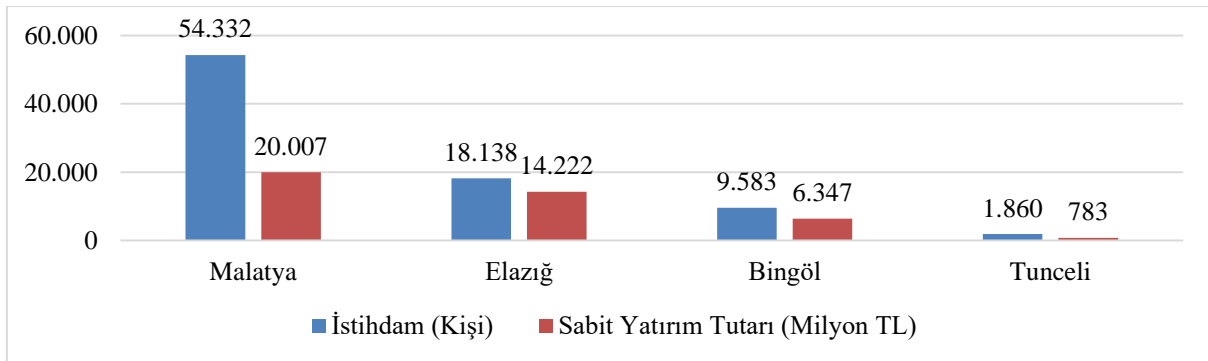
Şekil 3-4: Teşvik Belgeli Yatırımların Sektörlere Göre Dağılımı, TRB1, 2013-2022

Kaynak: (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023)

TRB1 Bölgesi teşvik belgeli yatırımların sektörlere göre dağılım verileri incelendiğinde, en fazla teşvik belgeli yatırım sayısının genellikle imalat sektöründe olduğu görülmektedir. Hizmetler sektörü ise bazı yıllarda imalat sektöründen sonra ikinci sırada yer almakla birlikte 2014-2016 yılları arasında imalat sektörünü geçmiş ancak 2016-2018 yılları arasında ve 2022 yılında enerji sektörünün gerisinde kalmıştır. 2013-2016 yılları arasında tarım sektörü en az sayıda teşvik belgeli yatırıma sahip sektör iken, madencilik sektörü 2017 yılından günümüze en son sırada yer almaktadır.

Şekil 3-5: Teşvik Belgeli Yatırımların Toplam İstihdam Sayıları (Kişi) ve Sabit Yatırım Tutarları (Milyon TL), 2010-2022

² 31 Temmuz 2022 itibarı ile

Kaynak: (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023)

2010 yılından 2022 yılına kadar geçen dönemde Malatya, Elâzığ, Bingöl ve Tunceli illerinde gerçekleştirilen teşvik belgeli yatırımların, toplam sabit yatırım tutarları ve bu yatırımlara binaen elde edilen istihdam sayıları Şekil 3-5’de görülmektedir. On üç yıllık dönemde illere göre toplam sabit yatırım tutarları incelendiğinde istihdam için kişi başına gerekli yaklaşık tutar Malatya’da 368 bin TL, Elâzığ’da 784 bin TL, Bingöl’de 662 bin TL ve Tunceli’de 421 bin TL olarak tespit edilmiştir. Özellikle Malatya’daki istihdam başına yatırım tutarının düşük olmasında emek yoğun sektörlerde yapılan yatırımların yoğunlukta olmasının etkisi gözlemlenmektedir. Nitekim Malatya’da tekstil-konfeksiyon sektörlerinde teşvik belgeli yatırımlarla elde edilen istihdam sayısı, sabit yatırım tutarlarına göre ikinci sırada olan Elâzığ’ın aynı sektördeki istihdam sayısına göre yaklaşık 5 kat fazladır. Bölge geneline bakıldığında ise teşvik belgeli yatırımlarda ağırlıklı olarak tekstil-konfeksiyon, hizmetler, telekomünikasyon ve madencilik sektörlerindeki istihdamın öne çıktığı gözlemlenmektedir.

TRB1 Bölgesinin imalat yapısını anlamak için yıllar içerisinde alınan yatırım teşvik belgeleri ve kapasite raporları incelenmiştir. 01.01.2010-31.07.2022 tarihleri arasında TRB1 Bölgesinde düzenlenen 1.753 yatırım teşvik belgesinden 860 adedi imalat sanayi sektörüne yöneliktir. Teşvik belgeleri kapsamında 22 milyar 603 milyon TL’lik sabit yatırım tutarı ve 66.022 kişilik istihdam taahhüt edilmiştir. İmalat sanayi sektörüne yönelik alınan yatırım teşvik belgeleri, bulunduğu alt sektörler ve teknoloji düzeyleri ile birlikte Tablo 3-12’de gösterilmiştir.

Tablo 3-12: TRB1 Bölgesi İmalat Sanayi Alt Sektörlerinde En Fazla Yatırım Teşvik Belgesi Alınan Yatırım Konuları (01.01.2001 – 30.09.2022)

Alt Sektör	Teknoloji Düzeyi	Belge Sayısı
Kürk Hariç, Giyim Eşyası İmalatı	Düşük	239
Plastik Ürünleri İmalatı	Orta-Düşük	84
Çimento ve Alçı İle Sertleştirilmiş Maddelerin İmalatı	Düşük	80
Trikotaj (Örme) Ürünleri İmalatı	Düşük	67
Sebze ve Meyvelerin İşlenmesi ve Saklanması	Düşük	65
Mobilya İmalatı	Düşük	49
Tekstil Elyafının Hazırlanması ve İplik Haline Getirilmesi; Tekstil Dokumacılığı	Düşük	64
Tekstilin Aprelenmesi	Düşük	34
Mezbahacılık; Etin İşlenmesi Ve Saklanması	Düşük	27
Süt Ürünleri İmalatı	Düşük	27

Alt Sektör	Teknoloji Düzeyi	Belge Sayısı
Alkolsüz İçecek İmalatı, Maden ve Memba Suları Üretimi	Düşük	22
Cam ve Cam Ürünleri İmalatı	Orta-Düşük	22
B.Y.S. Metal Eşya İmalatı	Orta-Düşük	18
Metal Yapı Malzemeleri İmalatı	Orta-Düşük	16
B.Y.S. Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı	Orta-Düşük	15

Kaynak: (Teknoloji Odaklı Sanayi Hamlesi Ürün Listesi, 2022)

*Teknoloji düzeyleri, OECD teknoloji yoğunluğu sınıflandırmasına göre imalat sanayii sektör gruplarına göre yazılmıştır.

İmalat alt sektörleri bazında sabit yatırım tutarının büyüklüğüne göre alınan yatırım teşvik belgelerinin sıralaması ve istihdam sayıları ise aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3-13: TRB1 Bölgesi İmalat Sanayi Alt Sektörlerinin Sabit Yatırım Tutarına Göre Sıralaması (01.01.2001 – 30.09.2022)

Alt Sektör	Belge Adedi	Sabit Yatırım Tutarı (Milyon TL)	İstihdam
Tekstil Elyafının Hazırlanması ve İplik Haline Getirilmesi; Tekstil Dokumacılığı	64	9.649	6.869
Kürk Hariç, Giyim Eşyası İmalatı	239	2.874	47.422
Tekstilin Aprelenmesi	34	1.588	1.613
Cam Ve Cam Ürünleri İmalatı	18	1.539	794
Trikotaj (Örme) Ürünleri İmalatı	67	1.179	2.704
Plastik Ürünleri İmalatı	84	811	1.701
Çimento, Kireç Ve Alçı İmalatı	11	787	428
Demir Ve Çeliğin Dökümü	7	542	485
Çimento Ve Alçı İle Sertleştirilmiş Maddelerin İmalatı	80	388	1.669
Sebze Ve Meyvelerin İşlenmesi ve Saklanması	65	312	3.188
Alkolsüz İçecek İmalatı, Maden ve Memba Suları Üretimi	22	309	552
B.Y.S. Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı	15	263	442
Giyim Eşyası Dışındaki Hazır Tekstil Ürünleri İmalatı	15	255	560
Diğer Kâğıt Ve Mukavva Ürünleri İmalatı	15	227	294
Mobilya İmalatı	49	223	1.365

Kaynak: (Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, 2022)

Düzenlenen yatırım teşvik belgelerine bakarak bölgede öne çıkan imalat sanayi alt sektörleri ve teknoloji düzeyleri hakkında çıkarımda bulunmak mümkündür. Bu bağlamda, bölgedeki imalat sanayinin büyük kısmının düşük teknoloji düzeyinde olduğu görülmektedir. Öte yandan, düzenlenen kapasite raporları da bölgedeki imalat sanayinin daha çok düşük teknolojili faaliyet alanlarını kapsadığını göstermektedir. Bunu, TRB1 Bölgesi'nde düzenlenen kapasite raporları ile ilgili hazırlanmış Tablo 3-14'deki verilerden çıkarmak mümkündür.

Tablo 3-14: Faaliyet Alanına Göre TRB1 Bölgesi'ndeki Kapasite Raporu Sayıları

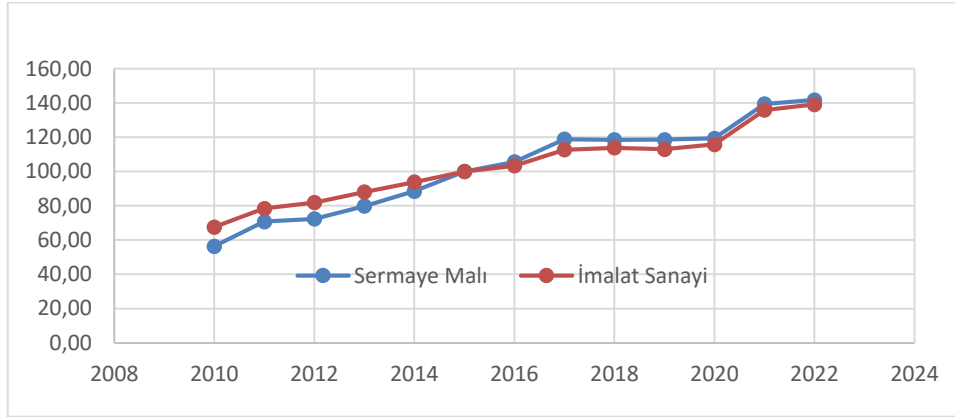
Sıra	Kodu	Açıklama	Kapasite Raporu Sayısı
1.	10.39.25.20.01	Kayısı - kurutulmuş	80
2.	08.12.12.30.02	Mıdır	74
3.	23.63.10.00.00	Hazır beton	64
4.	56.29.19.00.01	Sözleşme esasına dayalı diğer yiyecek hizmetleri (Yemek fabrikaları ve toplu yemek mutfakları)	38
5.	10.71.12.00.01	Baklava, kadayıf ve şerbetle tatlandırılmış diğer unlu mamuller	37
6.	31.09.13.00.00	Diğer ahşap mobilyalar (yatak odası, yemek odası, oturma odası, mutfak, büro, tıbbi, cerrahi, dişçilik/veterinerlik mobilyaları ile hi-fi, videolar ve televizyonlar için özel tasarlanmış kasalar ve dolaplar hariç)	33
7.	10.39.23.90.05	B.y.s. işlenmiş veya saklanmış sert kabuklu yemişler (ceviz, leblebi, sert kabuklu tropikal meyveler vb.) ile diğer tohumlar ve karışımları (sirke veya asetik asitle hazırlananlar, dondurulmuş olanlar, püre ve ezmeler, şekerle korunmuş olanlar hariç)	32
8.	82.92.10.00.01	Gıda maddelerinin ambalajlanması ve dolumu	32
9.	08.11.20.50.04	Kireçtaşı (Kalker) - Toz	28
10.	14.14.30.00.01	Tişört, fanila, atlet vs. giyim eşyası; pamuktan (örgü (triko) veya tığ işi (kroşe))	27
11.	10.71.11.00.01	Ekmek - normal	27
12.	10.71.12.00.02	Yaş ve kuru pastalar (tatlandırıcı ilave edilmiş)	23
13.	31.02.10.00.00	Mutfak mobilyaları	23
14.	23.61.11.50.00	Karolar, döşeme taşları ve benzeri ürünler, çimentodan, betondan veya suni taştan olanlar (inşaat blokları ve tuğlaları hariç)	23
15.	13.91.19.10.00	Örgü (triko) veya tığ işi (kroşe) kumaşlar (havlı kumaşlar hariç)	19

Kaynak: (TOBB, 2022) TOBB Sanayi Veritabanı'ndan derlenmiştir.

Bölgedeki imalat sanayinin genellikle düşük teknoloji seviyesinde olmasının da etkisi ile imalat sanayindeki sermaye mallarının ithalata bağımlılığı görece azdır. Türkiye'nin 2010-2022

dönemindeki sermaye malı üretim endeksi ve imalat sanayi üretim endeksinin seyrine bakıldığında, sermaye malları üretimindeki artış oranının imalat sanayi üretimini geçmesi dikkat çekmektedir. Şekil 3-6'de TÜİK'in 2015 yılını baz yıl olarak sunduğu grafikte bu durum görülmektedir.

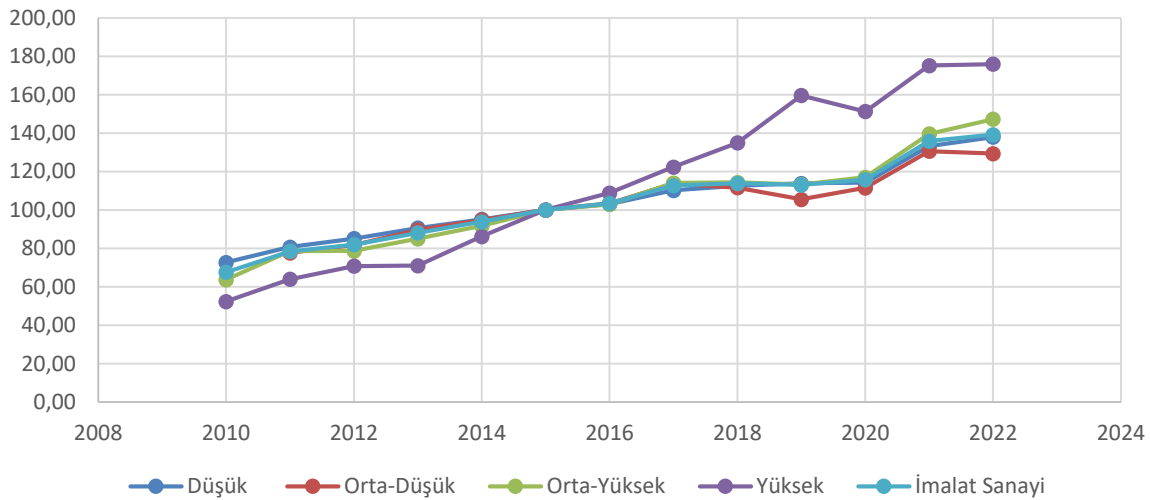
Şekil 3-6: Sanayi Üretim Endeksine Göre Sermaye Malları ve İmalat Sanayinin Seyri - Türkiye

Kaynak: (TÜİK, 2022)'den elde edilen verilerle hazırlanmıştır.

Yine 2015 yılının baz alındığı sanayi üretim endeksine göre teknoloji düzeyleri ve imalat sanayinin seyri Şekil 3-7'deki gibidir. Şekil 3-7'ye göre 2010 yılında sanayi üretim endeksinde yüksek teknoloji düzeyi en düşük paya sahip iken, yıllar içinde önemli artış kaydetmiştir. Düşük ve orta-düşük teknoloji seviyesinin artış hızı ise daha yavaş gerçekleşmiştir.

Şekil 3-7: Sanayi Üretim Endeksine Göre Yıllar Bazında Teknoloji Düzeyleri ve İmalat Sanayi Düzeyleri - Türkiye

Kaynak: (TÜİK, 2022)'den elde edilen verilerle hazırlanmıştır.

3.4.3 Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Türkiye, 1980’lerde uygulamaya başladığı ihracata dayalı büyüme stratejisi çerçevesinde üretim ve ihracatını artırmaya başlayarak büyük pazar olanaklarına, nitelikli iş gücüne, liberal düzenlemelere ve ilave pek çok avantaja sahip bir ülke haline gelmiştir. İhracatın hızla artması ve ekonomideki dönüşüm çerçevesinde yakalanan hızlı büyüme, yabancı sermayenin de ilgisini çekmiş ve Türkiye, 2000’li yılların başından itibaren uyguladığı yabancı sermaye ve yatırım teşvik sistemi ile bölgesinde uluslararası sermayenin en çok tercih ettiği yatırım üslerinden birisi olmuştur (Ticaret Bakanlığı, 2022). Bu bağlamda TRB1 Bölgesi’nde yatırım yapan yabancı sermayeli firmalara ilişkin veriler Tablo 3-15’te gösterilmiştir.

Tablo 3-15: TRB1 Bölgesi Yabancı Sermayeli Firmalar-Haziran 2022-Kümülatif

İLİ	Firma Sayısı	Firma sayısının Türkiye Payı (%)	Toplam Sermaye (Milyon TL)	Toplam Sermayenin Türkiye Payı(%)
Bingöl	1	0,001	0	0,000
Elâzığ	14	0,018	10,4	0,001
Malatya	58	0,074	16.100,70	0,917
Tunceli	6	0,008	2,3	0,0001
Türkiye	78.257	100,00	1.755.814,90	100,00

Kaynak: (Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, 2022)

Buna göre Bingöl’de 1, Tunceli’de 6, Elâzığ’da 14, Malatya’da ise 58 yabancı sermayeli firma faaliyet göstermektedir. TRB1 bölgesinde faaliyet gösteren yabancı sermayeli firma sayısı 79 olup, bunların toplam sermayesi 16,13 milyar TL civarındadır. Ülke genelinde ise yaklaşık 1,75 trilyon TL’lik sermaye ile toplam 78.257 yabancı sermayeli firma bulunmakta olup, TRB1 bölgesindeki yabancı sermayenin ülke geneline oranı % 0,9 gibi çok düşük düzeydedir. Bu durumun sebepleri arasında limanlara uzaklık, ulaşım ve sanayi altyapısının mevcut durumu gösterilebilir.

3.5 Vergi Gelirleri

Gelir İdaresi Başkanlığı verilerinin yer aldığı Tablo 3-16’te verilen Genel Bütçe Vergi Gelirleri tablosunda TRB1 bölgesinde 2010 ve 2021 yılları arasında tahakkuk ettirilen ve tahsilatı yapılan vergi geliri miktarları görülmektedir. Tablo incelendiğinde bölgede tahsil edilen vergi gelirlerinde genel bir artış vardır. Bu durum, bölgede ekonomik aktivitenin yoğunlaşmakta ve genel anlamda gelirin artmakta olduğuna işaret etmektedir. Bölgenin tahsilat oranı bazı dönemlerde yıldan yıla yükselmekle birlikte genellikle dalgalı bir seyir izlemekte ve Türkiye

ortalamasının altında bulunmaktadır. Bu durum ise bölgede kayıt dışılık riskinin arttığına işaret etmektedir.

Tablo 3-16: Genel Bütçe Vergi Gelirleri (Brüt, TL), 2010-2021

		Tahakkuk	Tahsilat	Tahsilat Oran(%)	Toplam Tahsilat İçindeki Payı (%)
2010	MALATYA	575.870.714	449.983.527	78,14	0,19
	ELÂZİĞ	487.750.723	393.640.738	80,71	0,17
	BİNGÖL	97.233.097	81.291.724	83,60	0,03
	TUNCELİ	54.841.156	48.002.544	87,53	0,02
	TRB1	1.215.695.690	972.918.532	82,50	0,41
	TÜRKİYE	273.471.886.528	235.714.639.997	86,19	100
2011	MALATYA	709.613.471	561.799.973	79,17	0,20
	ELÂZİĞ	600.121.710	482.685.929	80,43	0,17
	BİNGÖL	123.321.363	103.770.402	84,15	0,04
	TUNCELİ	60.626.177	54.386.342	89,71	0,02
	TRB1	1.493.682.721	1.202.642.646	83,36	0,42
	TÜRKİYE	332.491.880.965	284.490.144.672	85,56	100
2012	MALATYA	794.402.190	626.936.623	78,92	0,20
	ELÂZİĞ	685.810.277	570.762.637	83,22	0,18
	BİNGÖL	142.368.323	120.769.784	84,83	0,04
	TUNCELİ	67.611.890	61.214.536	90,54	0,02
	TRB1	1.690.192.680	1.379.683.579	84,38	0,43
	TÜRKİYE	366.963.794.689	317.218.618.705	86,44	100,00
2013	MALATYA	924.857.639	741.039.633	80,12	0,20
	ELÂZİĞ	734.569.862	598.167.864	81,43	0,16
	BİNGÖL	168.233.312	140.705.860	83,64	0,04
	TUNCELİ	78.715.209	72.546.015	92,16	0,02
	TRB1	1.906.376.022	1.552.459.372	84,34	0,42
	TÜRKİYE	423.438.660.412	367.517.727.157	86,79	100,00
2014	MALATYA	1.108.804.788	830.114.219	74,87	0,21
	ELÂZİĞ	836.699.140	680.434.872	81,32	0,17
	BİNGÖL	199.360.964	167.822.281	84,18	0,04
	TUNCELİ	91.074.667	83.560.142	91,75	0,02
	TRB1	2.235.939.559	1.761.931.514	83,03	0,44
	TÜRKİYE	471.415.753.999	401.683.956.465	85,21	100,00
2015	MALATYA	1.282.858.660	950.230.436	74,07	0,20
	ELÂZİĞ	960.055.405	765.071.579	79,69	0,16

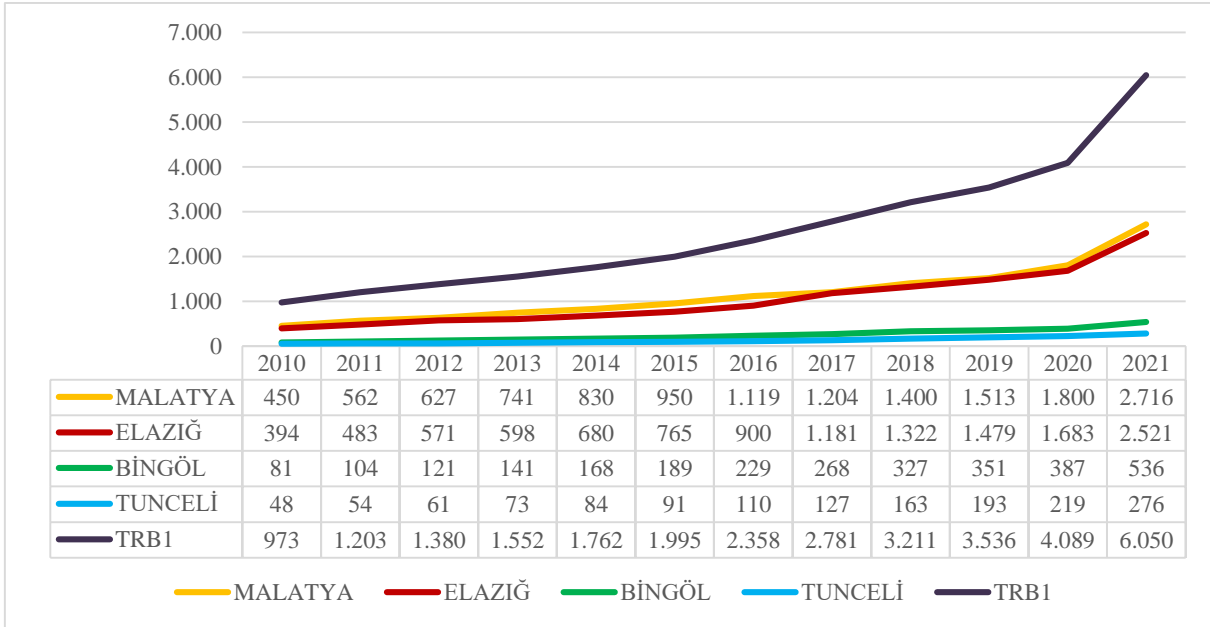
		Tahakkuk	Tahsilat	Tahsilat Oran(%)	Toplam Tahsilat İçindeki Payı (%)
	BİNGÖL	234.919.542	189.123.490	80,51	0,04
	TUNCELİ	98.318.889	90.605.986	92,16	0,02
	TRB1	2.576.152.496	1.995.031.491	81,61	0,43
	TÜRKİYE	549.259.835.195	465.229.389.347	84,70	100,00
2016	MALATYA	1.549.391.837	1.119.043.887	72,22	0,21
	ELÂZİĞ	1.205.381.383	900.430.281	74,70	0,17
	BİNGÖL	311.083.081	228.617.894	73,49	0,04
	TUNCELİ	122.629.886	109.545.597	89,33	0,02
	TRB1	3.188.486.188	2.357.637.659	77,44	0,45
	TÜRKİYE	652.160.684.825	529.607.901.083	81,21	100,00
2017	MALATYA	1.647.610.707	1.203.974.075	73,07	0,19
	ELÂZİĞ	1.491.483.570	1.181.314.319	79,20	0,19
	BİNGÖL	346.863.727	268.030.896	77,27	0,04
	TUNCELİ	139.803.579	127.403.393	91,13	0,02
	TRB1	3.625.761.583	2.780.722.682	80,17	0,44
	TÜRKİYE	760.632.702.883	626.082.414.419	82,31	100,00
2018	MALATYA	1.921.197.697	1.399.771.712	72,86	0,19
	ELÂZİĞ	1.710.186.818	1.321.722.122	77,29	0,18
	BİNGÖL	414.240.608	326.566.637	78,84	0,04
	TUNCELİ	178.974.922	162.865.626	91,00	0,02
	TRB1	4.224.600.046	3.210.926.098	79,99	0,43
	TÜRKİYE	906.541.843.177	738.180.401.001	81,43	100,00
2019	MALATYA	2.166.278.154	1.512.730.021	69,83	0,18
	ELÂZİĞ	1.902.018.542	1.478.587.665	77,74	0,18
	BİNGÖL	444.808.432	350.933.787	78,90	0,04
	TUNCELİ	213.941.390	193.462.639	90,43	0,02
	TRB1	4.727.046.518	3.535.714.112	79,22	0,43
	TÜRKİYE	1.012.025.558.346	820.148.185.632	81,04	100,00
2020	MALATYA	2.653.144.290	1.800.301.828	67,86	0,18
	ELÂZİĞ	2.238.922.737	1.683.332.943	75,18	0,17
	BİNGÖL	496.546.483	386.651.112	77,87	0,04
	TUNCELİ	246.639.985	218.756.117	88,69	0,02
	TRB1	5.635.253.495	4.089.042.000	77,40	0,42
	TÜRKİYE	1.227.237.182.793	983.258.491.367	80,12	100,00
2021	MALATYA	3.668.307.670	2.716.283.490	74,05	0,19
	ELÂZİĞ	3.204.157.201	2.521.417.780	78,69	0,18

		Tahakkuk	Tahsilat	Tahsilat Oran(%)	Toplam Tahsilat İçindeki Payı (%)
	BİNGÖL	685.670.147	536.046.934	78,18	0,04
	TUNCELİ	313.198.182	275.982.849	88,12	0,02
	TRB1	7.871.333.199	6.049.731.054	79,76	0,43
	TÜRKİYE	1.731.449.927.542	1.395.545.671.739	80,60	100,00

Kaynak: (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2022)

Son on iki yıllık verilere bakıldığında tahakkuk ettirilen vergilerden tahsilatı yapılan tutarlarda Malatya ve Elâzığ'da yapılan tahsilat daha yüksek bir oranla artarken Bingöl ve Tunceli 2016 yılına kadar paralel artış göstermiş, 2016'nın ardından ise Bingöl'deki artış oranı daha da yükselmiştir.

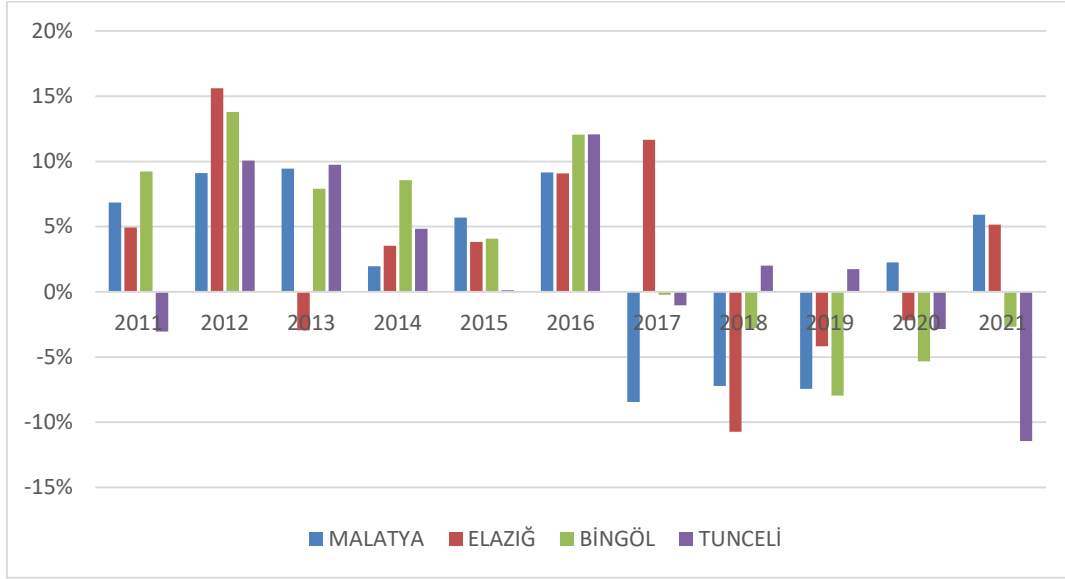
Şekil 3-8: 2010-2021 Yılları Arası Vergi Tahsilat Miktarları (Milyon TL)

Kaynak: (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2022)

Bölgenin vergi tahsilat oranları artış, azalış ve dalgalanmalar şeklinde değişiklik göstermekle birlikte Şekil 3-8'de görüleceği üzere vergi tahsilat miktarları nominal tutarlar ile tüm iller ve bölgede yükselmiş gibi görünmektedir. Ancak tutarlar 2023 yılı fiyatlarıyla değerlendirildiğinde 2017-2020 yılları arası vergi tahsilatlarında bir önceki yıla göre düşüşler görülmektedir. Aşağıdaki grafikte yıllara göre vergi tahsilatlarındaki değişim belirtilmiştir.

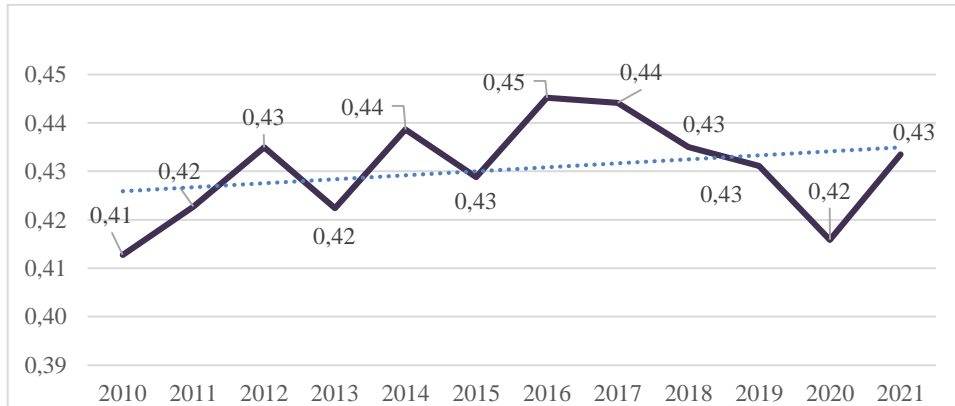
Şekil 3-9: 2011-2021 Yılları Arası Vergi Tahsilat Miktarlarının 2023 Yılı Fiyatlarıyla Değişim Yüzdeleri

Kaynak: (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2022)

Şekil 3-10'da ise bölgenin toplam vergi tahsilatı içindeki payı son on iki yılda sadece 4 kez kendi ortalamasının altında düşmüş olup 2017'ye kadar dalgalı artışın ardından 2017 sonrası bu pay üç yıl boyunca düşüş sergilemiştir. Bu durumun yeni koronavirüs (Covid-19) salgını kaynaklı 2020 yılı ve takip eden yıllardaki ekonomik belirsizlik ve çeşitli sebeplerle oluşan kayıt dışı istihdamdan kaynaklandığı düşünülmektedir.

Şekil 3-10: TRB1'in Toplam Vergi Tahsilatı İçindeki Payı (%), 2010-2021

Kaynak: (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2022)

3.6 Değerlendirme

TRB1 Bölgesine genel olarak bakıldığında gayri safi katma değer payının ve kişi başına gayri safi yurtiçi hasıladan alınan payın düşük olduğu görülmektedir. Her ne kadar bölgenin diğer

illere göre daha gelişmiş olan Malatya ve Elâzığ illerinde büyük ölçekli sanayi yatırımları ve lider işletmeler olsa da genel itibarıyla düşük teknolojlili ürünler ve düşük katma değer söz konusu olmaktadır. Düşük katma değerli üretimin ağırlıklı olması kişi başına gayri safi yurt içi hasılanın diğer bölgelerle kıyaslandığında düşük kalmasına neden olmaktadır. Sektörlerin dış ticaret, istihdam ve üretilen katma değer açısından performansları değerlendirildiğinde; madencilik, tekstil, konfeksiyon, tarıma dayalı sanayi, tarım ve hayvancılık sektörleri ön plana çıkmaktadır. Bu sektörler ve diğer sektörlerin gelişimi için bölgedeki tüm illerin sanayi altyapılarının geliştirilmesi, yeni sanayi alanlarının hizmete açılması ve tüm işletmelerin sürdürülebilir iş modellerine uyum sağlaması önem arz etmektedir. Bu kapsamda imalat sanayinde, tarımda ve turizmde bölge işletmelerinin ve tüm kurum/kuruluşların kaynak verimliliği uygulamalarını benimsemesi, yeşil dönüşüm ve dijital dönüşüme uyum sağlaması bölgenin geleceği için elzemdir.

Sosyal ve beşeri sermayenin gelişimi ise bölge ekonomisinin gelişimindeki en önemli unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Bölgede yeni yatırımlar ile nitelikli insan kaynağına duyulan ihtiyaç doğrultusunda mesleki ve teknik eğitimin geliştirilmesi istihdam sürekliliği açısından katkı sağlayacaktır. Bölgenin rüzgâr enerjisi, güneş enerjisi, hidrolik enerji gibi enerji üretim fırsatları ile yatırım desteklerinin yatırımcılara etkin bir şekilde tanıtılması bölgenin kalkınmasına fayda sağlayacaktır.

Planda yer alan analiz çalışmaları ve stratejik öncelikler 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremlerden doğrudan etkilenmiştir. Bu depremden en fazla etkilenen ilin Malatya olduğu görülmektedir. Gerek nüfus gerek ekonomik büyüklük olarak bölgenin en büyük ili konumundaki Malatya sanayi sektörü açısından Doğu Anadolu Bölgesi'nin en önemli ili konumundadır. Şehir merkezinde yer alan ticari alanlarda ve konutlarda büyük yıkım yaşanmış ve il nüfusunun bir kısmı göç etmiştir. Bu anlamda kalifiye iş gücünün kaybedilmesi ve ticari alanların zarar görmesi/yıkılması şehrin altyapı, üst yapı ve insan kaynakları anlamında yatırım ihtiyacını katbekat artırmıştır. Malatya sanayisi şehir merkezine nispeten daha az hasar almıştır ancak barınma sorunu ve buna bağlı olarak iş gücü kaybı bu alandaki politikaların geliştirilmesini gündeme getirmiştir. Bölgede depremden etkilenen illerdeki sanayi alanlarının hasar dağılımına bakıldığında Malatya'da sanayi firmalarının % 6,9'u Elâzığ'da ise % 0,7'si hasar almıştır. Malatya'nın 2023 yılı Şubat-Mayıs dönemi ihracat tutarı geçen yılın aynı dönemine göre % 25,6 azalmıştır. Elâzığ'ın ihracat tutarı ise yine aynı dönemde gerek deprem etkisi gerek sektörel çeşitliliğin az olması nedeniyle geçen yıla oranla % 30,54 azalmıştır. Elâzığ'ın 2020 yılında yaşadığı 6.8 büyüklüğündeki depremden

sonraki toparlanma süreci ve yapılaşması devam etmektedir. Bingöl ve Tunceli illerinin ise beklenen deprem senaryoları nedeniyle hazırlıklı olması gerektiğinden bölge genelinde kurgulanan SOP faaliyetlerinde afetlere hazırlık konusu öncelikler arasına girmiştir. Genel olarak bu plan döneminde yaşanan büyük deprem afeti kalkınma eksenlerinin yanında mevcut altyapı ve üstyapının yeniden inşasını ve entelektüel sermayenin geliştirilmesini elzem kılmıştır. Ekonomik anlamda deprem öncesi ivmenin yakalanması ve bölgenin hızlı toparlanması için göç eden nitelikli iş gücünün bölgeye dönmesi ve konut sorununun çözülmesi gerekmektedir. Bu anlamda nitelikli iş gücünün bölgeye dönmesinin ve yatırımların sürekliliğinin sağlanması için çalışanlara, özel işletmelere çeşitli teşviklerin verilmesi önem arz etmektedir.

4 REKABET GÜCÜ VE YATIRIM ORTAMI

Rekabet Gücü ve Yatırım Ortamı başlığı altında, TRB1 bölgesi rekabet unsurları bazında incelenmiştir. TRB1 bölgesi verileri ülke verileri ile de karşılaştırılarak bölgenin Türkiye içerisindeki durumuna dair değerlendirmeler yapılmış, somut veriler ortaya konulmuştur. İlk aşamada bölgenin 2010 yılından itibaren net satış tutarları, işyeri sayıları ve çalışan sayıları incelenmiştir. Sonrasında bölge içerisindeki sektörlerin satış tutarları ile öne çıkan sektörler tespit edilmiştir. Öne çıkan sektörler içerisinde ülke ve bölge için son derece önem arz eden imalat sektörü detaylı olarak incelenmiştir. İmalat sanayinin toplam satışlar içerisindeki payı, imalat sanayinde teknoloji düzeyi, öne çıkan imalatçı sektörler ve dış ticaret istatistikleri değerlendirilmiştir. Sonrasında bölgedeki işletme yapısı irdelenmiş ve mevcut durum ortaya konularak bölgedeki girişim sayıları ve istihdam sayılarına göre işletmelerin dağılımı gibi veriler analiz edilmiştir. Saha ziyaretleri ve paydaşlarla yapılan görüşmeler ışığında sektörlerin mevcut durumları ve sorunları bölgedeki iller bazında ifade edilmiştir.

Bir diğer rekabet unsuru olan yenilikçilik kapasitesi bölge ve ülke açısından mukayeseli olarak ortaya konulmuştur. Patent, marka tescil, faydalı model, coğrafi işaret gibi yenilikçi göstergelerin istatistikleri paylaşılmış ve TRB1 bölgesinin bu konuda ülkedeki konumu değerlendirilmiştir. Yenilikçilik ve rekabet kapasitesinin en önemli unsurlarından olan bölge üniversiteleri ve Ar-Ge harcamaları hakkında çeşitli bilgiler ve istatistikler paylaşılmış, bölgenin gelişmesinde önemli katkıları olan devlet desteklerine ait unsurlar ve istatistiklerine yer verilmiş ve etkileri değerlendirilmiştir.

Son olarak bölgedeki mevcut sanayi alanları istatistikleri incelenerek önerilen sanayi alanları başlığı altında bölge planı dönemi içinde ihtiyaç duyulacağı değerlendirilen sanayi alanlarına ait değerlendirmeler sunulmuştur.

4.1 Rekabetçi Sektörler

TRB1 Bölgesi verileri, rekabet gücü yüksek ve gelişme potansiyeli olan sektörlerin belirlenmesi amacıyla hem bölge bazında hem de iller bazında incelenerek analiz edilmiştir. Analizler için bölgenin 2023 fiyatlarıyla net satış tutarları, işyeri sayıları ve istihdam sayıları göz önünde bulundurulmuştur. TRB1 bölgesinin verileri Türkiye verileriyle mukayese edilmiş ve bu çerçevede değerlendirmeler yapılmıştır.

Tablo 4-1: TRB1 Bölgesi Satış Tutarları İstatistikleri(2023 Yılı Fiyatlarıyla)

Dönem	İşyeri Sayısı	İşyeri Net Satışlar (₺)	Çalışan Sayısı	İşyeri Sayısı TR Oranı	Çalışan Sayısı TR Oranı	Satışların TR Oranı
2010	13.954	211.789.601.091	100.868	1,26%	1,31%	0,75%
2011	15.026	216.513.894.557	114.443	1,28%	1,33%	0,76%
2012	15.922	244.628.355.828	127.527	1,29%	1,37%	0,77%
2013	16.948	272.076.965.950	128.015	1,29%	1,29%	0,76%
2014	18.080	277.712.883.972	135.969	1,29%	1,29%	0,73%
2015	21.630	286.549.791.861	137.402	1,35%	1,19%	0,68%
2016	22.326	285.506.941.106	136.786	1,35%	1,19%	0,63%
2017	23.843	306.657.404.322	157.304	1,35%	1,28%	0,67%
2018	25.163	306.971.958.405	144.486	1,36%	1,24%	0,70%
2019	26.998	294.875.583.742	140.202	1,34%	1,14%	0,66%
2020	36.502	304.732.145.735	202.753	1,38%	1,49%	0,76%
2021	39.321	322.482.596.178	200.271	1,39%	1,37%	0,72%

Kaynak: (GBS, 2022)

TRB1 Bölgesi verileri, rekabet gücü yüksek ve gelişme potansiyeli olan sektörlerin belirlenmesi amacıyla hem bölge bazında hem de iller bazında incelenerek analiz edilmiştir. Analizler için bölgenin 2023 fiyatlarıyla net satış tutarları, işyeri sayıları ve istihdam sayıları göz önünde bulundurulmuştur. TRB1 bölgesinin verileri Türkiye verileriyle mukayese edilmiş ve bu çerçevede değerlendirmeler yapılmıştır.

Tablo 4-1’de verilmiş TRB1 bölgesi satış verileri incelendiğinde, 2010 yılından 2021 yılına kadar olan dönemde TL bazlı net satışlarda önemli bir artış kaydedilmiştir. 2023 fiyatlarıyla³ incelendiğinde 2010-2021 yılları arasında net satışlarda %52,27 oranında bir artış olmuştur. Bu artışa rağmen TRB1 bölgesi satışlarının Türkiye’deki toplam satışlara oranlarında önemli bir değişiklik olmamıştır. Verilere göre 2010 yılında bu oran %0,75 iken 2021’e kadar olan dönem içerisinde en düşük %0,63 olarak gerçekleşmiş ve 2021 yılında ise %0,72 olarak gerçekleşmiştir. TRB1 bölgesinde 2010-2021 yılları arasındaki işyeri sayısında %181,79 çalışan sayısı ise %98,55 oranında bir artış olmuştur.

Aynı tabloda TRB1 Bölgesi’nin Türkiye geneline ait satış, istihdam ve işyeri sayıları ile karşılaştırılması da yapılmıştır. Buna göre 2010-2021 yılları arasında TRB1 Bölgesi’nin işyeri sayısı ve çalışan sayısı bakımından ülke oranında artış olurken net satışlar oranında düşüş gerçekleşmiştir.

Dönem boyunca gerçekleşen işyeri ve istihdam sayılarındaki artışlara rağmen net satışlarda Türkiye geneline oranla düşüşler kaydedilmesi, TRB1 bölgesinin katma değerli üretim konusunda hedeflenen performansa ulaşamadığı ve Türkiye içerisindeki payını dikkate değer oranlarda artıramadığını göstermektedir.

TRB1 bölgesinde sektör kısım düzeylerinde son on yılda gerçekleşen satışlar 2023 yılı fiyatları ile incelendiğinde karşılaşılan tablo aşağıdaki şekildedir:

Tablo 4-2: TRB1 Bölgesi Sektörlere Göre Net Satışlar (TL)(2023 Yılı Fiyatlarıyla)

Kısım Düzey	2012	2017	2021
G - Toptan ve Perakende Ticaret; Motorlu Kara Taşıtlarının ve Motosikletlerin Onarımı	89.117.073.039	103.325.975.294	101.724.658.139
C - İmalat	46.402.495.312	72.442.163.067	101.169.936.859
F - İnşaat	43.755.651.570	57.445.822.110	49.298.420.454
D - Elektrik, Gaz, Buhar ve İklimlendirme Üretimi ve Dağıtımı	13.776.276.999	12.028.861.310	19.219.014.702
H - Ulaştırma ve Depolama	13.294.632.094	14.079.523.165	14.008.824.399
B - Madencilik ve Taş Ocakçılığı	5.348.233.279	2.344.724.613	12.038.116.921
K - Finans ve Sigorta Faaliyetleri	8.493.629.068	7.488.734.109	11.686.095.311
N - İdari ve Destek Hizmet Faaliyetleri	6.855.400.321	12.817.481.918	7.319.768.536
I - Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri	3.689.521.672	4.801.410.189	4.512.348.835
Q - İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri	2.997.070.158	2.829.127.115	4.266.236.271

³ 2023-2025 Donemi Yatırım Programı Hazırlama Rehberindeki deflatör oranları kullanılarak hesaplanmıştır

Kısım Düzey	2012	2017	2021
M - Mesleki, Bilimsel ve Teknik Faaliyetler	2.772.439.881	3.332.076.195	3.458.358.899
A - Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık	3.159.658.539	2.079.421.721	3.118.450.634
S - Diğer Hizmet Faaliyetleri	989.339.650	2.782.561.876	2.191.312.919
J - Bilgi ve iletişim	2.351.243.318	1.203.170.238	1.512.776.361
O - Kamu Yönetimi ve Savunma; Zorunlu Sosyal Güvenlik	250.620.557	244.454.020	1.347.147.822
P - Eğitim	915.414.362	1.949.801.473	1.177.042.936
E - Su Temini; Kanalizasyon, Atık Yönetimi ve İyileştirme Faaliyetleri	191.309.049	1.024.391.979	515.020.597
L - Gayrimenkul Faaliyetleri	58.912.793	183.873.987	368.635.689
R - Kültür, Sanat, Eğlence, Dinlenme ve Spor	208.961.082	332.583.079	227.522.695

Kaynak: (GBS, 2022)

Tablo 4-2'ye göre TRB1 bölgesinde Türkiye ile paralel şekilde toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı sektörü ilk sırada yer alırken onu imalat ve inşaat sektörleri takip etmektedir. Tabloda göze çarpan en önemli detay imalat sektörünün önceki yıllara nazaran toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı sektörünün satışlarına hiç olmadığı kadar yaklaşmış olmasıdır. Türkiye ile paralel seyreden bu duruma göre imalat sanayisinin güçlendiği, satış miktarlarının ve ihracatın etkisi ile önemli bir ivme kazandığı görülmektedir. Gayrimenkul faaliyetlerinin ve kamu yönetimi kısımlarının son on yılda bu kadar yüksek bir artış göstermesinin bölgeye yapılan yeni kamu yatırımları, altyapı ve üstyapı yatırımlarının ve yeni teşvik sisteminin etkisiyle olduğu değerlendirilmektedir. 2023 yılı fiyatlarıyla işyeri bazında yapılan satışlarda iller bazında net satış tutarları ise aşağıdaki şekilde gerçekleşmiştir.

Tablo 4-3: TRB1 İlleri Net Satış Tutarları (TL)

İller	2012	2017	2021
Malatya	122.686.892.752	139.825.979.313	160.543.283.982
Elâzığ	91.763.412.256	128.417.086.621	139.291.979.955
Bingöl	20.534.476.558	28.582.894.419	31.274.905.689
Tunceli	9.643.574.260	9.831.443.968	8.050.377.915

Kaynak: (GBS, 2022)

Tablo 4-3'de gösterilen TRB1 illeri net satış tutarlarına göre Malatya ilk sırada olup Elâzığ, Bingöl ve Tunceli onu takip etmektedir. Son on yılda satışlarını en çok artıran il Bingöl olurken onu Elâzığ, Malatya ve Tunceli takip etmektedir. Bingöl ili satışlarında önemli bir yükseliş

olmasında 2012’de yürürlüğe giren yeni teşvik sisteminde ilin 6. bölgede yer alması ve artan yatırımların etkisi olduğu değerlendirilmektedir.

İmalat sanayisi güçlü olan ülkelerin ekonomik gücünün de doğru orantılı olarak güçlü olduğu ifade edilebilir. Bir ilde, bölgede veya ülkede imalat sanayisinin toplam içindeki payının düşük olması hem ihracatı hem katma değeri olumsuz olarak etkilemektedir. Bu sebeple birçok ülke gibi Türkiye de imalat sanayisini güçlendirmek için çeşitli çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmaların etkileri verilerde de görülmektedir. İmalat sanayisinin Türkiye’de ve TRB1 bölgesindeki satış oranları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4-4: TRB1 İmalat Sanayi Satış Oranları Karşılaştırması

Yıllar	2012		2017		2021	
	TRB1	TR	TRB1	TR	TRB1	TR
Satış Oranları (%)	TRB1	TR	TRB1	TR	TRB1	TR
İmalat Sanayi Dışı	81,0	75,3	76,1	73,6	70,2	68,9
İmalat Sanayi	19,0	24,7	23,9	26,4	29,8	31,1

Kaynak: (GBS, 2022)

Tablo 4-4’e göre Türkiye’de 2012 yılında %24,7 olan oran, 2017 yılında %26,4’e ve 2021 yılında %31,1’e yükselmiştir. TRB1 Bölgesi’nde ise Türkiye’ye paralel olarak 2012’de %19 iken 2017’de %23,9 ve 2021 yılında %29,8 olmuştur. Türkiye geneline oranla imalat sanayisinde daha fazla artış kaydeden TRB1 Bölgesi’ndeki bu artışın arkasında teşvik sistemi sayesinde bölgeye çekilen yatırımcı sayısındaki artışın önemli ölçüde etkisinin bulunduğu değerlendirilmektedir.

Gelişmiş ülkelerdeki yüksek teknoloji üretimini gelişimin ana sebeplerinden biri olduğu görülmektedir. Türkiye ve TRB1 bölgesinde imalat sanayisinde teknoloji düzeyi bu açıdan büyük önem arz etmektedir. Aşağıdaki tabloda teknoloji düzeylerinin dağılımları verilmiştir.

Tablo 4-5: Türkiye TRB1 Bölgesi İmalat Sanayi Teknoloji Dağılımı

Teknoloji Düzeyi	TRB1 (Yüzde Oran)			TR (Yüzde Oran)		
	2012	2017	2021	2012	2017	2021
Düşük Teknoloji	69,1	57,9	65,7	39,3	36,6	36,6
Orta-Düşük Teknoloji	23,9	37,7	29,7	36,8	37,7	37,3
Orta-Yüksek Teknoloji	6,7	4,4	4,5	21,7	23,6	23,4
Yüksek Teknoloji	0,2	0,1	0,1	2,2	2,1	2,7

Kaynak: (GBS, 2022)

Tablo 4-5: Türkiye TRB1 Bölgesi İmalat Sanayi Teknoloji Dağılımı’na göre 2012-2021 yılları arasında Türkiye’de imalat sanayinde düşük teknoloji düzeyindeki imalatın payı azalırken TRB1 bölgesinde önce azalmış sonra artmıştır. Orta-düşük teknoloji düzeyinin oranı

Türkiye’de ve TRB1 bölgesinde artarken orta-yüksek teknoloji düzeyinin oranı Türkiye’de artarken TRB1 bölgesinde düşmüştür. Yüksek teknoloji düzeyine bakıldığında ise TRB1 bölgesinin Türkiye’nin oldukça gerisinde kaldığı görülmektedir. Türkiye’de son 10 yılda %2,2’den %2,7’ye çıkan yüksek teknoloji düzeyi oranı TRB1 bölgesinde %0,2’den %0,1’e düşmüş ve sonrasında kayda değer bir artış olmamıştır. TRB1 bölgesinde son on yılda sadece orta-düşük teknoloji düzeyinde artış gerçekleşmiştir. Türkiye genelinde orta-yüksek teknoloji düzeyinde bir artış gözlenirken TRB1 bölgesinde önemli bir düşüş gerçekleşmiştir. Bu düşüşün arkasındaki esas nedenin teşvik sistemindeki avantajlardan yararlanmak isteyen düşük teknolojlili emek yoğun üretim yapan sektörlerden gelen yatırım (konfeksiyon gibi) sayısının orta-yüksek ve yüksek teknoloji üretim yapan yatırımlardan daha fazla artış kaydetmesi olduğu değerlendirilmektedir.

İmalat sanayindeki sektörler arasında en çok satış yapan sektörler Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Girişimci Bilgi Sistemi verileri kullanılarak belirlenmiştir. 2021 yılında Türkiye ve TRB1 Bölgesi’nde en çok satış yapan ilk 10 sektör aşağıda verilmiştir.

Tablo 4-6: Türkiye ve TRB1 Bölgesi En Çok Satış Yapan İlk 10 İmalat Sektörü

2021	
TRB1	TR
10 - Gıda Ürünlerinin İmalatı	24 - Ana Metal Sanayii
13 - Tekstil Ürünlerinin İmalatı	10 - Gıda Ürünlerinin İmalatı
14 - Giyim Eşyalarının İmalatı	13 - Tekstil Ürünlerinin İmalatı
23 - Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı	25 - Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı (makine ve Teçhizat Hariç)
24 - Ana Metal Sanayii	29 - Motorlu Kara Taşıtı, Treyler (römork) ve Yarı Treyler (yarı Römork) İmalatı
22 - Kauçuk ve Plastik Ürünlerin İmalatı	20 - Kimyasalların ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı
25 - Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı (makine ve Teçhizat Hariç)	22 - Kauçuk ve Plastik Ürünlerin İmalatı
33 - Makine ve Ekipmanların Kurulumu ve Onarımı	27 - Elektrikli Teçhizat İmalatı
31 - Mobilya İmalatı	14 - Giyim Eşyalarının İmalatı
20 - Kimyasalların ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı	28 - Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Ekipman İmalatı
2012	
10 - Gıda Ürünlerinin İmalatı	10 - Gıda Ürünlerinin İmalatı
13 - Tekstil Ürünlerinin İmalatı	24 - Ana Metal Sanayii
23 - Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı	13 - Tekstil Ürünlerinin İmalatı
14 - Giyim Eşyalarının İmalatı	29 - Motorlu Kara Taşıtı, Treyler (römork) ve Yarı Treyler (yarı Römork) İmalatı
25 - Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı (makine ve Teçhizat Hariç)	25 - Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı (makine ve Teçhizat Hariç)
22 - Kauçuk ve Plastik Ürünlerin İmalatı	14 - Giyim Eşyalarının İmalatı

33 - Makine ve Ekipmanların Kurulumu ve Onarımı	19 - Kok Kömürü ve Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı
20 - Kimyasalların ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı	23 - Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı
31 - Mobilya İmalatı	22 - Kauçuk ve Plastik Ürünlerin İmalatı
28 - Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Ekipman İmalatı	20 - Kimyasalların ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı

Kaynak: (GBS, 2022)

Tablo 4-6'ya göre 2021 yılında Türkiye'de ilk sırayı ana metal sanayi sektörü alırken, onu gıda ürünlerinin imalatı ve tekstil ürünlerinin imalatı sektörleri takip etmektedir. 2012 yılında ise gıda ürünlerinin imalatı ilk sırada yer alırken ana metal sanayii sektörü ikinci sırada yer almıştır.

TRB1 Bölgesi'ne bakıldığında ise 2021 yılında ilk sırayı gıda ürünleri imalatı alırken, onu tekstil ürünlerinin imalatı ve giyim eşyalarının imalatı sektörleri takip etmiştir. 2012 yılı ile 2021 yılları karşılaştırıldığında, gıda ve tekstil sektörlerinin yerlerini koruduğu, 2012 yılında üçüncü sırada yer alan diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı sektörünün 2021 yılında dördüncü sıraya gerilediği görülmektedir. 2012'de ilk 10'da yer almayan ana metal sanayisinin 2021 yılında 5. sıraya yükseldiği görülmektedir.

Ülke ve bölge açısından önemli olan bir diğer gösterge de dış ticaret istatistikleridir. TRB1 bölgesinin ihracat ve ithalat değerleri açısından son on yılda Türkiye'den aldığı paylara ait veriler şu şekildedir.

Tablo 4-7: TRB1 Bölgesi Dış Ticaretinin Ülkedeki Payı

Yıl	İhracat	İthalat
2011	0,30%	0,030%
2012	0,31%	0,060%
2013	0,36%	0,039%
2014	0,33%	0,044%
2015	0,28%	0,044%
2016	0,34%	0,067%
2017	0,34%	0,082%
2018	0,25%	0,055%
2019	0,27%	0,056%
2020	0,26%	0,065%
2021	0,32%	0,047%
2022	0,33%	0,061%

Kaynak: (TÜİK, 2022)

Tablo 4-7: TRB1 Bölgesi Dış Ticaretinin Ülkedeki Payı'na göre 2011-2022 yılları arasında ihracat oranı %0,25 ile %0,36 arasında, ithalat oranı ise %0,04 ile %0,08 arasında dalgalı bir seyir göstermiştir.

Buna göre 2011 yılında ihracat oranı %0,30 iken zaman zaman artan oran 2022 yılında %0,33 olmuştur. İthalatta ise 2011 yılında %0,030 olan oran 2022 yılında %0,061 olmuştur. Bölgenin ülke ihracatından aldığı payda önemli bir artış olmazken ithalat payında önemli bir artış gerçekleşmiştir. Bu durum bölgenin dış ticaret potansiyelinin hedeflenen düzeyde hayata geçmemesinden kaynaklanmaktadır. Bölgenin limanlara uzaklığı, ulaşım ve sanayi altyapısının durumu, bölgedeki insan kaynağının eğitim durumu gibi sebepler bu konuda etkilidir. Son yıllarda artan ulaşım ve sanayi altyapı yatırımları sayesinde bölgenin ihracatında rakamsal olarak önemli artışlar olmuştur. Ancak ülke ihracatından alınan payın artması için üretimin ve dış ticaret konusundaki insan kaynağının ve deneyimin artması önem arz etmektedir.

İçerisinde önemli ihracatçı firmaların olduğu ve ihracat konusunda güçlü olan sektörlerde yeni ihracatçı firmalar daha kolay ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda bölgede en çok ihracat yapan ve öne çıkan sektörler incelenmiştir.

TİM (Türkiye İhracatçıları Meclisi) verilerine göre 2022 yılında bölgede en çok ihracat yapan 5 sektörün 2012 ve 2022 yıllarına ait yaptıkları ihracatlar ve değişim oranları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4-8: TRB1 Bölgesi İllerinde İlk 5 İhracat Sektörü ve Değişimleri(Bin \$)

İL	SEKTÖR	2012	2022	Değişim
Bingöl	Çimento Cam Seramik Toprak Ürünleri	325,00	2.867,72	782,38%
	Su Ürünleri ve Hayvansal Mamuller	1.388,00	1.896,93	36,67%
	Mobilya, Kâğıt ve Orman Ürünleri	0,00	1.031,96	-
	Tekstil ve Hammaddeleri	00,00	521,81	-
	Yaş Meyve ve Sebze	5,00	482,49	9549,80%
	TOPLAM	6.037	8.781,00	45,45%
Elâzığ	Madencilik Ürünleri	40.424,00	317.332,00	685,01%
	Mobilya, Kâğıt ve Orman Ürünleri	3.959,00	29.666,32	649,34%
	Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	4.664,00	7.893,00	69,23%
	Su Ürünleri ve Hayvansal Mamuller	00,00	6.285,53	-
	İklimlendirme Sanayii	1.036,00	5.466,02	427,61%
	TOPLAM	40.184,00	373.667,75	829,89%
Malatya	Kuru Meyve ve Mamulleri	181.819,00	245.051	34,78%
	Su Ürünleri Hayvansal Mamuller	26.359,00	35.665,19	35,31%
	Makine ve Aksamları	3.914,00	27.353,92	598,87%
	Tekstil ve Hammaddeleri	10.916,00	23.024,66	110,93%
	Meyve Sebze Mamulleri	7.864,00	21.434,24	172,56%

İL	SEKTÖR	2012	2022	Değişim
	TOPLAM	356.361,00	425.127,00	19,30%
Tunceli	Makine ve Aksamları	0,00	387,87	-
	Meyve Sebze Mamulleri	0,00	156,74	-
	Demir ve Demir Dışı Metaller	0,00	46,69	-
	İklimlendirme Sanayii	0,00	40,01	-
	Mobilya, Kâğıt ve Orman Ürünleri	0,00	25,13	-
	TOPLAM	0,00	755,40	-

Kaynak: (Türkiye İhracatçılar Meclisi, 2022)

Tablo 4-8'e göre TRB1 bölgesinde 2022 yılında en çok ihracat yapan sektörler incelendiğinde; Bingöl'de çimento cam seramik ve toprak ürünleri, Elâzığ'da madencilik ürünleri, Malatya'da kuru meyve ve mamulleri, Tunceli'de ise makine ve aksamları sektörleri ilk sıraları almıştır.

2012 yılına göre ihracatı en çok artan sektörler ise şu şekildedir: Bingöl'de yaş meyve ve sebze, Elâzığ'da madencilik ürünleri, Malatya'da ve Tunceli'de makine ve aksamlarıdır.

Bingöl'de son yıllarda önemli bir ivme yakalayan mobilya sektörü yeni yatırımlar yapmaya ve pazarını genişletmeye devam etmektedir. Elâzığ'da ise tatlı su balıkçılığında büyük bir atılım olmuş ve su ürünleri ve hayvansal mamuller ihracatında büyük bir artış yaşanarak Elâzığ'ın önde gelen sektörleri arasına girmiştir. Malatya ilinde son yıllarda makine ve aksamları ihracatında önemli artışlar olmuş ve 2012 yılına göre ihracatını 6 kata yakın artırmıştır. Tunceli sanayisinin gelişmemiş olması ihracat bakımından da zayıf bir il olmasına neden olmuştur. 2022 yılında Tunceli'de yapılan 755 bin \$ ihracatın 387 bin \$'lık kısmını makine ve aksamları sektöründe yapılmıştır.

TRB1 bölgesi ihracat hedefi olan 1 milyar \$'a ulaşmak için yeterli potansiyele sahip olmakla beraber kurumsallaşma ve bilgi birikim seviyesi açısından hedeflenen düzeyde değildir. Bu nedenle bölgedeki kurumsallaşma düzeyi ve dış ticaret ile ilgili bilgi birikimini artıracak gelişmelere ihtiyaç bulunmaktadır.

4.2 İşletme Yapısı ve İş Ortamı

TRB1 Bölgesi illerinde bulunan işletmelerin genel itibarı ile kurumsallaşma düzeyi düşük olup, genel olarak işletme sahipleri işletme yönetimlerinde tek yetki sahibidirler. Bu özellik, çalışanların yönetime katılmasını engelleyen bir etkidir. Küçük işletmelerde merkezi bir yönetim vardır. Yönetici kendi hedefleri doğrultusunda karar almaktadır. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin sahipleri aynı zamanda üst yönetici olduğundan; işletmenin üretim, finansman, personel ve pazarlama işlevlerinin yürütülmesi de bu kişilerin sorumluluğunda bulunmaktadır.

Bu nedenle işletmelerin temel işlevlerinin etkin biçimde yürütülmesi, işletme sahibinin eğitim, bilgi, kişisel yetenek, motivasyon ve davranışlarına bağlıdır.

İşletmeler; sermaye ve cirolarının düşük olması, kurumsal yapılanmalarının yetersizliği, düşük verimlilik ve düşük kapasite kullanım oranlarıyla çalışmaları, sistemin gerektirdiği güvence vb. yükümlülükleri karşılamakta çektikleri güçlükler nedeniyle banka ve kredi sisteminden yeterince yararlanamamaktadır. Bu durum, finans kuruluşlarına gerekli güvenceyi sağlayamamalarına ve böylece yabancı kaynak bulmakta zorlanmalarına neden olmaktadır.

İşletmelerin temel sorunlarından birisi de gelişme sürecinde üretilen mal ve hizmetlerin pazarlanmasına yeterince önem verilmemiş olması, pazarlama konusunun ihmal edilmesidir. Pazarlama sorunlarından kurtulabilmek için küçük işletmeler pazarlamayı kompleks bir iş olarak görmemeli, bu konuda bilgi edinmeleri, yüksek üretim maliyetlerinin iyi bir pazarlama ile kontrol altında tutulabileceğinin farkında olmaları gerekmektedir.

Bölgedeki işletme yapıları iller bazında incelendiğinde genel görünüm şu şekildedir: Malatya ilinde imalat sanayi bakımından öne çıkan sektörler sırasıyla; gıda ürünleri imalatı, giyim eşyaları imalatı, fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine teçhizat hariç), mobilya imalatı, metalik olmayan ürünler imalatı ve tekstil ürünleri imalatı sektörleridir. İstihdam açısından ise giyim eşyaları ve tekstil ürünleri imalatı başta gelmekte, bunları gıda ürünleri imalatı, fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine teçhizat hariç) ve metalik olmayan ürünler imalatı izlemektedir. Makine ekipman imalatı da son yıllarda artan bir paya sahiptir. İstihdam bakımından konfeksiyon/tekstil ve gıda sektörlerinde yetişmiş eleman bulunmakta, diğer sektörlerde yetişmiş eleman ihtiyacı olmakla birlikte eğitim altyapısı bulunmaktadır. KOBİ'ler son yıllarda kurumsallaşma ve ihracat konularına ağırlık vermekte ve bu çerçevede dönüşüm yaşamaktadır. Ayrıca, Malatya 1. OSB'de yatırıma yeni açılan sanayi parselleri ve 6. bölge teşvikleri ile sanayi işletmelerinin sayısı ve büyüklükleri artma eğilimindedir.

Elâzığ ilinde sanayi sektöründe lokomotif sektörler başta mermercilik sektörü ve yapı kimyasalları sektörü olarak öne çıkmaktadır. Elâzığ'daki OSB'lerde 6. Bölge teşviklerinden yararlanma imkanı sonrasında son yıllarda tekstil ve konfeksiyon sektöründe de önemli bir aşama kaydedilmiştir. Ayrıca gıda ürünleri imalatı ve mobilya sektörü de ildeki önemli sektörler arasındadır. İlde bahsi geçen önde gelen imalat sanayi sektörlerinde istihdam edilebilecek yeterli düzeyde iş arayan kişi bulunmaktadır. Ayrıca bu sektörlerde oluşturulacak yeni istihdama yönelik eğitim altyapısının da yeterli olduğu değerlendirilmektedir.

Bingöl'de öne çıkan ve yoğunlaşmanın olduğu sektörler gıda, mobilya ve tekstil-konfeksiyon sektörleridir. Ayrıca yapı malzemeleri sektörü de imalat sanayi sektörleri içinde önemli bir yere sahiptir. İstihdam açısından büyük öneme sahip tekstil ve konfeksiyon sektörü devlet destek ve teşviklerinin de etkisiyle son yıllarda ilde önemli bir büyüme göstermiştir. Gıda ürünleri imalatı da, özellikle SÜTAŞ Bingöl yatırımının etkisiyle ivme yakalamıştır. Mobilya sektöründe kümelenme çalışmaları yürütülerek verimlilik ve ihracatın geliştirilmesiyle ilgili yol alınmaya başlanmıştır. Ancak ildeki firmaların büyük çoğunluğunda kurumsallaşma eksikliği ve nitelikli personel bulmayla ilgili problemler yaşanmaktadır. Önümüzdeki yıllarda işletmelerin üretim ve teknoloji altyapılarını güçlendirerek verimliliklerini artırması ve rekabet gücü ile ihracatın geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Tunceli ekonomisi; turizm ile tarım ve hayvancılığa dayalı olup sanayileşme düzeyi çok düşüktür. Sanayi, ilin sektör bazlı gayrisafi hasılasında %9,59'luk payla son sıradadır. İlde gıda sektörü ön plana çıkmaktadır. Ayrıca metal ürünleri imalatı, diğer metalik olmayan ürünlerin imalatı, alkolsüz içecekler, maden ve memba suları, başka yerde sınıflandırılmamış bitkisel ürünler gibi sektörler de mevcuttur. İldeki firmaların büyük çoğunluğu aile şirketi olup kurumsallaşma eksikliği bulunmaktadır.

İşletmelerin büyüklüğü ve hangi büyüklüklerdeki işletmelerin daha yaygın olduğunun belirlenmesi amacıyla çalışan sayıları bakımından bölge işletmeleri incelenmiştir. SGK 2022 verilerine göre TRB1 bölgesinde yer alan illerdeki işletmelerin çalışan sayıları bazında sınıflandırılması yapılmıştır. Çalışan sayısı aralığına göre işletme sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4-9: Çalışan Sayılarına Göre İşletme Sayıları

İl	İş yeri Sayısı													Toplam
	İş yeri büyüklüğü (İşyerinde çalıştırılan zorunlu sigortalı sayısı)													
	1	2-3	4-6	7-9	10-19	20-29	30-49	50-99	100-249	250-499	500-749	750-999	1000+	
Bingöl	934	869	585	219	244	103	70	52	39	9	2	2	1	3.129
Elâzığ	3.008	2.714	1.824	646	860	262	196	122	78	24	8	1	1	9.744
Malatya	5.231	4.063	2.318	886	991	318	283	173	106	41	8	3	7	14.428
Tunceli	555	414	259	99	107	29	16	22	11	1	0	0	0	1.513
Toplam	9.728	8.060	4.986	1.850	2.202	712	565	369	234	75	18	6	9	28.814

Kaynak: (SGK, 2023)

Tablo 4-9 incelendiğinde bölgede en çok 1 kişi istihdam edilen işyerlerinin bulunduğu görülmektedir. Sonrasında 2-3 kişi çalıştırılan işyerleri ve 4-6 kişi çalıştırılan işyerleri gelmektedir. Bölgede çok sayıda küçük ve aile işletmesi olmasının bu durumun temel nedeni olduğu söylenebilir.

TRB1 bölgesinde büyük işletme sınıfına girebilecek 250 ve üstü çalışanı olan işletme sayılarına bakıldığında toplamda 108 işletmenin bu sınıfa girebildiği görülmektedir. Bölgede en çok büyük işletmenin bulunduğu il ise 59 işletme ile Malatya olmuştur ve onu 34 işletme ile Elazığ takip etmiştir. Elazığ'da yoğun istihdam gerektiren madencilik sektörü, Malatya'da kayısı işleme tesisleri; bölge genelinde ise tekstil işletmeleri istihdam yoğun işletmelerin çoğunluğunu oluşturmaktadır.

Çalışan sayılarına göre sınıflandırılan işyerlerinde istihdam edilen kişi sayılarına ait veriler ise aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4-10: Çalışan Sayılarına Göre İşyerlerinde İstihdam Sayıları

İl	Zorunlu sigortalı													Toplam
	İş yeri büyüklüğü (İş yerinde çalıştırılan zorunlu sigortalı sayısı)													
	1	2-3	4-6	7-9	10-19	20-29	30-49	50-99	100-249	250-499	500-749	750-999	1000+	
Bingöl	934	2.072	2.781	1.732	3.238	2.488	2.548	3.624	6.275	2.912	1.191	1.794	1.026	32.615
Elâzığ	3.008	6.539	8.676	5.067	11.544	6.255	7.439	8.396	11.887	7.880	4.872	828	1.007	83.398
Malatya	5.231	9.664	11.016	6.958	13.125	7.589	10.720	12.222	16.199	13.686	4.755	2.680	10.243	124.088
Tunceli	555	976	1.248	773	1.457	692	550	1.512	1.516	431	0	0	0	9.710
Toplam	9.728	19.251	23.721	14.530	29.364	17.024	21.257	25.754	35.877	24.909	10.818	5.302	12.276	249.811

Kaynak: (SGK, 2023)

Tablo 4-10 incelendiğinde TRB1 bölgesinde en çok istihdam sayısına sahip olan grup 100-249 aralığında olduğu görülmektedir. Sonrasında ise 10-19 aralığı ve 250-499 aralığı gelmektedir. Bu tabloda ağırlığın orta ve büyük ölçekli işletmelere kaydığı görülmektedir. Çalışan sayısının 250-499 olduğu grupta Malatya ilk sıradadır. Çalışan sayısının 500-749 olduğu grupta Elâzığ ilk sırada gelirken 750-999 ve 1000+ grubunda Malatya ilk sırayı almaktadır.

Bölgenin girişimci ekosistemi hakkında genel bir izlenim vermesi için Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı GBS (Girişim Bilgi Sistemi) verilerine göre TRB1 bölgesi girişim sayıları

incelenmiştir. 2012-2021 arasındaki 10 yıllık dönemdeki girişim sayılarına ilişkin veriler aşağıdaki şekildedir.

Tablo 4-11: TRB1 Bölgesi Girişim Sayıları

Girişim Sayıları			
Dönem	TRB1	TR	TRB1/TR Oranı (%)
2012	37.674	2.668.817	1,41%
2013	50.471	2.972.655	1,70%
2014	47.073	2.892.201	1,63%
2015	50.505	3.013.706	1,68%
2016	50.697	3.011.167	1,68%
2017	55.337	3.229.731	1,71%
2018	52.547	3.195.100	1,64%
2019	53.620	3.260.513	1,64%
2020	59.857	3.557.891	1,68%
2021	37.144	2.969.507	1,25%

Kaynak: (GBS, 2022)

Tablo 4-11'e göre TRB1 girişim sayılarında Türkiye ile paralel olarak 2012-2020 arası artışlar olmuş fakat 2021 yılında önemli bir düşüş yaşanmıştır. Bu düşüşün pandeminin ekonomik etkileriyle olduğu değerlendirilmektedir. TRB1 bölgesinin girişim sayılarının Türkiye'ye olan oranları incelendiğinde ise 2012'de %1,41 iken 2020'de %1,68'e yükselmiş fakat 2021 yılında %1,25'e düşmüştür.

Bu istatistikler ve saha izlenimleri ışığında TRB1 bölgesinin genel durumuna bakıldığında girişim sayıları, sanayileşme ve kurumsallaşmanın istenen düzeyde olmaması; ihracatın hedeflenen düzeye ulaşamamış olması; mesleki eğitim ve profesyonel anlayışın yeterli düzeyde olmaması gibi sorunlar göze çarpmaktadır. Bölgede girişimcilik ekosisteminin gelişmesi için çeşitli atılımlara ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Çeşitli eksikliklere rağmen bölgedeki iş gücü potansiyeli yüksektir. Ayrıca bölge sanayisinin, teşvik sisteminin de katkısı ile yüksek bir ivme yakaladığı ve bölgeye yapılan yatırımlarda artış olduğu görülmektedir.

4.3 Yenilik Kapasitesi

Sınai mülkiyet hakları; marka, patent, tasarım, faydalı model ve coğrafi işaretler gibi buluşların ve yeniliklerin, yeni tasarımların ve özgün çalışmaların ilk uygulayıcıları adına ticaret alanında üretilen ve satılan malların üzerlerinde, üreticisinin veya satıcısının ayırt edilmesini sağlayacak

işaretlerin sahipleri adına kayıt edilmesini ve böylece bu kişilerin ürünü üretme ve satma hakkına belirli bir süre sahip olmalarını sağlayan haklardır.⁴

TRB1 Bölgesi illerinden 2018-2022 yılları arasındaki 5 yıllık dönemde yapılan patent başvuru sayıları aşağıdaki şekildedir.

Tablo 4-12: TRB1 Bölgesi Patent Başvuru Sayıları

	2018	2019	2020	2021	2022
Bingöl	1	3	6	6	2
Elâzığ	18	32	34	14	40
Malatya	20	21	33	56	67
Tunceli	3	1	1	1	12
Türkiye	7.349	8.126	8.200	8.439	9.009
TRB1/TR Oranı	0,57%	0,70%	0,90%	0,91%	%1,34

Kaynak: (TÜRKPATENT, 2023)

TRB1 Bölgesi illerinden 2018-2022 yılları arasındaki 5 yıllık dönemde yapılan patent başvuru sayıları aşağıdaki şekildedir.

Tablo 4-12'ye göre patent başvurularında son 5 yıllık dönemde en çok başvuru sayısı Malatya'dan olurken onu Elâzığ takip etmiştir. Bingöl ve Tunceli illerinde ise başvuru sayıları çok düşük seviyede kalmıştır. Bu durumun sebepleri arasında sanayi, teknoloji ve üniversite kültürünün Malatya ve Elâzığ illerine göre daha yeni olması ve geriden gelmesi gösterilebilir. Ayrıca nüfus ve demografik yapının da önemli etkileri bulunmaktadır. TRB1'in patent başvuru sayılarında Türkiye'ye oranları incelendiğinde ise son 5 yılda %0,57'den %1,34'e yükseldiği gözlemlenmektedir.

Faydalı model istatistikleri incelendiğinde de benzer bir tablo ile karşılaşılmaktadır. Malatya ve Elâzığ illerinden yapılan başvuru sayıları önde gelirken, Bingöl ve Tunceli'den yapılan başvuru sayıları yok denecek kadar az olsa da 2022 yılında bir artış göstermiştir.

Tablo 4-13: TRB1 Bölgesi Faydalı Model Başvuru Sayıları

	2018	2019	2020	2021	2022
Bingöl	1	1	1	1	7
Elâzığ	5	11	14	17	38
Malatya	11	15	11	30	68
Tunceli	0	0	3	4	8

⁴ Türk Patent ve Marka Kurumu (2022), Patent/Faydalı Model Marka Tasarım Bilgilendirme Broşürü <https://webim.turkpatent.gov.tr/file/c97c36d3-c24c-442f-859e-ae98e8fe9685>

Türkiye	2.698	2.906	3.577	4.418	5502
TRB1/TR Oranı	0,63%	0,93%	0,81%	1,18%	2,19%

Kaynak: (TÜRKPATENT, 2023)

Tablo 4-13'e göre faydalı model başvuru sayılarında son yıllarda bir artış olmuştur. Bu durumun da etkisiyle %0,63 olan TRB1/TR oranı %2,19'e kadar çıkmıştır.

Marka tescil başvurularında ise durumun daha iyi olduğu söylenebilir. Fakat TRB1 bölgesinin Türkiye genelindeki başvuru sayılarına oranı 2021 ve 2022'de %0,71- %75 olmuştur ve bu oranlar hedeflerin altındadır. Malatya bu konuda da birinci sırayı almakta ve Elâzığ, Bingöl, Tunceli sırasıyla onu takip etmektedir. 2018-2022 yılları arasındaki 5 yıllık dönemdeki başvuru sayılarına ait veriler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 4-14: TRB1 Bölgesi Marka Tescil Başvuru Sayıları

İller	2018	2019	2020	2021	2022
Bingöl	25	39	51	72	84
Elâzığ	284	352	410	430	559
Malatya	384	404	614	725	808
Tunceli	9	21	29	30	40
Türkiye	105.550	119.412	155.913	176.493	197.235
TRB1/TR Oranı	0,67%	0,68%	0,71%	0,71%	0,75%

Kaynak: (TÜRKPATENT, 2023)

TRB1 bölgesinde 2018-2022 arası 5 yıllık döneme ait marka tescil sayıları ise aşağıdaki şekildedir.

Tablo 4-15: TRB1 Bölgesi Marka Tescil Sayıları

İller	2018	2019	2020	2021	2022
Bingöl	28	20	22	45	46
Elâzığ	241	163	228	284	338
Malatya	261	232	293	398	533
Tunceli	9	9	21	18	29
Türkiye	81.911	72.434	85.729	114.242	140.065
TRB1/TR Oranı	0,66%	0,59%	0,66%	0,65%	0,67%

Kaynak: (TÜRKPATENT, 2023)

TRB1 bölgesinde 2018-2022 arası 5 yıllık döneme ait marka tescil sayıları ise aşağıdaki şekildedir.

Tablo 4-15'e göre 2022 yılında bölgede en çok marka tescili 533 ile Malatya'dan olurken Elâzığ'da 284, Bingöl'de 45 ve Tunceli'de 18 olarak gerçekleşmiştir. Bölgenin Türkiye'ye

oranı ise 2018’de %0,66 olurken 2022’de %0,67’dir. 26 Düzey-2 bölgesi içerisinde bu oran hedeflenen düzeyden uzaktır. Marka tescilinin öneminin bölgede anlaşılması ve bu oranların artırılması hem ticaretin hem de bölgedeki marka değerlerinin artması açısından önem arz etmektedir.

Tasarım başvuruları incelendiğinde de diğer verilerle paralel bir sonuçla karşılaşılmaktadır. Tasarım başvurularına ait 2018-2022 yılları arasındaki verileri içeren tablo aşağıdaki şekildedir.

Tablo 4-16: TRB1 Bölgesi Tasarım Başvuru Sayıları

İller	2018		2019		2020		2021		2022	
	Dosya Sayısı	Tasarım Sayısı	Dosya Sayısı	Dosya Sayısı	Tasarım Sayısı	Tasarım Sayısı	Dosya Sayısı	Tasarım Sayısı	Dosya Sayısı	Tasarım Sayısı
Bingöl	1	1	0	0	0	0	2	2	7	7
Elâzığ	1	1	3	4	4	5	18	38	114	139
Malatya	9	19	16	17	21	29	27	39	343	383
Tunceli	0	0	0	0	1	2	8	12	2	2
TR Toplam	7630	35354	8529	39178	9948	41921	13910	59247	18968	78268
TRB1/TR Oranı	0,14%	0,06%	0,22%	0,05%	0,26%	0,09%	0,40%	0,15%	2,46%	0,68%

Kaynak: (TÜRK PATENT, 2023)

Tablo 4-16’ya göre TRB1 bölgesinin yenilik göstergelerinde en zayıf olduğu kısım tasarım sayıları olmuştur. Fakat 2022 yılında büyük bir sıçrama gerçekleşmiştir. Dosya sayısında 2021 yılında TRB1/TR oranı %0,40 olurken 2022 yılında %2,46 olmuştur. Tasarım sayılarının oranı 2021 yılında yalnızca %0,15’ken 2022’de %0,68 olmuştur.

Coğrafi işaret, tüketiciler için ürünün kaynağını, karakteristik özelliklerini ve ürünün söz konusu karakteristik özellikleri ile coğrafi alan arasındaki bağlantıyı gösteren ve garanti eden kalite işaretidir. Coğrafi İşaret tescili ile kalitesi, gelenekselliği, yöreden elde edilen hammadde ile yerel niteliklere bağlı olarak belli bir üne kavuşmuş ürünlerin korunması sağlanır.⁵ TRB1 Bölgesi’ne ait olan coğrafi işaret tescil sayıları ise aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4-17: TRB1 Bölgesi Coğrafi İşaret Tescil Sayıları

İller	Tescil Sayısı
Bingöl	5
Elâzığ	11
Malatya	46
Tunceli	3
Türkiye	1.442

⁵ Türk Patent ve Marka Kurumu (2022), Web Sitesi, <https://www.turkpatent.gov.tr/coğrafi-isaret>

Kaynak: (TÜRKPATENT, 2023)

Tablo 4-17'e göre 46 tescille Malatya bölgede ilk sırada bulunurken, Elazığ 11 tescille ikinci, Bingöl 5 tescille üçüncü ve Tunceli 3 tescille son sırada yer almıştır. TRB1 Bölgesi'nde toplam 65 tescilli ürün bulunmaktadır. Ayrıca 2023 Kasım ayı itibariyle coğrafi işaret tescil süreci devam eden 15 başvuru bulunmaktadır.

TRB1 bölgesinin yenilik göstergeleri bazında zayıf kaldığı görülmektedir. Bölgede AR-GE, patent ve tasarım faaliyetlerine yeteri kadar önem verilmemektedir. Fakat sanayileşmenin artması, kurumsallaşma ve markalaşma kültürünün gitgide yerleşmesi, yeni teknokent ve TTO'ların kurulması ve varolanların gelişmesi ile bu alanda Türkiye standartlarının yakalanması hedeflenmektedir.

4.3.1 Üniversitelerin Yetkinliği, Ar-Ge Yatkınlığı

İnönü Üniversitesi, 1975 yılında kurulmuş olup, 1976-1977 eğitim-öğretim yılından itibaren hizmet vermeye başlamıştır. Ülkemizin saygın ve köklü üniversiteleri arasında yer alan İnönü Üniversitesi, 14 Fakülte, 1'i Devlet Konservatuvarı olmak üzere 2 yüksekokul, 4 meslek yüksekokulu, 6 enstitü, 1 teknokent, Turgut Özal Tıp Merkezinin de aralarında bulunduğu 31 araştırma ve uygulama merkeziyle yaklaşık 40.000 öğrenciye eğitim ve öğretim hizmeti veren bir kurumdur. Şehir merkezine 10 km mesafede bulunan üniversite, 7 bin dekarlık merkez yerleşkesinin yanı sıra şehir merkezinde bulunan Malatya Meslek Yüksekokulu ve Malatya Organize Sanayi Bölgesinde yer alan Malatya OSB Meslek Yüksekokulu kampüsleriyle eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve uygulama faaliyetlerini sürdürmektedir.

İnönü Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Koordinasyon Birimi tarafından yürütülen Üniversite Sanayi İş Birliği Projeleri (ÜSİP), uygulamaya girdiği 2018 yılından bu yana projelerden elde edilen çıktıları, teknolojik tasarımları, patent ve faydalı model başvuruları ile önemli bir başarı elde etmiştir. Ayrıca Üniversitenin BAP Koordinasyon Kurulu tarafından 2022 yılı itibarıyla 516 adet proje yürütülmektedir. Ayrıca 89 firmanın faaliyet gösterdiği Malatya Teknokent'te 464 personel çalışmaktadır. Ajans desteği ile İnönü Üniversitesi bünyesinde gerçekleştirilen İnönü Üniversitesi Girişimcilik Merkezi ve Ön-Kuluçka Merkezi Kurulumu Projesi ile girişimcilik ekosisteminin gelişmesine katkı sağlanmıştır.

Malatya Teknokent'te faaliyet gösteren firmaların sektörel dağılımı aşağıdaki şekildedir:

Tablo 4-18: Malatya Teknokent'te Faaliyet Gösteren Firmaların Sektörel Dağılımı

Faaliyet Alanı	Firma Sayısı	Oran (%)
Bilişim-Yazılım	59	66,29

Sağlık-Tıp	12	13,48
Elektrik-Elektronik	4	4,49
Kimya	2	2,24
Tarım	1	1,12
Diğer V.S	11	1,23

Kaynak: (Malatya Teknokent, 2023)

Buna göre Malatya Teknokent'te en çok firmanın faaliyet gösterdiği alan 59 firma ile bilişim ve yazılım alanıdır.

Fırat Üniversitesi: 1975 yılında eğitim-öğretim hizmetine Elâzığ'da başlamıştır. Daha sonra Elâzığ'ın ilçeleri başta olmak üzere, Bingöl, Muş ve Tunceli illeri ile Erzincan'ın Kemaliye ilçesinde yükseköğretim kurumları açmıştır. 2022 yılı itibarı ile 16 Fakülte, 2 Yüksekokul, 1 Devlet Konservatuvarı, 9 Meslek Yüksekokulu, 4 Enstitü, 24 Araştırma Merkezi; 9.523 ön lisans, 30.803 lisans ve 5.339 lisansüstü olmak üzere toplam 45.665 öğrencisi; 1.862 akademik ve 1.511 idari personeli ile eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdürmektedir.

2007 tarihinde Fırat Teknokent-Teknoloji Geliştirme Bölgesi kurulmuş ve 2009 yılında şirket kurulumunun tamamlanmasının ardından ülkemizde faaliyete geçen 21. TGB olmuştur. 80.000 m² toplam alana sahip bölgede yapılaşma (kapalı) alanı 14.000 m²' dir. 62 firmanın faaliyet gösterdiği Fırat Teknokent'te 380 personel çalışmaktadır. Firma dağılımına ait sayılar ise aşağıdaki şekildedir.

Tablo 4-19: Fırat Teknokent'te Faaliyet Gösteren Firmaların Sektörel Dağılımı

Faaliyet Alanı	Firma sayısı	Oran(%)
Yazılım	43	69,35
Elektronik	5	8,06
Sağlık Medikal	3	4,84
İnşaat	3	4,84
Veterinerlik	2	3,23
Makine	2	3,23
Savunma Sanayi	1	1,61
Sanayi	1	1,61
Kimya	1	1,61
Arge	1	1,61

Kaynak: (Fırat Teknokent, 2023)

Buna göre en yüksek oran %69,35 firma ile yazılım sektöründedir. Ayrıca Fırat Üniversitesi'nde ajans desteğiyle iki proje hayata geçirilmiş, 2022 Aralık ayı itibarıyla iki proje de devam etmektedir. Bu projeler; Fablab İle Teknogirişimler Hızlanıyor, Fırat Damla

Girişimcilik Merkezi, Fıratın Çocukları İçin Teknoloji Yetkinlik Merkezi ve Code-23 Fırat Yazılım Atölyesi Projesi'dir.

Bingöl Üniversitesi, 2007 yılında kurulan 17 yeni üniversiteden biridir. Kurulduğu yılda Fen - Edebiyat Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ile Fırat Üniversitesi Rektörlüğüne bağlı iken adı ve bağlantısı değiştirilerek oluşturulan ve Bingöl Üniversitesi'ne bağlanan Ziraat Fakültesi, Sağlık Yüksekokulu, Meslek Yüksekokulu, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu ile Rektörlüğe bağlı olarak kurulan Sosyal Bilimler Enstitüsü ile Fen Bilimleri Enstitüsünden oluşmuştur.

Üniversitede mevcut durumda 10 fakülte, 1 yüksekokul, 5 enstitü, 6 meslek yüksekokulu, 21 araştırma merkezi ve 1 laboratuvar ile eğitim-öğretim-araştırma faaliyetleri sürdürülmekte, 84 ön lisans, 42 lisans, 48 yüksek lisans ve 16 doktora programı olmak üzere toplamda 190 program ve 16.518 öğrenci bulunmaktadır.

Munzur Üniversitesi Tunceli ilinde 2008 yılında kurularak eğitim öğretim hayatına başlamıştır. Mevcut durumda 8 fakülte, 3 meslek yüksekokulu, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü ve 13 araştırma merkezi ile faaliyet göstermektedir.

Malatya Turgut Özal Üniversitesi 2018 yılında kurulmuştur. Mayıs 2018'de yayımlanan kararname ile İnönü Üniversitesi bünyesinde bulunan bazı fakülte, yüksekokul ve meslek yüksekokulları yeni kurulan Malatya Turgut Özal Üniversitesi'ne bağlanmıştır. MTÜ, 1 enstitü, 6 fakülte, 2 yüksekokul, 9 meslek yüksekokulu ve 10 uygulama ve araştırma merkezinden oluşmaktadır. Akademik birimlerinde 31 profesör, 49 doçent, 157 doktor öğretim üyesi, 122 öğretim görevlisi ve 25 araştırma görevlisi olmak üzere toplam 384 akademik personel bulunmaktadır. Ön lisans programlarında 4.940, lisans programlarında 3.457, yüksek lisans ve doktora programlarında ise 322 olmak üzere toplamda 8.719 öğrenci bulunmaktadır.

TRB1 bölgesinde hâlihazırda var olan ve kurulması planlanan TTO ve teknokentlerin de kurulmasıyla üniversitelerin girişimcilik ve Ar-Ge kabiliyetlerinin gelişerek bölge ekonomisine ve eğitim seviyesine katkısının artması hedeflenmektedir.

4.3.2 Ar-Ge ve Tasarım Merkezleri

5746 sayılı Kanun ile yenilikçiliğe odaklanmış, nitelikli istihdamı gelişmiş, katma değeri yüksek ürünler üreten, verimliliği ve rekabet gücü yüksek bir ekonomik ortamın oluşturulması sağlanarak; ülkemizin, uluslararası rekabet gücünün artırılması, yenilikçilik kapasitesinin geliştirilmesi ve dünyadaki gelişmelere uygun bir sanayi altyapısının oluşturulması ve ayrıca

yabancı sermaye şirketlerinin Ar-Ge birimlerini ülkemizde yapılandırarak yeni teknolojileri ülkemizde geliştirmelerine imkân sağlanması amaçlanmaktadır. Özel sektör Ar-Ge merkezleri; Ar-Ge, teknoloji ve insan kaynaklarına yapılan yatırımların, teknolojik gelişmişlik, yüksek rekabet gücü ve yüksek refah seviyesi olarak geri döndüğü anlayışıyla hazırlanan 5746 sayılı Kanun kapsamında kurulmakta ve faaliyet göstermektedir.

Tasarım faaliyetleri de Ar-Ge faaliyetleri gibi destek kapsamına alınmıştır. Bu sayede, yüksek katma değerli teknolojik ürünlerin üretimi söz konusu olacaktır. Yine bu kanun kapsamında “tasarım merkezleri” kavramı mevzuata girmiş ve tasarım merkezlerine de birçok önemli destekler getirilmiştir. Özel sektör tasarım merkezleri; tasarım, teknoloji ve insan kaynaklarına yapılan yatırımların, teknolojik gelişmişlik, yüksek rekabet gücü ve yüksek refah seviyesi olarak geri döndüğü anlayışıyla hazırlanan 5746 sayılı Kanun kapsamında kurulmakta ve faaliyet göstermektedir.

2001 yılında yayınlanan 4691 sayılı Kanun ile kurulan teknoloji geliştirme bölgelerinde; teknolojik bilginin üretilmesi, üretilen bilginin ticarileştirilmesi, üründe ve üretim yöntemlerinde ürün kalitesi ve standardının yükseltilmesi, verimliliği artıracak ve üretim maliyetlerini düşürecek yeniliklerin geliştirilmesi, küçük ve orta ölçekli işletmelerin yeni ve ileri teknolojilere uyumunun sağlanması, araştırmacılara iş imkânlarının sağlanması ve ileri teknoloji yatırımları yapacak yabancı sermayenin ülkeye girişinin hızlandırılması ile sanayinin rekabet gücünün artırılması amaçlanmaktadır.⁶

TRB1 Bölgesi’nde faaliyette olan Ar-Ge ve tasarım merkezleri ile teknoloji geliştirme merkezleri sayıları aşağıdaki şekildedir.

⁶ Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

Tablo 4-20: TRB1 Bölgesi'nde Bulunan Ar-Ge, Tasarım Merkezi ve TGB Sayıları

İl	AR-GE Merkezi	TGB	Tasarım Merkezi
Bingöl	0	0	0
Elâzığ	2	1	0
Malatya	4	1	1
Tunceli	0	0	0
Türkiye	1.239	94	320

Kaynak: (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2022)

Tablo 4-20'ye göre Bingöl ve Tunceli'de herhangi bir Ar-Ge, tasarım merkezi ve TGB bulunmazken, Elâzığ'da 2 Ar-Ge merkezi ve 1 TGB, Malatya'da 4 Ar-Ge merkezi, birer adet de tasarım merkezi ve TGB faaliyet göstermektedir. Bölgedeki Ar-Ge, TGB ve tasarım merkezleri sayıları ülke geneline göre çok düşüktür ve dolayısı ile Ar-Ge ve teknoloji altyapısı istenen düzeyden çok uzaktadır.

Bölgede yapılan Ar-Ge harcamaları ve Ar-Ge insan kaynağına ilişkin veriler ise aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4-21: TRB1 Bölgesi Ar-Ge Harcamaları ve İnsan Kaynağı, 2018-2021

Yıl	Bölge	AR-GE harcaması (TL)	AR-GE insan kaynağı (Kişi sayısı)
2018	TRB1	1.981.211.984	4.928
	Türkiye	202.304.823.477	289.791
2019	TRB1	2.233.393.424,71	5.339
	Türkiye	206.661.291.737,09	305.811
2020	TRB1	2.582.993.273	5.724
	Türkiye	212.347.806.507	321.392
2021	TRB1	2.110.097.795	6.277
	Türkiye	222.215.263.276	358.289

Kaynak: (TÜİK, 2022)

Tablo 4-21'e göre TRB1 bölgesinde yapılan Ar-Ge harcamaları 2018-2021 döneminde yaklaşık %6,5 artmıştır. Türkiye genelinde ise Ar-Ge harcamaları 2018-2021 arasında %9,8 artmıştır. Bu konuda TRB1 bölgesi Türkiye ortalamasından geride kalmıştır. Türkiye genelinden TRB1 bölgesinin aldığı pay 2018 yılında %0,98 olurken 2020 yılında %1,22'ye kadar yükselmiş fakat 2021 yılında %0,95'e kadar düşmüştür. Aynı dönemde insan kaynağı sayısında ise %27,37 oranında bir artış olmuş ve Türkiye genelindeki payı ise %1,70'den %1,75'e yükselmiştir.

4.4 Devlet Destekleri

Türkiye Cumhuriyeti, hem sıfırdan yatırım hem de genişleme yatırımı projeleri için başlangıç maliyetlerinin en aza indirilmesi ve yatırım getirilerinin hızlandırmasını destekleyen kapsamlı bir yatırım teşvik programı sunmaktadır.

Bu teşvikler, aynı zamanda teknoloji transferi ve ekonomik kalkınma için önemli alanlar olarak sınıflandırılan öncelikli sektörlerdeki projeler için de uyarlanabilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti, yatırımcılara yönelik sunduğu Ar-Ge ve inovasyon projeleri ile ilâve istihdam için destek programlarının yanı sıra ihracatçılara çeşitli hibeler, teşvikler ve krediler yoluyla destek olmaktadır.

Devlet destekleri arasında en yaygın ve etkin olan unsur yatırım teşvik belgesidir. Yatırım Teşvik Sisteminin amacı:

- Cari açığın azaltılması amacıyla ithalat bağımlılığı yüksek olan ara malı ve ürünlerin üretiminin artırılması,
- Teknolojik dönüşümü sağlayacak yüksek ve orta-yüksek teknoloji içeren yatırımların desteklenmesi,
- En az gelişmiş bölgelere sağlanan yatırım desteklerinin artırılması,
- Bölgesel gelişmişlik farklılıklarının azaltılması,
- Destek unsurlarının etkinliğinin artırılması,
- Kümelenme faaliyetlerinin desteklenmesidir.

Teşvik uygulamalarında her ilde desteklenecek sektörler, illerin potansiyelleri ve ekonomik ölçek büyüklükleri dikkate alınarak tespit edilip bölgelerin gelişmişlik seviyelerine göre yardım yoğunlukları farklılaştırılmıştır. Ülkenin ihtiyaçları doğrultusunda, tespit edilen alanlarda yapılacak olan yatırımlar ise öncelikli yatırımlar olarak belirlenmiş ve bu yatırımlara 1. 2. 3. ve 4. Bölgelerde gerçekleştirilmiş olsalar dahi 5. Bölgede uygulanan destekler sağlanmaktadır. Bu yatırımlara, 5. ve 6. Bölgede gerçekleştirilmeleri halinde ise kendi bölgelerinde uygulanan destekler sağlanmaktadır.⁷

TRB1 Bölgesi'nde bulunan illerden Malatya ve Elâzığ teşvik sisteminde dördüncü, Tunceli beşinci ve Bingöl ise altıncı bölgede yer almaktadır. Bu kapsamda TRB1 illerinde 2012 ve sonrasında alınan teşvik belgesi sayıları ve bunlara dair istatistikler şu şekildedir:

⁷ <https://www.sanayi.gov.tr/destek-ve-tesvikler/yatirim-tesvik-sistemleri>

Tablo 4-22: TRB1 Bölgesi 2012-2022 Teşvik İstatistikleri

Teşvik Göstergeleri	Bingöl	Malatya	Elâzığ	Tunceli	TRB1	Türkiye	TRB1/TR
Düzenlenmiş Belge Sayısı	228	752	504	53	1.537	72.608	2,12%
Toplam Yatırım Tutarı(Milyon TL)	29.433	55.676	39.326	1.585	127.020	7.836.257	1,61%
İstihdam Sayısı(kişi)	11.034	57.576	21.865	1.667	92.142	2.455.813	3,75%

Kaynak: (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023)

Tablo 4-22: TRB1 Bölgesi 2012-2022 Teşvik İstatistiklerine göre TRB1 bölgesinde 2012'den 2022 yılına kadar alınan teşvik belgesi sayısı 1.537 olmuştur. TRB1 bölgesinde alınan teşvik belgesi sayısının Türkiye genelinde alınan teşvik belgesi sayısı içerisindeki oranı %2,12 olmuştur. Toplam yatırım tutarları kısmında ise TRB1 bölgesinin Türkiye oranı %1,61 olurken istihdamda %3,75 olmuştur. Bu oranlar arasındaki farkın istihdam yoğun, düşük veya orta düşük teknoloji seviyesi yatırımların teşvik sistemi sebebiyle bölgeye ilgi göstermesi sayesinde gerçekleştiği değerlendirilmektedir.

Fırat Kalkınma Ajansı tarafından 2010 yılından bu yana uygulanan mali destek programları ile özel sektöre ve kamu kurum kuruluşlarına yönelik hibe destekleri, teknik destek, CMDP, SOGEP ve güdümlü proje destekleri gibi birçok destek vasıtasıyla 933 projeye 2023 fiyatlarıyla toplamda 2.722.856.816 TL destek verilmiştir. Ayrıca son iki yıldır uygulanan dış ticarete uzmanlaşma ve danışmanlık programları ile bölge firmalarına dış ticaret eğitimi ve danışmanlık hizmeti verilerek bölgedeki ihracat potansiyelinin artmasına katkı sağlanmıştır. Fırat Kalkınma Ajansı tarafından verilen desteklere ait istatistikler aşağıdaki şekildedir.

Tablo 4-23: Fırat Kalkınma Ajansı 2010-2022 Destekleri

Proje İli	Proje Bütçesi	Destek Tutarı	Proje Sayısı
Bingöl	773.975.925	502.171.417	192
Elâzığ	1.333.087.119	818.974.194	245
Malatya	1.742.368.318	1.155.371.885	371
Tunceli	375.504.880	246.339.321	125
Toplam	4.224.936.242	2.722.856.816	933

Kaynak: (Fırat Kalkınma Ajansı, 2023)

Bölgede ajans dışında birçok kurum hibe ve finansman destekleri sunmaktadır. Bunların başında KOSGEB, Tarım ve Orman İl Müdürlükleri ile Ticaret İl Müdürlükleri gelmektedir. Ayrıca IPARD kapsamında kurulan ve tarımsal alanda destekler veren TKDK (Tarım ve Kırsal

Kalkınmayı Destekleme Kurumu) Malatya ve Elâzığ illerinde hizmet vermekte olup 2024 yılından itibaren Bingöl ve Tunceli illerinin de bu program kapsamına alınması kararlaştırılmıştır.

KOSGEB: Belirlemiş olduğu yeni yol haritası doğrultusunda; ithalatı yüksek olan stratejik ürünleri yerlileştirmek ve millileştirmek suretiyle cari açığı azaltmayı amaçlayan, katma değerli yüksek teknolojinin KOBİ'ler vasıtasıyla tabana yayılmasını sağlayacak, teknolojik girişimciliğe ivme kazandıracak, işletmeler arası iş birliği kültürünü arttıracak, bölgeye, sektöre ve işletmeye özgü yeni destek programlarını uygulamaya almıştır. KOSGEB tarafından, KOBİ'lerin kapasite ve yetkinliklerinin ölçülüp değerlendirilmesini ve sunulacak mentörlük, rehberlik ve danışmanlık hizmetleri aracılığıyla yönlendirilmesini sağlayacak yeni sistemler uygulamaya konulmaktadır. Bunların yanı sıra, KOBİ'lerin uluslararasılaşma ve finansman sorunlarına çözüm olması amacıyla KOBİ'lerin ulusal ve uluslararası pazarlara erişimini kolaylaştıracak, ihracat kapasitelerini geliştirecek mekanizmalar ve KOBİ'lerin düşük maliyetlerle finansmana erişimlerini sağlayacak yeni finansman modelleri hayata geçirilmektedir.⁸

TKDK: 18 Mayıs 2007 tarih ve 5648 Sayılı Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ile kurulmuştur. TKDK, Avrupa Birliği ile Türkiye Cumhuriyeti arasında yürütülen AB'ye katılım müzakereleri kapsamında kırsal kalkınma için katılım öncesi süreçte tahsis edilen IPARD (Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma Programı - Instrument for Pre-Accession Assistance Rural Development Programme) fonlarını kullanmaktadır. Türkiye'nin katılım öncesi dönemdeki önceliklerini ve ihtiyaçlarını dikkate alarak sürdürülebilir kalkınmayı sağlayacak şekilde tarımsal işletmeleri AB standartlarına yükseltmeyi amaçlayan IPARD programı çerçevesinde 42 ilde; tarım, hayvancılık, gıda, balıkçılık ve alternatif tarım alanlarında faaliyet gösteren işletmelere, üretici bireylere, kooperatiflere ve üretici birliklerine hibe programları aracılığı ile finansman desteği sağlanmaktadır.⁹

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı: Çiftçilere yönelik çok çeşitli destekler sunmaktadır. Bunların başında tohum, gübre, mazot, aşı, organik tarım desteği gibi destekler gelmektedir. Bu desteklerle hedeflenen, üretimin artması ve tarımda kendine yetebilen bir sistemin sürdürülebilir olarak kurulmasıdır. Ayrıca Tarım ve Orman Bakanlığı, Tarım Reformu Genel

⁸ <https://www.kosgeb.gov.tr/>

⁹ <https://www.tkd.gov.tr/>

Müdürlüğü (TAGEM) tarafından yürütülen Tarıma Dayalı Ekonomik Yatırımlar Destek Programı uygulanmaktadır. Destek programının amacı; tarımsal üretim ve tarıma dayalı sanayi entegrasyonunun sağlanması için küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesi, tarımsal pazarlama altyapısının geliştirilmesi, geriye dönük izlenebilirliğin sağlanması, gıda güvenilirliğinin güçlendirilmesi, kırsal alanda alternatif gelir kaynaklarının oluşturulması ve tarımsal faaliyetler için geliştirilen yeni teknolojilerin üreticiler tarafından kullanımının yaygınlaştırılmasıdır.¹⁰

Ticaret Bakanlığı tarafından yürütülmekte olan ihracata yönelik devlet yardımları, yurtdışına açılma sürecinde firmalara her safhada destek sağlanmasını amaçlamaktadır. Esnaf ve sanatkârlara, iş ve üretim kapasitesini artırması için gerekli iş yeri, araç, hammadde, makine, teçhizat vb. alımına yönelik finansman sağlamak üzere kullanılacak kredilerde, kredinin türüne göre %100 (faizsiz) ya da %50 faiz indirimi uygulanmaktadır. Kooperatif ve üst kuruluşlarının üretim ve istihdama katkısı olacak yatırım projelerinin desteklenmesi, faaliyetlerinde etkinlik ve verimliliğin sağlanması, teknoloji ve yeni üretim tekniklerinden yararlanmalarına katkıda bulunulması ve bireysel tasarrufların uygun kooperatif girişimcilik modelleri ile ekonomiye kazandırılması amacıyla KOOP-DES programı uygulanmaktadır.¹¹

TRB1 Bölgesi'nde verilen destekler incelendiğinde, etkisi en yoğun hissedilen destekler yukarıdaki şekilde özetlenmiştir. Bu destekler kapsamında yapılan yatırımların son yıllarda TRB1 Bölgesi'nin kalkınmasına katkısı son derece önemlidir. Bu durum, bölgedeki işletme sayısındaki artış ile net bir şekilde görülmektedir. SGK verilerine göre 2012 yılında TRB1 bölgesindeki toplam işletme sayısı 18.446 iken 2022 yılında bu sayı 28.814 olmuştur.

4.5 Mevcut Sanayi Alanları

Sanayi bölgeleri ve sanayi alanları, sanayi yatırımlarının bölgeye çekilmesi açısından son derece önemlidir. Tablo 4-24'te TRB1 Bölgesi illerinin mevcut sanayi alanlarına ait bilgiler gösterilmektedir.

¹⁰ <https://www.tarimorman.gov.tr/Konular/Tarimsal-Destekler>

¹¹ <https://ticaret.gov.tr/destekler>

Tablo 4-24: İl Bazında Mevcut Sanayi Alanları Miktarı

İller	İl Toplam Alanı (Dekar)	Sanayi Alanı (Hektar)						Tarım Alanı (Dekar)
		OSB	Endüstri B.	Küçük S.S.	Serbest B.	Diğer (Plansız Sanayi Alanı)	TOPLAM	
Malatya	1.225.900	1.999	-	415	-	162	2.576	279.954
Elâzığ	938.300	1.256	-	60	-	295	1.610	185.121
Bingöl	800.400	168 ¹²	-	112	-	347	535	31.772
Tunceli	759.200	106	-	5	-	2	113	48.198
Türkiye	78.005.800	109.340	15.530	19.570	2.398	131.391	278.229	23.099.503

Kaynak: (Sanayi Bölgeleri Genel Müdürlüğü, 2022)

Mevcut sanayi alanlarının ilçe bazında konum ve alan bilgileri ile birlikte derlenmiş hali Tablo 4-25'te belirtilmiştir.

Tablo 4-25: İlçe Bazında Mevcut Sanayi Alanları

Mevcut Sanayi Alanları				
İl	İlçe	Mevcut Sanayi Alanları	Büyüklikleri (m2)	Konumları
Bingöl	Merkez	Organize Sanayi Bölgesi	720.000	Ardıçtepe Köyü
	Merkez	I.ve II. Kısım Sanayi Sitesi	173.248	Kaleönü Mahallesi
	Solhan	Solhan Sanayi Sitesi	118.482	Yeşilova Mahallesi
	Genç	Genç Sanayi Sitesi	72.541	Cumhuriyet Mahallesi
	Karlıova	Karlıova Sanayi Sitesi	10.000	Turgut Özal Mahallesi
Elâzığ	Merkez	Elâzığ Organize Sanayi Bölgesi	6.002.400	Yazıkönak/Elâzığ
	Merkez	Teknova Organize Sanayi Bölgesi	6.544.440	Körpe Köyü
	Merkez	Merkez Sanayi Sitesi	320.000	Sanayi Mahallesi/Elâzığ
	Merkez	Yeni (Akçakiraz) Sanayi Sitesi	125.000	Akçakiraz
	Kovancılar	Kovancılar Sanayi Sitesi	150.000	Heybet Mahallesi
Malatya	Merkez	Merkez 1. Organize Sanayi Bölgesi	15.160.000	Malatya Ankara Karayolu Üzeri (İl Merkezine 10 Km)
	Merkez	2. Organize Sanayi Bölgesi	4.240.000	Malatya Ankara Karayolu Üzeri (İl Merkezine 10 Km)
	Darende	Darende Organize Sanayi Bölgesi	478.000	Malatya Ankara Karayolu Üzeri (İlçe Merkezine 15 Km)
	Yeşilyurt	Yeni Sanayi Sitesi	1.158.700	Çavuşoğlu Mahallesi Ve Çevresi
	Yeşilyurt	Özsan Sanayi Sitesi	450.000	Yakınca Mahallesi
	Arapgir	Arapgir Sanayi Sitesi	21.500	Arapgir Merkez

¹² Bingöl'de mevcut durumda 72 hektar olan OSB alanı genişleme çalışmaları ile 92 hektar daha genişleyecektir. Altyapı çalışmaları devam etmektedir. Genişleme bölgesinden parsel tahsisleri başlamıştır.

Mevcut Sanayi Alanları				
İl	İlçe	Mevcut Sanayi Alanları	Büyükükleri (m2)	Konumları
	Doğanşehir	Doğanşehir Sanayi Sitesi	68.000	Doğanşehir Merkez
	Hekimhan	Hekimhan Sanayi Sitesi	7.300	Hekimhan Merkez
	Darende	Darende Sanayi Sitesi	30.000	Darende Merkez
	Arguvan	Arguvan Sanayi Sitesi	2.300	Arguvan Merkez
Tunceli	Merkez	OSB	1.060.000	İsmet İnönü Mahallesi
	Merkez	Tunceli SS	15.000	Atatürk Mahallesi Elâzığ Yolu Üzeri Sanayi 26. Sokak
	Merkez	Tunceli Yeni SS	56.385	Atatürk Mahallesi Elâzığ Yolu Üzeri

Kaynak: (Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlükleri, 2023)

TRB1 Mevcut Tarım İhtisas Sanayi Alanlarına dair bilgiler ise Tablo Tablo 4-26'da gösterildiği şekildedir.

Tablo 4-26: Mevcut Tarım İhtisas OSB'leri

İl	Mevcut Sanayi Alanları	Mevcut Sanayi Alanları Büyükükleri(m2)	Mevcut Sanayi Alanları Konumları
Malatya	Malatya Besi TDİOSB	3.120.000	Malatya Sivas Karayoluna yakın, Yazihan İlçesi yakınları (il merkezine 50 km)
Malatya	Malatya Sera TDİOSB	890.000	Malatya Sivas Karayoluna yakın, Yazihan İlçesi yakınları (il merkezine 50 km)

Kaynak: (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2022)

İllerde yer alan arazi çeşitlerinin toplam içindeki paylarına ait veriler ise Tablo 4-27'de belirtilmiştir.

Tablo 4-27: Sanayi Alanlarının Ülke Genelindeki Payı

İller	Toplam Alan İçindeki Pay (%)						Toplam Sanayi Alanı
	Tarım	OSB	Endüstri Bölgesi	SS	Serbest Bölge	Diğer (Plansız Sanayi Alanı)	
Malatya	22,8	0,16	0,00	0,03	0,000	0,01	0,21
Elâzığ	19,7	0,13	0,00	0,01	0,000	0,03	0,17
Bingöl	4,0	0,01	0,00	0,01	0,000	0,04	0,07
Tunceli	6,3	0,01	0,00	0,00	0,000	0,00	0,01
Türkiye	29,6	0,14	0,02	0,03	0,003	0,17	0,36

Kaynak: (Sanayi Bölgeleri Genel Müdürlüğü, 2022)

Buna göre Malatya'da OSB payı Türkiye ortalamasının üstüneyken, Elâzığ küçük bir farkla ortalamasının altında kalmaktadır. Bingöl ve Tunceli'de ise OSB arazilerinin toplam içindeki

payları %0,01 oranla Türkiye ortalaması olan %0,14'ün çok altında kalmaktadır. Toplam sanayi alanlarının payında ise TRB1 illerinin tamamı Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır.

TRB1 bölgesi illeri sanayi alanlarında bulunan işyeri sayılarına ait veriler ise aşağıdaki şekildedir.

Tablo 4-28: TRB1 Bölgesi Sanayi Alanları İşyeri Sayıları

Bölge	Bingöl	Elâzığ	Malatya	Tunceli
OSB	40	158	348	20
Sanayi Siteleri	409	1251	2764	44

Kaynak: (Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlükleri, 2023)

Tablo 4-28'e göre bölgede OSB alanlarında en çok işyeri bulunan il 348 iş yeri ile Malatya olurken Elâzığ'da 158, Bingöl'de 40, Tunceli'de 20 iş yeri bulunmaktadır. Sanayi sitelerindeki durum da OSB alanlarına paralel gerçekleşmiştir. Malatya 2.764 iş yeri ile ilk sırada yer alırken Elâzığ'da 1.251, Bingöl'de 409, Tunceli'de 44 iş yeri bulunmaktadır. Tunceli ve Bingöl illerinin, Malatya ve Elâzığ illerinden işyeri sayısı bakımından oldukça geride olduğu görülmektedir. Her ne kadar teşvik sistemi etkisi ile görece geride kalmış illere ilgi artsa da iller arası gelişmişlik farkları iş yeri sayılarında kendisini göstermektedir.

TRB1 bölgesi illerinde çalışmalarını başlatmış olan planlanan sanayi alanlarına dair veriler ise Tablo 4-29'da verilmiştir.

Tablo 4-29: İl Bazında Planlanan Sanayi Alanları

Planlanan Sanayi Alanları				
İl	İlçe	Planlanan Sanayi Alanları	Büyüklikleri(m2)	Konumları
Bingöl	Merkez	OSB Genişleme Alanı	994.177	Ardıçtepe Köyü
Bingöl	Merkez	III. Kısım Sanayi Sitesi	730.000	Ekinyolu Köyü
Malatya	Akçadağ	Akçadağ OSB	710.000	Malatya Ankara Karayoluna yakın, Kotangözü Mah. Urular Mevkii.
Malatya	Yeşilyurt	Yeşilyurt Sanayi Sitesi	3.270.000	Topsöğüt Mahallesi, (Eski Altay Kışlası)
Malatya	Battalgazi	Battalgazi Organize Sanayi Bölgesi	1.900.	Fırıncı Mahallesi

4.6 Önerilen Sanayi Alanları

Sanayi alanları oranı Türkiye ortalaması altında kalan TRB1 bölge illeri açısından yeni sanayi alanlarının geliştirilmesi orta ve uzun vadede önem kazanmaktadır. TRB1 Bölgesi'nde ihtiyaç duyulan sanayi alanlarına yönelik öneriler il ve ilçe bazında Tablo 4-30'da belirtilmiştir.

Tablo 4-30: İl Bazında Önerilen Sanayi Alanları

Önerilen Sanayi Alanları				
İl	İlçe	Önerilen Sanayi Alanları	Önerilen Sanayi Alanları Büyüklükleri(m2)	Önerilen Sanayi Alanları Konumları
Elâzığ	Kovancılar	Kovancılar OSB	2.730.000	(Çakırkaş Köyü sınırları içerisinde yer alan 292 ada 36 parsel)
Elâzığ	Merkez	Çamyatağı (Nurallı) Köyü	1.167.716	101 ada 8, 13, 23, 50, 62, 66, 181,184, 200, 202, 204, 211, 663 nolu mera parselleri
Tunceli	Merkez	OSB veya SS	3.682.098	Tunceli İli Merkez İlçesi Aktuluk Mahallesi 148 Ada 259 Parsel
Bingöl	Merkez	Hayvancılık İhtisas OSB	535.144	Gökçekanat(106-1)
Bingöl	Adaklı	Adaklı-Kiğı Sanayi Sitesi	290.679	Bağlarpınarı(120-1)
Bingöl	Merkez	OSB Genişleme Alanı	168.986	Çayağzı(218-10)
Bingöl	Merkez	Sancak Sanayi Sitesi	3.421.657	Sancak(397-130)

Bingöl:

- Bingöl Merkez ilçede yerleşim alanı içinde kalan ahırların yerleşim alanı dışına çıkarılması için Hayvancılık İhtisas OSB kurulmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle yaklaşık 750 dönümlük alan ihtiyacı bulunmaktadır.
- Adaklı, Kiğı ilçeleri ve Sancak beldesinde en az 20 işlikli küçük sanayi sitelerine ihtiyaç duyulmaktadır. Toplamda 150 dönüm alana ihtiyaç duyulacağı değerlendirilmektedir.
- Bingöl OSB’de mevcuttaki genişleme alanının orta ve uzun vadede yeterli olmayacağı ve yeni genişleme alanlarına ihtiyaç olacağı değerlendirilmektedir.

Elâzığ:

- Elâzığ’da 2. OSB resmi olarak kurulmuş olup, altyapı ihalesi yapılmıştır. Altyapı yapım işleri 2022 yılında başlayan 2. OSB’nin 654 hektar alanı mevcuttur.
- Elâzığ 1. OSB’de yeni genişleme alanı oluşturulmuş olup, 2023 yılında yeni yatırımlar için hazır hale getirilmiştir. Bu durumda Elâzığ Merkez ilçede kısa vadede organize sanayi bölgesi alanı oluşturma ile ilgili bir ihtiyacın olmadığı değerlendirilmektedir.
- Elâzığ ilinin merkez ilçe dışında nüfusunun yoğunlaştığı Kovancılar ve Karakoçan ilçelerinin ortak kullanımına sunulacak bir OSB alanının belirlenmesinin ihtiyaç olduğu değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda Kovancılar’da OSB kurulması ile ilgili çalışmalar Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yürütülmekte olup OSB kurulması için yer seçim çalışması yapılmıştır.
- Elâzığ Merkez ilçede 2 SS bulunmaktadır. 1. SS’de yer alan binaların yaklaşık 40-50

yıllık yapılar olması, Elâzığ Merkez yerleşim alanının içinde kalması ve özellikle Sivrice’de meydana gelen depremde önemli ölçüde hasar alması gibi etmenler, söz konusu SS’nin taşınması hususunu öne çıkarmaktadır. 1. SS’nin 2. OSB’nin kurulduğu alana yakın çevrede kurulmasının yerinde olduğu değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda 12.01.2024 tarih ve 8070 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ile Elazığ Çamyatağı’nda sanayi alanı oluşturulmuştur. Plan döneminde söz konusu alanda sanayi sitesinin kurulması çalışmaları yapılacaktır.

Malatya:

- Malatya ilinde faal 3 OSB bulunmaktadır. Yeşilyurt ilçesinde bulunan 2. OSB %100 doluluk oranına ulaşmış, 1. OSB ise yeni genişleme alanlarının kademeli olarak hizmete açılmasıyla büyümeye devam etmektedir. Darende ilçesindeki OSB’de parsel tahsisleri devam etmekte, Yazıhan ilçesinde Besi ve Sera TDİOSB yatırımları devam etmekte ve Akçadağ ilçesinde karma OSB için planlama çalışmaları devam etmektedir. Akçadağ Karma OSB’nin yatırım programına hızlıca alınmasının Malatya ilinin gelişen sanayisi bakımından önemli olduğu değerlendirilmektedir.
- 1. OSB tevsi alanı için yapılan parsel tahsis başvuruları incelendiğinde, 2018-2022 yılları arasında 481 tahsis müracaatı gerçekleşmiş, bunlardan sadece 84 tanesine tahsis yapılabilmektedir. Bunlardan tekstil ve konfeksiyon sektörüne ait 113, gıda sektörüne ait 108 başvuru bulunmakta, 1. Organize Sanayi Bölgesi bu talebe cevap verememektedir. Bu sebeple şehrin doğu kısmında yer alan ve İnönü Üniversitesinin de bulunduğu Battalgazi ilçesinde Fırıncı mahallesi civarında yaklaşık 100 ha büyüklüğünde yatırıma uygun hazine ve mera arazilerinin Gıda İhtisas OSB veya Tekstil İhtisas OSB (tekstil, konfeksiyon ve deri) olarak belirlenmesinde fayda olduğu değerlendirilmektedir.
- Sanayi Siteleri bakımından, merkezde Battalgazi ilçesi sınırlarında 1353 işyeri kapasiteli Küçük Sanayi Sitesi ve Yeşilyurt ilçesi sınırlarında 934 işyeri kapasiteli Özsan Sanayi Sitesi bulunmakta, her birinin doluluk oranı ise %90’ın üzerindedir. Arapgir ve Doğanşehir ilçelerindeki Sanayi Sitelerinin doluluk oranı da benzer şekilde %90 üzerindedir. Darende ve Hekimhan Yeni Küçük Sanayi Siteleri faaliyete başlamıştır.
- İl merkezindeki Küçük Sanayi Sitelerinin yüksek doluluğa sahip olması, işyerleri büyüklüklerinin yetersiz olması ve özellikle Battalgazi ilçesindeki sanayi sitesi yapılarının 30-40 yıllık eski yapılar olması gibi sebeplerle Büyükşehir Belediyesi öncülüğünde Altay Kışlası’ndan belediyeye devredilen alanda yeni bir Sanayi Sitesi yapımı planlama aşamasındadır. 272 hektar alanda yapılması planlanan sanayi sitesi, 125 m² – 1.350 m² arası 7 farklı büyüklükte atölyelere sahip olacaktır. Planlanan atölye büyüklükleri, Malatya ilinde orta ölçekli (500–1500 m²) sanayi işletmelerinin gelişimine de önemli katkıda bulunacaktır.

Tunceli:

- Tunceli Merkez İlçede %100 doluluğa ulaşmış ve meskûn mahal içinde kalan 44 işliki

bir sanayi sitesi mevcuttur. Mevcut sanayi sitesi meskûn mahalde kaldığı için 58 Ortaklı Yeni Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi kurularak arsa belirleme süreçleri tamamlanmış ve 2022-2025 yılları yatırım programına alınmıştır. Belirlenen sanayi alanının karayolu bağlantı problemi bulunmaktadır. Sorunun çözümüne yönelik 2022 yılı içerisinde Karayolları 8. Bölge Müdürlüğü tarafından hazırlanan proje Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığına sunulmuştur.

- Tunceli Merkez İlçede 40 parselden oluşan 1 adet OSB bulunmaktadır. OSB doluluk oranı % 52,50'dir. OSB deki sanayi parsellerinin 21 tanesi tahsis edilmiştir. Bu parseller üzerinde 19 fabrika ve 1 çağrı merkezi bulunmaktadır. 1 tekstil fabrikası inşaat aşamasındadır. Tunceli OSB'nin altyapısında giderilmesi gereken birtakım önemli sorunlar mevcuttur. Su hatlarının yenilenmesi, kanalizasyon ve yağmur hatlarının yenilenmesi, yolların ve kaldırımların yenilenmesi mevcut sorunları büyük ölçüde çözecektir.

TRB1 bölgesine genel olarak bakıldığında, teşvik sisteminin de katkısı ile sanayileşme hızının arttığı ve yeni sanayi alanlarına ihtiyaç duyulduğu veya yakın zamanda ihtiyaç duyulacağı görülmektedir. Bu bağlamda altyapı çalışmalarının hızlanması ve yatırımların gecikmemesi için yukarıda her il için belirtilen sanayi alanlarının oluşturulması önem arz etmektedir.

4.7 Değerlendirme

TRB1 bölgesinin rekabet gücü ve yatırım ortamı konusundaki genel durumuna bakıldığında; 2012'de yürürlüğe giren yeni teşvik sistemi sayesinde yatırımcılar için daha cazip bir bölge haline gelmiştir. Son yıllarda artan yatırımlar sayesinde üretim, istihdam ve ihracatta önemli gelişmeler yaşanmıştır. GBS verilerine göre 2012 yılında bölgedeki işletme sayısı 15.922 olurken 2021 yılında bu sayı 39.321'e kadar yükselmiştir. 2013 yılında bölge ihracatı 576 milyon dolara yakın gerçekleşirken 2022 yılında 839 milyon dolara ulaşmıştır. Bölgede sanayi altyapılarını güçlendirmek için yatırımlar sürmekte ve her geçen gün yatırım sayıları artmaktadır. Bölgenin eksik olan yönü ise katma değerli üretim ve kurumsallaşma olarak görülmektedir.

Bölgenin üretimde ve ihracatta rekabetçiliğinin artırılması ve yatırım ortamının iyileşmesi için adımlar atılmakta ve olumlu sonuçlar alınmaktadır. Bölgeye gelen ve gelmesi planlanan ülke çapındaki firmaların büyük yatırımları bu durumun en somut örnekleridir. Bölgenin genç ve dinamik nüfusu, kamusal destekler ve gelişen üniversite ekosistemi gibi sebeplerle yatırım ortamı gittikçe daha rekabetçi bir hale gelmektedir.

6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen depremlerden TRB1 bölgesi illeri de etkilenmiştir. Malatya TRB1 bölgesinde depremden en kötü etkilenen il olurken sanayi bölgeleri de ciddi

hasarlar almıştır. Bu kapsamda, toplam 512 bina ve 531 bağımsız bölümün yer aldığı Malatya organize sanayi bölgelerindeki sanayi yapılarının %35'inin ağır, orta ve az hasarlı olduğu tespit edilmiştir. Malatya'da deprem nedeniyle toplam iş gücünün yarısı kaybedilmiş olup kayda değer miktarda maddi zarar oluşmuştur. Hâlihazırdaki zararın karşılaşmasına yönelik alternatifler oluşturulmakla birlikte sanayi sitelerinin merkezi alan dışına taşınmasına yönelik çalışmalar hızla yürütülmeye başlanmıştır.

Malatya iline kıyasen Elâzığ sanayisi depremden nispeten daha az etkilenmiştir. Elâzığ Organize Sanayi Bölgesi'nde yapılan hasar tespit çalışmalarında ciddi bir hasarlı yapıya rastlanmamıştır. Bingöl ve Tunceli sanayisi de depremden doğrudan etkilenmemiştir. Bölgenin toparlanması açısından sanayisi hasar görmeyen Elâzığ, Bingöl ve Tunceli illerinin sanayi üretimlerinin artması daha da önem kazanmıştır. Bu çerçevede, depremlerin derinden etkilediği Malatya'da sanayi altyapısının tekrar ayağa kaldırılması, Doğu Anadolu Fay Hattı ve Kuzey Anadolu Fay Hattı'nın bir bölümü olan Yedisu fayı üzerinde gerçekleşmesi muhtemel depremlerden ve diğer doğal afetlerden etkilenme riski bulunan TRB1 Bölgesi için deprem öncesi alınacak önlemlerin hayata geçirilmesi önem arz etmektedir.

5 NÜFUSUN GENEL DURUMU VE BEŞERİ SERMAYE

Bir ülkede, bir bölgede, bir kentte ya da bir köyde yaşayanların, oturanların tümü olarak tanımlanan nüfus, niceliksel ve niteliksel açıdan takip edilen, ekonomik büyüme ve kalkınma üzerine yapılan çalışmalar ve tutulan istatistiklerde birçok veriyi anlamlı hale getiren, aynı zamanda üretim ve tüketim faaliyetleri sebebi ile son zamanlarda iklim ve çevre ile de birlikte kullanılan temel bir kavramdır.

Belirli bir coğrafi sınır içinde yaşayan insanlar, insan hakları kapsamında haklarını teminat altına almaya çalışmakta, yaşam kalitesini artırmak amacıyla altyapı ve üstyapılar geliştirmekte, mevcut bölgenin verdiği avantajları da değerlendirerek temel ihtiyaçlar yanında bilim ve teknoloji kullanarak diğer toplumlarla ticari ilişkiler geliştirmektedir.

Nüfus büyüklüğü, üretim fonksiyonunun bir girdisi olan insan kaynağını sağlaması bakımından önemli olduğu gibi, insan kaynağının niteliği de yaşam kalitesi ve rekabetçi üretim açısından önemli bir olgudur.

Bu bölüme TRB1 Bölgesinin nüfusunun yıllar itibarıyla değişimi verilerek başlanmış, bu değişimi etkileyen nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı, doğum ve ölüm oranları ile göç olgusu Türkiye ortalaması ile karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Nüfusun bölge içinde coğrafi

dağılımı verilerek kent ve kır nüfusları incelenmiş, bölgenin kentleşme derecesine ilişkin veriler sunulmuştur.

Nüfusun niceliksel yönü incelendikten sonra eğitim seviyesi ve eğitimin kalitesine ilişkin yayınlanan istatistiklerden hareketle, niteliksel yönü ele alınmıştır. Bu kapsamda okullaşma oranı, öğretmen ve derslik başına öğrenci sayıları, yükseköğretimde okuyan öğrenci sayıları, yükseköğretim kurumlarının eğitmen ve birimler bakımından büyüklüklerine ilişkin veriler sunulmuştur.

Nihai olarak da nüfusun işgücü olarak durumu incelenmiş, işgücüne katılım oranı, istihdamın sektörel dağılımı, sigortalı sayısının sektörel dağılımı, istihdamın eğitim durumuna göre dağılımı ve işsizlik oranlarına ilişkin veriler sunularak bölgenin işgücü piyasasının durumu ve yıllar içinde yaşanan değişim ortaya konmaya çalışılmıştır.

Söz konusu veriler tek başına olduğu kadar, diğer Mevcut Durum Raporları kapsamında elde edilen veriler ile birlikte de yorumlanabilecek geniş bir planlama sahasının önünü açan, bölgesel plan ve politikaların hazırlanmasına önemli katkı sağlayan bölgenin önemli bir fotoğrafı olarak yorumlanmalıdır.

5.1 Demografik Özellikler

TRB1 Bölgesi'nin toplam nüfusu 2022 yılı sonunda 1980 yılına göre yaklaşık %23 artarak 1.763.537 kişi olmuş ancak aynı dönemde nüfus artış oranında Türkiye genelinin gerisinde kalmıştır (Tablo 5-1). Bölge illerinde toplam nüfusu en fazla olan 5 ilçe sırasıyla; Elâzığ Merkez, Yeşilyurt (Malatya), Battalgazi (Malatya), Bingöl Merkez ile Tunceli Merkez'dir.

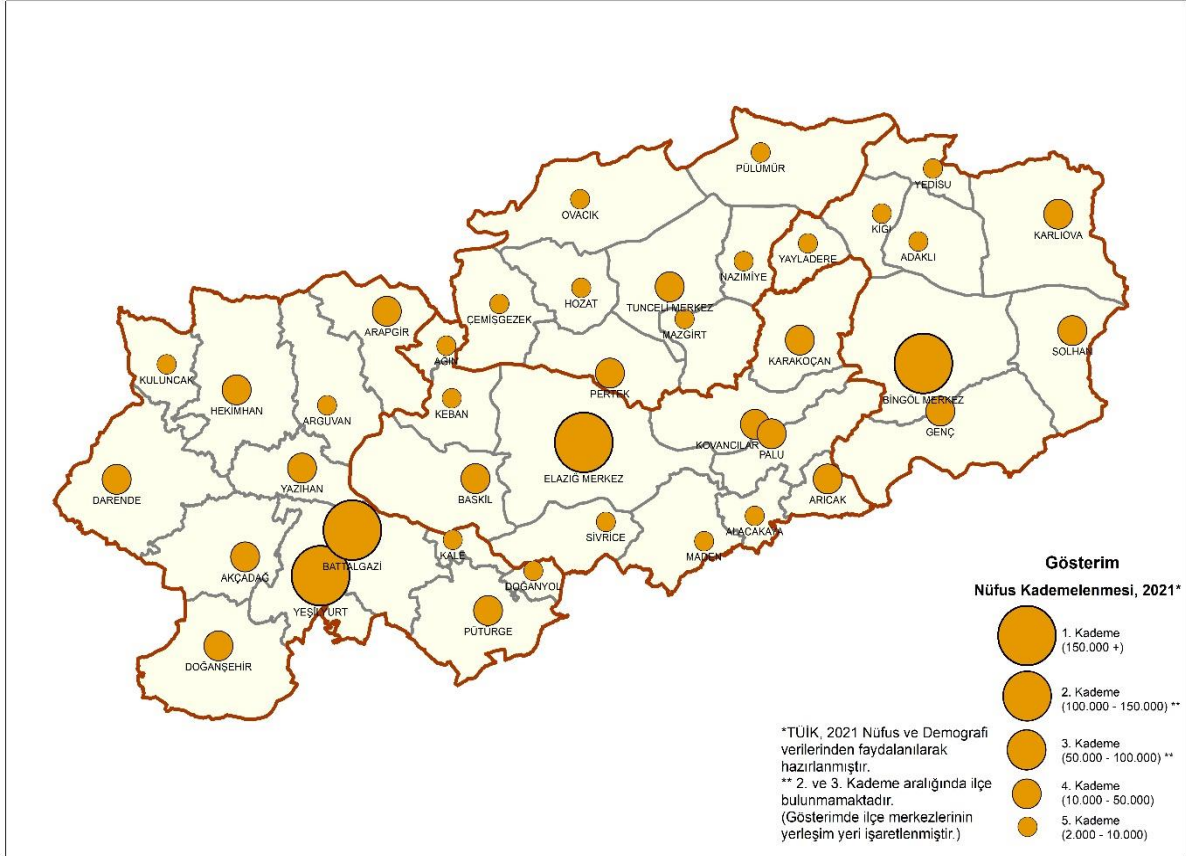
Tablo 5-1: TRB1 Bölgesi Nüfus Gelişimi (1980-2022) ve Türkiye İçindeki Payı (2022)

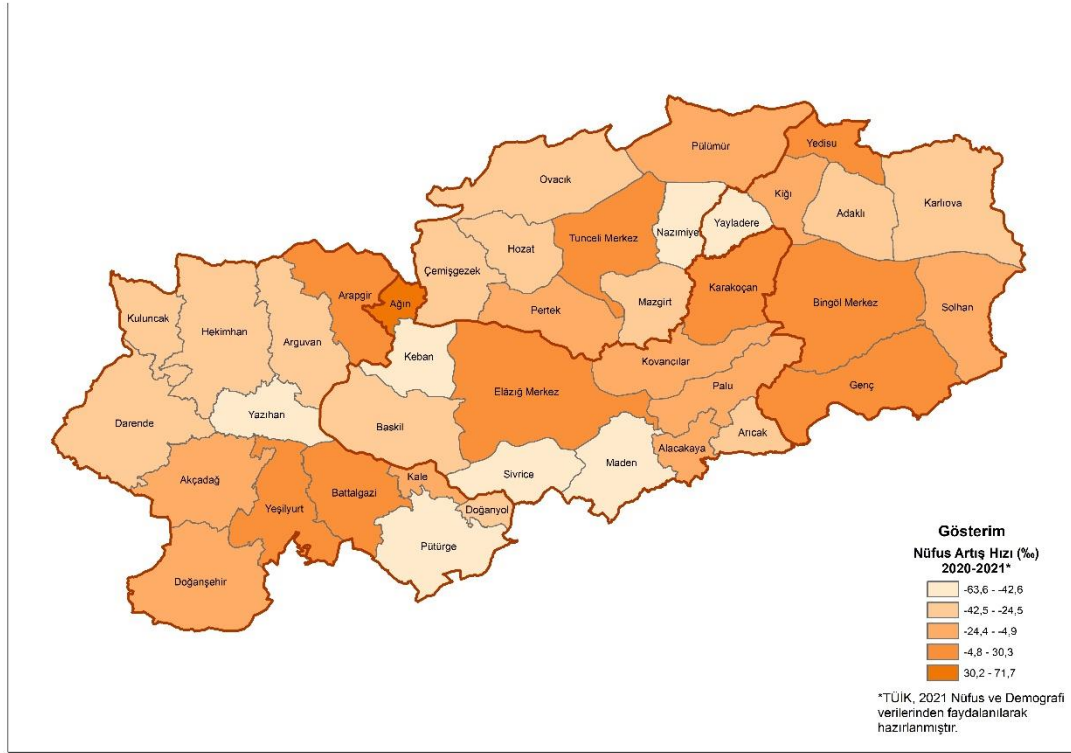
	1980	1990	2000	2007	2013	2022
MALATYA	606.996	702.055	853.658	722.065	762.538	812.580
ELÂZİĞ	440.808	498.225	569.616	541.258	568.239	591.497
BİNGÖL	228.702	250.966	253.739	251.552	265.514	282.556
TUNCELİ	157.974	133.143	93.584	84.022	85.428	84.366
TRB1	1.434.480	1.584.389	1.770.597	1.598.897	1.681.719	1.770.999
TÜRKİYE	44.736.957	56.473.035	67.803.927	70.586.256	76.667.864	85.279.553
TRB1 Bölgesinin Türkiye içindeki payı	3,20%	2,80%	2,60%	2,30%	2,20%	2,08%

Kaynak: (TÜİK, 2022)

Nüfus artış hızı, iki sayım tarihi arasındaki dönemde her 1000 nüfus için yıllık artan nüfus olarak tanımlanmaktadır. Tablo 5-1’de ve Harita 5-2’de görüldüğü üzere 2013-2022 döneminde Malatya, Elâzığ ve Bingöl’ün nüfus artış hızları pozitif; Tunceli’nin nüfus artış hızı ise negatif seyretmiştir.

Harita 5-1: Nüfus Kademelenmesi, 2021

Harita 5-2: TRB1 Bölgesi İllerinin ve Türkiye'nin Nüfus Artış Hızı (%o, 2020-2021)

Kaynak: (TÜİK, 2021)

TRB1 Bölgesi İlçeleri tablosu incelendiğinde, 2013-2021 yıllarını kapsayan 9 yıllık süreçte Malatya Yeşilyurt ilçesinin Battalgazi ilçesinden bile daha fazla artış göstererek en kalabalık ilçe olarak ön plana çıktığı görülmektedir. Aynı dönemde Malatya iline ait 13 ilçeden sadece Yeşilyurt ve Battalgazi (merkez ilçeler) ilçelerinde nüfus artışı yaşanmıştır. Elâzığ'da ise merkez ilçe nüfusunda aynı dönemde %10'un üzerinde artış yaşanırken, diğer 10 ilçede düşüş yaşanmıştır. Bingöl'de bulunan 8 ilçenin 2'sinde (Merkez ilçe ve Solhan) nüfus artışı yaşanırken, diğer 6 ilçede nüfus azalmaya devam etmiştir. Tunceli'de ise Merkez ilçe dışındaki tüm ilçelerin nüfuslarında azalmalar gerçekleşmiştir.

Tablo 5-2: TRB1 Bölgesi İlçeleri Yıllık Nüfus Artış Hızları, %o, 2013-2022

TRB1 İller	TRB1 İlçeler	2013	2022	Nüfus Artış Hızı (%o)
Malatya	Yeşilyurt	267.365	341.654	31,1
Malatya	Battalgazi	297.806	307.478	4,0
Malatya	Akçadağ	32.260	27.872	-18,1
Malatya	Arapgir	11.041	9.964	-12,7
Malatya	Arguvan	9.038	6.869	-33,7
Malatya	Darende	28.978	24.588	-20,3
Malatya	Doğanşehir	41.006	37.697	-10,5
Malatya	Doğanyol	4.720	3.705	-29,8

TRB1 İller	TRB1 İlçeler	2013	2022	Nüfus Artış Hızı (%)
Malatya	Hekimhan	22.181	15.706	-42,2
Malatya	Kale	5.975	5.571	-8,7
Malatya	Kuluncak	8.885	7.000	-29,4
Malatya	Pütürge	17.986	12.492	-44,5
Malatya	Yazlıhan	15.297	11.984	-30,0
Elâzığ	Merkez	398.108	451.029	15,7
Elâzığ	Ağın	2.873	2.610	-11,9
Elâzığ	Alacakaya	7.154	5.831	-25,2
Elâzığ	Arıcak	15.691	13.426	-19,3
Elâzığ	Baskil	17.361	11.605	-49,1
Elâzığ	Karakoçan	29.061	28.401	-2,9
Elâzığ	Keban	8.132	5.906	-39,2
Elâzığ	Kovancılar	40.094	38.913	-3,7
Elâzığ	Maden	15.665	8.929	-67,9
Elâzığ	Palu	23.066	17.655	-32,9
Elâzığ	Sivrice	11.034	7.192	-52,1
Bingöl	Merkez	143.624	171.752	22,6
Bingöl	Adaklı	9.445	8.041	-19,9
Bingöl	Genç	35.958	32.757	-11,6
Bingöl	Karlıova	32.212	27.083	-21,4
Bingöl	Kığı	5.500	4.684	-19,9
Bingöl	Solhan	33.535	33.491	-0,2
Bingöl	Yayladere	2.144	1.953	-11,6
Bingöl	Yedisu	3.096	2.795	-12,7
Tunceli	Merkez	36.143	40.794	15,2
Tunceli	Çemişgezek	8.270	7.312	-15,3
Tunceli	Hozat	6.812	5.260	-31,8
Tunceli	Mazgirt	8.683	7.193	-23,3
Tunceli	Nazimiye	3.456	3.079	-14,3
Tunceli	Ovacık	6.550	6.407	-2,8
Tunceli	Pertek	11.934	10.823	-12,1
Tunceli	Pülümür	3.580	3.498	-2,9

Kaynak: (TÜİK, 2013) ve (TÜİK, 2022) verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Bölgede nüfus yoğunluğu en yüksek iller Malatya ve Elâzığ'dır (Tablo 5-3). Elâzığ, tabloda gösterilen yıllarda nüfus yoğunluğu en yüksek il olarak görünse de Malatya, almış olduğu bölge içi göçlerin de etkisiyle 15 yıllık dönemde en çok nüfus yoğunluğu artışı kaydeden il olmuştur. Tunceli ise son 10 yıllık (2012-2022) zaman diliminde nüfus yoğunluğu azalan tek il olmuştur. TRB1 Bölgesi'nin nüfus yoğunluğu ise 2007-2012 yılları arasında Türkiye'ninki ile neredeyse aynı oranda yükselmesine rağmen, takip eden son 10 yıllık (2012-2022) zaman diliminde Türkiye'nin gerisinde kalmıştır. Bunun en önemli sebebi ise bölge dışına yapılan iç göçlerdir.

Tablo 5-3: TRB1 Bölgesi Nüfus Yoğunluğu Değişimi (2007-2022)

	Yüzölçümü (Km ²)	Nüfus Yoğunluğu (2007)	Nüfus Yoğunluğu (2012)	Nüfus Yoğunluğu (2022)
MALAYA	11.776	61	65	69
ELÂZİĞ	8.455	64	67	70
BİNGÖL	8.253	30	32	34
TUNCELİ	7.432	11	12	11
TRB1	35.916	45	47	49
TÜRKİYE	769.604	92	98	111

Kaynak: (TÜİK, 2022)

Bölgedeki nüfusun yaş dağılımına bakıldığında, tüm illerde nüfusun ağırlıklı olarak çalışma çağında (15-64 yaş arası) olduğu görülmektedir. Bölgede çalışma çağında olmayan nüfus bağımlılık oranı en düşük il Tunceli'dir ve Türkiye'nin bağımlılık oranı altında bir değere sahiptir. Bölge geneli genç nüfus yapısına sahiptir. Bölge içinde bağımlılık oranı en yüksek il Bingöl'dür. Bu değer yüksek olması 0-14 yaş ve 65+ yaş gruplarının, çalışan aktif kişi sayısından fazla olması ile açıklanabilir. Öte yandan TRB1 Bölgesi'nin bağımlılık oranının Türkiye geneli için verileden yüksek olması bölge için dezavantaj teşkil etmektedir.

Tablo 5-4: TRB1 Bölgesi ve Çalışma Çağında Olmayan Nüfus Bağımlılık Oranları, 2022

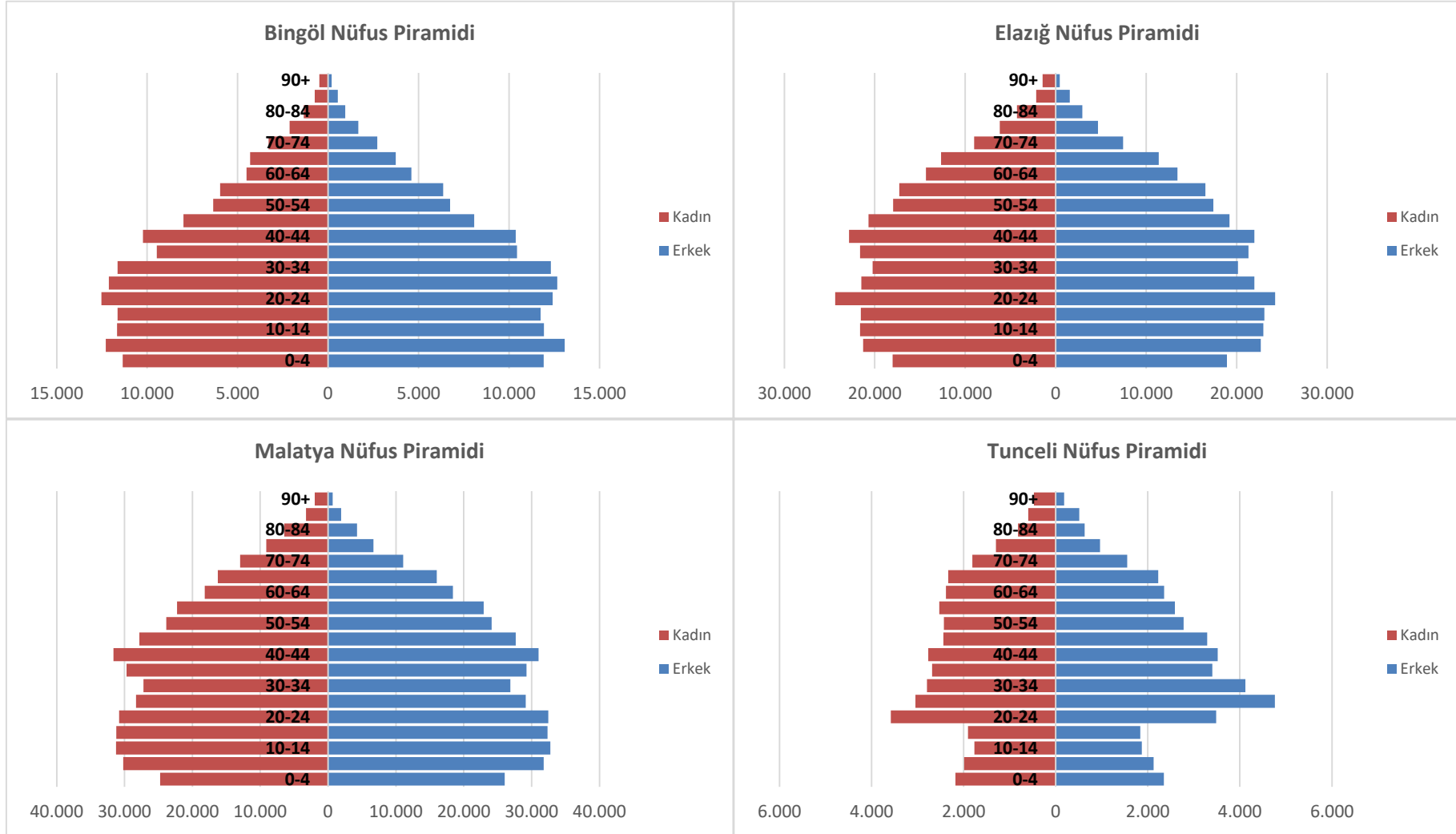
	Bağımlı Nüfus (0-14 yaş ve 65 + yaş)	Bağımlılık oranı (%)
Malatya	267.370	49,04
Elâzığ	189.723	47,22
Bingöl	94.372	50,15
Tunceli	25.673	43,74
TRB1	577.138	48,34
Türkiye	27.186.780	46,80

Kaynak: (TÜİK, 2022)

Şekil 5-1'e bakıldığında, Bingöl ve Elâzığ'da 20-24 yaş grubu kadın ve erkek sayılarının diğer yaş gruplarından fazla olmasının bu illerde bulunan üniversitelerin öğrenci sayıları ile açıklanabileceği düşünülmektedir. Malatya'da dengeli bir dağılım varken, Tunceli'de 20-24 yaş aralığındaki erkek nüfusunun yüksek olduğu görülmektedir. Yine Tunceli'de 0-19 yaş grubunda bulunanların sayısında ciddi bir azalma olmasının sebebinin ise doğum sayısının azalması ile açıklanabileceği düşünülmektedir.

Bölge illeri arasında Tunceli'nin %22,96 ile 65 yaş üzeri nüfus oranında ilk sırada, Bingöl'ün ise %39,33 ile 0-14 yaş arası nüfus oranında ilk sırada olduğu görülmektedir. Bu durum, hem Tunceli'den diğer kentlere genç yaştaki nüfusun daha fazla göç etmiş olmasından hem doğumların azalmasından kaynaklanabilmektedir. Sonuç olarak bu, ildeki yaşlı sayısının artması ile birlikte nüfusun hızla yaşlanma dönemine girdiğinin göstergesi olabilmektedir.

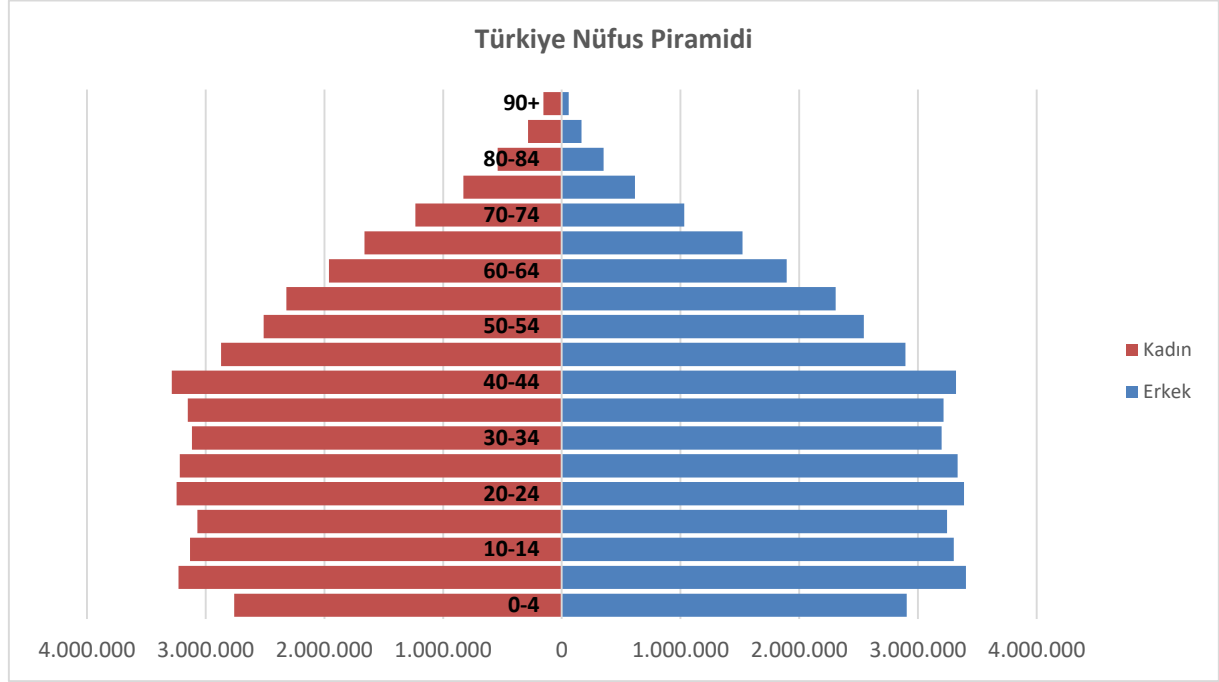
Şekil 5-1: TRB1 Bölgesi Nüfus Piramitleri, 2022

Kaynak: (TÜİK, 2022) verileri kullanılarak oluşturulmuştur.

Türkiye'nin nüfus piramidi incelendiğinde ise genel dağılımın düzenli olduğu görülmektedir. Ancak 65 yaş üzeri nüfus oranlarına bakıldığında 65 yaş üstü kadınların aynı gruptaki erkeklere oranla daha fazla olduğu görülmektedir.

Şekil 5-2: Türkiye Nüfus Piramidi, 2022

Kaynak: (TÜİK, 2022) verileri kullanılarak oluşturulmuştur.

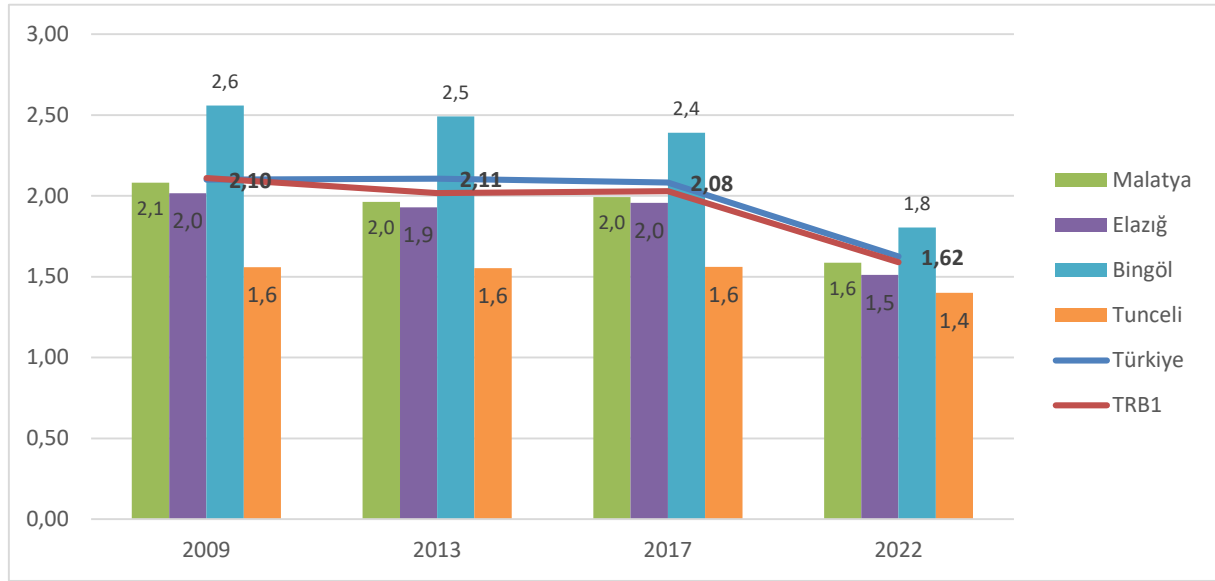
TRB1 Bölgesi toplam doğurganlık hızı incelendiğinde, 2010-2021 dönemindeki değişimin Türkiye geneli ile aynı seyrettiği ve azaldığı görülmektedir. TRB1 Bölgesi'nde toplam doğurganlık hızının en yüksek olduğu il Bingöl; en düşük olduğu il ise Tunceli'dir (Tablo 5-5). Türkiye'de ilk COVID-19 vakasının görüldüğü 2020 yılının ilk çeyreğinden itibaren ise tüm illerde toplam doğurganlık hızının önceki yıllara kıyasla daha sert düştüğü gözlenmiştir.

Tablo 5-5: TRB1 Bölgesi Toplam Doğurganlık Hızı, 2011-2022

Yıllar	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Bingöl	2,52	2,49	2,49	2,63	2,42	2,44	2,39	2,37	2,27	2,11	1,99	1,80
Elâzığ	1,98	1,97	1,93	2,04	1,99	1,96	1,96	1,86	1,79	1,72	1,60	1,51
Malatya	1,99	1,99	1,96	2,05	2,01	1,99	1,99	1,90	1,80	1,66	1,64	1,59
Tunceli	1,50	1,53	1,55	1,62	1,69	1,58	1,56	1,64	1,69	1,57	1,49	1,40
TRB1	2,05	2,04	2,02	2,12	2,06	2,04	2,03	1,96	1,87	1,75	1,68	1,59
Türkiye	2,05	2,11	2,11	2,19	2,16	2,11	2,08	2,00	1,89	1,77	1,71	1,62

Kaynak: (TÜİK, 2022)

Şekil 5-3: TRB1 Bölgesi ve Türkiye Doğurganlık Hızı, (2009-2022)

Kaynak: (TÜİK, 2022)

Sağlık ve sosyo-demografik gelişme göstergesi olarak kabul edilen bebek ölüm hızı verileri incelendiğinde, 2010-2022 yılları arasındaki Türkiye ortalaması ile TRB1 ortalamasının benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Yılda her bin canlı doğuma karşılık kaç bebeğin öldüğünü gösteren bebek ölüm hızı, 1990 yılı için Malatya’da %58, Bingöl’de %95, Elâzığ’da %68 ve Tunceli’de %53; Türkiye’de ise %67 olarak belirtilmiştir. Aradan geçen zaman diliminde, bölgedeki bebek ölüm hızının %5-6 bandına düşmesi, sağlıklı gebelik ve doğum süreçlerinin bir işareti olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 5-6: TRB1 Bölgesinde Kaba Ölüm Hızı Değişimi (%), 2011-2022

Yıllar	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Bingöl	5,08	4,54	4,26	4,03	3,93	4,18	3,99	3,95	3,77	4,73
Elâzığ	5,06	5,01	5,12	5,30	5,41	5,68	5,60	5,20	5,58	6,97
Malatya	5,24	5,18	5,11	5,21	5,33	5,49	5,56	5,31	5,41	6,87
Tunceli	6,22	5,58	6,10	6,43	6,55	7,23	7,15	6,46	7,10	8,96
TRB1	5,20	5,04	5,03	5,12	5,20	5,43	5,40	5,11	5,29	6,66
Türkiye	5,07	5,01	4,90	5,07	5,18	5,34	5,31	5,24	5,29	6,10

Kaynak: (TÜİK, 2022)

Ölüm vakalarından toplam nüfusa göre elde edilen kaba ölüm hızları ise 2019 yılında Türkiye’de ve TRB1 Bölgesi’nde %5,3 olarak hesaplanmıştır (Tablo 5-6)1989 TNSA(Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü)’da %7,8 ve %9,6 olduğu düşünüldüğünde, bebek ve çocuk ölümlerinde nispi bir azalmanın ölüm hızlarında düşüşe yol açtığı görülebilmektedir.

TRB1 Bölgesi hanehalkı büyüklüğü, 2022 yılında Türkiye ortalamasının çok az altındadır (Tablo 5.9). Bölge illerinden ortalama hanehalkı büyüklüğü en yüksek il 3,6 ile Bingöl, en düşük il ise 2,6 ile Tunceli'dir. Tunceli'deki bu durum, yaşlı nüfusun toplam nüfusa oranının %22,9 gibi oldukça yüksek olması, çalışma çağındaki nüfusun diğer kentlere göç etmesi ve evde yaşlı nüfusun kalmasıyla açıklanabilmektedir.

Tablo 5-7: TRB1 Bölgesinde Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü, 2022

	Hane Sayısı	Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü
MALATYA	238.581	3,3
ELÂZİĞ	182.472	3,1
BİNGÖL	83.736	3,4
TUNCELİ	30.131	2,5
TRB1	534.920	3,3
TÜRKİYE	26.075.365	3,2

Kaynak: (TÜİK, 2022)

Kent tanımı ülkeler arasında farklılaşmakta, ülkemizde ise kent/kır ayrımı net bir şekilde ifade edilememektedir. 30 Mart 2014 tarihinden önce resmi kayıtlarda belli değişkenlere sahip ve nüfusu 20.000 üzeri olan yerleşim yerleri kent olarak tanımlansa da, TÜİK tarafından tasnif edilen veriler köy/şehir şeklinde incelenmektedir. Bu durum, nüfusu 2.000'i geçmeyen, birçok sosyal donatıdan yoksun ilçe merkezlerinin “şehir” statüsünde kentsel alan olarak incelenmesini zorunlu kılmakta, sağlıklı sonuçlar elde edilememesine neden olmaktadır. Bununla birlikte 30 Mart 2014 tarihinde çıkan ‘‘6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’’ ile kır ve kent kavramlarında değişiklik yaşanmıştır. Günümüzde kent kavramı, TÜİK tarafından Türkiye sınırları dâhilinde yer alan tüm yerleşim yerlerinden nüfusu 20.000 ve üzeri olan yerleşim yerleri için kullanılmaktayken, 20.000'den daha az olan yerler kır yerleşim birimi olarak kabul edilmektedir (TÜİK, 2015).

1980'lerde liberal ekonomiye geçişle beraber, kentsel nüfus artış hızında hızlı bir artış gözlenmiş, 2000'li yıllardan sonra ise yükseliş daha da artarak devam etmiştir. TRB1 Bölgesi'nde 1990-2012 dönemini kapsayan 33 yıllık dönemde, kent nüfusu %36'dan, %67'ye çıkarak 30 puanı aşan bir artış gösterirken, 2012-2022 yılını kapsayan 11 yıllık dönemde ise kent nüfusu %67'den, %93'e çıkarak, bir önceki 33 yıllık döneme yakın olarak 25 puanı aşan bir artış kaydetmiştir. Bu yüksek artışın sebebi olarak hızla yaşanan kentleşme eğiliminin yanı sıra 2014 yılında çıkan büyükşehir kanunu ile gösterilebilir.

Bölge kentlerinin birçoğunda sanayi sektöründe büyüme olmaksızın göçe bağlı nüfus artışı ve hizmet sektörü gelişmesi yaşanmıştır; ancak sanayiye bağlı göç alan yerleşimler olarak Yeşilyurt (Malatya), Battalgazi (Malatya), Elâzığ Merkez, Maden (Elâzığ), Alacakaya (Elâzığ), sayılabilir. Bu yerleşimlerden Maden, bakır işletmesinin özelleşmesi ve fabrikanın küçülmesinden dolayı eski cazibesini kaybetmiştir. Darende (Malatya), Doğanşehir (Malatya), Kovancılar (Elâzığ), Genç (Bingöl) ve Solhan (Bingöl) ise ulaşım olanakları ve önemli karayolları üzerinde bulunmasından dolayı kentleşme süreci hızlanan ilçeler olmuşlardır.

TRB1 Bölgesi'nde Elâzığ, %77,75 ile kentsel nüfus oranı en yüksek il olup, Türkiye (%93,2) ortalamasına en yakın değere sahiptir. 1980'de Tunceli nüfusunun 3/4'ünden fazlası (77,1) kırdaki yaşarken, 2022 yılında bu oran %33,26'ya düşmüştür (Tablo 5-8).

Tablo 5-8: TRB1 Bölgesi Kent/Kır Nüfus Oranı Değişimi (%), 2007-2022

	2007		2012		2022	
	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır
Malatya	64,1	35,9	66,21	33,79	100,00	0,00
Elâzığ	72,0	28,0	74,46	25,54	77,75	22,25
Bingöl	56,3	43,7	57,20	42,80	67,71	32,29
Tunceli	64,7	35,3	66,92	33,08	66,74	33,26
TRB1	65,6	34,4	67,61	32,39	85,85	14,17
Türkiye	70,5	29,5	77,28	22,72	93,36	6,64

Kaynak: (TÜİK, 2022)

Tablo 5-8'e bakıldığında, 2007-2012 yılları arasında tüm TRB1 illeri ve bölgenin genelinde kırsal nüfus oranı düşerken, kentsel nüfus oranı artış göstermiştir. 2014 yılında yürürlüğe giren On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun sonrasında büyükşehirlerde kırsal nüfus tanımı kaldırılmış olduğundan Malatya ilinde nüfusun tamamı kent nüfusu olarak görülmektedir.

Bu sebeple TÜİK tarafından hazırlanan ilçeler bazında kentleşme dereceleri çalışmasından faydalanılmasının doğru olacağı değerlendirilmektedir. Kentleşme Derecesi, Avrupa İstatistik Ofisi tarafından ortaya konulan, nüfus yoğunluğuna bağlı olarak hesaplanan ve bir alanın kent/kır özelliklerini gösteren sınıflamadır. Bu sınıflamada, idari bölünüş tanımlamasına bağlı olmayan, alanla uyumlu, düzenli güncellenebilecek bir Kent-Kır tanımlaması üretmek çalışmanın amaçlarından biri olmuştur.

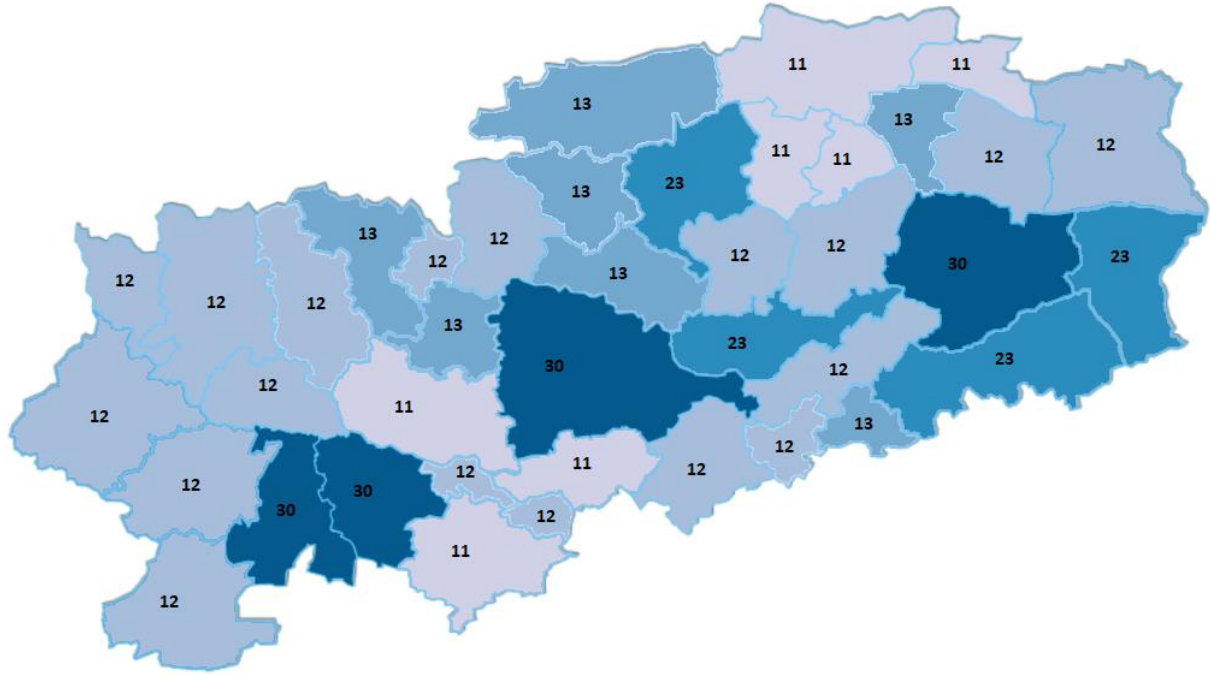
TRB1 Bölgesi'nde bulunan ilçeler için kentleşme dereceleri ve ayrıca kentleşme dereceleri sınıflamalarına dair açıklamalar aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 5-9: Kentleşme Dereceleri Sınıflamaları

Kır-Kent Sınıflaması Seviye 1		Kır-Kent Sınıflaması Seviye 2	
Sınıf Kodu	Sınıf Adı	Sınıf Kodu	Sınıf Adı
1	Kır	11	Çok Düşük Yoğunluklu Kır
2	Orta-Yoğunluklu Yerleşim	12	Düşük Yoğunluklu Kır
3	Kent	13	Kır
		21	Banliyö
		22	Kısmi Yoğunluklu Yerleşim
		23	Orta-Yoğunluklu Yerleşim
		30	Kent

Kaynak: (TÜİK, 2022)

Harita 5-3: TRB1 İlçelerinin Kentleşme Dereceleri

Kaynak: (TÜİK, 2022)

Çalışma sonuçları dikkate alındığında TRB1 Bölgesinde kent statüsünde olan ilçeler Malatya Yeşilyurt ve Battalgazi, Elâzığ Merkez ve Bingöl Merkez ilçeleridir. Tunceli Merkez, Elâzığ Kovancılar ile Bingöl Genç ve Solhan ilçeleri orta-yoğunluklu yerleşim olarak öne çıkmakta, diğer tüm ilçeler kırsal yerleşimler olarak görünmektedir.

5.1.1 Göç

2021-2022 döneminde bölgenin net göç hızındaki değişim incelendiğinde, Tunceli dışındaki illerin net göç hızlarının negatif değer aldığı görülmektedir (Tablo 5-10). Resmi istatistiklere göre TRB1 Bölgesi binde -2,91 ile Türkiye'nin göç veren bölgelerinden biridir. İllerin bireysel net göç hızları, dönemselliğe (tayin dönemleri, mevsimlik işçiler vb.) ve dışsal koşullara (iklim, terör, işsizlik vb.) göre değişmektedir.

Tablo 5-10: İllerin Aldığı / Verdiği Göç, Net Göç ve Hızı (2021 - 2022 Dönemi)

	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı (%)
MALATYA	28.684	30.104	-1.420	-1,75
ELÂZİĞ	21.060	22.271	-1.211	-2,05
BİNGÖL	11.900	14.926	-3.026	-10,65
TUNCELİ	8.081	7.578	503	5,98
TRB1	59.626	64.780	-5.154	-2,91

Kaynak: (TÜİK, 2022)

Malatya en çok İstanbul, Elâzığ, Adıyaman, Kahramanmaraş ve Ankara'dan göç almakta ve neredeyse yine aynı illere (Kahramanmaraş yerine Adıyaman'a) göç vermektedir. Bu değişiklik ise Malatya'ya mevsimlik işçilerin çoğunlukla Adıyaman ve Kahramanmaraş'tan gelmesinden kaynaklanmaktadır.

Tablo 5-11: Malatya İline Ait Alınan / Verilen Göç Tablosu (2021 - 2022 Dönemi)

Alınan Göç			Verilen Göç		
En Yüksek İller	Sayı	Oran	En Yüksek İller	Sayı	Oran
İstanbul	5.029	17,5%	İstanbul	4.987	16,6%
Adıyaman	2.333	8,1%	Elâzığ	2.079	6,9%
Elazığ	2.237	7,8%	Ankara	1.897	6,3%
Ankara	1.252	4,4%	Adıyaman	1.566	5,2%
Kahramanmaraş	1.104	3,8%	İzmir	1.087	3,6%
En Düşük İller	Sayı	Oran	En Düşük İller	Sayı	Oran
Karaman	47	0,2%	Karaman	57	0,2%
Uşak	40	0,1%	Kilis	54	0,2%
Sinop	37	0,1%	Burdur	54	0,2%
Bartın	36	0,1%	Ardahan	38	0,1%
Bilecik	36	0,1%	Uşak	35	0,1%

Kaynak: (TÜİK, 2022)

Elâzığ bölgesel bir göç geçiş merkezi görüntüsündedir. Elâzığ TRB1 bölgesindeki illerden (Malatya ve Bingöl), İstanbul'dan ve Diyarbakır'dan göç almakta ve yine aynı şehirlere göç

vermektedir. İstanbul, hem alınan hem de verilen göç rakamlarında ilk sırada, Malatya ise ikinci sıradadır. Bu durum bölge içindeki çekim gücünün yanı sıra, memlekete yakınlık ve gelişmekte olan ekonomilerinin gerektirdiği iş gücü ihtiyacı ile açıklanabilmektedir. Elâzığ'ın, Bingöl ve Diyarbakır'dan aldığı ve verdiği göçte ise coğrafi yakınlık ikincil derecede etkili bir faktör olarak görülebilir.

Tablo 5-12: Elâzığ İline Ait Alınan / Verilen Göç Tablosu (2021 - 2022 Dönemi)

Alınan Göç			Verilen Göç		
En Yüksek İller	Sayı	Oran	En Yüksek İller	Sayı	Oran
İstanbul	2.639	12,5%	İstanbul	2.829	12,7%
Malatya	2.079	9,9%	Malatya	2.237	10,0%
Diyarbakır	1.913	9,1%	Ankara	1.551	7,0%
Bingöl	1.366	6,5%	Diyarbakır	1.490	6,7%
Ankara	936	4,4%	Bingöl	1.086	4,9%
En Düşük İller	Sayı	Oran	En Düşük İller	Sayı	Oran
Uşak	29	0,1%	Bolu	39	0,2%
Ardahan	28	0,1%	Uşak	38	0,2%
Sinop	27	0,1%	Sinop	32	0,1%
Bartın	26	0,1%	Ardahan	32	0,1%
Çankırı	24	0,1%	Bartın	30	0,1%

Kaynak: (TÜİK, 2022)

Bingöl'ün göç alışverişinde bulunduğu şehirlere bakıldığında, İstanbul ve Ankara'nın yanı sıra Elâzığ ve Diyarbakır görülmektedir. Özellikle %19,6 oran ile İstanbul'a verilen göç dikkat çekmektedir.

Tablo 5-13: Bingöl İline Ait Alınan / Verilen Göç Tablosu (2021 - 2022 Dönemi)

Alınan Göç			Verilen Göç		
En Yüksek İller	Sayı	Oran	En Yüksek İller	Sayı	Oran
İstanbul	1.855	15,6%	İstanbul	2.757	18,5%
Diyarbakır	1.302	10,9%	Elâzığ	1.366	9,2%
Elâzığ	1.086	9,1%	Diyarbakır	1.245	8,3%
Malatya	530	4,5%	Malatya	743	5,0%
Ankara	506	4,3%	Ankara	625	4,2%
En Düşük İller	Sayı	Oran	En Düşük İller	Sayı	Oran
Çankırı	24	0,2%	Siirt	32	0,2%
Bartın	53	0,2%	Sinop	31	0,2%
Uşak	48	0,2%	Ardahan	25	0,2%
Kırklareli	65	0,1%	Bartın	25	0,2%
Karaman	40	0,1%	Kırklareli	18	0,1%

Kaynak: (TÜİK, 2022)

Tunceli, ülkenin üç büyük şehrinin yanı sıra Elâzığ ve Diyarbakır'dan göç almakta ve yine aynı şehirlere göç vermektedir. Tunceli'nin sadece İstanbul ve Elâzığ illerine verdiği göç toplam verdiği göçün %24,9'unu oluşturmaktadır. Bu illerden aldığı göç miktarının da benzer şekilde %25,3 gibi önemli bir rakama ulaştığı görülmektedir.

Tablo 5-14: Tunceli İline Ait Alınan / Verilen Göç Tablosu (2021 - 2022 Dönemi)

Alınan Göç			Verilen Göç		
En Yüksek İller	Sayı	Oran	En Yüksek İller	Sayı	Oran
İstanbul	980	12,1%	Elazığ	933	12,3%
Elâzığ	755	9,3%	İstanbul	869	11,5%
Diyarbakır	721	8,9%	İzmir	514	6,8%
Ankara	464	5,7%	Ankara	505	6,7%
İzmir	418	5,2%	Diyarbakır	328	4,3%
En Düşük İller	Sayı	Oran	En Düşük İller	Sayı	Oran
Bayburt	12	0,1%	Uşak	11	0,1%
Kütahya	11	0,1%	Iğdır	7	0,1%
Ardahan	8	0,1%	Ardahan	6	0,1%
Uşak	7	0,1%	Gümüşhane	5	0,1%
Sinop	6	0,0%	Bayburt	4	0,1%

Kaynak: (TÜİK, 2021)

Tablo 5-15: TRB1 Bölgesine Ait Alınan / Verilen Göç Tablosu (2021 - 2022 Dönemi)

Alınan Göç			Verilen Göç			
En Yüksek Bölgeler	Sayı	%	En Yüksek Bölgeler	Sayı	%	
İstanbul	10.503	17,6%	İstanbul	11.317	17,7	
Şanlıurfa, Diyarbakır	7.071	11,9%	Şanlıurfa, Diyarbakır	5.377	8,3%	
Gaziantep, Adıyaman, Kilis	4.708	7,9%	Ankara	4.696	7,2%	
Adana, Mersin	3.509	5,9%	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	3.743	5,8%	
Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	3.307	5,5%	Adana, Mersin	3.415	5,3%	
En Düşük Bölgeler	Sayı	%	En Düşük Bölgeler	Sayı	%	
Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	928	1,6%	Balıkesir, Çanakkale	1.242	1,9%	
Balıkesir, Çanakkale	900	1,5%	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	1.123	1,7%	
Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	750	1,3%	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	929	1,4%	
Kastamonu, Çankırı, Sinop	509	0,9%	Zonguldak, Karabük, Bartın	683	1,1%	
Zonguldak, Karabük, Bartın	454	0,8%	Kastamonu, Çankırı, Sinop	614	0,9%	

Kaynak: (TÜİK, 2022)

TRB1 Bölgesi'ne ait Tablo 5-15 incelendiğinde ise ekonomik sebeplerden ve mevsimlik işçi faktörüyle göçün ana yönünün genellikle batıya ve güneye doğru olduğu görülmektedir. Bölgenin kendi doğusuna ve kuzeyine, görece çok az göç alınıp verilmektedir ve bu yönlere olan göç akımları zayıftır.

5.2 Eğitim

Bireylerin, kapsayıcı ve nitelikli bir eğitime ve hayat boyu öğrenme imkânlarına erişimi sağlanarak düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, özgüven ve sorumluluk duygusu ile girişimcilik ve yenilikçilik özelliklerine sahip, demokratik değerleri ve milli kültürü özümsemiş, paylaşma ve iletişime açık, üretken ve mutlu birey yetiştirmek eğitimin ana hedeflerine girmektedir.

Eğitim başlığı altında; okur-yazarlık oranı, ilk ve orta öğretimde okullaşma oranı, taşınmalı eğitim, öğrenci, derslik ve öğretmen sayıları gibi veriler tablolarda incelenmiştir.

Tablo 5-16: 15 Yaş Üstü Nüfusun Bitirilen Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı, (% , 2021)

	Malatya	Elâzığ	Bingöl	Tunceli	TRB1	Türkiye
Okuma yazma bilmeyen	5,3	3,8	6,0	5,8	4,9	2,8
Erkek	1,5	1,3	1,9	1,6	1,5	0,8
Kadın	9,1	6,2	10,2	10,6	8,3	4,9
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	3,4	6,5	4,8	3,7	4,7	3,6
Erkek	1,7	2,1	2,8	1,8	2,0	1,7
Kadın	5,1	10,7	6,8	5,9	7,3	5,5
İlkokul	16,8	15,4	12,0	16,1	15,6	18,9
Erkek	12,7	11,0	10,5	14,5	11,9	15,1
Kadın	20,9	19,6	13,4	18,0	19,2	22,6
İlköğretim	7,4	7,3	8,6	6,5	7,5	8,0
Erkek	8,2	8,2	9,7	6,9	8,4	9,1
Kadın	6,6	6,4	7,5	6,0	6,6	6,9
Ortaokul ve dengi meslek okulu	18,7	19,8	20,8	13,4	19,1	19,0
Erkek	21,2	21,5	21,7	14,8	21,0	21,0
Kadın	16,2	18,2	19,8	11,9	17,2	17,0
Lise ve dengi meslek okulu	27,2	26,8	30,8	30,3	27,8	26,0
Erkek	31,5	32,4	33,1	35,0	32,2	29,6
Kadın	23,0	21,5	28,4	24,9	23,4	22,5
Yüksekokul veya fakülte	18,1	17,1	14,6	20,4	17,3	18,1
Erkek	19,7	19,6	17,2	21,4	19,4	19,0
Kadın	16,4	14,7	12,0	19,2	15,3	17,2
Yüksek lisans	2,0	2,1	1,6	1,9	2,0	2,2
Erkek	2,3	2,6	2,1	2,0	2,4	2,4
Kadın	1,7	1,7	1,1	1,8	1,6	2,0
Doktora	0,3	0,4	0,2	0,3	0,4	0,4
Erkek	0,4	0,6	0,4	0,4	0,5	0,4
Kadın	0,2	0,3	0,1	0,2	0,2	0,3

	Malatya	Elâzığ	Bingöl	Tunceli	TRB1	Türkiye
Bilinmeyen	0,8	0,7	0,6	1,5	0,8	1,1
Erkek	0,7	0,8	0,6	1,6	0,8	1,0
Kadın	0,9	0,7	0,6	1,5	0,8	1,1

Kaynak: (Milli Eğitim Bakanlığı, 2022)

Nüfusun bitirilen eğitim düzeylerine göre dağılımı incelendiğinde, bölge illerinde bir okul bitirmeyen nüfus oranı Türkiye oranından daha yüksek bir değere sahiptir. İller bazında kıyaslama yapıldığında ise TRB1 illerinin hepsinde lise veya dengi okul mezunu olanların yüzdesel oranı Türkiye ortalamasından yüksek, yüksekokul veya fakülte mezunlarının yüzdesel oranının ise Türkiye ortalamasından daha düşük olduğu görülmektedir (Tablo 5-16).

Tablo 5-17: Net Okullaşma Oranları, (%)

	Malatya		Elâzığ		Bingöl		Tunceli		TÜRKİYE	
	2011	2021	2011	2021	2011	2021	2011	2021	2011	2021
Okul Öncesi (5 Yaş)	74,8	81,8	95,2	87,9	67,6	84,4	74,9	88,5	65,7	81,6
Erkek	75,9	81,4	95,2	87,7	68,3	84,8	74,1	88,3	66,2	81,9
Kadın	73,7	82,2	95,3	88,1	68,8	83,9	75,7	88,7	62,2	81,4
İlköğretim	98,7	94,5	98,9	93,4	96,5	93,4	96,5	92,8	98,7	94,3
Erkek	98,8	94,6	99,1	93,5	96,9	93,7	97,0	93,3	98,8	94,4
Kadın	98,5	94,4	98,6	93,2	96,2	93,1	96,0	92,2	98,6	94,3
İlkokul	-	94,0	-	92,6	-	91,7	-	91,6	-	93,2
Erkek	-	94,0	-	92,9	-	92,2	-	92,1	-	93,2
Kadın	-	94,1	-	92,2	-	91,1	-	91,1	-	93,1
Ortaokul	-	90,0	-	88,5	-	88,1	-	89,8	-	89,8
Erkek	-	90,1	-	88,7	-	88,4	-	90,5	-	90,0
Kadın	-	90,0	-	88,3	-	87,8	-	89,0	-	89,7
Ortaöğretim (Lise)	78,4	95,7	74,6	93,3	48,9	85,7	79,8	88,6	67,4	89,7
Erkek	80,6	95,8	78,2	93,6	53,8	86,6	77,8	88,6	68,5	90,0
Kadın	76,1	95,7	70,8	93,0	43,8	84,7	81,9	88,7	66,1	89,3

Kaynak: (Milli Eğitim Bakanlığı, 2012) ve (Milli Eğitim Bakanlığı, 2022)

Net okullaşma oranları tablosu incelendiğinde, TRB1 verilerine göre okul öncesi (5 yaş) ve ortaöğretim (lise) okullaşma oranlarının Türkiye okullaşma oranlarından yüksek olduğu görülmüştür. Bireylerin eğitim hayatındaki en kritik dönemlerden biri olan okulöncesi eğitim verileri olduğu düşünülürse, TRB1 Bölgesi'nin genel olarak Türkiye ortalamasının üzerinde olması bölge için olumlu bir gösterge olarak ön plana çıkmaktadır.

TRB1 Bölgesi illeri arasında her eğitim seviyesinde karşılaştırma yapıldığında, Elâzığ ve Bingöl'ün okullaşma oranlarının Malatya ve Tunceli'nin okullaşma oranlarına kıyasla düşük kaldığı görülmektedir. Ayrıca cinsiyetlere göre okuma yazma oranları incelendiğinde, Türkiye okullaşma oranları ile TRB1 Bölgesi okullaşma oranları paralellik gösterdiği görülmektedir.

Tablo 5-18: Öğrenci, Derslik ve Öğretmen Sayıları, 2021-2022

	Malatya	Elâzığ	Bingöl	Tunceli	TRB1	Türkiye
Okulöncesi öğrenci sayısı	15.854	11.716	6.303	1.487	35.360	1.885.004
Erkek	8.184	6.127	3.282	759	18.352	975.006
Kadın	7.670	5.589	3.021	728	17.008	909.998
Derslik Sayısı	532	402	134	69	1.137	55.989
Öğretmen Sayısı	566	420	169	88	1.243	63.142
İlkokul öğrenci sayısı	51.967	34.645	19.290	3.110	109.012	5.433.901
Erkek	26.726	17.926	10.018	1.616	56.286	2.797.130
Kadın	25.241	16.719	9.272	1.494	52.726	2.636.771
Derslik Sayısı	2.639	1.934	1.035	238	5.846	269.059
Öğretmen Sayısı	3.090	2.114	1.251	244	6.699	310.477
Ortaokul öğrenci sayısı	51.897	35.014	19.177	2.781	108.869	5.293.067
Erkek	26.344	17.862	9.573	1.454	55.233	2.697.181
Kadın	25.553	17.152	9.604	1.327	53.636	2.595.886
Derslik Sayısı	1.940	1.392	899	166	4.397	198.366
Öğretmen Sayısı	4.312	2.702	1.592	310	8.916	376.747
Ortaöğretim öğrenci sayısı	68.836	47.154	24.860	3.522	144.372	6.543.599
Erkek	36.396	24.947	13.035	1.818	76.196	3.458.987
Kadın	32.440	22.207	11.825	1.704	68.176	3.084.612
Derslik Sayısı	2.755	1.706	882	234	5.577	226.040
Öğretmen Sayısı	4.840	3.191	1.432	303	9.766	389.307

Kaynak: (Milli Eğitim Bakanlığı, 2022)

Öğrenci, derslik ve öğretmen sayıları tablosu incelendiğinde, söz konusu sayıların nüfusa paralel şekilde dağıldığı görülmektedir. Tabloda görülen önemli hususlardan birisi, gerek bölge illeri gerekse Türkiye genelinde eğitimin tüm kademelerinde kız öğrenci sayısının erkek öğrenci sayısından düşük olduğudur. Bu verilerin gösterge niteliği taşıyarak yorumlanabilmesi için derslik ve öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ile birlikte yorumlanması gerekmektedir.

Tablo 5-19: İlkokul, Ortaokul ve Ortaöğretimde Derslik Ve Öğretmen Başına Öğrenci Sayıları, 2021-2022

	Malatya		Elâzığ		Bingöl		Tunceli		TRB1		Türkiye	
	2011	2021	2011	2021	2011	2021	2011	2021	2011	2021	2011	2021
Derslik Başına Öğrenci Sayısı												
İlkokul/Ortaokul	27	22	30	21	26	19	13	14	28	21	32	23
Ortaöğretim	37	20	41	22	43	21	16	12	37	21	39	22
Öğretmen Başına Öğrenci Sayısı												
İlkokul	17	17	19	16	19	15	10	13	18	16	20	18
Ortaokul		12		13		11		9		12		14
Ortaöğretim	19	12	19	12	24	13	12	9	19	12	16	13

Kaynak: (Milli Eğitim Bakanlığı, 2012) ve (Milli Eğitim Bakanlığı, 2022) verileri

Derslik başına ve öğretmen başına öğrenci sayıları ildeki fiziki eğitim alanları ile öğretmen sayılarının yeterliliğini gösteren önemli verilerdendir. Tunceli ili, Türkiye ortalamasının oldukça altında kalarak bölge illeri arasında en az kalabalık sınıflara ve öğrenci sayısına göre en fazla öğretmene sahip olan ildir. Bu bakımdan eğitim hizmetlerinin yeterliliği bakımından bölgenin en avantajlı ili olarak ortaya çıkmaktadır. Malatya, Elâzığ ve Bingöl illerinde 10 yıl öncesine göre iyileşme olduğu ve hizmet yeterliliği bakımından Türkiye ortalamasının üzerine çıktığı görülmektedir. Gerek derslik gerek öğretmen sayısı açısından bölgenin niceliksel eğitim verileri ulusal çapta pozitif olarak ayrılmıştır.

Tablo 5-20: İlkokul, Ortaokul ve Ortaöğretimde Taşınabilir Uygulaması Yapılan Öğrenci Sayısı, 2021-2022

	Türkiye	TRB1	Malatya	Elâzığ	Bingöl	Tunceli
Taşınan ilkokul öğrenci sayısı	260.562	9.658	3.836	3.248	1.982	592
Erkek	132.735	5.094	1.945	1.771	1.057	321
Kadın	127.827	4.564	1.891	1.477	925	271
Taşınan ortaokul öğrenci sayısı	416.577	14.141	5.443	4.504	3.712	482
Erkek	211.349	7.396	2.757	2.496	1.887	256
Kadın	205.228	6.745	2.686	2.008	1.825	226
Taşınan ortaöğretim öğrenci sayısı	441.460	12.161	4.993	4.287	2.608	273
Erkek	228.972	6.181	2.496	2.193	1.347	145
Kadın	212.488	5.980	2.497	2.094	1.261	128
Taşınan toplam öğrenci sayısı	677.139	35.960	14.272	12.039	8.302	1.347
Erkek	344.084	18.671	7.198	6.460	4.291	722
Kadın	333.055	17.289	7.074	5.579	4.011	625

Kaynak: (Milli Eğitim Bakanlığı, 2022)

Tabloda yer alan eğitim kademelerinde ve bölge illerinde taşınan erkek öğrencilerin, kız öğrencilerden fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 5-21: İlkokul, Ortaokul ve Ortaöğretimde Taşınalı Uygulaması Yapılan Öğrencilerin Oranı, 2021-2022

	Türkiye	TRB1	Malatya	Elâzığ	Bingöl	Tunceli
Taşınan ilkokul öğrenci sayısı	4,8%	8,9%	7,4%	9,4%	10,3%	19,0%
Erkek	4,7%	9,1%	7,3%	9,9%	10,6%	19,9%
Kadın	4,8%	8,7%	7,5%	8,8%	10,0%	18,1%
Taşınan ortaokul öğrenci sayısı	7,9%	13,0%	10,5%	12,9%	19,4%	17,3%
Erkek	7,8%	13,4%	10,5%	14,0%	19,7%	17,6%
Kadın	7,9%	12,6%	10,5%	11,7%	19,0%	17,0%
Taşınan ortaöğretim öğrenci sayısı	6,7%	8,4%	7,3%	9,1%	10,5%	7,8%
Erkek	6,6%	8,1%	6,9%	8,8%	10,3%	8,0%
Kadın	6,9%	8,8%	7,7%	9,4%	10,7%	7,5%
Taşınan toplam öğrenci sayısı	6,5%	9,9%	8,3%	10,3%	13,1%	14,3%
Erkek	6,4%	9,9%	8,0%	10,6%	13,2%	14,8%
Kadın	6,6%	9,9%	8,5%	9,9%	13,1%	13,8%

Kaynak: (Milli Eğitim Bakanlığı, 2022)

Taşınalı öğrenci oranları tablosuna göre TRB1 Bölgesi ve bölge illeri, Türkiye ortalamasının üzerindedir. Bu rakamlar değerlendirildiğinde, bölge illerinin kırsalda yaşayan öğrenciler açısından ülke geneline göre daha fazla taşınalı eğitime ihtiyaç duyduğu; bu yüzden eğitime ulaşım açısından TRB1 Bölgesi'nin görece dezavantajlı olduğu görülmektedir.

Tablo 5-22: Yükseköğretimde Okuyan Öğrenci Sayıları, 2021-2022

İl	Okuyan Ön Lisans		Okuyan Lisans		Okuyan Yüksek L		Okuyan Doktora	
	E	K	E	K	E	K	E	K
Bingöl	3.526	3.322	3.508	3.555	676	344	153	29
Bingöl Üniversitesi	3.526	3.322	3.508	3.555	676	344	153	29
Elâzığ	4.836	3.322	13.931	11.137	1.688	1.455	582	408
Fırat Üniversitesi	4.836	3.322	13.931	11.137	1.688	1.455	582	408
Malatya	4.483	3.716	12.444	13.782	1.766	1.519	772	550
İnönü Üniversitesi	2.536	2.322	11.680	13.211	1.678	1.451	761	544
Malatya Turgut Özal Üniversitesi	1.947	1.394	764	571	88	68	11	6
Tunceli	1.309	1.298	1.374	1.746	347	202	8	9
Munzur Üniversitesi	1.309	1.298	1.374	1.746	347	202	8	9
TRB1	14.154	11.658	31.257	30.220	4.477	3.520	1.515	996
Türkiye (x1.000)	1.567	1.683	2.365	2.214	184	174	56	53

Kaynak: (Yüksek Öğretim Kurumu, 2022)

Yükseköğretimde okuyan öğrenci sayıları ve yükseköğretimde görevli akademisyen sayıları incelendiğinde, İnönü ve Fırat Üniversitelerinin öğrenci sayılarının, Bingöl ve Tunceli Üniversitelerine kıyasla daha fazla olması, hem illerin gelişmişlik seviyeleri ile hem üniversitelerin eğitim-öğretime başladıkları tarih ile açıklanabilmektedir.

Tablo 5-23: Yükseköğretimde Görevli Akademisyen Sayıları, 2021-2022

İl	Profesör		Doçent		Doktor Öğretim Üyesi		Öğretim Görevlisi		Araştırma Görevlisi	
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
Bingöl	44	0	34	2	162	42	147	77	141	55
Bingöl Üniversitesi	44	0	34	2	162	42	147	77	141	55
Elâzığ	341	89	141	53	216	139	174	97	366	285
Fırat Üniversitesi	341	89	141	53	216	139	174	97	366	285
Malatya	289	78	167	71	267	178	197	106	318	272
İnönü Üniversitesi	264	76	146	61	204	120	128	68	311	264
Malatya Turgut Özal Üniversitesi	25	2	21	10	63	58	69	38	7	8
Tunceli	12	7	25	9	97	62	77	43	71	66
Munzur Üniversitesi	12	7	25	9	97	62	77	43	71	66
TRB1	686	174	367	135	742	421	595	323	896	678
Türkiye	20.648	9.914	10.643	7.135	22.867	18.641	18.933	19.356	25.127	26.421

Kaynak: (Yüksek Öğrenim Kurumu, 2022)

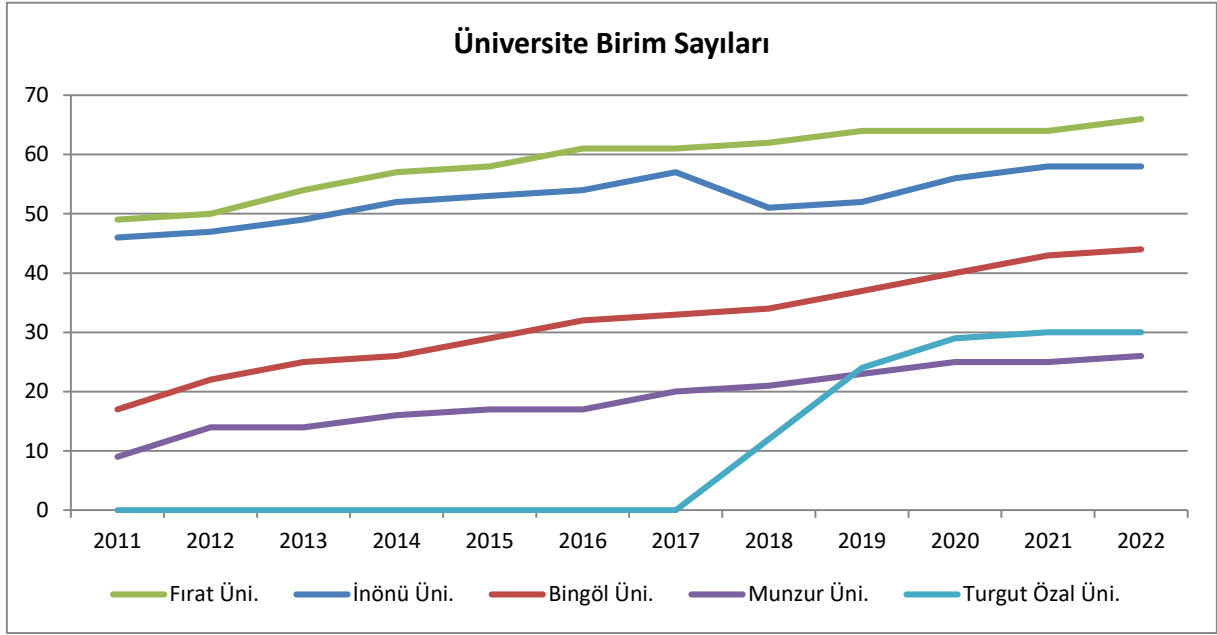
Tablo 5-24: TRB1 Bölgesi Üniversitelerinin Aktif Birim Sayıları, 2022

	Uygulama ve Araş. Merkezi	Meslek Yüksekokulu	Fakülte	Enstitü	Diğer	Toplam
Bingöl	22	7	10	5	0	44
Bingöl Üniversitesi	22	7	10	5	0	44
Elâzığ	27	12	17	4	6	66
Fırat Üniversitesi	27	12	17	4	6	66
Malatya	41	16	20	7	4	88
İnönü Üniversitesi	29	5	14	6	4	58
Malatya Turgut Özal Üniversitesi	12	11	6	1	0	30
Tunceli	14	3	8	1	0	26
Munzur Üniversitesi	14	3	8	1	0	26
TRB1	104	38	55	17	10	224

Kaynak: (Yüksek Öğrenim Kurumu, 2022)

TRB1 Bölgesi'nde bulunan 5 üniversitede yer alan uygulama ve araştırma merkezleri, meslek yüksekokulu, fakülte ve enstitüler, bölgenin yükseköğrenim kalitesini artırması ve ülkenin diğer illerinden ve yurtdışından öğrenci çekmesi bakımından önemli rol oynamaktadırlar. Üniversite birim sayılarını gösteren grafikte de görüldüğü üzere yıllara sair olmak üzere bölge üniversitelerinde açılan/kurulan yeni birim sayısı artış göstermiştir.

Şekil 5-4: TRB1 Bölgesi Üniversiteleri Birim Sayıları, 2005-2022

Kaynak: (Yüksek Öğretim Kurumu, 2022)

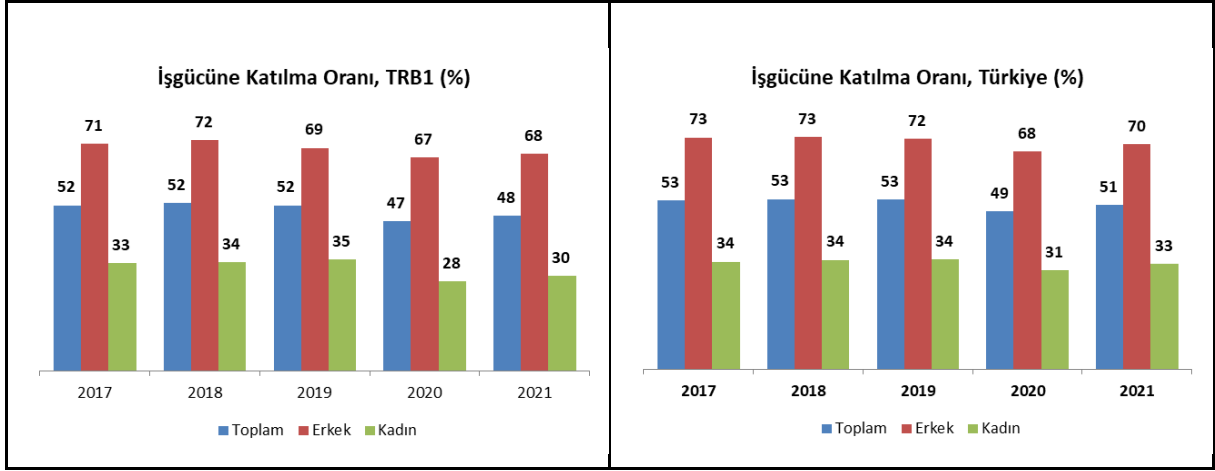
TRB1 bölgesinin eğitim durumu incelendiğinde, Türkiye'ye kıyasla genel görünümü olumlu bir seyir izlemiştir. Okullaşma oranları, zorunlu temel (1.sınıf-12.sınıf) eğitim verilerinde; kişi başı düşen derslik ve öğretmen sayıları ile yükseköğretimde ortaya çıkan eğitim verilerinde; öğrenci sayısı, akademisyen sayısı, üniversite birim sayıları gibi alanlarda iyi seviyede olduğu görülmüştür. Ancak bölgenin coğrafyasının vermiş olduğu zorluklar nedeniyle taşınmalı eğitim konusunda Türkiye ortalamalarının üstünde veriler ortaya çıkmıştır.

5.3 İstihdam

İstihdam politikasının temeli, toplumun tüm kesimlerine insana yaraşır iş fırsatlarının sunulması, iş hayatında görece dezavantajlı konumda olan kadın ve gençler olmak üzere toplumun çalışma çağındaki tüm kesimini çalışma hayatına kazandırma üzerine inşa edilmektedir. Bu bağlamda TRB1 Bölgesi'nin istihdam bilgileri aşağıda yer alan alt başlıklarda incelenmiş olup, mevcut durum ortaya çıkarılmıştır.

5.3.1 İş Gücüne Katılma Oranı

Şekil 5-5: TRB1 ve Türkiye İş Gücüne Katılma Oranları, 2017-2021

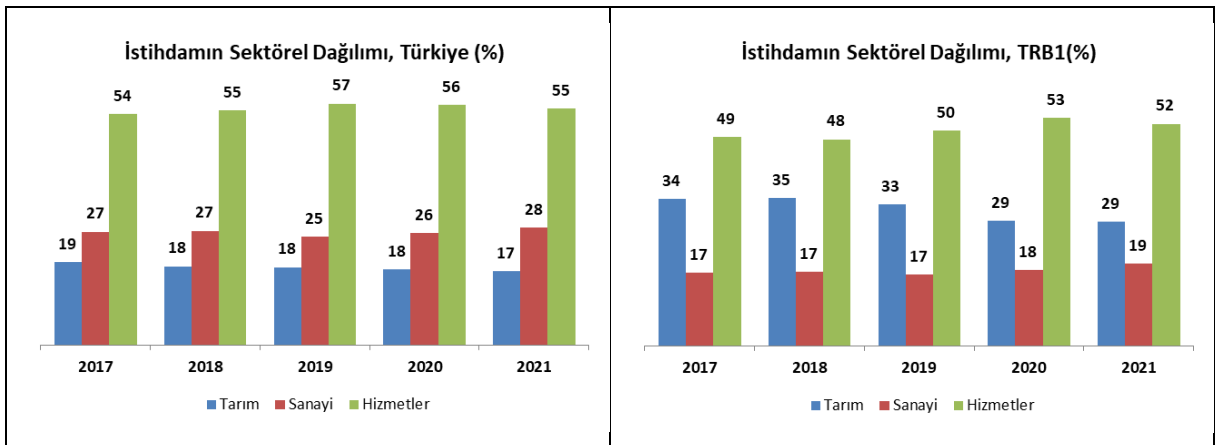
Kaynak: (TÜİK, 2022)

2017-2021 yılları arasında (son 5 yıllık) iş gücüne katılma oranı verileri incelendiğinde (Şekil 5-5), TRB1 Bölgesi'nde kadın ve erkeklerin iş gücüne katılımları Türkiye geneline oldukça benzer oranlar sergilemektedir. 2017- 2019 yılları arasındaki 3 yıllık süreçte hem toplamda hem de kadın-erkek iş gücü katılım oranları neredeyse stabil bir seyir izlerken, 2020 yılında pandemi etkisiyle hem Türkiye'de hem de bölgemizde kadın ve erkek iş gücü katılım oranları düşüş göstermiştir. 2021 yılı rakamları değerlendirildiğinde ise 2020 yılına kıyasla kadın ve erkeklerin iş gücüne katılımlarında hem Türkiye'de hem bölgede artışlar kaydedilmiştir.

Pandemi etkisi sonrasında, bölgemizde özellikle kadınların iş gücüne katılım oranları erkeklerden daha fazla artış eğiliminde olması bölge ekonomisinin geleceği için umut vericidir.

5.3.2 TRB1 Bölgesi'nde İstihdamın Sektörel Dağılımı

Şekil 5-6. TRB1 ve Türkiye'de İstihdamın Sektörel Dağılımı, 2017-2021

Kaynak: (TÜİK, 2022)

İstihdamın son 5 yıllık (2017-2021) sektörel dağılım verileri incelendiğinde (Şekil 5-6), hem bölgede hem de Türkiye genelinde hizmetler sektörünün öne çıktığı görülmektedir. Sanayi sektörünün bölge istihdamındaki payı ülke ortalamasının gerisindeyken tarım sektörünün bölge istihdamındaki payı ülke ortalamasına göre oldukça yüksektir. Bununla birlikte, Türkiye’de olduğu gibi TRB1 Bölgesi’nde de tarım istihdamı azalırken sanayi istihdamı artış göstermektedir. Hizmet sektörü ise hem ulusal hem de bölgesel düzeyde istihdamın yarısından fazlasını oluşturmaktadır.

Tablo 5-25: İllere ve Sektörlere Göre 100.000 Kişi Başına Girişim Sayıları, 2021

Sektörler (NACE Rev.2 Ana Başlıklar)	Bingöl	Elâzığ	Malatya	Tunceli	TRB1	Türkiye
A. (Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık)	46	53	47	39	49	47
B. (Madencilik ve Taş Ocakçılığı)	5	20	9	13	12	8
C. (İmalat)	246	381	475	246	396	583
D. (Elektrik, Gaz, Buhar ve İklimlendirme Üret ve Dağıtımı)	4	14	7	1	8	8
E. (Su Temini; Kanalizasyon, Atık Yönetimi ve İyileştirme Faaliyetleri)	4	2	7	1	5	8
F. (İnşaat)	453	459	317	474	394	397
G. (Toptan ve Perakende Ticaret; Motorlu Kara Taşıtlarının ve Motosikletlerin Onarımı)	920	1451	1487	1177	1369	1748
H. (Ulaştırma ve Depolama)	472	578	582	823	575	708
I. (Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri)	272	385	303	635	341	417
J. (Bilgi ve İletişim)	14	31	30	15	27	68
K. (Finans ve Sigorta Faaliyetleri)	11	22	22	17	20	25
L. (Gayrimenkul Faaliyetleri)	8	40	46	12	36	83
M. (Mesleki, Bilimsel ve Teknik Faaliyetler)	159	186	206	174	191	345
N. (İdari ve Destek Hizmet Faaliyetleri)	37	52	50	46	49	89
P. (Eğitim)	20	27	34	13	28	38
Q. (İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri)	22	42	35	25	35	73
R. (Kültür, Sanat, Eğlence, Dinlenme ve Spor)	53	54	67	102	62	73
S. (Diğer Hizmet Faaliyetleri)	404	519	471	561	481	458

Kaynak: (TÜİK, 2021) verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

TRB1 Bölgesi'nde NACE 2 kodlarına göre istihdam dağılımı incelendiğinde; tüm bölge illerinde toptan ve perakende ticaretin ilk sırada, ulaştırma ve depolama sektörünün ise ikinci sırada olduğu görülmektedir. İnşaat, İmalat ile Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri alanları ise yine bölge illerinin girişim gösterdiği sektörler olarak ön plana çıkmaktadırlar. Madencilik ve Taş Ocakçılığı ile Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık sektörlerinde ise TRB1 Bölgesi, Türkiye ortalamasının üzerinde girişim göstermiştir.

Tablo 5-26: 4/1-a Kapsamındaki Zorunlu Sigortalıların Faaliyet Kollarına Dağılımı, 2021

Sektörler (NACE Rev.2 Ana Başlıklar)	Bingöl	Elâzığ	Malatya	Tunceli	TRB1	Türkiye
A. (Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık)	0,8%	1,5%	1,0%	0,8%	1,1%	1,1%
B. (Madencilik ve Taş Ocakçılığı)	1,5%	2,3%	1,0%	0,9%	1,5%	1,0%
C. (İmalat)	17,6%	15,3%	32,9%	9,0%	24,1%	28,1%
D. (Elektrik, Gaz, Buhar ve İklimlendirme Üret ve Dağıtım)	2,2%	1,4%	0,8%	2,9%	1,2%	0,7%
E. (Su Temini; Kanalizasyon, Atık Yönetimi ve İyileştirme Faaliyetleri)	0,5%	0,3%	0,3%	1,9%	0,4%	0,8%
F. (İnşaat)	20,2%	23,1%	14,0%	19,7%	18,1%	10,3%
G. (Toptan ve Perakende Ticaret; Motorlu Kara Taşıtlarının ve Motosikletlerin Onarımı)	10,9%	13,3%	13,8%	10,4%	13,2%	15,8%
H. (Ulaştırma ve Depolama)	6,6%	5,0%	4,4%	4,4%	4,9%	6,6%
I. (Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri)	4,7%	5,6%	4,8%	8,6%	5,2%	6,4%
J. (Bilgi ve İletişim)	0,3%	1,7%	0,8%	0,4%	1,1%	1,6%
K. (Finans ve Sigorta Faaliyetleri)	0,4%	0,6%	0,7%	0,4%	0,6%	1,1%
L. (Gayrimenkul Faaliyetleri)	0,4%	1,0%	0,9%	0,3%	0,9%	1,0%
M. (Mesleki, Bilimsel ve Teknik Faaliyetler)	2,2%	3,4%	2,3%	2,4%	2,7%	4,4%
N. (İdari ve Destek Hizmet Faaliyetleri)	9,4%	8,8%	7,9%	20,6%	8,9%	8,7%
P. (Eğitim)	12,9%	5,3%	4,7%	4,7%	5,9%	4,4%
Q. (İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri)	8,3%	9,9%	7,4%	10,5%	8,5%	6,0%
R. (Kültür, Sanat, Eğlence, Dinlenme ve Spor)	0,3%	0,4%	0,5%	0,7%	0,5%	0,5%
S. (Diğer Hizmet Faaliyetleri)	0,9%	1,0%	1,7%	1,5%	1,3%	1,5%

Kaynak: (Sosyal Güvenlik Kurumu, 2021) İstatistik Yıllıklarından hesaplanmıştır.

Bölgede NACE 2 kodlarına göre zorunlu sigortalıların faaliyet kollarına göre dağılımı incelendiğinde, Tunceli hariç diğer bölge illerinde inşaat, imalat ile toptan ve perakende ticaretin ilk sıralarda olduğu, Tunceli’de ise “idari ve destek hizmet faaliyetleri”, “inşaat” ve “toptan ve perakende ticaret”in ilk sıralarda olduğu görülmüştür. Türkiye geneli ile karşılaştırıldığında TRB1 Bölgesi’nde inşaat sektöründeki zorunlu sigortalıların oranının Türkiye’ninkinin yaklaşık iki katı olduğu tespit edilmiştir. Bu durum bölgede inşaat sektörünün istihdam açısından önemini açıklamaktadır.

5.3.3 Eğitim Durumuna Göre İstihdam

Tablo 5-27: İstihdamın Eğitim Durumuna ve Cinsiyete Göre Dağılımı, 2021

	TRB1						Türkiye					
	2011			2021			2011			2021		
	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T
Okuryazar olmayan	2,3	8,1	10,4	1,2	3,8	4,9	1,3	3,4	4,8	0,8	1,8	2,5
Lise altı eğitilmişler	44,3	12,1	56,6	32,1	12,8	44,9	43,6	15,4	59,0	34,0	12,9	46,9
Lise ve dengi meslek mezunu	15,4	3,1	18,5	18,4	4,4	22,9	15,3	4,3	19,6	17,3	5,5	22,7
Yükseköğretim mezunu	10,8	3,7	14,5	17,9	9,4	27,3	10,8	5,8	16,6	16,7	11,1	27,8
Toplam	72,2	27,2	100	69,6	30,4	100	71,1	28,9	100	68,7	31,3	100

Kaynak (TÜİK, 2012) ve (TÜİK, 2022)

İstihdamın eğitim durumu ve cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde, TRB1 Bölgesi 2011 yılında istihdamın %27,2’sini kadınlar oluşturmaktayken bu oran 2021 yılında %30,4’e yükselerek Türkiye ortalamasına yaklaşmıştır. Okuryazar olmayanların istihdamdaki oranı %10,4’ten %4,9’a gerilemiş, lise altı eğitilmişlerin oranı ise %56,6’dan %44,9’a gerilemiştir. Böylece lise ve üzeri mezunların istihdamdaki oranı %55,2’ye ulaşarak Türkiye ortalaması olan %55,5’e oldukça yaklaşmıştır.

Kadınların mezuniyete göre istihdama katılımlarında en büyük grubu lise altı eğitilmişler oluştururken, ikinci en büyük grubu yükseköğretim mezunları oluşturmaktadır. TRB1 bölgesinde istihdamın %9,4’ünü yükseköğretim mezunu kadınlar oluştururken, Türkiye ortalaması bakımından bu oran %11,1 olarak gerçekleşmiştir.

İstihdam açısından TRB1 Bölgesi iş gücü katılım oranları konusunda Türkiye oranları ile paralellik gösteren artış ve azalışlar sergilemiştir. Ancak istihdamın sektörel dağılımı hususunda hem Türkiye’de hem TRB1 Bölgesi’nde hizmet sektörü ilk sırada yer alırken, sanayi ve tarım sektörleri farklılık göstermiştir. TRB1 Bölgesi’nde tarım sektörü, sanayi sektörüne

göre daha fazla istihdam içermektedir. Bu durumda bölgenin halen tarım bölgesi olduğunun göstergesi olmuştur.

5.4 İşsizlik

Tablo 5-28: Genel ve Genç İşsizliğin Yıllara Göre Değişimi, 2021

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Genel işsizlik oranı								
TRB1	7,5	8,0	8,9	7,0	8,0	9,9	10,6	10,2
Türkiye	9,9	10,3	10,9	10,9	11,0	13,7	13,2	12,0
15-24 yaş işsizlik oranı								
TRB1	15,2	17,5	19,8	12,3	16,9	17,6	19,8	22,0
Türkiye	17,9	18,5	19,6	20,8	20,3	25,4	25,3	22,6

Kaynak: (TÜİK, 2012) ve (TÜİK, 2022)

TRB1 Bölgesi'nde gerek 15-24 yaş işsizlik oranı bakımından gerekse de genel işsizlik bakımından Türkiye'de ortalamasından daha düşük işsizlik oranları olduğu görülmektedir. Genel işsizlik oranının en yüksek olduğu yıl pandeminin de etkisi ile 2020 yılı olmuş, pandemi sonrası genel işsizlik oranında iyileşme görünürken, 15-24 yaş arası işsizlik oranında iyileşme görülmemektedir. Bu durum, şirketlerin pandemi sonrasında tecrübeli personel istihdamına öncelik verdikleri şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 5-29: Genel ve Genç İşsizliğin Cinsiyete Göre Dağılımı, 2021

	TRB1			Türkiye		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
Genel işsizlik oranı	10,2	9,2	12,5	12,0	10,7	14,7
15-24 yaş işsizlik oranı	22,9	20,4	22,0	19,4	28,7	22,6

Kaynak: (TÜİK, İşgücü İstatistikleri Bölgesel Sonuçları, 2021)

İşsizliğin cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde; kadın işsizliği bakımından TRB1 Bölgesi Türkiye ortalamasından iyi bir konumdadır. TRB1 Bölgesi'nde 15-24 yaş arası işsizlik oranı ve genel işsizlik oranları bakımından erkek işsizlik oranından daha düşük seyretmektedir. Söz konusu durum kadınların işgücüne katılım oranının düşüklüğü ile ilgili olduğu kadar, son yıllarda bölgede artan tekstil ve hazır giyim sanayi sektörleri yatırımlarında kadınların istihdam oranının erkeklerden fazla olması ile de ilgilidir.

Tablo 5-30: Eğitim Durumuna ve Yıllara Göre İşsizlik Oranı, 2014-2021

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Okuma Yazma Bilmeyen								
TRB1	0,8	0,3	2,0	2,8	2,6	4,1	4,2	4,1
Türkiye	6,3	5,3	5,7	5,8	5,8	9,2	9,1	8,2
Lise Altı Eğitimliler								
TRB1	7,4	8,3	7,5	4,8	5,9	9,0	9,8	8,3

Türkiye	9,4	10,0	10,2	9,8	10,1	13,2	12,7	11,1
Lise ve Dengi Meslek Okulu								
TRB1	9,6	8,8	11,6	8,2	10,1	10,2	13,1	13,7
Türkiye	11,3	11,3	12,5	12,6	12,2	15,7	15,0	13,5
Yüksek Öğretim								
TRB1	8,8	9,1	11,4	11,7	13,3	12,7	10,7	11,2
Türkiye	10,6	11,0	12,0	12,7	12,4	13,7	12,8	12,4

Kaynak: (TÜİK, İşgücü İstatistikleri Bölgesel Sonuçları, 2021)

Eğitim durumuna göre işsizlik oranı verileri incelendiğinde TRB1 özelinde ve Türkiye genelinde paralellik olduğu dikkate çarpmaktadır. En düşük işsizlik oranları okuma yazma bilmeyen ve lise altı eğitilmiş nüfusta olduğu görülmektedir. Bu durumun sebepleri arasında bu eğitim seviyesindeki nüfus oranının az olması yanında talep edilen işgücünün niteliği ile de ilgili olduğu değerlendirilmektedir. En yüksek işsizlik seviyesi ise Lise ve Dengi Meslek Okulu mezuniyetine sahip olan kişiler arasında olduğu görülmektedir.

Tablo 5-31: Eğitim Durumuna ve Cinsiyete Göre İşsizlik Oranı, 2021

	TRB1			Türkiye		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
Okuma Yazma Bilmeyen	10,0	2,1	4,1	14,5	5,3	8,2
Lise Altı Eğitilmişler	8,4	8,1	8,3	11,1	11,2	11,1
Lise Ve Dengi Meslek Okulu	11,2	22,9	13,7	10,9	20,7	13,5
Yüksek Öğretim	8,4	16,0	11,2	9,3	16,8	12,4

Kaynak: (TÜİK, İşgücü İstatistikleri Bölgesel Sonuçları, 2021)

İşsizlik oranının eğitim durumu ve cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde ise genel duruma benzer şekilde en düşük işsizlik oranının okuma yazma bilmeyen ve lise altı eğitilmişler arasında olduğu, en yüksek işsizliğin ise lise ve dengi meslek okulu mezunları arasında olduğu görülmektedir.

Tablo 5-32: İş Arama Süresine Göre İşsiz Sayıları, 2014-2021

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
İşsiz (Bin)								
TRB1	44	48	55	46	54	66	65	67
Türkiye	2.853	3.057	3.330	3.454	3.537	4.469	4.061	3.919
İşsiz (Bin) - 1 Yıldan Az Süre ile								
TRB1	37	40	45	36	42	48	47	44
Türkiye	2.264	2.412	2.644	2.699	2.745	3.420	3.042	2.697
İşsiz (Bin) - 1 Yıldan Fazla Süre ile								
TRB1	7	8	10	9	13	18	18	23
Türkiye	590	645	686	756	792	1.050	1.019	1.221

Kaynak: (TÜİK, İşgücü İstatistikleri Bölgesel Sonuçları, 2021)

5.5 Değerlendirme

Türkiye'nin toplam nüfusunun %2,'sini barındıran TRB1 bölgesinin nüfus bağımlılık oranına bakıldığında, Türkiye ortalamasına göre yüksek dezavantajlı olduğu görülmüştür. Doğurganlık

oranları bakımından bölge, Türkiye ile benzer verilere sahip olmakla birlikte, bu alandaki veriler düşüş göstererek doğurganlığın azaldığını göstermektedir. Bölge illerinden Malatya, çevre illere kıyasla gelişen sanayisi ve hizmet sektörleriyle göç alan bir il olarak ön plana çıkmaktadır.

Eğitim verileri incelendiğinde son yıllarda yaşanan iyileşme ile kız okullaşma oranının en düşük olduğu Bingöl ilinde Türkiye ortalaması yakalanarak toplamda Türkiye ortalamasının üzerine çıkmıştır. Derslik başına öğrenci ve öğretmen başına öğrenci sayıları bakımından da bölgede yapılan yatırımlarla Türkiye ortalamasının üzerine çıkmıştır. Yükseköğretim verilerine bakıldığında ise bölge illerinden Malatya ve Elâzığ'ın hem öğrenci sayıları hem akademisyen sayılarının iyi seviyede olduğu gözlemlenmiştir. Bu çerçevede, eğitim kalitesinde iyileşme olduğu değerlendirilmektedir.

Kahramanmaraş merkezli depremler sonrası Malatya il merkezinde nüfusun önemli bir kısmı kırsal bölgelere ve il dışına göç etmiştir. Bu hareketlilik hem göç alan hem de göç veren yerler düşünüldüğünde önemli uyum problemlerine sebep olabileceği düşünülmektedir. Gerçekleşen bu nüfus hareketlenmesinin kalıcı olmaması için barınma ve istihdam gibi temel imkânların sağlanarak önemli oranda tersine göçün hızlandırılması önem arz etmektedir.

6 SOSYAL KALKINMA

Sosyal kalkınma, toplumdaki her bireyin tam potansiyeline ulaşabilmesi için refahının artırılması ile ilgilidir. Bu kapsamda toplumun başarısı, her bir vatandaşın refahı ile bağlantılıdır.

Sosyal kalkınma, insana yatırım yapmak demektir. Bunun için tüm vatandaşların hayallerine güvenle ve onurlu bir şekilde kavuşabilmeleri için engellerin kaldırılması gerekmektedir. Bu bağlamda her birey; büyüme, kendi becerisini geliştirme, ailelerine ve ait oldukları topluma anlamlı bir şekilde katkıda bulunma fırsatına sahip olmalıdır. Sağlıklı, iyi eğitilmiş ve nitelikli iş gücüne sahip bireyler, temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek iyi bir gelire sahip olduklarında başarılı olmak için gerekli donanıma da sahip olurlar. Bu sayede bu durumdan aileleri ve parçası oldukları toplum da yararlanma olanağına kavuşurlar.

Sosyal kalkınma kavramı, elbette fırsat eşitliği ile doğrudan ilişkilidir; bu yüzden toplumun gelir ve yaşam koşulları burada kilit faktör konumundadır. Ülkenin ekonomik, toplumsal, siyasal yapılarının değişerek insan yaşamının maddi ve manevi alanda ilerlemesi ve giderek toplumun refahının artması, hem toplam gelirin artması hem gelir dağılımındaki eşitsizliğin azaltılması veya tamamen ortadan kaldırılması ile mümkündür.

6.1 Gelir ve Yaşam Koşulları

Gelir ve yaşam koşulları, sosyal kalkınma kavramının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda gelir ve yaşam koşulları istatistikleri, sosyal kalkınmanın bölge ve ülke ölçeğinde ne düzeyde olduğunu ana hatları ile ortaya koyabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, TÜİK tarafından en son yayımlanan 2022 Yılı Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması sonuçları, sosyal kalkınma ile ilgili hazırlanacak plan, program ve projelere dayanak oluşturabilecektir.

Son yapılan araştırma sonuçlarına göre 2022 yılında Türkiye'de yıllık ortalama eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin 2023 yılına uyarlanmış (deflate edilmiş) değeri 64.366,30 TL, TRB1 Bölgesinde ise 43.923,16 TL olarak hesaplanmıştır. 2014-2022 dönemine ait yıllık ortalama eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin cari ve 2023 yılı için deflate edilmiş reel değerleri **Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı.**'de gösterilmiştir. Tablodaki verilere bakıldığında, TRB1 Bölgesinin 2014-2022 dönemi boyunca Türkiye ortalamasının altında kaldığı görülmektedir. Diğer yandan ilgili dönemde yaşanan değişimler incelendiğinde, ortalama eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin hem ülke genelinde hem TRB1 Bölgesinde azaldığı görülmüştür.

Tablo 6-1: Ortalama Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Geliri (TL)

	Türkiye		TRB1	
	Cari Değer	Deflate Edilmiş Değer	Cari Değer	Deflate Edilmiş Değer
2014	14.553	131.451,50	10.565	95.429,47
2015	16.515	137.748,38	12.464	103.959,78
2016	19.139	147.961,55	14.533	112.353,06
2017	21.577	141.963,06	16.335	107.474,00
2018	24.199	127.046,66	18.486	97.052,96
2019	28.522	128.268,12	21.185	95.272,42
2020	33.428	129.162,52	24.094	93.096,86
2021	37.400	101.448,33	27.154	73.655,83
2022	48.642	64.366,30	33.193	43.923,16

Kaynak: (TÜİK 2022 Yılı Gelir ve Yaşam İstatistikleri)

Gini katsayısı, bir ülkenin, bölgenin veya ilin milli gelirinin, orada yaşayan kişiler arasında dağılımını ölçen istatistiksel hesaplama olup, eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine göre hesaplanmış Gini katsayısı değerleri, yıllara göre Tablo 6-2'de verilmiştir. Buna göre gini katsayısı değerinin TRB1 Bölgesi'nde 2022'de 2014 yılına göre azaldığı, Türkiye'de ise arttığı görülmektedir. Bir diğer deyişle TRB1 Bölgesi'ndeki gelir veya servet dağılımındaki eşitsizlik, yıllar içinde azalırken Türkiye genelinde ise artmıştır.

Tablo 6-2: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Gini Katsayısı

	TRB1 Bölgesi	Türkiye
2014	0,367	0,391
2015	0,359	0,397
2016	0,340	0,404
2017	0,322	0,405
2018	0,305	0,408
2019	0,301	0,395
2020	0,310	0,410
2021	0,294	0,401
2022	0,314	0,415

Kaynak: (TÜİK 2022 Yılı Gelir ve Yaşam İstatistikleri)

P80/P20 oranı, bir toplumdaki en yüksek gelire sahip yüzde 20'lik grubun gelirinin en düşük gelire sahip yüzde 20'lik grubun gelirine oranı şeklinde hesaplanmakta olup, küçülen oran gelir eşitsizliğinde azalmaya işaret etmektedir. Bir diğer deyişle P80/P20 oranı küçüldükçe gini katsayısı da küçülmektedir.

Son yapılan araştırma sonuçlarına göre P80/P20 oranınının 7,9 olduğu Türkiye’de TRB1 Bölgesi 4,5 ile İBBS 2. Düzey Bölgeleri arasında TR81 Bölgesi (Zonguldak, Karabük, Bartın) ile en düşük orana sahip bölge olurken, bu bölgeleri 4,9 ile TR42 Bölgesi (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova) izlemiştir. Tablo 6-3’teki verilere göre 2014-2022 döneminde TRB1 Bölgesi ile Türkiye arasındaki makasın giderek açıldığı; bölgedeki en zengin %20 ile en yoksul %20 arasındaki gelir farkının önemli miktarda azaldığı, Türkiye’de ise ılımlı miktarda arttığı tespit edilmiştir.

Tablo 6-3: . Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre P80/P20 Oranı

	TRB1	Türkiye
2014	6,312	7,400
2015	5,988	7,565
2016	5,459	7,679
2017	4,872	7,540
2018	4,463	7,751
2019	4,316	7,412
2020	4,720	8,009
2021	4,142	7,645
2022	4,453	7,936

Kaynak: (TÜİK 2022 Yılı Gelir ve Yaşam İstatistikleri)

Gelir eşitsizliğini göstermesi açısından önem arz eden bir diğer gösterge, eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin %10’luk gruplar halinde dağılımını gösteren istatistiki bilgilerdir. Tablo 6-4’te TRB1 Bölgesi’ne ait eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin %10’luk gruplar

halinde dağılımını yıllara göre gösteren veriler mevcuttur. Buna göre TRB1 Bölgesi'nde yıllar içinde %10'luk grupların gelirlerinin düzensizlik sergilediği, bununla birlikte ilk %10 ile son %10 arasındaki makasın daraldığı görülmektedir. Bölgedeki ilk %10'luk (en düşük) grubun gelirinin 2022 yılı sonunda 2014 yılına göre yaklaşık %47 arttığı, son %10'luk (en yüksek) grubun gelirinin ise yaklaşık %9 azaldığı tablodaki verilerden çıkarılan bir başka önemli sonuçtur.

Tablo 6-4: TRB1 Bölgesi'nde Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirinin Oransal Dağılımı

	İlk%10	2.%10	3.%10	4.%10	5.%10	6.%10	7.%10	8.%10	9. %10	Son%10
2014	2,63	4,29	5,25	6,05	7,22	8,80	9,92	12,17	15,21	28,47
2015	2,73	4,54	5,26	6,29	7,32	8,72	10,13	11,46	15,18	28,36
2016	3,36	4,29	5,5	6,37	7,48	8,72	10,54	11,97	15,62	26,16
2017	3,55	4,64	5,74	6,68	7,53	8,69	10,03	13,26	14,9	24,99
2018	3,73	5,03	6,11	6,67	7,74	8,91	10,26	12,46	14,83	24,25
2019	4,07	4,94	5,78	6,74	7,94	8,76	10,93	11,92	15,13	23,78
2020	3,60	4,79	5,94	6,93	7,68	8,71	10,34	12,37	15,33	24,30
2021	4,17	5,24	6,19	6,79	7,67	8,70	10,69	11,56	14,77	24,22
2022	3,88	5,11	6,06	6,47	7,51	8,6	9,99	12,37	14,01	26

Kaynak: (TÜİK 2022 Yılı Gelir ve Yaşam İstatistikleri)

Tablo 6-5'te ise TRB1 Bölgesi'ndeki eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin dağılımı, %10'luk gruplar halinde 2023 yılına uyarlanmış (deflate edilmiş) olarak TL cinsinden belirtilmiştir. Veriler değerlendirildiğinde tüm grupların gelirlerinde azalış yaşandığı, bununla birlikte ilk %10'luk (en düşük) grubun gelirindeki kaybın son %10'luk (en yüksek) grubun gelirindeki kayba göre oransal olarak daha az olduğu, başka bir deyişle bölgedeki gelir eşitsizliğinin azaldığı görülmektedir.

Tablo 6-5: Ortalama Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Geliri (TL)

	İlk%10	2. %10	3.%10	4.%10	5.%10	6.%10	7.%10	8. %10	9. %10	Son%10
2014	2.778	4.468	5.490	6.523	7.660	9.103	10.594	12.820	16.296	30.068
2015	3.382	5.556	6.718	7.788	9.173	10.899	12.437	14.424	18.748	35.850
2016	4.725	6.367	8.016	9.354	10.853	12.716	14.969	17.720	22.504	38.440
2017	5.677	7.787	9.269	10.754	12.440	14.257	16.531	20.604	25.385	41.045
2018	6.786	9.370	11.228	12.495	14.216	16.354	18.971	22.457	28.570	44.868
2019	8.438	10.545	12.250	14.439	16.425	18.994	22.407	26.297	31.932	50.548
2020	8.575	11.695	14.217	16.589	18.773	20.960	24.871	29.777	36.969	58.675
2021	11.351	14.190	16.581	18.572	20.928	23.611	28.086	32.482	40.241	65.710
2022	16.849	22.410	26.313	29.157	32.806	37.964	43.751	52.174	64.390	114.141

Kaynak: (TÜİK 2022 Yılı Gelir ve Yaşam İstatistikleri)

Tablo 6-6'da TRB1 Bölgesi'nin eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin medyan (ortanca) değerleri 2023 yılına uyarlanmış (deflate edilmiş) olarak TL cinsinden gösterilmiştir. 2014 yılı sonunda son %10'luk (en yüksek) grubun medyan değerinin ilk %10'luk (en düşük) grubun medyan değerine oranı yaklaşık 8,6 iken, 2022 yılı sonunda bu oran 5,97 olarak gerçekleşmiş; böylece TRB1 Bölgesi'ndeki en zengin ile en yoksul kesim arasındaki gelir eşitsizliği önemli miktarda azalmıştır. Bu sonucu aynı dönemde ilk %10'luk grubun medyan gelirindeki artışı, son %10'luk grubun medyan gelirindeki artışla karşılaştırarak da elde etmek mümkündür.

Tablo 6-6: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Geliri, Medyan (TL)

	İlk %10	2. %10	3. %10	4. %10	5. %10	6. %10	7. %10	8. %10	9. %10	Son %10
2014	26.398,96	40.752,22	49.859,98	59.044,15	69.208,99	82.983,80	96.096,26	114.417,45	145.327,02	226.890,54
2015	31.388,78	46.774,39	56.218,10	64.894,96	75.374,34	92.207,25	103.055,30	119.555,17	153.152,59	263.494,17
2016	39.037,37	47.977,53	61.506,13	71.900,93	83.894,48	98.137,18	116.064,12	136.390,41	169.993,74	254.895,02
2017	38.573,40	50.981,17	61.272,75	71.244,24	83.017,70	94.503,30	107.670,00	135.671,67	167.970,85	254.465,35
2018	37.738,35	49.710,63	59.806,06	65.649,30	75.291,70	85.787,44	98.717,55	116.140,04	150.075,24	213.643,19
2019	40.210,45	47.025,72	55.522,35	65.010,38	73.622,53	84.780,58	100.071,48	116.978,75	143.077,14	206.188,99
2020	34.691,62	45.090,00	54.993,45	64.013,50	72.444,38	80.336,09	94.750,38	114.513,93	143.029,41	202.766,77
2021	31.266,97	38.233,65	44.996,21	50.357,97	56.660,71	63.269,58	76.636,89	87.593,93	108.302,87	164.788,97
2022	17.000,98	22.170,25	26.244,77	29.053,62	32.515,18	37.968,52	43.992,77	52.092,57	63.459,42	101.532,43

Kaynak: (TÜİK 2022 Yılı Gelir ve Yaşam İstatistikleri)

Tablo 6-7’de TRB1 Bölgesi’ndeki hanehalkının tüketim harcamalarının türlerine göre dağılımı gösterilmiştir. Bölgedeki hanelerin temel harcama kalemlerinin toplamı 100 birim kabul edilmiş ve yıllara göre harcama türlerinin payları yüzde olarak belirtilmiştir. Tablodaki veriler incelendiğinde, ilgili dönemde TRB1’deki hanelerin harcama türlerindeki paylarda önemli değişiklikler olduğu gözlenmiştir. Örneğin, gıda ve alkolsüz içeceklerin payı 2003 yılında %30,3 iken 2017-2019 sürecinde 24,7’ye düşmüş; alkollü içecekler, sigara ve tütünün payı değişmemiş; giyim ve ayakkabı ile konut ve kiranın azalmış; ulaştırmanın payı ise ciddi oranda artmıştır.

Tablo 6-7: TRB1 Bölgesi Hanehalkı Tüketim Harcamalarının Türlerine Göre Dağılımı, 2010-2019

	2010-12	2011-13	2012-14	2013-15	2014-16	2015-17	2016-18	2017-19
Toplam Tüketim Harcaması	100	100	100	100	100	100	100	100
Gıda ve alkolsüz içecekler	21,6	22,4	22,6	22,1	21,8	23,3	22,9	24,7
Alkollü içecekler, sigara ve tütün	3,6	3,3	3,5	3,5	3,6	3,7	3,5	3,3
Giyim ve ayakkabı	6,3	6,4	6,2	5,9	5,3	5,2	5,4	6,1
Konut ve kira	25,6	24,6	23,5	23,6	23,4	24,2	22,1	22,3
Mobilya, ev aletleri ve ev bakım hizmetleri	6,5	6,5	7,4	7,8	7,5	6,6	6,6	6,5
Sağlık	1,8	1,6	1,3	1,3	1,3	1,5	1,4	1,3
Ulaştırma	14,7	15,2	16,2	17,5	18,7	17,5	19,2	18,5
Haberleşme	4,0	4,1	4,0	4,0	3,9	4,0	4,2	4,3
Eğlence ve kültür	3,5	3,3	3,2	2,5	2,5	2,3	2,3	2,1
Eğitim hizmetleri	1,8	2,0	2,0	2,1	1,6	1,6	1,9	2,1
Lokanta ve oteller	5,9	5,5	5,0	5,7	5,7	5,9	5,5	5,3
Çeşitli mal ve hizmetler	4,7	5,0	5,0	3,9	4,6	4,3	4,9	3,5

Kaynak: (TÜİK 2021 Yılı Gelir ve Yaşam İstatistikleri)

6.2 Yoksulluk İstatistikleri

TRB1 Bölgesi'nde %50 yoksulluk riski ile hesaplanan yoksulluk sınırı, Türkiye ile karşılaştırmalı olarak ve 2023 yılına uyarlanmış (deflate edilmiş) değerleri ile Tablo 6-8'de gösterilmiştir. Buna göre TRB1 Bölgesi yoksulluk sınırı, 2014 ile başlayıp 2022'de biten dönemde ülke değerlerinin her zaman altında seyretmiştir. Bölgenin yoksulluk sınırı, %50'den daha fazla azalma kaydederek 2022 yılında 17.788,48 TL olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 6-8: TRB1 Bölgesinde %50 Yoksulluk Riskine Göre Yoksulluk Sınırı (TL)

	Yıllar	TRB1		Türkiye	
		Cari Değer	Deflate Edilmiş Değer	Cari Değer	Deflate Edilmiş Değer
Yoksulluk riski: %50	2014	4.125,00	37.259,49	5.553,78	50.165,10
	2015	4.991,00	41.628,95	6.246,00	52.096,66
	2016	5.927,00	45.821,00	7.116,00	55.013,03
	2017	6.623,00	43.575,17	7.944,00	52.266,51
	2018	7.585,00	39.821,85	8.892,00	46.683,70
	2019	8.778,00	39.476,11	10.793,00	48.537,89
	2020	9.760,00	37.711,69	12.394,31	47.890,40
	2022	13.442,86	17.788,48	17.746,67	23.483,56

Kaynak: (TÜİK 2021 Yılı Yoksulluk İstatistikleri)

TRB1 Bölgesi'nde %60 yoksulluk riski ile hesaplanan yoksulluk sınırı, yıllara göre ve Türkiye ile karşılaştırmalı olarak Tablo 6-9'da gösterilmiştir. 2014 ile başlayıp 2022'de biten dönemde TRB1 Bölgesi yoksulluk sınırı, %50 yoksulluk riski ile yapılan hesapta olduğu gibi Türkiye değerlerinin her zaman altında seyretmiştir.

Tablo 6-9: TRB1 Bölgesinde %60 Yoksulluk Riskine Göre Yoksulluk Sınırı (TL)

	Yıllar	TRB1 Bölgesi		Türkiye	
		Cari Değer	Deflate Edilmiş Değer	Cari Değer	Deflate Edilmiş Değer
Yoksulluk riski: %60	2014	4.950,00	44.711,39	6.664,54	60.198,16
	2015	5.989,00	49.953,08	7.495,00	62.514,33
	2016	7.113,00	54.989,84	8.539,00	66.014,09
	2017	7.947,00	52.286,25	9.532,00	62.714,55
	2018	9.102,00	47.786,22	10.670,00	56.018,34
	2019	10.533,00	47.368,63	12.952,00	58.247,27
	2020	11.712,10	45.254,41	14.873,17	57.468,47
	2021	13.201,67	35.809,82	16.841,14	45.681,97
	2022	16.131,43	21.346,17	21.296,00	28.180,27

Kaynak: (TÜİK 2022 Yılı Yoksulluk İstatistikleri)

Tablo 6-10'da Türkiye ve TRB1 Bölgesi için %50 yoksulluk riski ile hesaplanmış yoksul sayıları verilmiştir. Burada TRB1 Bölgesi açısından son derece önemli bir veri göze çarpmaktadır. 2014 yılında TRB1'de yoksul sayısı 202 bin 620 iken, 2022 yılı sonunda yaklaşık %47 azalarak 108 bin 190 olarak gerçekleşmiş; aynı dönemde Türkiye'de yoksul olarak tanımlanan kişi sayısında ise ılımlı bir artış yaşanmıştır. Diğer yandan yoksul sayısının 2022'de bir önceki yıla göre ciddi şekilde artmış olması, Bölge için dikkat edilmesi gereken noktalardan biri olmuştur.

Tablo 6-10: %50 Yoksulluk Riskine Göre Yoksul Sayısı (bin kişi)

	Yıllar	TRB1	Türkiye
Yoksulluk riski: %50	2014	202,62	11.331,93
	2015	177,00	11.219,00
	2016	204,00	11.026,00
	2017	142,00	10.622,00
	2018	130,00	11.091,00
	2019	78,00	11.641,00
	2020	124,90	12.267,34
	2021	38,13	11.935,56
	2022	108,19	12.000,07

Kaynak: (TÜİK 2022 Yılı Yoksulluk İstatistikleri)

Hata! Yer işareti başvurusu geçersiz.'de ise Türkiye ve TRB1 Bölgesi için %60 yoksulluk riski ile hesaplanmış yoksul sayıları verilmiştir. Yoksul sayısı, TRB1 Bölgesi'nde 2014-2022 döneminde önemli miktarda azalmış, Türkiye'de ise yaklaşık 1,5 milyon artmıştır.

Tablo 6-11: %60 Yoksulluk Riskine Göre Yoksul Sayısı (bin kişi)

	Yıllar	TRB1	Türkiye
Yoksulluk riski: %60	2014	312,22	16.501,38
	2015	296,00	16.706,00
	2016	310,00	16.328,00
	2017	277,00	15.864,00
	2018	225,00	16.888,00
	2019	264,00	17.207,00
	2020	267,70	17.920,70
	2021	180,86	17.636,02
	2022	214,07	18.030,48

Kaynak: (TÜİK 2022 Yılı Yoksulluk İstatistikleri)

Yoksulluk oranı, gelir dağılımının önemli bir göstergesi olup, TRB1 Bölgesi'nin %50 ve %60 yoksulluk risklerine göre hesaplanmış yoksulluk oranları, Türkiye geneli ile karşılaştırmalı olarak Tablo 6-12 ve Tablo 6-13'te gösterilmiştir. TRB1'deki yoksul kişilerin toplam nüfus içindeki payı, medyan gelirin %50'sine göre yapılan hesaplamada 2014 yılında 12,34'ten 2022 yılında 6,25'e düşmüş; medyan gelirin %60'ına göre yapılan hesaplamada ise aynı dönemde 19,02'den 12,36'ya gerilemiştir. Bu arada Türkiye genelinde her iki yönetime göre yapılan hesaplamada da önemli bir değişiklik gerçekleşmemiştir. Burada dikkat çeken şey ise 2022 yılında hem %50 hem %60 yoksulluk riskine göre elde edilen değerlerde bir önceki yıla göre önemli değişimlerin gerçekleşmiş olmasıdır. Öyle ki yoksul kişilerin toplam içindeki payı, bahse konu dönemde TRB1 Bölgesi'nde azalmakla beraber, 2022 yılında bir önceki yıla göre önemli miktarda artmıştır.

Tablo 6-12: %50 Yoksulluk Riskine Göre Yoksulluk Oranı

	Yıllar	TRB1	Türkiye
Yoksulluk riski: %50	2014	12,34	14,97
	2015	10,70	14,70
	2016	12,30	14,30
	2017	8,50	13,50
	2018	7,70	13,90
	2019	4,60	14,40
	2020	7,20	14,98
	2021	2,20	14,41
	2022	6,25	14,37

Kaynak: (TÜİK 2022 Yılı Yoksulluk İstatistikleri)

Tablo 6-13: %60 Yoksulluk Riskine Göre Yoksulluk Oranı

	Yıllar	TRB1	Türkiye
Yoksulluk riski: %60	2014	19,02	21,80
	2015	17,90	21,90
	2016	18,70	21,20
	2017	16,50	20,10
	2018	13,40	21,20
	2019	15,50	21,30
	2020	15,50	21,89
	2021	10,44	21,30
	2022	12,36	21,6

Kaynak: (TÜİK 2022 Yılı Yoksulluk İstatistikleri)

Hata! Yer işareti başvurusu geçersiz.'te TRB1 Bölgesi'nin diğer düzey 2 bölgeleri ve Türkiye geneli ile karşılaştırılmasını sağlayan veriler mevcuttur. Buna göre TRB1 Bölgesi, TÜİK tarafından açıklanan ve medyan gelirin %50 ile %60'ına göre elde edilen yoksulluk oranlarında Türkiye genelinde sondan ikinci sıradadır. Hem %50 hem de %60 yoksulluk riskine göre elde edilen sonuçlarda TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis) Bölgesi'nin hemen arkasında yer alarak oldukça iyi bir sonuç elde etmiştir.

Tablo 6-14: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Bölgesel Yoksul Sayıları ve Yoksulluk Oranları, 2022

	Medyan gelirin %50'sine göre			Medyan gelirin %60'ına göre		
	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksul sayısı (Bin kişi)	Yoksulluk oranı (%)	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksul sayısı (Bin kişi)	Yoksulluk oranı (%)
TR10 (İstanbul)	23.602	1.683	10,8	28.322	2.827	18,1
TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli)	21.962	226	12,2	26.354	337	18,1
TR22 (Balıkesir, Çanakkale)	18.596	217	12,3	22.315	348	19,8
TR31 (İzmir)	22.705	624	14,3	27.246	932	21,3
TR32 (Aydın, Denizli, Muğla)	19.513	329	10,4	23.416	524	16,6
TR33 (Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak)	16.992	364	11,8	20.390	566	18,4
TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik)	21.419	376	8,9	25.703	698	16,5
TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova)	20.271	458	11,3	24.326	669	16,5
TR51 (Ankara)	21.505	554	9,7	25.806	980	17,2
TR52 (Konya, Karaman)	16.496	273	11,0	19.795	433	17,5
TR61 (Antalya, Isparta, Burdur)	20.457	337	10,2	24.548	568	17,3
TR62 (Adana, Mersin)	15.129	618	15,0	18.155	877	21,3
TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)	12.660	378	11,2	15.192	684	20,3
TR71 (Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir)	15.956	158	10,0	19.148	243	15,4
TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat)	15.459	275	11,3	18.551	423	17,4
TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın)	19.530	104	10,4	23.436	167	16,7
TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop)	17.802	93	12,1	21.362	143	18,7
TR83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya)	16.601	315	11,3	19.921	518	18,6
TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane)	18.298	326	12,4	21.957	472	18,0
TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt)	13.259	77	7,5	15.911	167	16,2
TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan)	10.240	157	14,6	12.288	226	20,9
TRB1 (Malatya, Elâzığ, Bingöl, Tunceli)	13.443	108	6,3	16.131	214	12,4
TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkâri)	9.007	205	9,6	10.808	379	17,7
TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis)	11.478	107	3,7	13.773	242	8,4
TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır)	9.473	303	7,7	11.367	529	13,4
TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt)	9.052	232	9,9	10.863	362	15,4
TR Türkiye	17.747	12.000	14,4	21.296	18.030	21,6

Kaynak: (TÜİK 2022 Yılı Yoksulluk İstatistikleri)

Herhangi bir kapsamda sosyal güvencesi olmayan ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarınca yapılan gelir testi sonucunda Genel Sağlık Sigortası primlerinin devlet tarafından ödenmesine karar verilen kişiler ile ilgili veriler Tablo 6-15'te gösterilmiştir. Buna göre GSS primi devlet tarafından ödenen kişi sayısı en fazla Malatya'da, en az ise Tunceli'dedir. Diğer yandan bu kişilerin sayılarının il nüfuslarına oranına bakıldığında, Tunceli'nin yine son sırada yer aldığı ancak ilk sıraya açık ara ile Bingöl'ün yerleştiği görülmektedir. Bingöl'deki GSS primi devlet tarafından ödenen kişi sayısının Bingöl il nüfusuna oranı, %21,28 ile diğer üç ilin yaklaşık iki katıdır. Bingöl, aynı zamanda %13,39 olan TRB1 Bölge ortalamasının üstünde olan tek ildir.

Tablo 6-15: Genel Sağlık Sigortası Primi Devlet Tarafından Ödenen Kişi Sayısı

İl	GSS Primi Devlet Tarafından Ödenen Kişi Sayısı	İl Nüfusu	GSS Primi Devlet Tarafından Ödenen Kişi Sayısının İl Nüfusuna Oranı (%)
Malatya	84.890	808.692	10,50
Elâzığ	67.436	588.088	11,47
Bingöl	60.243	283.112	21,28
Tunceli	8.636	83.645	10,32

Kaynak: (Bingöl, Elâzığ, Malatya ve Tunceli SGK İl Müdürlükleri)

6.3 Uluslararası Göç İstatistikleri

Sosyal kalkınma, kavramsal olarak bir toplumdaki yabancı göçmenlerin yaşam kalitesi ile doğrudan ilişkilidir; bu yüzden göçle gelenlerin geçim kaynakları, göçle gelen nüfusun yoğun olarak istihdam edildiği sektörler, mesleki becerileri, eğitim düzeyleri, kayıt dışı istihdamı, ortalama ücret düzeyi, barınma koşulları, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişim düzeyi ve içine girdikleri toplumla sosyal uyumları önem arz etmektedir.

Tablo 6-16'da 08.09.2022 itibarıyla ülke genelinde bulunan yabancı kişilerle ilgili veriler mevcuttur. Görüldüğü gibi ülkedeki yabancıların önemli bir kısmı geçici koruma kapsamında bulunanlardır.

Tablo 6-16: Türkiye'de Göçmenler ile İlgili Temel İstatistikler (2022)

Türkiye'de Bulunan Yabancı Sayısı	5.362.604
Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı	194.716
İkamet İzni İle Oturan Yabancı Sayısı	1.385.468
Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Yabancı Sayısı	3.655.489

Kaynak: (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021)

Tablo 6-17’de TRB1 Bölgesi’nde ikamet izni ile yaşayan yabancıların sayıları verilmiştir. Görüleceği üzere bölge illerinin nüfusları ile orantılı şekilde yabancı dağılımı mevcut olup, oturma iznine sahip en fazla yabancı Malatya’da, en az yabancı ise Tunceli’de yaşamaktadır.

Tablo 6-17: TRB1 Bölgesi’nde İkamet İzni ile Oturan Yabancıların Dağılımı

İl	Toplam
Malatya	1.341
Elâzığ	739
Bingöl	124
Tunceli	52

Kaynak: (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021)

Hata! Yer işareti başvurusu geçersiz.’de ise geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin TRB1 Bölgesi’ndeki dağılımı mevcuttur. Toplam 47.317 Suriyelinin bulunduğu bölgede en fazla Suriyeli Malatya’da, en az ise Tunceli’dedir.

Tablo 6-18: Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı

İl	Toplam
Malatya	32.797
Elâzığ	13.256
Bingöl	1.189
Tunceli	75

Kaynak: (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021)

Bingöl’de yaşayan toplam yabancı sayısı, Bingöl İl Göç İdaresi Müdürlüğü’nden alınan bilgiye göre 1.330 olup, bunların ilçelere göre dağılımları Tablo 6-19’da gösterilmiştir. Buna göre en fazla yabancı %77 ile merkez ve %20 ile Genç ilçelerinde yaşamaktadır.

Tablo 6-19: Bingöl’deki Yabancı Göçmenlerin İlçelere Göre Dağılımı

İlçe	Toplam Yabancı Sayısının İlçelere Göre Dağılımı
Merkez	1.024
Genç	266
Solhan	12
Karlıova	14
Adaklı	5
Kığı	5
Yayladere	0
Yedisu	4

Kaynak: (Bingöl İl Göç İdaresi Müdürlüğü)

Bingöl'deki yabancı göçmenlerin yoğun olarak yaşadıkları mahalleler merkez ilçede Yeni, Bahçelievler, Mirzan ve Yeşilyurt'tur. Göçle gelenlerin (geçici koruma ve uluslararası koruma kapsamındaki yabancıların) yaklaşık olarak % 63'ü dış fonlarla desteklenen sosyal uyum yardımından faydalanmaktadır. Göçle gelen nüfusun yoğun olarak hizmet sektöründe istihdam edildiği değerlendirilmektedir. Göçle gelenlerin mesleki becerileri aşağıda ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

- Serbest meslek: 63
- Karma çiftlik ile ilgili nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar: 10
- Garson: 3
- Fırıncılar, pastacılar ve şekerleme imalatçıları: 4
- Hayvan yetiştiricileri:4
- Bina inşaatı sektöründe nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar: 17
- Demirci: 4
- Elektrik hattı döşeyici ve tamircisi: 2
- Elektrikli ve elektronik ekipman montajcıları: 2
- Eczacılık: 1
- Oto sanayi: 7
- Otomobil, taksi ve kamyonet sürücüsü: 8
- Terzi: 9
- Diğer: 43

Eğitim düzeylerine bakıldığında ise göçle gelenlerin %62'sinin okuma yazma bilmediği (çocuklar dâhil), %19'unun ilkokul ve dengi, %10,7'sinin ortaokul ve dengi, % 0,6'sının ön lisans, %2,9'unun lisans, %2,6'sının yüksek lisans ve %1,4'ünün doktora mezunu olduğu görülmektedir.

Tablo 6-20'de Tunceli'de yaşayan yabancıların ilçelere göre dağılımı gösterilmiştir. İldeki toplam yabancı sayısı 09.07.2022 itibarı ile 178 olup, bunların 55'i uluslararası koruma¹³, 75'i geçici koruma ve 48'i ise ikamet izni ile yaşamaktadır. Kayıtlı Suriyeli sayısının ilde yaşayan toplam kişi sayısına oranı %0,09, toplam yabancı sayısının ilde yaşayan toplam kişi sayısına oranı ise %0,22'dir. Tunceli'deki kayıtlı yabancıların tamamı çobanlık yapmaktadır.

¹³ Uluslararası koruma kapsamındaki kişilerin tamamı 18-64 yaş arası ve Afgan uyrukludur.

Tablo 6-20: Tunceli'deki Yabancı Göçmenlerin İlçelere Göre Dağılımı

İlçe	Toplam Yabancı Sayısının İlçelere Göre Dağılımı
Merkez	84
Çemişgezek	33
Hozat	10
Mazgirt	20
Nazımiye	2
Ovacık	4
Pertek	21
Pülümür	4
Toplam	178

Kaynak: (Tunceli İl Göç İdaresi Müdürlüğü)

Tablo 6-21'de Elâzığ'da yaşayan yabancıların ilçelere göre dağılımı gösterilmiştir. İldeki toplam yabancı sayısı 27.10.2022 itibarı ile 16.128 olup, bunların yaklaşık %97'si Elâzığ İl merkezinde yaşamaktadır. Kayıtlı yabancı sayısının ilde yaşayan toplam kişi sayısına oranı yaklaşık %3,6'dır.

Tablo 6-21: Elâzığ'daki Yabancı Göçmenlerin İlçelere Göre Dağılımı

İlçe	Toplam Yabancı Sayısının İlçelere Göre Dağılımı
Ağın	22
Baskil	45
Merkez	15.611
Karakoçan	70
Keban	35
Maden	22
Palu	184
Sivrice	31
Arıcak	3
Kovancılar	102
Alacakaya	3
TOPLAM	16.128

Kaynak: (Elâzığ İl Göç İdaresi Müdürlüğü)

Tablo 6-22'de Malatya'da yaşayan yabancıların ilçelere göre dağılımı gösterilmiştir. İldeki toplam yabancı sayısı 36.656 olup, bunların yaklaşık %96'sı merkez ilçelerde (Yeşilyurt ve Battalgazi) yaşamaktadır. Kayıtlı yabancı sayısının ilde yaşayan toplam kişi sayısına oranı yaklaşık %4,5'tir.

Tablo 6-22: Malatya'daki Yabancı Göçmenlerin İlçelere Göre Dağılımı

İlçe	Toplam Yabancı Sayısının İlçelere Göre Dağılımı
Akçadağ	369
Arapgir	36
Arguvan	33
Darende	47
Doğanşehir	156
Hekimhan	262
Pütürge	16
Yeşilyurt	8.471
Battalgazi	26.725
Doğanyol	15
Kale	21
Kuluncak	4
Yazıhan	501
Toplam	36.656

Kaynak: (Malatya İl Göç İdaresi Müdürlüğü)

6.4 Sivil Toplum Kuruluşları

6.4.1 Yarı Kamusal Kimlik Taşıyan Sivil Toplum Örgütleri

6.4.1.1 Barolar

TRB1 Bölgesi'nde toplam 4 baro bulunmaktadır. Üye sayısı bakımından birinci sırada Malatya, son sırada ise Tunceli barosu bulunmaktadır. Tablo 6-23'te 31 Aralık 2021 itibarı ile TRB1 Bölgesi illerinde faaliyet yürüten barolar ve onlara bağlı avukat sayıları gösterilmiştir.

Tablo 6-23: TRB1 Bölgesi'nde Faaliyet Yürüten Barolar ve Üye Sayıları

İl Adı	Baro Sayısı	Baro Üye Sayısı		
		Erkek	Kadın	Toplam
Bingöl	1	119	52	171
Elâzığ	1	335	181	516
Malatya	1	567	338	905
Tunceli	1	35	23	58

6.4.1.2 Odalar

TRB1 Bölgesi'nde toplam 4 Ticaret ve Sanayi Odası (TSO) bulunmaktadır. En fazla üye Malatya, en az üye ise Tunceli TSO'dadır. Tablo 6-24'te TRB1 Bölgesi'ndeki illerde bulunan ticaret ve sanayi odalarının üye sayıları gösterilmiştir.

Tablo 6-24: TRB1 Bölgesi'nde Faaliyet Yürüten TSO'lar ve Üye Sayıları

İl Adı	TSO Sayısı	TSO Üye Sayısı
Bingöl	1	2.200
Elâzığ	1	7.265
Malatya	1	9.865
Tunceli	1	980

Kaynak: (Bingöl, Elâzığ, Malatya ve Tunceli Ticaret ve Sanayi Odaları)

TRB1 Bölgesi'nde toplam 4 Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği (ESOB) bulunmaktadır. En fazla üye 20 bin 986 kişi ile Malatya ESOB, en az üye ise 2.450 kişi ile Tunceli ESOB'dadır. Tablo 6-25'te TRB1 Bölgesi'nde bulunan esnaf ve sanatkârlar odaları birliklerine ait bilgiler verilmiştir.

Tablo 6-25: TRB1 Bölgesi'nde Faaliyet Yürüten Esnaf ve Sanatkâr Odaları ve Üye Sayıları

İl Adı	ESOB'a Bağlı Oda Sayısı	Toplam Üye Sayısı
Bingöl	6	4.600
Elâzığ	25	16.383
Malatya	38	20.986
Tunceli	5	2.450

Kaynak: (Bingöl, Elâzığ, Malatya ve Tunceli Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birlikleri)

TRB1 Bölgesi'nde ayrıca Türk Mimar ve Mühendis Odaları Birliği'ne bağlı odalar da faaliyet yürütmektedirler.

6.4.1.3 Ticaret Borsaları

TRB1 Bölgesi'nde toplam 2 ticaret borsası bulunmakta, bunlardan biri Elâzığ, diğeri ise Malatya'da faaliyet yürütmektedir. Elâzığ Ticaret Borsası'nın toplam üye sayısı 444, Malatya Ticaret Borsası'nın ise 913'tür.

6.4.1.4 Birlikler, Kooperatifler

Tablo 6.26'da TRB1 Bölgesi'nde Tarım ve Orman Bakanlığının görev alanında bulunan kooperatif bilgileri gösterilmiştir. Toplamda 105.462 ortak olan 340 kooperatifin faaliyet yürüttüğü bölgede, en fazla sayıda kooperatif tarımsal sulama alanında, en çok ortak ise tarım kredi kooperatiflerinde bulunmaktadır. Bölgedeki en güçlü kooperatifler, Malatya ve Elâzığ'daki pancar ekicileridir.

Tablo 6-26: TRB1 Bölgesi'nde Tarım ve Orman Bakanlığının Görev Alanında Bulunan Kooperatifler

İl Adı	Tarımsal Kalkınma		Sulama		Su Ürünleri		Pancar Ekicileri Pankobirlik		Tarım Kredi Koop.	
	Koop. Sayısı	Ortak Sayısı	Koop. Sayısı	Ortak Sayısı	Koop. Sayısı	Ortak Sayısı	Koop. Sayısı	Ortak Sayısı	Toplam Koop. Sayısı	Toplam Ortak Sayısı
Bingöl	42	1.755	2	14	4	60	0	0	1	1.091
Elâzığ	37	1.487	32	2.234	12	227	1	9.000	9	6.255
Malatya	65	3.733	31	2.140	6	341	1	36.651	64	27.431
Tunceli	15	974	2	68	4	113	0	0	12	11.888
Toplam	159	7.949	67	4.456	26	741	2	45.651	86	46.665

Kaynak: (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı)

T.C. Ticaret Bakanlığının görev alanında bulunan kooperatif istatistikleri, Tablo 6-27'de gösterilmiştir. Malatya, toplam kooperatif ve ortak sayısında birinci sıradadır ve kendisinden sonra gelen diğer üç ilin toplamından fazlasına sahiptir. En az kooperatif Tunceli'de olmakla beraber en az ortak Bingöl'de bulunmaktadır.

Tablo 6-27: TRB1 Bölgesi'nde Ticaret Bakanlığının Görev Alanında Bulunan Kooperatifler

	Faal		Faal Olmayan		Toplam		Terkin Olan	
	Kooperatif Sayısı	Ortak Sayısı	Kooperatif Sayısı	Ortak Sayısı	Kooperatif Sayısı	Ortak Sayısı	Kooperatif Sayısı	Ortak Sayısı
Bingöl	38	995	7	52	45	1.047	16	416
Elâzığ	42	3.728	25	1.996	67	5.724	29	1.854
Malatya	115	7.150	47	5.944	162	13.094	36	3.382
Tunceli	28	1.720	4	59	32	1.779	13	393

Kaynak: (T.C. Ticaret Bakanlığı)

6.4.1.5 Sendikalar

TRB1 Bölgesi'nde faaliyet yürüten sendikaların dağılımı Tablo 6-28'de gösterilmiştir. Bölgede işçi ya da işveren sendikası bulunmamakla beraber toplamda 9 memur sendikası faaliyet yürütmektedir.

Tablo 6-28: TRB1 Bölgesindeki Sendikaların İllere ve Türlerine Göre Dağılımı

	Bingöl	Elâzığ	Malatya	Tunceli
İşçi Sendikası	0	0	0	0
İşveren Sendikası	0	0	0	0
Kamu Görevlileri Sendikası	1	6	2	0
Toplam	1	6	2	0

Kaynak: (T.C. İşçileri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü)

6.4.2 Kâr Amacı Gütmeyen Sivil Toplum Örgütleri

Kâr amacı gütmeyen kuruluş, gelirinin giderinden çok olması durumunda onu üyelere ve paydaşlara (hissedarlara) dağıtmayıp, hedeflerinin daha iyi gerçekleşmesi için kullanan organizasyon olarak tanımlanmaktadır. Bu gibi yapılar, genellikle sorun çözmeye yönelik çalışmalarını ile bilinmektedirler.

6.4.2.1 Dernekler

TRB1 Bölgesi'nde toplamda 2.033 dernek faaliyet göstermekte olup, bölgede faaliyet gösteren derneklerin illere ve faaliyet alanlarına göre dağılımları Tablo 6-29'da gösterilmiştir. Verilerden görülebileceği üzere en fazla dernek, nüfusu en kalabalık il olan Malatya'da, en az dernek ise nüfusça en küçük il olan Tunceli'de bulunmaktadır. Derneklerin faaliyet alanlarına göre sayılarına bakıldığında, bölgede en fazla derneğin mesleki ve dayanışma kategorisinde faaliyet yürüttüğü; çocuk dernekleri ile uluslararası teşekküller ve iş birliği derneklerinin ise hiç bulunmadığı görülmektedir.

Tablo 6-29: TRB1 Bölgesinde Faaliyet Gösteren Dernekler

	Bingöl	Elâzığ	Malatya	Tunceli
Çevre, Doğal hayat, hayvanları koruma dernekleri	3	9	17	5
Çocuk Dernekleri	0	0	0	0
Dış Türkler ile Dayanışma Dernekleri	0	0	1	0
Engelli Dernekleri	6	11	18	4
Eğitim Araştırma Dernekleri	15	23	72	6
Toplumsal Değerleri Yaşatma Dernekleri	24	40	24	28
Gıda, Tarım ve Hayvancılık Alanında Faaliyet Gösteren Dernekler	2	2	15	2
Hak ve Savunuculuk Dernekleri	3	5	12	2
İmar, Şehircilik ve Kalkındırma Dernekleri	1	9	14	0
İnsani Yardım Dernekleri	30	8	91	4
Kamu Kurumları ve Personelini Destekleyen Dernekler	0	3	2	0
Kültür, Sanat ve Turizm Dernekleri	28	23	54	16
Mesleki ve Dayanışma Dernekleri	85	272	311	24
Sağlık Alanında Faaliyet Gösteren Dernekler	4	23	19	1
Şehit Yakını ve Gazi Dernekleri	7	6	4	1
Spor ve Spor ile İlgili Dernekler	23	31	76	11
Bireysel Öğreti ve Toplumsal Gelişim Dernekleri	12	10	12	2
Uluslararası Teşekküller ve İş Birliği Dernekleri	0	0	0	0
Yaşlı ve Çocuklara Yönelik Dernekler	1	0	1	0
Dini Hizmetlerin Gerçekleştirilmesine Yönelik Faaliyet Gösteren Dernekler	51	214	175	9
Düşünce Temelli Dernekler	3	4	8	1
Toplam	298	693	926	116

Kaynak: (T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü)

Tablo 6-30'da kamu yararına çalışan derneklerin bölge illerine göre dağılımı gösterilmiştir. Buna göre söz konusu derneklerin Bingöl ve Tunceli'de bulunmadığı, Malatya ve Elâzığ illerinde ise 2'şer adet bulunduğu görülmektedir.

Tablo 6-30: TRB1 Bölgesindeki Kamu Yararına Çalışan Dernekler

	Bingöl	Elâzığ	Malatya	Tunceli
Kamu Yararına Çalışan Dernek Sayıları	0	2	2	0

Kaynak: (T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü)

Bingöl İlinde faaliyet gösteren derneklerdeki çalışan sayıları, çalışma türlerine göre Tablo 6-31'de gösterilmiştir. Yıllara göre çalışan sayılarına bakıldığında, toplamda 298 derneğin faaliyet yürüttüğü İlde çalışan sayısının yalnızca 33 olduğu görülmektedir.

Tablo 6-31: Bingöl İlinde Faaliyet Gösteren Derneklerdeki Çalışan Sayıları

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Tam Zamanlı		2	4	3	3	11	14	2	14	11	24	19
Yarı Zamanlı		2		35	4		46	7	2	3	2	14
Proje Zamanlı	22			2	5	2	7	4	8			
Diğer Çalışan												
Toplam	22	4	4	40	12	13	67	13	24	14	26	33

Kaynak: (T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü)

Elâzığ İlinde faaliyet gösteren derneklerdeki çalışan sayıları, çalışma türlerine göre Tablo 6-32'de gösterilmiştir. Elâzığ genelinde toplam 693 dernek faaliyet yürütmekte olup, bu derneklerdeki çalışan sayısı 2021 yılı sonu itibarı ile 89'dur.

Tablo 6-32: Elâzığ İlinde Faaliyet Gösteren Derneklerdeki Çalışan Sayıları

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Tam Zamanlı	75	119	11	33	35	71	52	62	56	69	73	77
Yarı Zamanlı	3	4	14	30	13	1	9	5	6	4	6	1
Proje Zamanlı	9	74	2	30	7	28	18	10	8	5	4	11
Diğer Çalışan												
Toplam	87	197	27	93	55	100	79	77	70	78	83	89

Kaynak: (T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü)

Malatya İlinde faaliyet gösteren derneklerdeki çalışan sayıları, çalışma türlerine göre Tablo 6-33'te gösterilmiştir. Yıllara göre çalışan sayılarına bakıldığında, toplamda 926 derneğin faaliyet yürüttüğü kentin, 2017 ve 2018 yılları haricinde bölgenin diğer illeri ile benzeştiği görülmektedir.

Tablo 6-33: Malatya İlinde Faaliyet Gösteren Derneklerdeki Çalışan Sayıları

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Tam Zamanlı	49	40	41	80	69	39	53	2.485	87	103	103	101
Yarı Zamanlı	4	7	7	6	34	29	10	3	2	3	1	4
Proje Zamanlı	13	11	13	35	10	9	19	11	6.031	3	1	3
Diğer Çalışan												
Toplam	66	58	61	121	113	77	82	2.499	6.120	109	105	108

Kaynak: (T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü)

Tunceli İlinde faaliyet gösteren derneklerdeki çalışanların sayıları ve çalışma şekilleri Tablo 6-34'te gösterilmiştir. Yıllara göre çalışan sayılarına bakıldığında, toplamda 116 derneğin faaliyet yürüttüğü İlde çalışan sayısı yalnızca 6'dır.

Tablo 6-34: Tunceli İlinde Faaliyet Gösteren Derneklerdeki Çalışan Sayıları

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Tam Zamanlı	5	3		3				6	5	4	7	6
Yarı Zamanlı				8						9		
Proje Zamanlı						2				2		
Diğer Çalışan												
Toplam	5	3	0	11	0	2	0	6	5	15	7	6

Kaynak: (T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü)

6.4.2.2 Vakıflar

Tablo 6-35'te ise TRB1 Bölgesi'nde faaliyet yürüten vakıfların yıllara göre sayıları verilmiştir. Tabloya göre 2021 yılı sonunda 35 ile en çok vakıf Malatya'da, 8 ile en az vakıf Tunceli'de bulunmaktadır.

Tablo 6-35: TRB1 Bölgesindeki Vakıfların İllere ve Yıllara Göre Dağılımı

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Bingöl	12	12	12	12	13	13	12	12	13	14	14	14
Elâzığ	28	27	27	29	31	32	31	32	30	33	32	32
Malatya	30	31	31	32	32	32	33	32	32	34	35	35
Tunceli	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
Toplam	78	78	78	81	84	85	84	82	83	89	89	89

Kaynak: (T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü)

6.5 Dezavantajlı Gruplar

TRB1 Bölgesi'nde hizmet veren çocuk evleri, çocuk evleri sitesi ve ücretsiz bakılan kreş ve gündüz bakım evleri Tablo 6-36'da ayrıntılı olarak gösterilmiştir. İller bazında yıllara sâri verilmiş istatistiklere göre çocuk evleri, merkez ve kreşlerin toplam sayısı 2017-2021 döneminde Elâzığ ve Malatya'da azalmış, Bingöl ve Tunceli'de ise artmıştır. Bingöl'de yaklaşık 3, Tunceli'de ise tam olarak 5 katına çıkmıştır.

Tablo 6-36: TRB1 Bölgesi'ndeki Çocuk Evleri, Merkez ve Kreşler

		2017	2018	2019	2020	2021
Bingöl	Çocuk Evleri	4	4	4	4	4
	Çocuk Evleri Sitesi	2	2	2	2	2
	Ücretsiz Bakılan Kreş ve Gündüz Bakımevleri Çocuk (%3 Kontenjan)	5	14	18	12	24
	Toplam	11	20	24	18	30
Elâzığ	Çocuk Evleri	8	8	8	7	7
	Çocuk Evleri Sitesi	1	1	1	1	1
	Ücretsiz Bakılan Kreş ve Gündüz Bakımevleri Çocuk (%3 Kontenjan)	21	25	21	13	18
	Toplam	30	34	30	21	26
Malatya	Çocuk Evleri	11	11	11	11	11
	Çocuk Evleri Sitesi	2	2	2	2	2
	Ücretsiz Bakılan Kreş ve Gündüz Bakımevleri Çocuk (%3 Kontenjan)	22	24	28	20	21
	Toplam	35	37	41	33	34
Tunceli	Çocuk Evleri	2	2	2	2	2
	Çocuk Evleri Sitesi	0	0	0	0	0
	Ücretsiz Bakılan Kreş ve Gündüz Bakımevleri Çocuk (%3 Kontenjan)	0	1	8	8	8
	Toplam	2	3	10	10	10

Kaynak: (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı)

TRB1 Bölgesi'nde faaliyet yürüten engelli bakım ve rehabilitasyon merkezleri ile ilgili veriler Tablo 6.37'de gösterilmiştir. Buna göre engelli yurttaşlara yönelik hizmet veren merkezlerden Elâzığ, Malatya ve Tunceli'de 1'er adet bulunmakta, Bingöl'de ise bulunmamaktadır. Elâzığ ve Malatya'daki merkezler yalnızca zihinsel ve ruhsal açıdan engeli olan kadınlara yönelik iken Tunceli'deki merkezde ise zihinsel açıdan engeli olan kadın ve erkeklere yönelik hizmet verilmektedir.

TRB1 Bölgesi'nde engelli yurttaşlara yönelik faaliyet yürüten özel bakım merkezleri ile ilgili veriler Tablo 6-38'de gösterilmiştir. Buna göre engelli vatandaşlara yönelik hizmet veren merkezlerden bölgedeki tüm illerde 1'er adet bulunmaktadır. Hizmet alan engelli sayısı bakımından Elâzığ birinci, Tunceli ise son sıradadır.

Tablo 6-37: TRB1 Bölgesi'nde Faaliyet Gösteren Engelli Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri

İl	Kuruluşun Adı	Engel Grubu	Cinsiyeti (Erkek/Kadın/Karma)	Yaş Grubu (Yatılı)	Yatılı Hizmet Alan Kişi Sayısı (Umutevi/Yaşlı Yaşam Evi Dâhil)	Yatılı 13-18 Yaş Erkek	Yatılı 13-18 Yaş Kadın	Yatılı 18+ Yaş Erkek	Yatılı 18+ Yaş Kadın
Bingöl	Bingöl Gündüz Bakım Rehabilitasyon ve Aile Danışma Merkezi				0				
Elâzığ	Elâzığ Engelsiz Yaşam Bakım Rehabilitasyon ve Aile Danışma Merkezi	Zihinsel ve ruhsal	Kadın	13 +	57		1		56
Malatya	Malatya Engelsiz Yaşam Bakım, Rehabilitasyon ve Aile Danışma Merkezi	Zihinsel ve ruhsal	Kadın	13+	47		2		45
Tunceli	Tunceli Bedri Es Bakım, Rehabilitasyon ve Aile Danışma Merkezi	Zihinsel	Karma (Erkek)	0+ Kadın Gündüz 13-18 Erkek Yatılı	21	20		1	

Kaynak: (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı)

Tablo 6-38: TRB1 Bölgesi'nde Faaliyet Gösteren Özel Bakım Merkezleri

	Cinsiyete Göre Yatılı Hizmet Alan Engelli Sayısı			Engel Grubuna Göre Yatılı Hizmet Alan Engelli Sayısı			Yaş Grubuna Göre Yatılı Hizmet Alan Engelli Sayısı				
	Kadın	Erkek	Toplam	Zihinsel	Bedensel	Ruhsal	0-6	7-12	13-18	19-64	65+
Bingöl	18	30	48	0	0	48	0	0	0	41	7
Elâzığ	149	250	399	82	81	236	0	18	20	263	98
Malatya	143	173	316	51	95	170	0	0	0	193	123
Tunceli	30	13	43	0	43	0	0	0	0	8	35

Kaynak: (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı)

TRB1 Bölgesi'nde hizmet veren özel huzurevleri ile ilgili veriler Tablo 6-39'da belirtilmiştir. İller bazında verilen bilgilere göre Bölgede Tunceli ve Elâzığ'da 1'er adet olmak üzere toplam 2 özel huzurevi bulunmaktadır.

Tablo 6-39: TRB1 Bölgesi'ndeki Özel Huzurevi Sayıları

İl Adı	2010	2015	2019	2020	2021
Bingöl	0	0	0	0	0
Elâzığ	0	0	1	1	1
Malatya	0	0	0	0	0
Tunceli	0	0	0	0	1
Toplam	0	0	1	1	2

Kaynak: (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı)

TRB1 Bölgesi'nde kadınlara yönelik hizmet veren kadın konukevi sayıları ve kapasiteleri Tablo 6-40'ta verilmiştir. Malatya'da toplam 50 kişi kapasiteli 2 konukevi, diğer illerde ise her biri 20 kişi kapasiteli 1'er adet konukevi bulunmaktadır.

Tablo 6-40: TRB1 Bölgesi'nde Faaliyet Gösteren Kadın Konukevleri ve Kapasiteleri

İl	Gösterge	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Bingöl	Kadın Konukevi Sayısı			1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Kadın Konukevi Kapasitesi			20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20
Elâzığ	Kadın Konukevi Sayısı			1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Kadın Konukevi Kapasitesi			20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20
Malatya	Kadın Konukevi Sayısı	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2
	Kadın Konukevi Kapasitesi	18	18	18	18	18	18	50	50	50	50	50	25	50
Tunceli	Kadın Konukevi Sayısı			1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Kadın Konukevi Kapasitesi			20	20	20	10	20	20	20	20	20	20	20

Kaynak: (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı)

Sosyal yardımlardan yararlanan ve Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) tarafından işe yerleştirilen kişi sayıları, iller bazında ve 2010-2021 dönemini kapsayacak şekilde Tablo 6-41'de verilmiştir. Buna göre en fazla işe yerleştirilme açık ara ile Elâzığ'da gerçekleşmiş, onu Bingöl takip etmiştir. TRB1'de toplam 2.660 sosyal yardım yararlanıcısı işe yerleştirilmiş olup, bunların yaklaşık %60'ı erkek, %40'ı ise kadındır.

Tablo 6-41: İŞKUR Tarafından İşe Yerleştirilen Sosyal Yardım Yararlanıcılarının İl Bazlı Dağılımı

Genel Toplam				
İl	2011-2021 İşe Yerleşme	Cinsiyeti		Yaş Aralığı
		Erkek	Kadın	
Bingöl	345	156	144	18-56
Elâzığ	2.010	1.244	688	18-56
Malatya	192	122	60	19-55
Tunceli	113	45	51	20-55
Genel Toplam	2.660	1.567	1.093	

Kaynak: (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı)

Tablo 6-42’de 2014-2021 döneminde TRB1 Bölgesi illerinde sosyal yardımlaşma kapsamında devletten yardım alan aktif hane ve hanelerde yaşayan kişi sayıları gösterilmiştir. 2014 yılında toplam 101.477 haneden 339.018 kişinin sosyal yardımlardan yararlandığı, 2021 yılında ise hane sayısının yaklaşık %75 artarak 177.143’e, hanelerde yaşayan kişi sayısının ise yaklaşık %97 artarak 667.019’a yükseldiği görülmektedir. Yardımlar; aile yardımları, barınma ve gıda yardımları, eğitim yardımları, engelli-yaşlı yardımları, proje destekleri ve sağlık yardımları olarak dağıtılmıştır.

Tablo 6-42: Sosyal Yardımlaşma Kapsamında Yardım Alan Hane ve Kişi Sayıları

	2014		2015		2016		2017		2018		2019		2020		2021	
	Aktif Hane Sayısı	Hanede Yaşayan Kişi Sayısı	Aktif Hane Sayısı	Hanede Yaşayan Kişi Sayısı	Aktif Hane Sayısı	Hanede Yaşayan Kişi Sayısı	Aktif Hane Sayısı	Hanede Yaşayan Kişi Sayısı	Aktif Hane Sayısı	Hanede Yaşayan Kişi Sayısı	Aktif Hane Sayısı	Hanede Yaşayan Kişi Sayısı	Aktif Hane Sayısı	Hanede Yaşayan Kişi Sayısı	Aktif Hane Sayısı	Hanede Yaşayan Kişi Sayısı
Bingöl	30.423	119.824	29.117	97.933	30.158	99.727	32.358	111.321	36.977	140.694	29.357	91.165	41.596	171.071	39.178	160.746
Elâzığ	29.520	104.161	29.846	108.270	31.550	111.916	32.493	114.202	32.135	110.152	31.479	103.241	65.398	246.580	64.010	236.404
Malatya	34.356	95.318	35.358	100.893	35.820	106.772	37.719	117.371	38.895	119.209	39.598	119.883	77.384	297.763	65.954	248.954
Tunceli	7.178	19.715	6.969	16.962	6.801	16.865	6.756	17.527	6.714	17.318	6.275	14.962	8.595	22.370	8.001	20.915
Toplam	101.47	339.018	101.29	324.05	104.32	335.28	109.32	360.42	114.72	387.37	106.70	329.25	192.97	737.78	177.14	667.01

Kaynak: (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı)

Tablo 6.43'te ise TRB1 Bölgesi'nde devlet tarafından yapılan sosyal yardımların illere ve yıllara göre dağılımı 2023 yılına uyarlanmış (deflate edilmiş) olarak gösterilmiştir. Yardımlar, görüleceği üzere yıllar içinde her bir il için çok ciddi miktarlarda artmış; örneğin Bingöl'de 2011'de 106.117.788 TL olan yardım miktarı, 2021 yılı sonu itibarı ile 1.610.460.188 TL'ye yükselerek aradan geçen zaman zarfında yaklaşık 15 katına çıkmıştır. Yapılan sosyal yardımlar, aynı dönemde sırası ile Elazığ'da yaklaşık 21 katına, Malatya'da 22 ve son olarak Tunceli'de 9 katına çıkmıştır.

Bölgenin tamamı için 2011 yılında yapılan yardım miktarı 315.762.269 TL'den 2021 yılı sonunda 5,7 milyar TL'ye yükselerek ilgili dönemde yaklaşık 18 katına çıkmıştır. Aynı dönemde Türkiye genelinde yapılan yardımlar 2011 yılında yaklaşık 7,2 milyar TL, 2021 yılında ise 158,3 milyar TL olarak gerçekleşmiş; aradan geçen sürede yaklaşık 22 katlık bir artış yaşanmıştır.

Tablo 6-43: TRB1 Bölgesi'nde Yapılan Sosyal Yardımların İllere ve Yıllara Göre Dağılımı (TL)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Bingöl	106.117.788	914.612.291	1.130.638.626	1.133.467.981	1.118.020.120	1.234.884.987	1.180.668.537	1.064.854.585	1.283.548.502	1.471.146.531	1.610.460.188
Elâzığ	73.225.462	824.568.847	988.966.806	1.005.228.929	985.037.594	1.205.591.894	1.117.172.757	1.045.280.012	1.232.524.397	1.624.013.020	1.573.654.233
Malatya	99.442.466	1.311.746.087	1.528.695.236	1.507.517.773	1.470.724.380	1.751.825.954	1.705.756.894	1.479.510.653	1.833.811.936	2.178.387.395	2.223.790.961
Tunceli	36.976.552	218.221.450	257.469.414	258.367.462	243.238.272	284.104.843	276.399.143	240.510.893	288.795.271	318.804.923	326.040.162
TRB1	315.762.269	3.269.148.675	3.905.770.082	3.904.582.145	3.817.020.365	4.476.407.678	4.326.052.919	3.830.156.142	4.638.680.106	5.592.351.869	5.733.945.543
Türkiye	7.272.028.111	87.700.801.618	108.238.183.715	108.577.843.058	107.349.840.854	122.739.530.855	116.756.035.691	105.977.816.683	126.032.364.612	156.394.605.981	158.300.662.771

Kaynak: (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı)

6.6 Değerlendirme

TRB1 Bölgesi, sosyal kalkınmanın temel ölçütleri açısından bakıldığında güçlü ve zayıf yönleri birlikte taşımaktadır. Gelir ve yaşam istatistikleri baz alındığında, TRB1 Bölgesi'nin ülke geneline göre genellikle iyi bir düzeyde olduğu görülmektedir. Örneğin, ortalama eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinde ülke ortalamasının altında olmakla beraber gelir dağılımındaki eşitsizliği gösteren Gini katsayısı ve P80/P20 oranında ülke geneline göre daha iyi bir konumdadır. TRB1 Bölgesi, bir diğer önemli ölçüt olan yoksulluk sınırı ve yoksul sayılarında da ülke geneline göre daha iyi bir durumdadır. Buna göre TRB1 Bölgesi, TÜİK tarafından açıklanan verilere göre medyan gelirin %50 ve %60'ına göre elde edilen sonuçlarda tüm düzey 2 bölgeleri arasında en düşük yoksulluk oranına sahiptir.

Dezavantajlı grupların eğitim ve bakım sorunları bölgede üzerinde durulması gereken sosyal konulardandır. Engellilere yönelik özel eğitim kurumlarının bölgede yeterli sayıda bulunmaması ve engellileri dikkate alan fiziki düzenlemelerin eksikliği engellilerin topluma entegrasyonunu zorlaştıran faktörlerdir. Bu nedenle dezavantajlı grupların sosyal hayata katılımını arttıracak şekilde pozitif ayrımcılık yapılması ve bunu destekleyecek kurumsal yapıların geliştirilmesi gerekmektedir.

6 Şubat 2023'te meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremler başta Malatya olmak üzere TRB1 Bölgesi'ni de ciddi şekilde etkilemiş, bölgenin sosyoekonomik yapısına zarar vermiştir. Bölgenin birçok açıdan en gelişmiş ili olan Malatya, depremler sonrası büyük yara almış, başta ekonomik olmak üzere sosyal ve kültürel yaşam sekteye uğramıştır. Nüfusun önemli bir kısmı şehri terk etmek zorunda kalmış, özellikle Elâzığ, depremzedelerin en çok tercih ettiği illerden biri olmuştur. Bu durum Elâzığ'da kira artışlarının yaşanmasına neden olmuş, kentte barınma problemi ortaya çıkmıştır.

Depremlerden kaynaklı yaşanan zorlukların giderilmesi adına Başta Malatya olmak üzere TRB1 Bölgesi illerinin tamamı afet bölgesi kapsamına alınarak beslenme, sağlık, barınma, eğitim, ayni ve nakdi yardımlar, borçların ertelenmesi başta olmak üzere bir dizi tedbir hayata geçirilmiştir. Öte yandan depremlerin bölgenin yoksulluk oranı ve yoksul sayısında bir miktar artışa neden olacağı tahmin edilmekte olup özellikle istihdam kaybının önüne geçmek ve işsizliğin artmasını engellemek için politikalar uygulanması önem arz etmektedir.

7 ERİŞİLEBİLİRLİK, ALTYAPI VE YAŞAM KALİTESİ

Gelişmiş toplumlarda temel refah göstergelerinden biri olarak değerlendirilen erişilebilirlik, bölgesel gelişmeye de etki eden faktörlerin başında gelmektedir. Ekonomik yapının gelişmesine doğrudan etki ederek kalkınma üzerinde önemli bir role sahip olan erişilebilirlik sosyoekonomik gelişmişlik düzeyinin belirlenmesinde önemli bir gösterge olarak ele alınmaktadır. Bu kısımda, ulaşım açısından ülkemizin kuzey-güney ve doğu-batı bağlantılarını içeren önemli bir kavşak konumunda olan TRB1 Bölgesinin karayolu, demiryolu ve havayolu ulaşım altyapısı incelenmiştir.

Son yıllarda gelir ve refah düzeyinde gerçekleşen iyileşme ile birlikte insanların yaşam kalitesine ilişkin beklentilerinde önemli artışlar yaşanmıştır. Yaşam kalitesine yönelik beklentilerin artmasıyla da altyapı alanında mevcut durum tespitinin ve iyileştirme politikalarının önemi artmıştır. Kentsel ve kırsal yaşam kalitesinin geliştirilmesine yönelik politikaların uygulanabilmesi için kentsel altyapının ve yaşam kalitesinin düzenli olarak ölçülmesi gerekmektedir. Altyapının yanı sıra yaşam kalitesinin ölçülmesinde sunulan hizmetlerin niteliği önem taşımaktadır. Bu bağlamda sağlık ve kültür ile kentsel ve kırsal altyapı da incelenmiştir. Sağlık hizmetleri arzı ve sağlık hizmetlerinden yararlanma potansiyeli, bölgelerin sosyal gelişme seviyesini yansıtan önemli unsurlardır. Sağlık hizmetlerinin yetersizliği bölgesel kalkınmayı negatif yönde etkilerken sağlık hizmetlerinin arzı ve niteliği yaşam kalitesinin yanı sıra son dönemlerde ön planda olan sağlık turizmi açısından da önem taşımaktadır. Bölgesel kalkınmanın sürdürülebilir olması yaşam kalitesinin ve altyapı standartlarının çevreye duyarlı bir şekilde yükseltilmesi ile mümkün olacaktır.

7.1 Ulaşım

TRB1 Bölgesi, Türkiye'nin kuzey-güney ve doğu-batı bağlantılarını içeren önemli bir kavşak konumundadır. Bölge, D-300 karayolu başta olmak üzere önemli doğu-batı ve kuzey-güney bağlantıları üzerinde yer almaktadır. Cumhuriyet döneminin başlarından itibaren önemli demiryolu kavşaklarından biri olan bölge, havayolu bağlantısı ve iç sularda feribot ulaşımı ile erişilebilirlik açısından iyi bir noktadadır. Yeni yapılacak veya gelecek için planlanmış yol bağlantıları ile bölgenin hem erişilebilirliği gelişecek, hem de bağlantı noktalarının önemli bir odak noktası özelliği devam edecektir. Bununla birlikte, bölge içinde bazı ilçeler, özellikle karayolu erişiminin kötü olması nedeniyle pazarlara ve hizmetlere erişimde sorun yaşamaktadır. Bu gibi sorunların giderilmesi için bazı ilçelerin erişim kapasitelerinin

iyileştirilmesi gerekmektedir. İl içi yolların tür ve kalitesi özellikle tarım ve turizm sektörleri için oldukça önemlidir.

7.1.1 Karayolları

Bölge karayolları, doğu-batı istikametinde çalışan birçok şehirlerarası otobüs firması tarafından geçiş için tercih edilmektedir. Bunun yanı sıra bölgedeki karayolları, özellikle Mersin ve İskenderun'u tercih eden doğu ve güneydoğu Anadolu ihracatçıları ve taşımacıları tarafından da tercih edilmekte, Tunceli-Elâzığ güzergâhı başta İran'dan gelen kamyon, çekici gibi nakliye araçları olmak üzere kuzey-güney hattında alternatif bir güzergâh oluşturmaktadır.

Bölge karayollarının yüzey türlerine göre illere dağılımı ise aşağıda görülebilmektedir. (Tablo 7-1.) İl yolları, bölgedeki asfalt yolların büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. İlçelere nitelikli erişimin sağlanabilmesi için il yollarının önemi büyüktür. Bölgenin iklimsel ve coğrafi koşullarından dolayı özellikle Bingöl ve Tunceli illerinde kışın yol kalitesinde önemli azalmalar yaşanmaktadır. Yapılan saha ziyaretlerinde özellikle Bingöl ve Tunceli illerinde ilçelere erişimi sağlayan karayollarının iyileştirilmeye ihtiyacı olduğu gözlemlenmiştir. Süt ve süt ürünleri açısından önemli bir potansiyel arz eden Bingöl'de mobil toplama faaliyetlerinin önündeki en önemli engellerden birisinin ulaşım zorluğu sebebiyle artan maliyetler olduğu sıklıkla dile getirilmiştir. Diğer yandan Tunceli'nin turizm potansiyeli yüksek ilçelerine turistlerin daha kolay erişimi için yolların iyileştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, alternatif kuzey-güney bağlantısını geliştirmek ve erişilebilirliği daha kısa zamanlarda sağlayabilmek için başta Pertek olmak üzere bazı noktalarda köprülere ihtiyaç duyulmaktadır.

Tablo 7-1: Türlerine göre TRB1 Bölgesi Karayolu Uzunlukları (km)

	Asfalt Yol			Parke	Stabilize	Toprak	Geçit Vermez	Toplam Uzunluk	Bölünmüş Yol
	Asfalt Beton	Sathi Kaplama	Toplam						
Bingöl	158	385	543	10	0	0	48	601	223.32
Elâzığ	183	592	775	12	0	0	42	829	334.00
Malatya	338	835	1173	3	0	0	46	1.222	452.30
Tunceli	55	552	607	2	0	0	13	622	45.50
TRB1	734	2.364	3.098	27	0	0	176	3.274	1.055,12
TÜRKİYE	25.545	36.184	61.729	287	333	323	2.384	65.056	23.725,21

Kaynak: (KGM, 2023)

Bölge illerinin yüzölçümlerine göre bölge genelinde bin kişi başına düşen taşıt sayılarında da artış görülmektedir (Tablo 7-2). 2022 yılı TRB1 bölgesi trafik kaza ve sonuçları istatistikleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır (Tablo 7-3).

ekonomik olarak İskenderun ve Mersin limanlarına ulaştırılmasında bölge demiryolu ağının önemi büyüktür. Bu nedenle bölge demiryollarının iyileştirilmesi ve diğer bölgelerle olan mevcut bağlantılarının geliştirilmesi gerekmektedir. TRB1 Bölgesi'nde mevcut demiryolu ana hat uzunlukları **Hata! Yer işareti başvurusu geçersiz.**'te görülmektedir.

Tablo 7-4: TRB1 Bölgesi Demiryolu Ana Hat Uzunlukları

	Uzunluk (km)*
Bingöl***	105
Elâzığ**	314
Malatya**	259
Tunceli***	6
TRB1	684
TÜRKİYE	13.022

Kaynak: (TCDD, 2023)

*: Bölgede sadece konvansiyonel hat bulunmaktadır.

** : Hatlar şehir içinden geçmektedir.

***: Hatlar il sınırları içerisinde geçmektedir.

Demiryolları, Türkiye'de son yıllarda önemli bir gelişim ve yenilenme sürecine girmiştir; bu nedenle giderek daha fazla kullanılan demiryolu taşımacılığının bölgede de artması, bu doğrultuda mevcut hatların iyileştirilmesi ve yeni hatların açılması gerekmektedir. Türkiye'de son zamanlarda Organize Sanayi Bölgelerinin lojistik altyapılarının zenginleştirilmesine ağırlık verilmiş, bu konuda Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından çeşitli çalışmalar başlatılmıştır. Türkiye'de hâlihazırda 12 Organize Sanayi Bölgesinin demiryolu bağlantısı bulunmaktadır. Bunlardan birisi de Elâzığ Organize Sanayi Bölgesi'dir. Malatya Organize Sanayi Bölgesinde de iltisak hattı bulunmakla birlikte aktif olarak kullanılmamaktadır. Bingöl ve Tunceli illerindeki mevcut demiryolu hatları şehir içinden değil il sınırları içerisinde geçmektedir. Bu durum bu illerdeki Organize Sanayi Bölgelerine demiryolu iltisak hattı çekilmesini oldukça zorlaştırmaktadır. Genel olarak iltisak hattı, maliyetlerin önemli ölçüde düşürülmesi, sanayicinin ürünlerini ekonomik ve hızlı bir şekilde pazarlara ulaştırması açısından son derece önemlidir.

7.1.3 Havayolları

TRB1 Bölgesi'nde havayolu ulaşımı Bingöl, Elâzığ ve Malatya havalimanlarından sağlanmaktadır.

Bölgede en son hizmete açılan Bingöl Havalimanı sivil kullanım amaçlı olup, yıllık 1.000.000 yolcu kapasitesine sahiptir. Pist uzunluğu 2.300 m'dir. Bölgenin erişilebilirliği, Bingöl il merkezine 15 km uzaklıkta bulunan ve Temmuz 2013'te hizmete açılan bu havalimanı ile birlikte artmış, ticari faaliyet ve yolcu hareketliliği daha yoğun hale gelmiştir.

1941 yılında hizmete giren Malatya havalimanı sivil ve askeri amaçla kullanılmakta olup, şehir merkezine 34 km uzaklıktadır. Havalimanının yıllık yolcu kapasitesi dış hat 300.000, iç hat 900.000 olmak üzere toplam 1.200.000 olup, pist uzunluğu 3.350 m'dir. Mevcut durumda yeni terminal binasının yapım çalışmaları devam etmekte olup, tamamlandığında yolcu kapasitesinin önemli miktarda artacağı değerlendirilmektedir.

Elâzığ Havalimanı 1940 yılında hizmet vermeye başlamış olup, bu havalimanı da sivil ve askeri amaçla kullanılmakta ve yıllık 1.000.000 yolcu kapasitesine sahip bulunmaktadır. Pist uzunluğu 3.000m'dir.

Ulaşımın otobüs, taksi ve özel araçlarla sağlanabildiği üç havalimanı, sadece Bingöl, Elâzığ ve Malatya illerine değil, Tunceli ve çevre bölgelerden illere de hizmet veren önemli ulaşım merkezleri konumundadır. Bu üç havalimanına ait yolcu trafiği istatistiği aşağıdaki tabloda görülmektedir (Tablo 7-5). Merkezi konumu nedeniyle Elâzığ Havalimanı Tunceli, Bingöl ve Malatya başta olmak üzere yakın çevredeki diğer illere de hizmet sağlamaktadır. Bu nedenle başta Tunceli ve Bingöl olmak üzere çevre illerin Elâzığ ile karayolu bağlantılarının sorunsuz işlemesi son derece önemlidir.

Bölgede özellikle yaz aylarında yurt dışı yolcu trafiği yoğunlaşmaktadır. Bölgenin her ilinde önemli derecede gurbetçi vatandaş bulunmaktadır. Özellikle Elâzığ'ın doğusu ve güneyine, Tunceli ve Bingöl'e Avrupa'nın çeşitli ülke ve şehirlerinden gurbetçi akışı olmaktadır. Bu vatandaşlar için Elâzığ Havalimanı önemli bir erişim noktasıdır ve aynı zamanda bölgenin en çok uluslararası uçuş gerçekleştirilen havalimanıdır. Bunlara ek olarak Kuzey Irak ile gelişen ticari bağların gelecekte bu bölgeye uçuş talebini artıracığı düşünülmektedir.

Tablo 7-5: TRB1 Bölgesi Havalimanları Yolcu Sayıları ve Uçak Trafiği (2018, 2022)

Havalimanları					
Yıllar	Seferler	Bingöl	Elâzığ	Malatya	TÜRKİYE
2018 Yılı Sonu	İç Hat	224.708	1.002.767	860.036	112.911.108

	Dış Hat	769	36.411	11.479	97.587.056
	Toplam	225.477	1.039.178	871.515	210.498.164
2019 Yılı Sonu	İç Hat	202.753	861.357	733.026	99.946.572
	Dış Hat	560	41.145	10.144	108.427.124
	Toplam	203.313	902.502	743.170	208.373.696
2020 Yılı Sonu	İç Hat	121.111	518.548	473.665	49.740.303
	Dış Hat	271	23.279	4.417	31.875.837
	Toplam	121.382	541.827	478.082	81.616.140
2021 Yılı Sonu	İç Hat	152.967	516.968	636.637	68.466.177
	Dış Hat	-	42.268	14.106	59.689.585
	Toplam	152.967	559.236	650.743	128.155.762
2022 Yılı Sonu	İç Hat	133.879	622.211	649.764	78.323.824
	Dış Hat	-	59.813	16.143	103.465.515
	Toplam	133.879	682.024	665.907	181.789.339

Kaynak: (DHMI, 2023)

7.1.4 İç Sularda Ulaşım

TRB1 Bölgesinin önde gelen doğal kaynakları arasında bulunan iç sular üzerinde kurulan baraj göllerinin kıyısında ilçeler bulunmaktadır. Bu ilçelerden bazıları, baraj kıyısından dolanan karayolu güzergâhlarının uzun, virajlı ve maliyetli olmasından dolayı il merkezleri, komşu il ve ilçeler ile ana arterlere erişimini feribotlar vasıtasıyla sağlamaktadır.

Elâzığ-Pertek ulaşımı, Keban Baraj Gölü üzerinden özel ve belediye tarafından işletilen ve her yarım saatte bir hareket eden feribotlar aracılığı ile sağlanmaktadır. Bu hatta da kış ve yaz olarak özel tarifeler vardır. Termal tesisleri ve günübirlik turizm potansiyeli ile gelişmekte olan Pertek ilçesine erişimde feribot zaman tasarrufu sağlayan bir araçtır.

Elâzığ-Çemişgezek feribotu görece yeni bir hat olup, her iki yakadan yarım saatte bir hareket etmektedir. Feribot, Çemişgezek kıyısına vardıktan sonra ciddi iyileştirme gereken yaklaşık 25 km'lik bir karayolu seyahatinden sonra Çemişgezek'e ulaşılmaktadır. Feribot, Çemişgezek Belediyesi tarafından işletilmektedir.

Battalgazi-Baskil feribotu, Battalgazi Atabey Köyü iskelesi ile Baskil İmikuşağı Köyü iskelesi arasında seferler yaparak her iki ilçeyi birbirine bağlamada demiryolu ve karayoluna alternatif bir yol sunmaktadır. Bunun yanı sıra Mersin Bölge Müdürlüğü'ne bağlı olarak Elâzığ'da Hazar Gölü, Keban, Karakaya, Atatürk ve Çat baraj göllerinin görev sahası dâhilinde Fırat Liman Başkanlığı kurulmuştur. Fırat Nehri'nin yapısından dolayı TRB1 iç sularında ticari taşımacılık yapılması ekonomik olmamaktadır. Hâlihazırda mevcut feribot seferleri erişilebilirliğe önemli

düzyeyle olumlu etki etmekle birlikte, erişilebilirliğin daha da iyileşmesi ve ilçe ekonomilerinin canlanması için Elâzığ-Pertek gibi önemli bir güzergâhın köprü bağlantısının açılması büyük önem arz etmektedir. Diğer yandan, iç sularda yolcu ve araç taşımalarının sağlıklı ve güvenli bir şekilde devam etmesi için başta Battalgazi-Baskil hattı olmak üzere taşıyıcı feribotların kontrol ve bakımlarının aksatılmaması, eski ve güvensiz araçların yenileriyle değiştirilmesi gerekmektedir.

7.2 Sağlık

Sağlık alanında süregelen yatırımlar, Elâzığ ve Malatya'yı rekabet edebilir bir konuma getirmiştir. TRB1 illeri genel olarak değerlendirildiğinde Malatya ve Elâzığ'ın görece sağlık açısından hizmet kapasitesinin iyi durumda olduğu, Tunceli ilinin ise bu alandaki eksiğini daha çok Elâzığ ilinden karşıladığı söylenebilir.

Tablo 7-6: TRB1 Bölgesi'nde Sağlık Personeli Başına Düşen Kişi Sayısı

	Toplam Hekim	Diş Hekimi	Eczacı	Diğer sağlık personeli	Hemşire	Ebe
Bingöl	726	3254	2949	348	403	885
Elâzığ	414	2262	2579	321	245	977
Malatya	446	2210	2204	319	285	884
Tunceli	460	1859	3346	208	353	581
TÜRKİYE	461	2125	2276	386	364	1462

Kaynak: (TÜİK, 2023)

Türkiye'de hekim başına düşen kişi sayısı 2011 yılında 593 iken, aradan geçen zaman zarfında yaklaşık %17'lik bir gelişim ile 494'e düşerek bu alanda azımsanmayacak bir gelişme kaydedilmiştir. TRB1 illerinde ise Tunceli hariç ülke geneline paralel bir değişim yaşanmış; bu kapsamda hekim başına düşen kişi sayısı Malatya'da 532'den 446'ya, Bingöl'de 904'ten 726'ya, Elâzığ'da 477'den 414'e düşmüştür. Tunceli'de ise bölge ve ülke ortalamasının üstünde bir performans gösterilmiş ve %38'lik bir gelişimle 746'dan 460'a düşerek Türkiye ortalaması yakalanmıştır.

Tablo 7-7: TRB1 Bölgesi'nde Hastane Sayısı (2021)

	Toplam	Sağlık Bakanlığı	Üniversite	Özel
Bingöl	8	7	-	1
Elâzığ	13	8	1	4
Malatya	19	11	1	7
Tunceli	6	6	-	-

Kaynak: (TÜİK, 2023)

TRB1 illerindeki toplam hastane sayısının 2011-2021 yılları arasında genel olarak çok değişmediği değerlendirilmesi yapılabilir. Son yılın verilerine göre Bingöl'de 8, Elâzığ'da 13, Malatya'da 19 ve Tunceli'de¹⁴ tamamı kamuya ait 6 hastane bulunmaktadır.

Tablo 7-8: Yüz Bin Kişi Başına Toplam Hastane Yatak Sayısı Karşılaştırması (2011-2021)

BÖLGE ADI	Kişi Sayısı (2011)	Kişi Sayısı (2021)
Bingöl	242	268
Elâzığ	527	538
Malatya	303	397
Tunceli	214	179
TÜRKİYE	260	301

Kaynak: (TÜİK, 2023)

TRB1 illerinde yüz bin kişi başına düşen hastane yatak sayılarına bakıldığında, Malatya ve Elâzığ illerinin Türkiye ortalamasının üstünde, Bingöl ve Tunceli'nin ise altında olduğu görülmektedir. Bölgede en çok yatak kapasitesine sahip il Elâzığ, en az ise Tunceli'dir.

Son yıllarda sürekli büyüme eğiliminde olan sağlık sektörü, Malatya ve Elâzığ açısından gelişme potansiyeli yüksek olan bir sektördür. Özellikle Turgut Özal Tıp Merkezi, karaciğer nakli başta olmak üzere adından söz ettirerek önemli bir çekim merkezi haline gelmiştir. Aynı şekilde Elâzığ da obezite tedavisinde il dışından hasta çekerek sağlık turizmine katkıda bulunmaktadır.

7.3 Kültür

Türkiye'de yer alan, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı 211 müzeden yalnızca 6'sı TRB1 bölgesinde bulunmaktadır. Bakanlığa bağlı devlet müzelerinin dışında ülkemizde bulunan 341 özel müzenin 6'sı Malatya'da bulunmaktadır. Bunlar İnönü Üniversitesi tarafından kurulan İsmet İnönü ve Turgut Özal Müzeleri ile Es-Seyyid Osman Hulusi Efendi Vakfı tarafından kurulan Somuncu Baba ve Hulusi Efendi, Hulusi Efendinin Büyüdüğü Ev Müzeleri, Malatya Büyükşehir Belediyesi tarafından kurulan Fotoğraf Makinesi Müzesi ve Kültür Evi'dir. Nüfusa oranlandığında TRB1 bölgesinde bulunan kütüphane sayısının Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. Sahip olunan kütüphane ve kitap sayısı bakımından Malatya bölgede ilk sırada yer almaktadır. Kütüphanelerden yararlanma açısından ise Elâzığ bölgede ilk sıradadır.

¹⁴ İlde özel hastane bulunmamaktadır.

Tiyatro verileri incelendiğinde TRB1 Bölgesinin nüfusa oranla sahip olduğu tiyatro salonu ve koltuk sayısının Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. Ancak sinema verileri incelendiğinde, bölgedeki sinema salonu ve koltuk sayısı nüfusa oranla Türkiye ortalamasının çok altında kalmaktadır. Bölge illerinden Malatya ve Elazığ'da 2022 yılında sinema salonu bulunmamakta olup Bingöl'de 6 adet, Tunceli'de ise 1 adet aktif sinema salonu bulunmaktadır. Türkiye geneli, TRB1 Bölgesi ve TRB1 illerinde bazı kültür istatistikleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır (Tablo 7-9).

Tablo 7-9: Türkiye, TRB1 Bölgesi ve Bölge İllerinin Kültür İstatistikleri (2014-2022)

Satırlar			Malatya	Elâzığ	Bingöl	Tunceli	TRB1	Türkiye
Halk Kütüphane Sayısı	Ölçüm bazında	2014	21	9	6	7	43	1.121
		2015	21	10	6	7	44	1.130
		2021	21	11	7	7	46	1.252
		2022	21	12	7	7	47	1.257
Halk Kütüphanelerindeki Kitap Sayısı	Ölçüm bazında	2014	194.199	118.440	97.322	88.243	498.204	17.111.825
		2015	208.869	124.355	103.115	91.153	527.492	18.097.101
		2021	263.718	218.009	156.502	101.565	739.794	22.359.038
		2022	271.894	228.718	156.608	103.756	760.976	23.091.168
Halk Kütüphanelerindeki Kullanıcı Sayısı	Ölçüm bazında	2014	227.841	332.496	117.417	71.309	749.063	20.787.765
		2015	272.134	404.525	182.756	70.102	929.517	23.529.016
		2021	104.230	389.710	131.819	22.707	648.466	15.683.134
		2022	202.473	435.841	175.911	34.048	848.273	26.788.378
Halk Kütüphanelerinden Bin Kişi Başına Yararlanma Sayısı	Ölçüm bazında	2014	296	585	441	824	443	268
		2015	352	704	684	814	547	299
		2021	129	663	466	271	368	185
		2022	249	737	623	404	479	314
Halk Kütüphanelerinden Ödünç Verilen Materyal Sayısı	Ölçüm bazında	2014	94.289	52.913	29.389	17.738	194.329	7.600.807
		2015	125.939	65.093	58.360	22.682	272.074	8.840.454
		2021	82.041	73.560	50.563	15.580	221.744	7.478.340
		2022	97133	87758	66868	20258	272017	9476748
Kültür ve Turizm Bakanlığı'na Bağlı Müze Eser Sayısı	Ölçüm bazında	2014	16746	31203	0	0	47949	3217173
		2015	16985	31553	0	0	48538	3235113
		2021	20763	30471	0	1723	52957	3301789
		2022	21017	30511	0	1785	53313	3325643
		2014	3	1	0	0	4	192

Satırlar			Malatya	Elâzığ	Bingöl	Tunceli	TRB1	Türkiye
Kültür ve Turizm Bakanlığı'na Bağlı Müze Sayısı	Ölçüm bazında	2015	3	1	0	0	4	193
		2021	3	1	0	1	5	210
		2022	3	1	1	1	6	211
Kültür ve Turizm Bakanlığı'na Bağlı Müze Ziyaretçi Sayısı	Ölçüm bazında	2014	49513	9748	0	0	59261	29799790
		2015	69871	8915	0	0	78786	28122934
		2021	67455	0	0	14007	81462	16635380
		2022	110938	0	0	23252	134190	30932311
Ören Yeri Sayısı	Ölçüm bazında	2014	1	0	0	0	1	138
		2015	1	0	0	0	1	138
		2021	1	1	0	0	2	143
		2022	1	1	0	0	2	144
Özel Müze Eser Sayısı	Ölçüm bazında	2014	1241	0	0	0	1241	374393
		2015	1241	0	0	0	1241	393602
		2021	3670	0	0	0	3670	417620
		2022	3665	0	0	0	3665	424477
Özel Müze Personel Sayısı	Ölçüm bazında	2014	15	0	0	0	15	1644
		2015	15	0	0	0	15	1820
		2021	25	0	0	0	25	2604
		2022	26	0	0	0	26	2781
Özel Müze Sayısı	Ölçüm bazında	2014	3	0	0	0	3	200
		2015	3	0	0	0	3	216
		2021	6	0	0	0	6	309
		2022	6	0	0	0	6	341
Özel Müze Ziyaretçi Sayısı	Ölçüm bazında	2014	198800	0	0	0	198800	8131778
		2015	164850	0	0	0	164850	8925132
		2021	551194	0	0	0	551194	6609937
		2022	540307	0	0	0	540307	14890214

Kaynak: (TÜİK, 2023)

Tablo 7-10: Türkiye, TRB1 Bölgesi ve Bölge İllerinin Sinema İstatistikleri (2011-2022)

Sinema İstatistikleri			Malatya	Elâzığ	Bingöl	Tunceli	Malatya, Elâzığ, Bingöl, Tunceli- TRB1	Türkiye
Film Sayısı	Ölçüm bazında	2011	435	152	65	0	652	37892

Sinema İstatistikleri		Malatya	Elâzığ	Bingöl	Tunceli	Malatya, Elâzığ, Bingöl, Tunceli- TRB1	Türkiye	
		2015	310	186	58	8	562	49151
		2021	95	53	90	12	250	26483
		2022	0	0	64	35	99	55056
Koltuk Sayısı	Ölçüm bazında	2011	2897	1108	258	0	4263	257604
		2015	3025	1143	342	100	4610	297610
		2021	3032	446	551	100	4129	285130
		2022	0	0	551	100	651	284204
Salon Sayısı	Ölçüm bazında	2011	18	8	3	0	29	1917
		2015	20	10	4	1	35	2356
		2021	20	5	6	1	32	2398
		2022	0	0	6	1	7	2366
Seyirci Sayısı	Ölçüm bazında	2011	287487	190000	38000	0	515487	37439786
		2015	466540	267748	53000	1100	788388	57148011
		2021	61793	51365	22549	1112	136819	12418777
		2022	0	0	47920	1300	49220	35754644

Kaynak: (TÜİK, 2023)

Tablo 7-11: Türkiye, TRB1 Bölgesi ve Bölge İllerinin Tiyatro İstatistikleri (2011-2022)

Tiyatro İstatistikleri		Malatya	Elâzığ	Bingöl	Tunceli	Malatya, Elâzığ, Bingöl, Tunceli-TRB1	Türkiye
Eser Sayısı	2011	111	56	28	8	203	4252
	2015	89	46	16	5	156	6825
	2021	24	9	0	0	33	1665
	2022	75	61	7	12	155	8368
Gösteri Sayısı	2011	417	109	57	32	615	23361
	2015	214	82	23	9	328	28257
	2021	53	20	0	0	73	4284
	2022	139	111	7	24	281	25118
Koltuk Sayısı	2011	3057	2106	810	580	6553	194020
	2015	4711	2043	820	280	7854	258932
	2021	2548	1439	0	0	3987	156009
	2022	3198	1857	2030	657	7735	332141
Seyirci Sayısı	2011	119173	31382	14400	9398	174353	5385588

Tiyatro İstatistikleri	Malatya	Elâzığ	Bingöl	Tunceli	Malatya, Elâzığ, Bingöl, Tunceli-TRB1	Türkiye	
	2015	80487	23639	8890	2563	115579	5853445
2021	4664	2389	0	0	7053	714864	
2022	37117	27193	3675	3400	71385	5451627	
Tiyatro Salonu Sayısı	2011	8	8	3	2	21	511
	2015	13	6	2	1	22	719
	2021	7	5	0	0	12	400
	2022	9	5	5	3	22	817

Kaynak: (TÜİK, 2023)

7.4 Kentsel ve Kırsal Altyapı

Kalkınma olgusu, içinde sosyal, ekonomik, çevresel vb. birçok parametreyi barındırır ancak altyapı yatırımlarındaki eksiklikler bahsedilen kalkınma enstrümanlarına direkt veya dolaylı etkide bulunabilmektedir. Bu kapsamda bölgelerin altyapı çalışmalarının bütünleşmiş bir şekilde tamamlanması, bölgenin ülke içindeki konumunu iyileştirirken, bölge içi gelişmişlik farklarının azalmasına da katkı sağlayacaktır.

Kentsel ve kırsal altyapı sorunlarının giderilmesi veya mevcut durumun iyileştirilmesine yönelik kurgularda, karar vericiler tarafından bütüncül bir bakış açısının geliştirilmesi elzemdir.

7.4.1 Çevre

Küresel ısınmaya bağlı sera gazı salınımının artması, insan ve doğa yaşamını tehdit etmektedir. Bu anlamda katı, sıvı atık bertaraf tesislerinin kapasite ve sayılarının artırılmasının gerekli olduğu düşünülmektedir. Altta tablodaki bölge illerinde atık hizmeti veren belediye sayısı verilmektedir. Belediyelerdeki atık tesislerinin kapasitelerinin, sorun ve ihtiyaçlarının tespit edilmesi önem arz etmektedir.

Aşağıdaki tabloda TRB1 Bölgesi il belediyelerince toplanan atık miktarı 2010-2022 yılları arasındaki miktarları verilmiştir. Tablodan da görüleceği üzere belediye atık miktarı 2022 yılında 2010-2020 yılları arasındaki atık miktarlarından yıl bazında daha düşük gerçekleşmiştir.

Tablo 7-12: Toplam Belediye Atık Miktarı (Ton/Yıl)

	Bingöl	Elâzığ	Malatya	Tunceli	TRB1
2010	64.910	198.186	208.383	22.640	494.119
2012	69.068	259.141	226.777	23.440	578.425
2014	71.195	268.759	263.673	23.944	627.571
2016	60.432	271.980	250.406	22.159	604.977
2018	52.215	164.985	270.530	23.437	511.166
2020	46.825	164.628	267.186	24.361	503.000
2022	47.638	170.209	221.315	26.507	465.669

Kaynak: (TÜİK, 2023)

Tablo 7-13: Atık Hizmeti Veren Belediye Sayısı

	Bingöl	Elâzığ	Malatya	Tunceli
2010	13	26	47	10
2012	13	26	50	10
2014	11	20	14	9
2016	10	20	14	9
2018	11	20	14	9
2020	11	20	14	9
2022	11	20	14	9

Kaynak: (TÜİK, 2023)

Tablo 7-13'te görüldüğü üzere 2018 yılı ile birlikte TRB1 bölgesi illerinde atık hizmeti veren belediye sayısı sabitlenmiştir.

Tablo 7-14: TRB1 Atık Hizmetleri

	TRB1	TR
Atık Hizmeti Verilen Belediye Nüfusu (kişi)	1.532.037	78.204.213
Atık Hizmeti Verilen Belediye Nüfusunun, Toplam Belediye Nüfusuna Oranı (%)	%99	%99
Toplanan Belediye Atık Miktarı (ton)	503.000	32.324.472
Kişi Başı Ortalama Belediye Atık Miktarı (Kg/Kişi-Gün)	0,9	1.13

Kaynak: (TÜİK, Belediye Atık İstatistikleri, 2022)

Tablo 7-15: TRB1 Atık Bertaraf Yöntemleri

Atık Bertaraf Yöntemleri (ton/yıl)	TRB1	TR
Açıkta Yakma		19.024
Başka Belediye Çöplüğünde Depolama		55.327
Belediye Çöplüğünde Depolama	117.981	3.643.274
Büyükşehir Belediye Çöplüğünde Depolama	6300	1.794.202
Diğer Bertaraf İşlemleri		97.967
Diğer Geri Kazanım İşlemleri	24.540	4.146.271
Düzenli Depolama	354.179	22.443.507
Gömme		6.938
Kompost Tesisine Gönderilen		117.462
Nehir, Dere ve Göle Dökme		500

Kaynak: (TÜİK, Belediye Atık İstatistikleri, 2023)

Tablo 7-16: Kanalizasyon Şebekesi İle Hizmet Verilen Belediye Nüfusunun Toplam Belediye Nüfusuna Oranı (%)

	Bingöl	Elâzığ	Malatya	Tunceli
2010	93	88	93	92
2012	93	93	95	93
2014	94	90	75	93
2016	96	89	88	92
2018	98	97	88	92
2020	98	97	92	93
2022	99	99	99	97

Kaynak: (TÜİK, 2023)

Tablo 7-16’da görüleceği üzere, bölge illerinin kanalizasyon altyapısı büyük ölçüde tamamlanmıştır. Tunceli ilindeki kanalizasyon altyapısı çalışmalarının 2023 yılında 2020 yılına göre, % 93 seviyesinden % 97’ye çıktığı gözlemlenmektedir.

Tablo 7-17: Şebekeye Deşarj Edilen Atık Su Miktarı (m³/yıl)

	Bingöl	Elâzığ	Malatya	Tunceli	TRB1
2010	7.486,00	19.260,00	44.465,00	2.659,00	73.870,00
2012	8.587,00	23.759,00	36.013,00	3.707,00	72.066,00
2014	8.040,00	24.372,00	39.499,00	3.715,00	75.627,00
2016	8.058,00	24.742,00	55.571,00	3.674,00	92.045,00
2018	8.268,00	38.640,00	47.071,00	3.678,00	97.656,00
2020	8.681,00	38.704,00	53.185,00	3.675,00	104.245,00

Kaynak: (TÜİK, 2023)

Şebekeye deşarj edilen su miktarları hem nüfus hem de endüstriyel faaliyetlere bağlı olarak artış göstermektedir. Buna bağlı olarak katı atık ve atık su arıtma tesislerinin sayısı, nitelik ve kapasitelerinin artırılması planlanmalıdır. Organize Sanayi Bölgelerinde mevcut arıtma tesislerine ek olarak ileri arıtma prosesleri eklenebilir. İleri arıtma tesislerinin mevcut arıtma tesislerine entegre edilmesiyle atık suların tekrar kazanımı mümkün hale gelebilecektir. Bu da temiz kaynak sularının tüketimini azalttığı gibi, çevreye deşarj edilen atık suyun hem miktarı hem de kirlilik oranı azalacaktır.

Tablo 7-18’de belediyelerin 2010-2016 yılları arasında atık bertaraf yöntemine göre sayıları verilmiştir.

Tablo 7-18: Atık Bertaraf Yöntemine Göre Belediye Sayısı

Atık Bertaraf Yöntemine Göre Belediye Sayısı	Yıllar	Bingöl	Elazığ	Malatya	Tunceli
Belediye Çöplüğünde Depolama	2016	6	18	9	9
	2018	6	18	8	9
	2020	8	18	8	9
	2022	7	17	7	8
Büyükşehir Belediye Çöplüğünde Depolama	2016	0	0	4	0
	2018	0	0	1	0
	2020	0	0	1	0
Diğer Geri Kazanım İşlemleri	2018	1	1	2	1
	2020		2	2	2
Düzenli Depolama	2016	4	2	0	0
	2018	5	3	4	0
	2020	4	3	6	0
Lisanslı Firmalara Gönderilen	2022	4	4	7	3

Kaynak: (TÜİK, 2023)

Atık bertarafında çeşitli yöntemler mevcuttur. 2016-2022 yılları arasındaki TRB1 Bölgesi il belediyelerinin atık bertaraf yöntemlerini incelediğinde, 2022 yılında tüm illerde lisanslı firmalara da atık gönderilmeye başlandığı görülmektedir. Atık bertaraf işlemlerinde lisanslı firmaların da devreye girmesi belediyelerin iş yükünü azaltacaktır. Ancak nihayetinde belediyeler, gönderdikleri firmalara da bir hizmet bedeli ödeyecekleri için alınan hizmetin niteliği ve ödenen hizmet bedelinin niceliği arasındaki kıyası bilimsel yöntemlerle ortaya koymalı, hem bertaraf edilen atık miktarı hem de kamu tasarrufunu gözeterek olası alternatifleri de değerlendirmelidir. Atık bertaraf yöntemlerinde daha çevreci bir perspektifin geliştirilmesi için çalışmalar yürütülmeli, Ajans veya diğer ulusal/dış kaynaklı kurumlar tarafından verilebilecek destekler için belediyeler proje sunmaya özendirilmelidir.

Baraj yapılarının tarımsal sulama, içme, elektrik üretimi gibi alanlara sunduğu katkı düşünüldüğünde, bölgedeki baraj sayısının artması da önem arz etmektedir.

Tablo 7-19: 2015-2020 Yılları Arasında Yapılan Baraj Sayısı

	Bingöl	Elâzığ	Malatya	Tunceli
İçme Suyu	0	1	0	0
Sulama	4	9	9	1
Enerji	1	0	0	0
2015 -2021 Yılları Arasında Yapılan Toplam Baraj	5	10	9	1

Kaynak: (DSİ, 2023)

2015-2021 yılları arasında, Bingöl’de 5, Elâzığ’da 10, Malatya’da 9 ve Tunceli’de ise 1 baraj projesi hayata geçirilmiştir. Toplam değerlerle kıyaslandığında, baraj sayısının artması; bölgenin içme suyu, tarımsal sulama suyu ve enerji altyapısı konularında geliştiğinin göstergesidir. Öte yandan enerji amaçlı baraj yapımlarında çevresel etki analizlerinin dikkatli şekilde yapılması da önem arz etmektedir.

7.4.2 Bilişim

Tablo 7-20: TRB1 Bölgesi ve Ülke Bilişim Verileri

	BİNGÖL		ELÂZİĞ		MALATYA		TUNCELİ		TÜRKİYE	
	2015	2022	2015	2022	2015	2022	2015	2022	2015	2022
Nüfus (kişi)	267.184	282.556	574.304	591.497	772.904	812.580	86.076	84.366	78.741.053	85.279.553
Sabit Telefon Erişim Hat Sayısı (adet)	15.124	21.899	60.416	72.125	72.698	100.650	14.829	10.786	11.493.057	11.197.928
Sabit Telefon Santral Kapasitesi (adet)	39.972	36.520	139.671	89.624	188.535	132.121	30.356	21.752	23.273.061	16.208.702
Ankesörlü Telefon Sayısı (adet)	362	75	491	339	705	209	408	45	81.249	42.456
Mobil Telefon Abone Sayısı (kişi)	196.320	217.086	471.108	528.745	464.611	715.683	60.817	66.732	73.639.261	90.297.565
İnternet Abone Sayısı (kişi)	123.659	229.585	297.011	545.793	377.764	774.373	40.478	71.091	48.572.148	90.649.859
Mobil Cepten İnternet Abone Sayısı (kişi)	110.914	194.574	250.063	446.110	311.685	625.293	32.242	56.825	37.469.948	70.944.563
Fiber Optik Kablo Uzunluğu (km)	1.354	2.262	3.001	4.818	3.318	5.676	850	1.602	268.119	517.325

Kaynak: (BTK, 2022)

2015 yılından 2022 yılına kadar, mobil telefon abone sayısının il nüfusuna oranı, Bingöl’de % 74’ten % 77’ye; Elâzığ’da % 82’den %89’a; Malatya’da % 76’dan % 88’e; Tunceli’de ise % 71’den % 79’a yükselmiştir. Tunceli hariç diğer illerde nüfus artmış, ancak abone sayısı artışı nüfus artışından daha fazla olmuştur.

2015 yılından 2022 yılına kadar internet abone sayısının il nüfusuna oranı, Bingöl’de % 45’ten %82’ye çıkmıştır ki nüfus artışı da dikkate alındığında bu yükseliş, ilin internet altyapısında ciddi bir iyileşmenin olduğunu göstermektedir. Elâzığ’da 2015 yılında nüfusun % 52’si internet

kullanırken, 2022 yılında bu oranın % 92'ye çıktığı görülmektedir. Malatya'da bu oran % 49'dan % 95'e çıkmıştır. 2015 yılında Tunceli'de nüfusun % 47'si internet kullanırken 2022 yılında bu oran % 85'e çıkmıştır. Sonuç olarak bölgenin internet altyapısındaki iyileştirmeler abone sayısına yansımıştır. İlerleyen dönemlerde internet altyapısı çalışmalarının genişletilmesi gerekmektedir.

Verilerin daha hızlı iletilmesi, internet hızının artmasına bağlıdır. Verinin bakır kablo yerine fiber optik kablo ile iletilmesi veri akış hızını önemli ölçüde artırmaktadır. TRB1 Bölgesi illerinde internet altyapısında kullanılan fiber optik kablo uzunluğu 2015-2022 yılları arasında Bingöl'de 908 km artarak 2.262 km'ye, Elâzığ'da 1.817 km artarak 4.818 km'ye, Malatya'da 2.358 km artarak 5.676 km'ye, Tunceli'de 752 km artarak 1.602 km'ye ulaşmıştır. İnternet altyapısı iyileştirilip genişletilirken fiber optik kabloların daha fazla tercih edilmesi veri iletimi ve işlenmesini hızlandıracaktır.

Bölge illerinin bilişim altyapısı, 2015-2022 döneminde gelişim göstermiştir; ancak altyapının gelişmiş olması, sadece bireysel kullanımla sınırlı kalmayıp farklı alanlarda da avantajlar getirdikçe anlamlı olacaktır. Örneğin, bilişim altyapısının sanayide uygulama alanlarının gelişip genişlemesiyle birlikte, sanayide verimlilik ve üretimi artacak, üretim maliyetlerinde düşüş gözlemlenebilecektir. Bu kapsamda, işletmelerin faaliyet gösterdikleri alanlarda faydalanabilecekleri yazılım hizmetlerine ulaşılabilirliği önem arz etmektedir. Bölge üniversitelerindeki Yazılım veya Bilgisayar Mühendisliği bölümlerindeki öğretim üyelerinin öğrencileriyle birlikte işletmelerden gelen yazılım, otomasyon gibi talepleri giderme yönündeki faaliyetleri teşvik edilmelidir.

7.4.3 Konut

Bölge illerinde 2013-2021 yılları arasında konut satış sayıları Tablo 7-21'de verilmiştir.

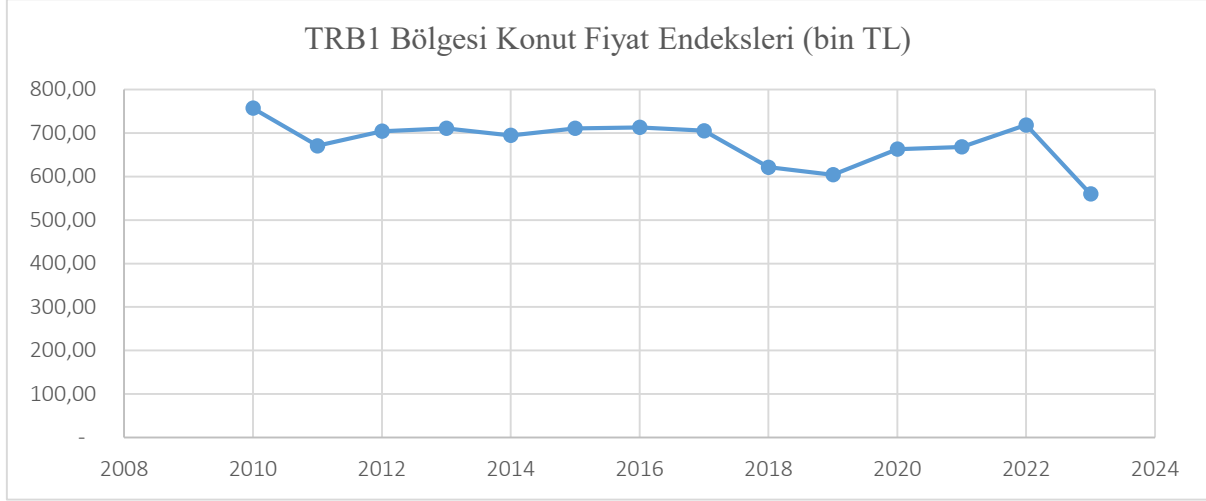
Tablo 7-21: TRB1 Bölgesi Konut Satış Sayıları (2013-2021)

Yıllar	Bingöl	Elâzığ	Malatya	Tunceli	TRB1
2013	428	8.851	11.237	1.502	22.018
2014	563	9.321	11.022	1.159	22.065
2015	1.315	9.848	12.029	964	24.156
2016	2.733	10.134	12.398	1.240	26.505
2017	3.963	11.088	11.984	1.247	28.282
2018	3.340	10.382	11.324	1.197	26.243
2019	2.492	9.941	11.737	919	25.089
2020	2.550	10.925	12.687	993	27.155
2021	3.735	11.424	13.093	1.475	29.727

Kaynak: (TÜİK, 2023)

Nüfus artışının yanında gelir seviyesinin ve krediye ulaşım imkânının da artması konut satış sayılarının artmasına zemin hazırlamıştır.

Şekil 7-1: TRB1 Bölgesi Konut Fiyatları Değişimi (2010-2023)

Kaynak: (TC. Merkez Bankası, 2022)

Şekil 7-1’de 2022 yılında konut fiyatlarındaki geometrik artışın enflasyona bağlı yapım işi ve işçilik birim maliyetlerinden kaynaklı olduğu söylenebilir. Enflasyondan arındırılmış TRB1 Bölgesi Konut Fiyatları Değişimi (2010-2023) tablosu incelendiğinde ise fiyatlarda önemli bir değişim olmadığı görülmekte olup 2023 yılında ise 559.900 TL olarak en düşük değeri almıştır. İlerleyen dönemlerde enflasyonist baskının azalmasıyla birlikte konut fiyatlarındaki değişimin daha öngörülebilir olacağı düşünülmektedir.

Bölgenin deprem riski yüksek alanları dikkate alındığında, mevcut konutların gerekli olanlarında güçlendirme çalışmaları yapılmalı, yeni yapılacak konutların tasarımı, yapım tekniği ve malzeme kullanımı konusunda denetim faaliyetleri artırılmalıdır. 4708 Sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanunun dikkate alınmasında yapı denetim firmalarının ve yerel yönetimlerin etkinlik ve yetkinliklerinin artırılması önem arz etmektedir. Yerel yönetimlerin dikey mimariden yatay mimariye geçilmesi yönünde altyapı çalışmalarını geliştirmeleri gerekmektedir. Mühendislik hizmetlerinin iyileştirilmesi depremin verebileceği zararın asgariye indirmesinde büyük önem arz etse de halkın depreme karşı hazırlıklı olmasında farkındalığının artması için projelerin geliştirilmesi ve uygulanması da gerekmektedir.

Elâzığ’da 24 Ocak 2020 tarihinde meydana gelen deprem felaketi sonrası, ağır hasarlı binaların yıkımına başlanmış olup, güçlendirme çalışmaları devam etmektedir. Deprem sonrası ağır hasar alan merkezlerde yeni konutlar devlet eliyle ihtiyaç sahiplerine sunulmuştur. İlerleyen

dönemlerde inşa edilecek tüm yapıların tasarım ve inşasında bölgenin deprem riskinin yüksek olduğu gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır.

6 Şubat 2023 depremi sonrasında Malatya’da 43.799 bina ağır hasarlı olarak tespit edilmiştir. () Ağır hasarlı yapılar yıkıldıktan sonra yerinde dönüşümle yıkılan yapıların yerine daha güvenilir ve az katlı yapılar inşa edilecektir. Burada orta hasarlı yapıların durumu önem arz etmektedir. Orta hasarlı yapıların deprem performans analizi sonrası çıkacak olan güçlendirme projelerine göre güçlendirilmesi hem mülk sahiplerinin, hem de ülke ekonomisinin olası kayıplarını ciddi ölçüde düşürecektir. Bu noktada, devletin orta hasarlı yapıların güçlendirilmesi noktasında vatandaşa sıfır veya düşük faizli kredi imkanları sunması büyük önem arz etmektedir.

7.4.4 Elektrik Tüketimi

Bölge illerinin 2010-2020 yılları arasındaki elektrik tüketimi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 7-22: Elektrik Tüketimi (MWh) (2010-2020)

Yıllar	Bingöl	Elâzığ	Malatya	Tunceli	TRB1
2010	140.624,00	953.660,00	1.124.362,00	81.077,00	2.299.722,00
2011	154.553,00	1.153.641,00	1.185.758,00	89.311,00	2.583.265,00
2012	169.810,00	1.167.181,00	1.274.258,00	96.682,00	2.707.932,00
2013	194.374,00	1.424.682,00	1.347.144,00	100.332,00	3.066.532,00
2014	217.529,00	1.299.136,00	1.504.805,00	110.218,00	3.131.689,00
2015	216.031,00	1.297.595,00	1.443.721,00	103.510,00	3.060.857,00
2016	256.187,00	1.358.988,00	1.501.201,00	105.484,00	3.221.860,00
2017	294.661,00	1.376.076,00	1.760.841,00	123.023,00	3.554.601,00
2018	305.542,00	1.646.677,00	1.585.763,00	123.204,00	3.661.185,00
2019	305.997,00	1.600.145,00	1.587.503,00	126.239,00	3.619.883,00
2020	303.747,00	1.675.739,00	1.637.190,00	127.587,00	3.744.264,00

Kaynak: (TÜİK, 2022)

Nüfusa ve endüstriyel faaliyetlere bağlı olarak elektrik tüketimi, 2010-2020 yılları arasında, Bingöl’de yaklaşık olarak 2,5 katına, Elâzığ’da 1,75 katına, Malatya’da 1,45 katına, Tunceli’de 1,57 katına çıkmıştır. TRB1 Bölgesi elektrik tüketimi ise 2010-2020 yılları arasında 1,6 katına çıkmıştır.

İlerleyen yıllarda da elektrik tüketiminin düzenli olarak artacağı düşünüldüğünde, gerek çevresel, gerekse finansal maliyetler dikkate alındığında, elektrik üretiminde yenilenebilir enerji kaynaklarından daha fazla yararlanılması önem arz etmektedir. Bu kapsamda, Ajans destek mekanizmaları, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına yönelik faaliyetleri teşvik etmelidir.

7.5 Değerlendirme

TRB1 Bölgesi, Türkiye'nin önemli kuzey-güney ve doğu-batı bağlantılarını içeren bir kavşak konumundadır. Ayrıca, demiryolu kavşaklarından biri olan bölge, havayolu bağlantısı ve iç sularda feribot ulaşımı ile erişilebilirlik açısından da iyi bir durumdadır. Yeni yapılacak veya gelecek için planlanmış yol bağlantıları ile bölge, erişilebilirliğini daha da artıracaktır.

Sağlık alanında süregelen yatırımlar Elâzığ ve Malatya'yı rekabet edebilir bir konuma getirmiştir. Gerek hekim gerekse de hemşire başına düşen kişi sayısında ülke genelinden daha iyi bir konumda olan bu iller, sağlık kurumlarında yatak başına düşen kişi sayısı açısından da avantajlı bir konumdadır. TRB1 illeri genel olarak değerlendirildiğinde Malatya ve Elâzığ'ın görece sağlık açısından hizmet kapasitesinin iyi durumda olduğu, Tunceli ilinin ise daha çok yakınlık itibarı ile Elâzığ ilinden birçok anlamda hizmet aldığı söylenebilir.

Son yıllarda sürekli büyüme eğiliminde olan sağlık sektörü, Malatya ve Elâzığ açısından gelişme potansiyeli yüksek olan bir sektördür. Özellikle Turgut Özal Tıp Merkezi karaciğer nakli başta olmak üzere adından söz ettirmekte olup önemli bir çekim merkezi haline gelmiştir. Aynı şekilde Elâzığ'da obezite tedavisinde sağlık turizmi açısından il dışından hastalar çekerek sağlık turizmine katkıda bulunmaktadır.

Çeşitli kültürel faaliyetleri bünyesinde bulunduran TRB1 Bölgesinde; müzeden kütüphaneye, tiyatrodan sinemaya birçok aktiviteye erişim oldukça kolaydır. Bölge, taşınmaz kültür mirası açısından da zengin bir içeriğe sahiptir. Kendine has doğası olan bölgenin kültürel değerleri ile mutfağının tanıtılması son derece büyük önem arz etmektedir.

Sosyal hayata katılımında önemli rolü olan spor konusunda ise Bölgede altyapının geliştirilmesi, spor faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi ve spor kulüplerinin sayısının artırılması bölgenin bu konudaki dezavantajlı durumunu ortadan kaldıracaktır.

Kırsal ve kentsel altyapı çalışmalarının mümkün olduğu ölçüde il-ilçe-bölge içi olmak üzere entegre bir şekilde kurgulanması gerektiği değerlendirilmektedir. Bu kapsamda; belediyeler, özel idareler, köylere hizmet götürme birlikleri, organize sanayi bölgeleri gibi kurum ve kuruluşlar arasında eşgüdümün sağlanması, birlikte iş yapabilme, proje geliştirme ve tecrübe paylaşımı kültürünün geliştirilmesi büyük önem arz etmektedir. Bununla birlikte, altyapı çalışmalarında fiziki altyapının yanında sosyal ve ekonomik altyapının da gelişiminin tüm bölge aktörleri ile eşgüdüm halinde takip edilmesi elzemdir.

6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen depremler, Malatya'nın yapı stokunu ciddi anlamda etkilemiş olup yaklaşık otuz altı bin bina ağır hasar almıştır (AFAD, 2023). Depremin özellikle şehir merkezine etkisi büyük olmuş ve Bakırcılar Çarşısı, Kasap Pazarı, Şire Pazarı ile Yeni Cami gibi kentsel dokunun önemli bileşenleri yıkılmıştır. Önümüzdeki süreçte devlet tarafından TOKİ eliyle yapılacak yeni konutların yanı sıra, yerinde dönüşümle de yıkılan binaların yerine yenileri yapılacaktır. Şehirde yıkılacak bina sayısının çok olması, şehri ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda olumsuz etkilediği ve bu etkinin - inşa süreçlerinin başlamasıyla - azalarak da olsa bir süre devam edeceği düşünülmektedir. Bu sürecin yaşam kalitesine etkisini asgariye indirmeye yönelik ildeki paydaşların iş birliği içerisinde hareket etmesinin önem arz ettiği değerlendirilmektedir.

8 TURİZM

Turizm, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hızlı bir şekilde gelişmiş olup daha geniş ve çeşitli halk kitlelerine ve bölgelere yayılmıştır. Hızla gelişen bu sektör zaman içerisinde ülkelerin sosyoekonomik kalkınmasında önemli rol üstlenen bir endüstri haline gelmiştir. Nitekim farklı sektörlerle bağlantılı olan ve birçok iş kolunun gelişmesine katkıda bulunan turizm endüstrisi küresel çapta her 10 kişiden birisine iş imkânı yaratmaktadır (World Tourism & Travel Council, 2022).

Bölgesel kalkınmada en önemli araçlardan biri olan turizm, doğal ve tarihi birçok değeri bünyesinde barındıran TRB1 Bölgesi için sosyoekonomik refah seviyesini artıracak bir potansiyele sahiptir. Bu minvalde, bölge içerisindeki turizm cazibe noktaları gelişim eksenleri olarak belirlenen “önemli turizm alanları” çerçevesinde ele alınmıştır. Bu önemli turizm alanları içerisinde gerek ulusal gerekse de uluslararası koruma altına alınan değerler bulunmaktadır. Bu koruma alanları ve turizm merkezleri bütünlüklü turizm yaklaşımı ile ele alınarak veriler ve turizm alanındaki gelişmeler doğrultusunda değerlendirilmiştir.

8.1 Doğal ve Tarihi Değerler

TRB1 Bölgesi'nin gelişim alanlarından olan turizm için önemli bir girdi teşkil eden doğal ve tarihi alanların envanteri 2012 yılında yapılan TRB1 Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Stratejisi ve Eylem Planı kapsamında turizm rotaları ile entegre bir şekilde değerlendirilmeye başlanmış olup, 2021 yılındaki Turizm Yönetişim Ağı çalışmaları çerçevesinde güncellenmiştir (Fırat Kalkınma Ajansı, 2012).

Tablo 8-1: TRB1 Bölgesindeki Önemli Doğal ve Tarihi Değerler

Malatya	Elâzığ	Bingöl	Tunceli
Abdurrahman Erzincani Külliyesi	Ağın Kaya Mezarları	Bağlarpınarı Köyü Cami	Anafatma Ziyareti
Ansır Mağaraları	Alacalı Cami	Balaban Bey Cami	Aşağı Köprü (Tahar Köprüsü)
Arslantepe Açık Hava Müzesi	Arap Baba Türbesi	Buban Peri Bacaları	Bağın Kalesi
Balaban Evleri	Bademli Kaya Mezarları	Çır Şelalesi	Büklü Dede
Beşkonaklar	Bakırcılar Çarşısı, Buğday Ambarı ve Kapalıçarşı	Çiçek Tepe Köyü Mağarası	Büyükçeşme Ziyaretleri
Cevat Çobanlı Paşa Konağı	Balkaya Krater Gölü	Eskikavak Köyü Manastırı	Çelebi Ağa Cami
Çobanlı Konağı	Baskil Tomisa Kalesi	Gerendal Gölü	Dereova Ziyareti
Elmasik Hamamı	Buzluk Mağarası	İsfahan Bey Cami	Derun-i Hisar (Sağman) Kalesi
Emir Ömer Türbesi	Cemşit (Cimşit) Bey Hamamı	Kale Tepesi	Düzgün Baba
Eski Malatya Ulu Cami	Çırçır Şelalesi	Kalkanlı Mağarası	Elti Hatun Cami ve Türbesi
Eskişehir Vadisi	Denizli Kervansarayı	Kaşıklı Konağı	Ergen Kilisesi
Fethiye (Abdusselam) Cami	Ekinözü Kilisesi	Kerek Deresi	Ferruh Şad Bey Türbesi
Geleneksel Malatya Evleri	Eski Hükümet Konağı	Kığı Kalesi	Gelin Odaları Mağaraları
Girmana Vadisi	Golan Kaplıcaları	Kös Kaplıcaları (Ilıcalar)	Gole Çeto Ziyareti
Gümrükçü Osman Paşa Camisi	Harput Kalesi (Süt Kalesi)	Kral Kızı Kalesi	Gölbağı Kilisesi
Günpınar Şelalesi	Harput Ulu Cami	Kuba Kümbeti	Halbori Gözeleri
Hasan Basri Türbesi	Hastek Kalesi	Peri Vadisi	Hamam-ı Atık (Eski Hamam)
Hasangazi Türbesi ve Şehitlik Anıtı	Hoca Hasan Hamamı	Sebaterias Kalesi	Hatun Köprüsü
Hüseyin Paşa Hamamı	İspir Konağı	Sülbüs Dağı	İN Delikleri (Derviş Hücreleri)
İspendere İçmeleri	İzzet Paşa Cami	Sülüklü Göl	Kale Köyü Kalesi
Kale Köprüsü	Kale Hamamı	Şerafettin Dağları	Koç Biçimli Mezar Taşları
Kanlı Kümbet	Karaleylek Kanyonu	Şeyh Ahmet Türbesi	Kureyş Baba
Karahan Cami	Kazım Efendi Sokağı	Tarihi Adaklı Çeşmesi	Mansur Baba
Kayaarası Kanyonu	Kovancılar Habap Manastır ve Kilisesi	Vank Kilisesi	Mazgirt Kalesi
Kızık Köyü	Kurşunlu Cami	Yel Değirmeni Kilisesi	Meydan Çeşmesi
Köprülü Mehmet Paşa Cami	Maden Eski Hükümet Konağı ve Saat Kulesi	Yüzen Adalar	Munzur Gözeleri
Kudret Havuzu	Masara Kalesi Zindanları	Zağ Kaya Sığınak Odaları	Munzur Milli Parkı
Kuluncak Mehmet Halife Türbesi	Meryem Ana Kilisesi	Zimmet Tepesi	Pertek Kalesi
Kutantu Peri Bacaları	Murat (Demirkapı) Hanı		Pulur (Sakyol) Höyüğü
Levent Vadisi	Palu Kalesi ve Urartu Kaya Kitabesi		Pülümür Vadisi
Meydan Köprüsü	Palu Kilisesi		Rabat Köyü
Millet Han	Palu Murat Köprüsü		Sağman Külliyesi
Mirliva Ahmet Paşa Cami	Palu Taş Köprüsü		Sivdin Köprüsü

Malatya	Elâzığ	Bingöl	Tunceli
Molla Eyüp Mescidi	Saklıkapı Kanyonu		Sungur Bey Cami
Onar Büyükcak Cemevi	Sarahatun Cami		Süleymaniye Cami
Onar Kaya Mezarları	Sivrice Gölü		Til Höyüğü
Orduzu Çınar Ağacı	Sultan 4. Murat Cami (Mollakendi)		Uzun Hasan Türbesi
Ozan Anıtı	Şahinkaya Surpwork Kilisesi		Yelmaniye Cami
Roma Surları	Tarihî Ağın Evleri		Yeni Hamam
Selçuklu Çeşmesi	Üç Lüleli Çeşme		Yeniköy Höyüğü
Silahtar Mustafa Paşa Kervansarayı	Venk Kilisesi		
Somuncu Baba Külliyesi	Yusuf Ziya Paşa Külliyesi		
Suceyn Taş Köprü			
Sultansuyu Harası			
Şakir Paşa Camisi			
Şeyh Hasan Onar Türbesi			
Taş Köprü			
Taşhan			
Taşhoron Kilisesi			
Venk Şapeli			
Yeni Cami (Hacı Yusuf Cami)			
Yusuf paşa bedesteni			
Zengibar Kalesi			

Kaynak: (Go Türkiye, 2022)

Bölge illeri, Tablo 8-1’de görüldüğü üzere gerek tarihi gerek doğal alanlar açısından zengin olup, bu alanların koruma/kullanım dengesi gözetilerek bölgede oluşturulmaya başlanan turizm rotalarına dâhil edilebileceği değerlendirilmektedir. Bu çerçevede, turizm potansiyeli taşıyan değerlerin yasal çerçevede koruma altına alınması önem arz etmektedir.

8.1.1 Ulusal Koruma Sağlanan Değerler

Bölge illerinde özel statü ile korumaya alınan taşınmazlara bakıldığında, genel toplamda Türkiye’ye göre yüzde 1’den az oranda taşınmazın özel statü ile korunduğu görülmektedir. Yürütülen saha araştırmaları kapsamında yapılan değerlendirmelerde envantere koruma kapsamına alınması gereken taşınmazlar olduğuna dair bulgular elde edilmiş olup, bu hususun önümüzdeki süreçte dikkate alınması gerektiği düşünülmektedir.

Tablo 8-2: Korumaya Alınan Kültür Varlıkları

	Malatya	Elâzığ	Bingöl	Tunceli	TRB1	Türkiye
Anıt ve Abideler	4	1	3	1	9	409
İdari Yapılar	23	37	1	5	66	3.319
Kültürel Yapılar	113	82	11	29	235	14.221
Şehitlikler	2	1	0	0	3	322
Askeri Yapılar	4	5	3	3	15	1.497
Endüstriyel ve Ticari Yapılar	15	1	0	0	16	4.756

Dinsel Yapılar	98	72	20	30	220	10.986
Mezarlıklar	33	20	17	31	101	6.034
Sivil Mimarlık Örneği	363	78	3	11	455	74.424
Kalıntılar	11	7	10	3	31	3.216
Korumaya Alınan Sokaklar	0	0	0	0	0	79
TOPLAM	666	304	68	113	1.151	119.263

Kaynak: (Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2021)

Sit alanları verilerine göre son on yılda özellikle arkeolojik sit alanlarına yönelik çalışmalar artmış olup, bu durum değerlerin korunması açısından önem arz etmektedir. Bu konudaki farkındalığın tüm paydaşlar nezdinde artırılması ve belirli bir yönetim planı çerçevesinde bu alanların turizme kazandırılmasının gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Tablo 8-3: Sit Alanları

	Bingöl	Elâzığ	Malatya	Tunceli	TRB1
Arkeolojik Sit Alanı	18	153	217	26	414
Kentsel Sit Alanı	0	0	3	0	3
Arkeolojik ve Kentsel Sit Alanı	0	1	0	0	1
Arkeolojik ve Tarihi Sit Alanı	0	0	1	0	1
TOPLAM	18	154	221	26	419

Kaynak: (Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2021)

8.1.1.1 Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri

Bölgede dört Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi bulunmakta olup, bu bölgelerin ikisi kültür, biri termal, biri ise kış turizmi temalıdır. Bu çerçevede ilgili bölgelerde ya da çeperinde yapılacak yatırımların ve belirlenecek destinasyonların temalarla uyumlu olmasına dikkat edilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

Tablo 8-4: Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri (KTKGB)

Bölge Adı	Alan (HA)	İl	İlçe	Tema
Elâzığ Harput KTKGB	2642,10	Elâzığ	Elâzığ	Kültür
Elâzığ Termal KTKGB	48,89	Elâzığ	Merkez	Termal
Elâzığ Tunceli Fırat Havzası KTKGB	146633,62	Elâzığ- Tunceli- Erzincan- Malatya	Elâzığ, Tunceli, Sivrice, Maden, Kovancılar, Keban, Ağın, Palu, Mazgirt, Pertek, Çemişgezek, Kemaliye, Arapgir	Kültür
Malatya Hekimhan Yamadağı KTKGB	2536,29	Malatya- Sivas	Hekimhan, Divriği	Kış

Kaynak: (Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, 2021)

8.1.1.2 Turizm Merkezleri

Turizm merkezleri için de benzer bir değerlendirme yapmak mümkündür. İki termal bir de kültür turizmi temalı turizm merkezinin yer aldığı bölgedeki yatırımlarda, sektörel kalkınma ve planlama eksenleriyle uyum içinde hareket edilmelidir.

Tablo 8-5: Turizm Merkezleri (TM)

Merkez Adı	Alan (HA)	İl	İlçe	Tema
Bingöl Ilıcalar Termal TM	72,00	Bingöl	Ilıcalar	Termal
Elâzığ Hazar Gölü Sivrice Güneyköy TM	248,50	Elâzığ	Elâzığ, Sivrice	Kültür
Elâzığ Tunceli Golan Termal TM	9077,19	Elâzığ-Tunceli	Karakoçan, Mazgirt	Termal

Kaynak: (Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, 2021)

8.1.2 Uluslararası Koruma Sağlanan Değerler

Malatya Battalgazi sınırları içinde yer alan Arslantepe Höyüğü 2021 yılında Unesco Dünya Mirası Kalıcı Listesi'nde, Elâzığ merkez ilçe sınırları içerisinde yer alan Harput Tarihi Kenti ise 2018 yılından bu yana UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde yer almaktadır. Bölgede gerek uluslararası alanda koruma altına alınmış olan gerek somut veya soyut anlamda potansiyeli bulunan alanların, alan yönetim planlarına uygun olarak koordine edilmesi gerektiği düşünülmektedir.

ÖNEMLİ TURİZM ALANLARI (ÖTA)

TRB1 Bölgesi içerisindeki turizm potansiyeli değerlendirildiğinde doğal ve kültürel varlıklar bakımından bazı alanlarda yoğunlaşmaların olduğu görülmektedir. Bu alanlar önemli turizm alanları olarak tanımlanmış olup, önemli turizm alanlarının bileşenleri olan önemli turizm değerleri TRB1 Bölgesi 2024 -2028 Bölge Planı çalışmaları çerçevesinde güncellenmiştir.

Şekil 8-1: TRB1 Bölgesi Önemli Turizm Alanları

Kaynak: (Fırat Kalkınma Ajansı, 2012)

Tohma Çayı Önemli Turizm Alanı

Alan Tanımı: Tohma Çayı'nın güneyinde ve kuzeyinde kalan alanları kapsamaktadır. Tohma Çayı üzerinde Darende ve devamında Hekimhan, güneyde Akçadağ ve Doğanşehir ve kuzeyde ise Kuluncak ilçeleri bu alan içerisinde yer almaktadır.

Alanın Turizm Potansiyeli: Alanın turizm değerleri göz önünde bulundurulduğunda, tarih ve kültür, doğa ve kış turizmine yönelik faaliyetler gerçekleştirilebilir.

Tablo 8-6: Tohma Çayı Önemli Turizm Alanında Yer Alan Önemli Turizm Değerleri

Doğa Turizmi	Kültür Turizmi	İnanç Turizmi	Kış Turizmi
Tohma Kanyonu	Darende-Balaban Tarihi Kerpiç Evler	Somuncu Baba Camisi ve Külliyesi	Yamadağ
Kudret Havuzları	Darende-Zengibar Kalesi		
Günpınar Şelalesi	Taşhan		
Girmana Vadisi			
Levent Vadisi			
Sultansuyu Harası			

Kaynak: Turizm Yönetişim Ağı, 2022

Tohma Çayı ÖTA'da yapılabilecek doğa turizmi faaliyetleri: Rafting, doğa yürüyüşü, kaya tırmanışı, bisiklet sporu, mağaracılık, fotoğrafçılık, kayak

Karakaya Baraj Gölü Önemli Turizm Alanı

Alan Tanımı: Karakaya Baraj Gölü'nün oluşturduğu havza içinde kalan Malatya iline bağlı Battalgazi, Yeşilyurt, Pütürge, Yazıhan ve Doğanyol ilçeleri ile Elâzığ iline bağlı Baskil ilçesini kapsamaktadır.

Alanın Turizm Potansiyeli: Karakaya Baraj Gölü önemli turizm alanı sahip olduğu değerleri ile tarih ve kültür, doğa ve inanç turizmine yönelik potansiyel taşımaktadır.

Tablo 8-7: Karakaya Baraj Gölü Önemli Turizm Alanında Yer Alan Önemli Turizm Değerleri

Doğa Turizmi	Kültür Turizmi	İnanç Turizmi
Karakaya Baraj Gölü	Arslanteppe Höyüğü	Battalgazi Türbeleri
Ansır Mağaraları	Nemrut Dağı Milli Parkı	Battalgazi Ulu Cami
Yeşilyurt Mesire Yerleri	Aslanteppe Höyüğü	Abdolvahap Gazi Türbesi
İspendere İçmeleri	Silahtar Mustafa Paşa Kervansarayı	
Beydağı Tabiat Parkı	Ansır Mağaraları	
Saklıkapı Kanyonu	Eski Malatya Surları	
Karaleylek Kanyonu	Metin Sözen Sokağı	
Gümüşçay Kanyonu	Battalgazi Ulu Cami	
	Silahtar Mustafa Paşa Kervansarayı	
	Mor Ahron Manastırı	
	Tomisa Kalesi	
	Masara Zindanları	
	Malatya Merkez Müzeler	
	Malatya Sanat Sokağı	
	Yeşilyurt Müzeler	
	Malatya Şire Pazarı	

Kaynak: Turizm Yönetişim Ağı, 2022

Karakaya Baraj Gölü ÖTA'da yapılabilecek doğa turizmi faaliyetleri: Su sporları, doğa yürüyüşleri, bisiklet sporu, mesirelik alanlar, fotoğrafçılık.

Keban Baraj Gölü Önemli Turizm Alanı

Alan Tanımı: Elâzığ'ın kuzeyinden doğusuna uzanan Keban Baraj Gölü, çevresindeki doğal güzellikler ve tarihi dokusuyla TRB1 Bölgesinin en önemli değerlerinden biridir. Alana yakınlığı ve aynı havza içerisinde bulunması nedeniyle Hazar Gölü ve Hazar Baba Dağı da bu alanda tanımlanmıştır. Bölge içerisinde yer alan ilçeler: Elâzığ'ın Ağın, Sivrice, Maden, Palu, Kovancılar ilçeleri ile Tunceli'nin Çemişgezek ve Pertek ilçeleridir. Ayrıca, Malatya'nın

Arapgir ve Erzincan'ın Kemaliye ilçeleri de bölgeye olan coğrafi ve kültürel yakınlıkları nedeniyle bu alanda tanımlanmışlardır.

Alanın Turizm Potansiyeli: Kaynak değerleri ve barındırdığı zenginlikleri ile tarih ve kültür turizmi, doğa turizmi, inanç turizmi ve kış turizmine yönelik birçok faaliyet gerçekleştirilebilir.

Tablo 8-8: Keban Baraj Gölü Önemli Turizm Alanında Yer Alan Önemli Turizm Değerleri

Doğa Turizmi	Kültür Turizmi	İnanç Turizmi	Kış Turizmi
Keban Baraj Gölü	Harput Kalesi	Harput Arap Baba Türbesi	Hazar Baba Kayak Merkezi
Hazar Gölü	Palu Kalesi	Harput Ulu Cami	
Hazar Baba Dağı	Palu Tarihi Yapılar	Harput Sarahatun Cami	
Harput-Buzluk Mağarası	Palu Köprüsü	Meryem Ana Kilisesi	
Harput Ölbe Vadisi	Arapgir Millet Han	Üryan Baba Türbesi	
Çırçır Şelalesi	Arapgir Ulu Cami	Anguzu Türbesi	
Arapgir Kayaarası Kanyonu	Arapgir Köprüleri	Fatih Ahmet Baba Türbesi	
Arapgir Eskişehir Vadisi	Eski Arapgir Kalesi	Arapgir Ulu Cami	
	Arapgir Konakları	Sağman Cami ve Külliyesi	
	Harput Cemşit Hamamı		
	Meryem Ana Kilisesi		
	Ağın (Hastek Kalesi)		
	Çemişgezek Derviş Hücreleri		
	Pertek Kalesi		
	Pertek Camileri		
	Sağman Kalesi		
	Elâzığ Kapalı Çarşı		
	Elâzığ Musiki Müzesi		

Kaynak: (Turizm Yönetişim Ağı, 2022)

Karakaya Baraj Gölü ÖTA'da yapılabilecek doğa turizmi faaliyetleri: Su sporları, doğa yürüyüşleri, bisiklet sporu, rafting, kaya tırmanışı, mesirelik alanları, fotoğrafçılık, kayak.

Munzur – Pülümür Vadileri Önemli Turizm Alanı

Alan Tanımı: Bölgenin doğal kaynaklar ve biyolojik zenginlik açısından en zengin alanı olarak ön plana çıkmaktadır. Alanın en önemli kaynağı Munzur Vadisi Milli Parkıdır. Milli Park dışında yer alsa da coğrafi konumu ve zengin doğal kaynakları nedeniyle Pülümür Çayı Vadisi de bu alan içerisinde değerlendirilmiştir. Tunceli'ye bağlı Ovacık başta olmak üzere Pülümür, Hozat ve Mazgirt ve Nazimiye'nin bir kısmı bu bölge içerisinde yer almaktadır.

Alanın Turizm Potansiyeli: Alanda doğa turizmi başta olmak üzere, tarih ve kültür turizmi, kış turizmi ve inanç turizmi yapılabilir

Tablo 8-9: Munzur-Pülümür Vadileri Önemli Turizm Alanında Yer Alan Önemli Turizm Değerleri

Doğa Turizmi	Kültür Turizmi	İnanç Turizmi	Kış Turizmi
Munzur Vadisi Milli Parkı	Rabat kalesi	Ana Fatma	Ovacık Kayak Merkezi
Munzur Gözeleri	Ergen Kilisesi	Munzur Baba Ziyareti	
Ovacık			
Mercan Vadisi			
Pülümür Vadisi			
Rabat Kalesi			
Rabat Köprüsü			

Kaynak: (Turizm Yönetişim Ağı, 2022)

Munzur – Pülümür Vadileri ÖTA’da yapılabilir doğa turizmi faaliyetleri: Su sporları, doğa yürüyüşleri, bisiklet sporu, rafting, kaya tırmanışı, dağcılık, botanik turizmi, yaban hayatı gözlemi, fotoğrafçılık, kayak.

Peri Suyu Vadisi Önemli Turizm Alanı

Alan Tanımı: Peri Suyu Vadisi bölgenin doğal kaynaklar açısından zengin alanlarından biridir. Ayrıca termal turizm ve inanç turizmi açısından önemli değerleri bulunmaktadır. Tunceli’nin Nazimiye ve Mazgirt ilçelerinin bir kısmı, Bingöl’ün Yedisu, Kiğı, Yayladere ve Karlıova ilçeleri ile Elâzığ’ın Karakoçan ilçesine bağlı Golan Kaplıcaları bu alan içerisinde tanımlanmıştır.

Alanın Turizm Potansiyeli: Alanda tarih ve kültür, inanç, doğa, sağlık ve kaplıca turizmine yönelik faaliyetler yapılabilir.

Tablo 8-10: Peri Suyu Vadisi Önemli Turizm Alanında Yer Alan Önemli Turizm Değerleri

Doğa Turizmi	Kültür Turizmi	İnanç Turizmi	Sağlık (Termal) Turizmi
Peri Suyu Vadisi	Mazgirt Kalesi	Düzgün Baba Ziyareti	Bağın Kaplıcaları
Karlıova		Elti Hatun Türbesi	Golan Kaplıcaları
Şeytan Dağları			

Kaynak: (Turizm Yönetişim Ağı, 2022)

Peri Suyu Vadisi ÖTA’da yapılabilir doğa turizmi faaliyetleri: Doğa yürüyüşleri, bisiklet sporu, rafting, kaya tırmanışı, botanik turizmi, yaban hayatı gözlemi, fotoğrafçılık.

Murat Nehri Önemli Turizm Alanı

Alan Tanımı: TRB1 Bölgesinin en doğusunda yer alan Bingöl ili Karlıova ilçesi dışında kalan Murat Nehri Vadisi bu alan içerisinde değerlendirilmiştir. Doğal ve tarihi değerleri ile önemli bir turizm alanıdır. Solhan, Genç, Bingöl – Merkez ilçeleri ve Merkez’e bağlı Ilıcalar Beldesi bu alanın içerisinde yer almaktadır.

Alanın Turizm Potansiyeli: Murat Nehri önemli turizm alanı, doğa, termal ve kış turizmi türleriyle öne çıkmaktadır.

Tablo 8-11: Murat Nehri Önemli Turizm Alanında Yer Alan Önemli Turizm Değerleri

Doğa Turizmi	Kış Turizmi	Sağlık (Termal) Turizmi
Yüzen Adalar	Hesarek Kayak Merkezi	Kös Kaplıcaları
Çır Şelalesi		

Kaynak: (Turizm Yönetişim Ağı, 2022)

Murat Nehri ÖTA’da yapılabilecek doğa turizmi faaliyetleri: Doğa yürüyüşleri, bisiklet sporu, kaya tırmanışı, fotoğrafçılık, kayak.

8.2 Turizm Alanındaki Gelişmeler

Turizm, küresel ekonominin önemli bir unsurudur; bu yüzden Türkiye’nin bu gelir kaynağından pay alması, ülkenin cari açığını kapatması açısından önem arz etmektedir. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü’nün açıkladığı verilere göre, 2021 yılında küresel turizm bir önceki yıla göre %4 büyümüştür. 2020 yılında 400 milyon olan uluslararası seyahat sayısı 2021 yılında 415 milyon olarak kayıtlara geçmiştir. Gerçekleşen küresel seyahat sayısının pandemi öncesinin hâlâ %72 altında olduğuna dikkat çeken Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü, bu oranın 2020 yılında %73 olduğunu kaydetmiştir. (Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü, 2022)

Türkiye’de ise turizm geliri 2022 yılında bir önceki yıla göre %53,4 artarak 46 milyar 284 milyon 907 bin dolar olmuştur. 2022 yılındaki gelirin 34 milyar 477 milyon 12 bin dolarını kişisel harcamalar, 11 milyar 807 milyon 895 bin dolarını ise paket tur harcamaları oluşturmuştur. Yıllık olarak değerlendirildiğinde geceleme yapanların ortalama gecelik harcaması 89 dolar, yabancıların ortalama gecelik harcaması 73 dolar, yurtdışında ikamet eden vatandaşların ortalama gecelik harcaması 60 dolar olmuştur. (TÜİK, 2022)

Tablo 8-12: Yabancı Ziyaretçi ve Yurt Dışında İkamet Eden Vatandaş Ziyaretçilerden Elde Edilen Turizm Geliri, Gideri ve Ortalama Harcamanın Yıllara Göre Dağılımı* (2014-2022)

YILLAR	ZİYARETÇİ SAYISI	TURİZM GELİRİ (1.000 \$)	ORTALAMA HARCAMA (\$)	TURİZM GELİRİNİN GSYİH İÇİNDEKİ PAYI (%)	TURİZM GİDERİ (Milyon \$)
2014	41.415.070	34.305.903	848	3,7	5.470
2015	41.617.530	31.464.777	781	3,7	5.698
2016	31.365.330	22.107.440	728	2,6	5.050
2017	38.620.346	26.283.656	700	3,1	5.137
2018	45.628.673	29.512.926	669	3,8	4.896
2019	51.860.042	34.520.332	751	4,6	4.404
2020	15.826.266	12.059.320	936	1,7	1.105
2021	29.357.463	24.482.332	1.028	3,1	1.852
2022	51.369.026	46.284.907	905		4.276

Kaynak: (TÜİK, 2023)

Tablo 8-12'de görüleceği üzere 2014 yılından itibaren istikrarlı bir şekilde yükselen ziyaretçi sayısında 2020 yılında pandemi nedeniyle önemli bir kayıp yaşanmıştır. 2021 yılında verilerde yükselme görülmesine rağmen pandemi öncesi değerlere ulaşamamıştır.

Tablo 8-13: Yurt İçinde İkamet Edenlerden Yurt İçi Seyahat Yapanların Seyahat ve Geceleme Sayısı İle Harcamaları, 2014-2022

Yıllar	Seyahat sayısı (Bin)	Geceleme sayısı (Bin)	Ortalama geceleme sayısı	Seyahat harcaması (Bin TL)	Ortalama harcama (TL)
2014	70 894	575 871	8,1	22 601 201	319
2015	71 251	588 786	8,3	24 409 560	343
2016	68 450	605 608	8,8	28 033 083	410
2017	77 179	665 194	8,6	35 305 804	457
2018	78 523	633 721	8,1	40 266 153	513
2019	78 202	637 070	8,1	48 910 856	625
2020	42 847	469 091	10,9	32 250 278	753
2021	52 774	458 872	8,7	58 104 752	1 101
2022	52 327	426 579	8,2	114 317 183	2 185

Kaynak: (TÜİK, 2023)

Tablo 8-13 incelendiğinde ortalama geceleme sayısında yıllar içerisinde önemli bir değişiklik gözlemlenmemiş ve 8 gece civarında sabit kalmıştır. 2020 yılında yaşanan iyileşme ise 2022

yılında sürdürülemediği ve tekrar 8 gece civarı olan ortalama değere geri dönmüştür. Toplam geceleme sayısı ise pandemi yıllarındaki düşüş haricinde ortalama bir değerde seyretmiştir. Seyahat harcamalarındaki yıllık yükselişler ise yaklaşık olarak enflasyon oranında gerçekleşmiş olup pandemiyin etkili olduğu 2020-2021 yılları haricinde reel olarak yakın değerlerde seyretmiştir.

8.3 TRB1 Bölgesi Turizm Verileri

TRB1 Bölgesi'nde 2014 yılından itibaren yurt içi geceleme sayısında önemli bir değişiklik yaşanmazken, bu eğilim 2020 yılında başlayan pandemi nedeniyle düşüş şeklinde kendini göstermiştir. Pandemiyin etkilerinin 2021 yılında da devam ettiği görülmektedir. Bu kapsamda, bölge illerindeki konaklama verilerini içeren tablolar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 8-14: Bingöl İli Konaklama Verileri

BİNGÖL	TESİSE GELİŞ SAYISI			GECELEME			ORTALAMA KALİŞ SÜRESİ	
	Basit Belgeli Tesis	Turizm İşletme Belgeli Tesis	TOPLAM	Basit Belgeli Tesis	Turizm İşletme Belgeli Tesis	TOPLAM	Basit Belgeli Tesis	Turizm İşletme Belgeli Tesis
2014	21.524	14.853	36.377	21.541	18.100	39.641	1,00	1,20
2015	19.402	22.550	41.952	19.602	31.247	50.849	1,01	1,38
2016	19.207	36.749	55.956	19.469	44.197	63.666	1,01	1,20
2017	32.730	37.161	69.891	35.603	46.713	82.316	1,09	1,26
2018	35.576	31.518	67.094	46.389	41.250	87.639	1,30	1,31
2019	35.267	23.867	59.134	47.880	32.787	80.667	1,36	1,37
2020	19.154	20.718	39.872	43.975	31.907	75.882	2,30	1,56
2021	34.979	27.051	62.030	56.340	34.879	91.219	1,61	1,29
2022	32.496	28.863	61.359	45.206	39.225	84.431	1,39	1,36

Kaynak : (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2023)

Tablo 8-15: Elâzığ İli Konaklama Verileri

ELÂZİĞ	TESİSE GELİŞ SAYISI			GECELEME			ORTALAMA KALİŞ SÜRESİ	
	Basit Belgeli Tesis	Turizm İşletme Belgeli Tesis	TOPLAM	Basit Belgeli Tesis	Turizm İşletme Belgeli Tesis	TOPLAM	Basit Belgeli Tesis	Turizm İşletme Belgeli Tesis
2014	102.988	76.079	179.067	122.712	107.420	230.132	1,19	1,41
2015	103.981	76.316	180.297	124.400	112.420	236.820	1,19	1,47
2016	110.015	98.289	208.304	122.061	139.295	261.356	1,11	1,42
2017	69.044	142.430	211.474	128.900	222.461	351.361	1,87	1,56
2018	54.944	167.608	222.552	111.574	266.460	378.034	2,03	1,59
2019	61.457	179.614	241.071	112.690	275.163	387.853	1,83	1,53
2020	49.925	144.707	194.632	107.512	243.849	351.361	2,15	1,69
2021	52.386	180.381	232.767	118.143	296.028	414.171	2,26	1,64
2022	54.809	186.400	241.209	122.646	314.193	436.839	2,24	1,69

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2023

Tablo 8-16: Malatya İli Konaklama Verileri

MALATYA	TESİSE GELİŞ SAYISI			GECELEME			ORTALAMA KALIŞ SÜRESİ	
	Basit Belgeli Tesis	Turizm İşletme Belgeli Tesis	TOPLAM	Basit Belgeli Tesis	Turizm İşletme Belgeli Tesis	TOPLAM	Basit Belgeli Tesis	Turizm İşletme Belgeli Tesis
2014	117.664	130.245	247.909	154.075	191.174	345.249	1,30	1,50
2015	87.715	153.143	240.858	128.943	221.972	350.915	1,50	1,40
2016	100.860	156.420	257.280	147.129	221.767	368.896	1,50	1,40
2017	91.413	195.823	287.236	190.284	295.989	486.273	2,08	1,51
2018	95.289	201.112	296.401	202.179	296.947	499.126	2,12	1,48
2019	113.066	193.309	306.375	228.930	281.565	510.495	2,02	1,46
2020	119.762	147.150	266.912	252.365	205.691	458.056	2,11	1,40
2021	174.632	195.176	369.808	348.725	263.608	612.333	2,00	1,35
2022	143.564	241.583	385.147	279.851	352.673	632.524	1,95	1,46

Kaynak : Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2023

Tablo 8-17: Tunceli İli Konaklama Verileri

TUNCELİ	TESİSE GELİŞ SAYISI			GECELEME			ORTALAMA KALIŞ SÜRESİ	
	Basit Belgeli Tesis	Turizm İşletme Belgeli Tesis	TOPLAM	Basit Belgeli Tesis	Turizm İşletme Belgeli Tesis	TOPLAM	Basit Belgeli Tesis	Turizm İşletme Belgeli Tesis
2014	14.425	19.935	34.360	22.554	31.150	53.704	1,60	1,60
2015	12.864	22.525	35.389	19.475	32.925	52.400	1,50	1,50
2016	17.780	23.061	40.841	15.594	23.061	38.655	1,10	1,40
2017	4.979	35.147	40.126	9.829	35.147	44.976	1,97	1,43
2018	3.878	27.967	31.845	4.687	37.960	42.647	1,21	1,36
2019	3.507	30.657	34.164	4.781	40.304	45.085	1,36	1,31
2020	685	16.358	17.043	795	26.166	26.961	1,16	1,60
2021	230	21.475	21.705	530	34.082	34.612	2,30	1,59
2022	5.722	32.033	37.755	13.229	61.820	75.049	2,31	1,93

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2023

Tablo 8-18: Türkiye’de Turistlerin Ortalama Kalış Süresi (2014-2022)

TÜRKİYE	ORTALAMA KALIŞ SÜRESİ	
	Basit Belgeli Tesis	Turizm İşletme Belgeli Tesis
2014	2,05	3,18
2015	1,78	3,09
2016	1,86	3,05
2017	2,09	2,70
2018	2,14	2,87
2019	2,11	2,84
2020	2,07	2,39
2021	2,23	2,62
2022	2,30	2,67

Kaynak : Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2023

Türkiye geneli ortalama geceleme sayısı üç geceye yakınken, TRB1 illerinde bu sayı iki gece civarındadır. Bu ölçüt göz önüne alınır ise TRB1 Bölgesi’nin Türkiye ortalamasının altında

kaldığı görülmektedir. Bölge içinde ise Malatya ve Elâzığ illeri, Tunceli ve Bingöl illerinin ortalama değerlerinin yaklaşık iki katı seviyesindedir.

Tablo 8-19: Bakanlık Belgeli Konaklama Tesisi İstatistikleri

Şehir	Toplam İşletme Belgeli Tesis Sayısı	Toplam İşletme Belgeli Oda Sayısı	Toplam İşletme Belgeli Yatak Sayısı	Toplam Yatırım Belgeli Tesis Sayısı	Toplam Yatırım Belgeli Oda Sayısı	Toplam Yatırım Belgeli Yatak Sayısı
Bingöl	3	177	374	0	0	0
Elâzığ	26	1.240	2.515	0	0	0
Malatya	19	1.339	2.667	0	0	0
Tunceli	8	221	416	3	68	160
TRB1	56	2.977	5.972	3	68	160
Türkiye	4.991	525.847	1.102.066	711	75.675	169.040

Kaynak : Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2023

Tablo 8-20: Basit Belgeli Konaklama Tesisi İstatistikleri

Şehir	Toplam Basit Belgeli Tesis Sayısı	Toplam Basit Belgeli Oda Sayısı	Toplam Basit Belgeli Yatak Sayısı
Bingöl	15	260	520
Elâzığ	23	633	1.270
Malatya	24	637	1.332
Tunceli	10	225	446
TRB1	72	1.755	3.568
Türkiye	15.136	335.054	675.692

Kaynak: TÜİK, 2023

Konaklama tesisi sayılarına bakıldığında, bölge illerinin Türkiye genelindeki payının yaklaşık %1 gibi düşük bir orana sahip olduğu görülmektedir. Bu veriler, bölgenin konaklama kapasitesinin artırılması gerektiğini göstermekte olup destinasyonların özgün özellikleri çerçevesinde alternatif modeller (ev pansiyonculuğu, konsept konaklama tesisleri, butik oteller vb.) geliştirilebileceği değerlendirilmektedir.

Tablo 8-21: TRB1 Bölgesi Kayak Tesisleri

İl	Tesis	Kapasite(Yatak)
Bingöl	Hesarek Kayak Tesisi	70
Tunceli	Ovacık Kayak Tesisi	70
Elâzığ	Hazarbaba Kayak Tesisi	-

Kaynak: (Avcı, 2019)

Türkiye’de Bakanlık belgeli 28 olmak üzere toplam 51 kayak tesisi bulunmakta olup, toplam yatak kapasitesi 9.549’dur. TRB1 bölgesinde ise kış turizmi için önemli bir unsur olan aktif kayak merkezleri sayısı üç, yatak sayısı ise 140’tır. Yapılan saha çalışmaları çerçevesinde, tesislere olan ilginin son yıllarda arttığı ve bu kapsamda bölgedeki aktif tesislerin nitelik ve kapasitelerinin artırılmasının önem arz ettiği yönünde geri bildirimler alınmıştır.

8.4 Turizm Memnuniyet Düzeyi

Bölgenin turizm konusundaki mevcut durumunu tespit etmek amacıyla 2021 yılında bölgeye gelen turistlere yönelik turizm memnuniyet anketi uygulanmıştır. İlgili çalışmanın kapsamı ve sonucu aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 8-22: TRB1 Turizm Memnuniyet Düzeyi

Şehir	Görüşülen Kişi Sayısı	Anket Gerçekleştirilen Nokta Sayı	Memnuniyet Düzeyi Ortalaması (/10)
Bingöl	350	4	6,9
Elâzığ	400	7	7,8
Malatya	500	9	8,7
Tunceli	350	8	8,5

Kaynak: Fırat Kalkınma Ajansı, 2021

Tabloda da görüldüğü üzere toplam 1.600 kişiye uygulanan anket kapsamında illere göre memnuniyet düzeyi belirlenmiştir. İllerin mevcut durumda turizm alanındaki rekabet gücüne olumsuz etki eden bileşenlerinin özeti aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 8-23: TRB1 Bölgesi İllerindeki Öne Çıkan Sorunlar

Bingöl	Elâzığ	Malatya	Tunceli
<ul style="list-style-type: none"> *Sosyal aktivite *Yeme – İçme hizmetleri *İhtiyaç noktaları 	<ul style="list-style-type: none"> *Mutfağın ticarileştirilmemesi *Eğlence mekânlarının eksikliği *Uçak seferleri *Trafik – otopark 	<ul style="list-style-type: none"> *Yönlendirme tabelalarının yetersizliği *Uçak seferleri *Tanıtım eksikliği *Eğlence mekânlarının eksikliği 	<ul style="list-style-type: none"> *Hizmet kalitesi *Ulaşım altyapısı *Tanıtım eksikliği *İhtiyaç noktaları

Kaynak: Fırat Kalkınma Ajansı, 2021

TRB1 Bölgesi illerinde turizm alanındaki öne çıkan sorunlara baktığımızda; özellikle sosyal aktivite açısından bölgede yatırımlar yapılması ve alternatif turizm olanaklarının çeşitlendirilmesi gerektiği gözlemlenmektedir. Bununla birlikte, bölgenin turistik noktalara ulaşım ve turistik destinasyonlardaki ihtiyaç noktaları kapsamındaki eksikliklerinin olduğuna dair geri bildirimler alınmıştır.

8.5 Değerlendirme

TRB1 bölgesinin turizm sektörü istatistikleri incelendiğinde, pandemi öncesi dönemde bölgeye gelen turist sayısı ve bölgede ortalama kalış sürelerinde düzenli bir artış eğilimi görülmesine rağmen bu değerler hâlâ Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır. 2020 yılında pandemi süreciyle büyük bir darbe alan turizm sektörünün 2022 yılı verileri incelendiğinde hızlı bir toparlanma süreci içerisine girdiği göze çarpmaktadır. Turizm profesyonellerinin son yıllarda

yeni turistik destinasyon arayışları ve turizm sektöründe artan talep TRB1 Bölgesi'nin sahip olduğu turizm potansiyelinin öne çıkması açısından büyük fırsatlar barındırmaktadır. UNESCO kalıcı miras listesine alınan Aslantepe Höyüğü, geçici miras listesinde yer alan Harput, eşsiz doğasıyla Munzur Vadisi, özgün doğal güzelliğiyle Bingöl yaylaları ve daha birçok cazibe noktası bölgeyi turizm ekosisteminde iddialı noktalara taşıma potansiyeline sahiptir. Gerek özel sektör gerekse de kamu kurumları tarafından hayata geçirilen alternatif turizme yönelik projeler ve turizm yatırımları bölgenin turizm gelirlerini artırmaktadır. Bu yatırımlarla eş zamanlı sürdürülen tanıtım ve markalaşma çalışmaları bölgenin bilinirliğini artırmakta, yapılan yatırımlar için tamamlayıcı ve destekleyici bir özellik taşımaktadır. Ayrıca, bölge turizminde sürdürülebilir iyileşme sağlamak amacıyla bölgeye gelen turizm profesyonelleri ve turistlerin görüşlerinden faydalanılarak bölgenin güçlü ve zayıf yönleri tespit edilmekte ve turizm stratejileri bu tespitler üzerine kurgulanmaktadır.

Bununla birlikte, 6 Şubat 2023'te meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremlerin özellikle Malatya'da ciddi hasara yol açtığı görülmüştür. 200'den fazla tescilli kültür varlığının ağır hasar almasının yanında konaklama tesislerinin yaklaşık yarısı kullanılamaz hale gelmiş olup ildeki turizm canlılığı için katalizör görevi gören turizm acentelerinin üçte ikisi faaliyetlerine ara vermek zorunda kalmıştır. Yöresel ürünlerin satışının merkezi konumundaki Şire Pazarı'nın yıkılması ve Malatya'nın gastronomi kültürü açısından önem arz eden lokantaların yarısından fazlasının hizmet veremez hale gelmesi Malatya açısından önümüzdeki sürecin toparlanma ekseninde odaklanmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu minvalde, Yukarı Fırat Havzası destinasyonunu geliştirme odaklı çalışmalara paralel olarak Malatya eksenli toparlanmaya yönelik faaliyetlerin önem arz ettiği değerlendirilmektedir.

9 İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE ÇEVRE

Sera gazı yoğunluğundan kaynaklandığı düşünülen ve son yıllarda çevre problemlerinin gündeme geldiği her ortamda sıkça duyduğumuz "iklim değişikliği" dünya üzerindeki yaşamı tehdit etmektedir. Son yıllarda sıcaklık, yağış, kuraklık ve sera gazı durumlarında önemli değişimler gözlemlenmiş ve kaydedilmiştir. Bu bölümde de bölgeye ilişkin bu veriler incelenmiştir.

9.1 Sıcaklık

Meteoroloji 13. Bölge Müdürlüğü 2022 yılı verilerine göre; 1976-2010 döneminde Türkiye ortalama sıcaklığı 13,5°C hesaplanmış olup, yine Türkiye ortalama sıcaklıklarında 2000'li

yıllardan bu yana (2011 yılı hariç) pozitif sıcaklık anomalileri görülmüştür. En sıcak yıl 15,5°C ile 2010 yılı olup, 2021 yılı ise 14,9°C ile en sıcak 4. yıl olmuştur.

2021 yılı ortalama sıcaklıkları ve uzun yıllar ortalamaları (1981-2010 yılları) bölgeler bazında incelendiğinde, %10 civarında bir artış olduğu görülmektedir.

Doğu Anadolu Bölgesinin 2021 yılı aylık ortalama sıcaklıkları, Ekim ayında (1981-2010 yılları) mevsim normalleri civarında olduğu görülürken, diğer aylarda normallerinin üzerinde gerçekleşmiştir.

Tablo 9-1: TRB1 İlleri Sıcaklık Değişimleri

	Uzun Yıllar (1961-1991) Ortalaması °C	1991-2020 yılları Normalleri °C	Değişim (%)
Bingöl	12,2	12,3	0,8
Elâzığ	13,1	13,5	3,0
Malatya	13,5	14,3	5,9
Tunceli	12,7	13,2	3,9
TRB1 Bölgesi	12,8	13,3	3,4

Kaynak: (Meteoroloji, 2022)

TRB1 Bölgesi ve illerinin aylık ortalama sıcaklık değerlerine dair 1961-1991 yılları ortalaması ile 1991-2020 yılları ortalaması karşılaştırıldığında; Bölge illeri içerisinde en az sıcaklık değişiminin 0,1°C (%0,8) ile Bingöl'de olduğu görülmektedir. En fazla değişim ise 0,8°C (%5,9) ile Malatya'da gerçekleşmiştir. TRB1 Bölgesi genelinde de 0,5°C (%3,4) değişim olduğu görülmektedir.

9.2 Yağış

Tablo 9-2: TRB1 Bölgesi ve İlleri Alansal Yağış Durumları (1 Ekim 2020- 30 Eylül 2021)

Bölgeler	2021 Su Yılı Yağış (mm)	Normali (mm)	2020 Su Yılı Değişim (mm)	Normale Göre Değişim (%)	2020 Su Yılına Göre Değişim (%)
Türkiye Geneli	465,7	574,0	552,7	-18,9	-15,7
Doğu Anadolu	379,4	558,3	541,7	-32,0	-30,0
TRB1 Bölgesi	380,5	591,9	609,8	-35,7	-37,6
Bingöl	433,8	689,6	769,0	-37,1	-43,6
Elâzığ	342,8	587,1	602,2	-41,6	-43,1
Malatya	314,8	492,4	446,5	-36,1	-29,5
Tunceli	430,7	598,7	621,6	-28,1	-30,7

Kaynak: (Meteoroloji, 2022)

Alansal yağış durumlarına göre 2021 yılında gerçekleşen yağış miktarının normale göre değişimi Türkiye genelinde % 18,9 azalırken, TRB1 Bölgesi genelinde %35,7 oranında azalmıştır. Bölge içerisinde en fazla azalma %41,6 ile Elâzığ'da gerçekleşirken, en az değişim %28,1 ile Tunceli'de yaşanmıştır.

Tablo 9-3: TRB1 Bölgesi ve İlleri Yıllık Toplam Yağış Dağılımı ve Eğilimi

	Uzun Yıllar Ortalaması ¹⁵ (mm)	1991-2020 yılları Ortalaması (mm)	Değişim (%)
Bingöl	944,6	935,1	-1,0
Elâzığ	415,1	404,0	-2,6
Malatya	383,5	365,8	-4,6
Tunceli	872,8	826,6	-5,2
TRB1 Bölgesi	2616,0	2531,5	-3,2

Kaynak: (Meteoroloji, 2022)

Tablo 9-3'e göre 'uzun yıllar ortalaması (1961-1991 yılları)' ve '1991-2020 yılları ortalaması' değişimleri incelendiğinde; en fazla değişim %-5,2 ile Tunceli'de görülürken, en az değişim %-1,0 ile Bingöl'de görülmektedir. TRB1 Bölgesi genelinde değişim ise %-3,2 oranında gerçekleşmiştir.

9.3 Kuraklık

Standart Yağış İndeksi (SPI) değerleri dikkate alınarak yapılan kuraklık değerlendirmesinde indeksin sürekli olarak negatif olduğu zaman periyodu kurak dönem olarak tanımlanır. İndeksin sıfırın altına ilk düştüğü dönem kuraklığın başlangıcı olarak kabul edilirken, indeksin pozitif değere yükseldiği ay kuraklığın bitimi olarak değerlendirilir.

Tablo 9-4: TRB1 Bölgesi SPI Kuraklık Analizi (1951-2021 Mart Ayları)

	Bingöl		Elâzığ		Malatya		Tunceli	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Olağanüstü Nemli	2	2,82	2	2,86	4	5,71	5	7,14
Aşırı Nemli	2	2,82	5	7,14	1	1,43	1	1,43
Çok Nemli	2	2,82	0	0	2	2,86	0	0
Orta Nemli	10	14,08	6	8,57	8	11,43	2	2,86
Hafif Nemli	5	7,04	7	10	4	5,71	5	7,14
Normal	25	35,21	28	40	24	34,29	36	51,43
Hafif Kurak	9	12,68	7	10	12	17,14	6	8,57
Orta Kurak	7	9,86	6	8,57	12	17,14	12	17,14
Şiddetli Kurak	3	4,23	6	8,57	2	2,86	3	4,29

¹⁵ Uzun Yıllar Ortalaması; 1961-1991 yılları arasında hesaplanmıştır.

Çok Şiddetli Kurak	1	1,41	2	2,86	1	1,43	0	0
Olağanüstü Kurak	2	2,82	1	1,43	0	0	0	0
Belirsiz	3	4,23	0	0	0	0	0	0

Kaynak: (Meteoroloji, 2022)

TRB1 Bölgesi 1951-2021 yılları Mart ayları için yapılan SPI Kuraklık Analizine göre; belirgin kuraklaşma sorunu göze çarpmamaktadır. Kuraklık, dönemsel olarak yaşanmakla birlikte, kuraklığın uzun yıllar ortalamasına yakın seyrettiği gözlenmektedir.

9.4 Çevresel Kirlilik Göstergeleri

Tablo 95'e göre TRB1 Bölgesi ve illeri su, hava, toprak ve gürültü kirliliği bakımından Malatya'da en fazla şikâyet bildirimleri yapılırken, Elâzığ ve Tunceli illerinin ardından Bingöl'de ise en az şikâyet bildirimleri gerçekleşmiştir. Malatya'da hava kirlilik oranı diğer göstergeler içinde %50 yer tutmakta olup Bölge genelinde ise %61'lik orana sahip olup ivedilikle tedbir alınması gerektiği değerlendirilmektedir.

Tablo 95: TRB1 Bölgesi ve İlleri Su, Hava, Toprak ve Gürültü Kirliliği Şikâyet Bildirimleri

İller	Hava	Su	Toprak	Atık	Kimyasallar	Gürültü	ÇED	Toplam
Bingöl	1	1		1		2	2	7
Elâzığ	6	1	8	7(koku)	1		4	27
Malatya	21	3	1	7	-	4	6	42
Tunceli	6	3	-	2	-	6	6	23
TRB1	34	8	9	17	1	12	18	99

Kaynak: (ÇŞİDB, Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Çevre Durum Raporu, 2022)

Tablo 9-6'da yapılan şikâyet bildirimlerinin akabinde uygulanan ceza miktarları verilerine göre, Malatya ilgili kirlilik göstergelerinin tamamında ilk sırada yer almakta olup Bölge genelinin %82'lik kısmına tekabül etmektedir. Bölge genelinde gürültü kirliliği göstergesinde 12 şikâyet bildirimleri yapılmış olmasına rağmen herhangi bir para cezası uygulanmadığı görülmektedir.

Tablo 9-6: TRB1 Bölgesi ve İlleri Uygulanan Ceza Miktarları (TL)

İller	Hava	Su	Toprak	Atık	Kimyasal	Gürültü	ÇED	Diğer	Toplam
Bingöl	-	-	-	28.912,50	-	-	36.865	736,8	66.514
Elâzığ	73.730	88.499	-	-	-	-	72.635,94	736,8	324.101
Malatya	265.497	377.287	-	1.062.690	-	-	333.478	221.267	2.261.106
Tunceli	36.865	-	1.703,85	-	-	-	42.865	-	81.433,85
TRB1	376.092	465.786	1.703,85	1.091.603	0	0	485.843,90	222.741	2.733.155

Kaynak: (ÇŞİDB, Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Çevre Durum Raporu, 2022)

Sera Gazı Emisyon İstatistiklerine (1990-2020) göre Türkiye genelinde toplam sera gazı emisyonu 2020 yılında bir önceki yıla göre %3,1 artarak 523,9 Mt CO₂ eşdeğeri olarak hesaplanmıştır (TÜİK, 2023). Kişi başı toplam sera gazı emisyonu 1990 yılında 4 ton CO₂ eşdeğer, 2019 yılında 6,2 ton CO₂ eşdeğer ve 2020 yılında 6,3 ton CO₂ eşdeğer olarak hesaplanmıştır. Toplam sera gazı emisyonlarında 2020 yılında CO₂ eşdeğer olarak en büyük payı %70,2 ile enerji kaynaklı emisyonlar alırken, bunu sırasıyla %14 ile tarım, %12,7 ile endüstriyel işlemler ve ürün kullanımı ve %3,1 ile atık sektörü takip etmiştir. Enerji sektörü emisyonları 2020 yılında, 1990 yılına göre %163,3, bir önceki yıla göre ise %0,6 artarak 367,6 Mt CO₂ eşdeğer olarak hesaplanmıştır. Endüstriyel işlemler ve ürün kullanımı emisyonları 1990 yılına göre %190,5 ve bir önceki yıla göre %14 artarak 66,8 Mt CO₂ eşdeğer olarak hesaplanmıştır. Tarım sektörü emisyonları 2020 yılında, 1990 yılına göre %58,8 ve bir önceki yıla göre %7,5 artarak 73,2 Mt CO₂ eşdeğer olarak hesaplanmıştır. Atık sektörü emisyonları ise 1990 yılına göre %48, bir önceki yıla göre %2,1 artarak 16,4 Mt CO₂ eşdeğer olarak hesaplanmıştır.

Tablo 9-7: TRB1 Bölgesi ve İlleri Hava Kalitesi Değerleri

	PM10	PM2.5
	Ortalama (µg/m ³)	Ortalama (µg/m ³)
Bingöl	47	6
Elâzığ	32	9
Malatya	93	13
Tunceli	29	16
TRB1 (Ort.)	50,25	13,5
TR Sınır Değeri	50	10
AB ve Ulusal Sınır Değeri	40	10

Kaynak: (Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2023)

Tablo 9-7'ye göre PM10 (Partikül madde kirleticisi; çapı 10 µm (mikrometre)'den daha küçük olan toz zerrecikleri) değeri bakımından AB ve Ulusal Sınır Değeri 40 µg/m³ olup TRB1 Bölgesi'nde yaklaşık %25 ve %132'lik en yüksek fark oranının Malatya'da olduğu görülmektedir. PM2.5 (Partikül madde kirleticisi; çapı 2.5 µm (mikrometre)'den daha küçük olan toz zerrecikleri) değeri bakımından Bingöl ve Elazığ illeri TRB1 ortalaması, Ülke geneli ve Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) sınır değerinin altında seyretmekteyken, Malatya ve Tunceli illerinde ise ortalamaların üzerinde hesaplanmaktadır.

Partiküler Madde (PM₁₀) ve (PM_{2,5}) akciğerlere ulaşarak iltihaplanmaya ya da insanları olumsuz etkileyecek kalp ve akciğer hastalıklarına neden olabilirler. (ÇŞİDB, Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Çevre Durum Raporu, 2022)

Tablo 9-8: Türkiye Çevre Koruma Harcamaları¹⁶ (TL)

Harcama Türü	2013	2016	2019	2020	Yıllar Ortalaması	2020/2013 (%)
Dış ortam havasını ve iklimi koruma	3.360.207.703	2.810.175.643,38	5.122.573.407	3.892.858.099	3.796.453.713	16
Atık su yönetimi	79.981.815.222	80.023.746.434,00	65.261.148.148	50.515.469.876	68.945.544.920	-37
Atık yönetimi	105.440.745.802	100.919.997.883,24	80.464.636.311	87.663.495.410	93.622.218.852	-17
Toprak, yeraltı ve yüzey sularının korunması ve kalitesinin iyileştirilmesi	5.612.478.088	7.233.087.331,83	5.739.694.607	5.164.906.512	5.937.541.635	-8
Gürültü ve vibrasyonun azaltılması	117.242.844	98.334.863,10	70.414.775	78.196.803	91.047.321	-33
Biyolojik çeşitliliğin ve peyzajın korunması	8.915.569.184	12.556.520.509,76	8.170.888.227	6.972.140.138	9.153.779.515	-22
Radyasyona karşı koruma	49.301.417	46.082.890,55	37.031.835	54.829.217	46.811.340	11
Araştırma ve geliştirme	829.366.661	1.254.127.796,55	972.400.832	797.053.353	963.237.161	-4
Diğer çevre koruma harcamaları	5.185.411.319	6.906.831.700,35	6.356.276.389	5.942.579.521	6.097.774.732	15
Çevre Koruma Harcamaları TOPLAM	209.492.138.241	211.848.905.052,76	172.195.064.532	161.081.528.929	188.654.409.188	-23

Kaynak: (TÜİK, Çevre ve Enerji İstatistikleri, 2022)

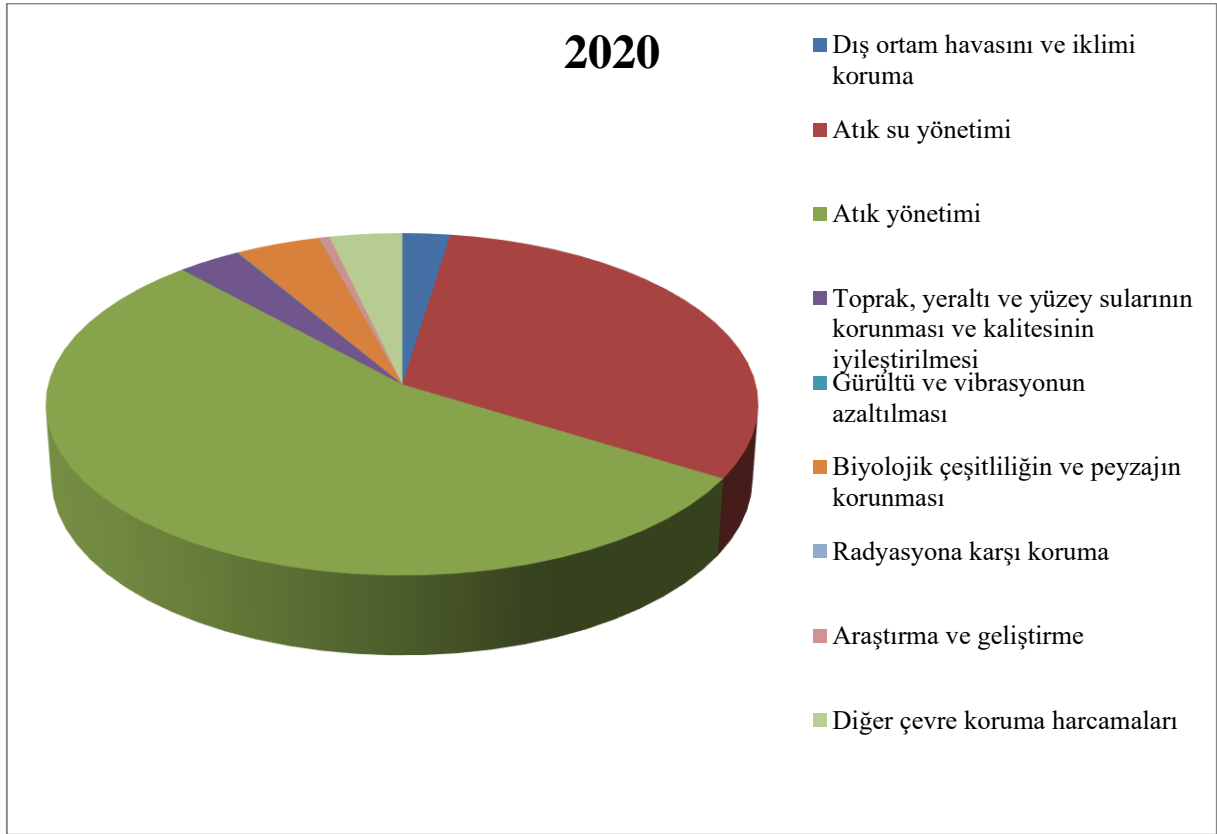
Tablo 9-7'ye göre PM₁₀ (Partikül madde kirleticisi; çapı 10 µm (mikrometre)'den daha küçük olan toz zerrecikleri) değeri bakımından AB ve Ulusal Sınır Değeri 40 µg/m³ olup TRB1 Bölgesi'nde yaklaşık %25 ve %132'lik en yüksek fark oranının Malatya'da olduğu görülmektedir. PM_{2.5} (Partikül madde kirleticisi; çapı 2.5 µm (mikrometre)'den daha küçük olan toz zerrecikleri) değeri bakımından Bingöl ve Elazığ illeri TRB1 ortalaması, Ülke geneli ve Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) sınır değerinin altında seyretmekteyken, Malatya ve Tunceli illerinde ise ortalamaların üzerinde hesaplanmaktadır.

¹⁶ 2013-2020, 2023 deflatör oranına göre hesaplanmıştır.

Partiküler Madde (PM10) ve (PM2,5) akciğerlere ulaşarak iltihaplanmaya ya da insanları olumsuz etkileyecek kalp ve akciğer hastalıklarına neden olabilirler.

Tablo 9-8'e göre 2013 yılından 2020 yılına gelindiğinde ülke genelinde toplam çevre koruma harcamaları %23 oranında azalmıştır. Yıllara bağlı olarak hemen hemen bütün başlıklarda azalış görülmesine rağmen, “Dış ortam havasını ve iklimi koruma” ve “Diğer çevre koruma harcamaları” başlıkları altında artış görülmektedir. 2019'a göre 2020 yılında “Atık yönetimi” ve “Radyasyona karşı koruma” alanlarında olumlu yönde değişim görülmektedir.

Şekil 9-1: Türkiye Çevre Koruma Harcamaları Dağılımı

Kaynak: (TÜİK, Çevre ve Enerji İstatistikleri, 2022)

Şekil 9-1'de de görüldüğü üzere 2020 yılında çevre koruma harcamaları içerisinde %54 oranla atık yönetimi ve %31 oranla atık su yönetimi ilk sıralarda yer almaktadır. 2013-2020 yılları arasında da bu oranların yaklaşık olarak korunmuş olduğu görülmektedir.

Çevre koruma harcamaları içinde genel olarak atık yönetim kalemlerinin toplam tutarı 35,7 milyar TL olup diğer koruma kalemlerinin tutarı ise 6 milyar TL civarındadır. Özellikle atık yönetimi harcamalarının azaltılması için, Ar-Ge faaliyetlerine daha fazla yatırım yapılmasının, etkin bir çevre koruma politikası belirlenmesi için önemli olduğu değerlendirilmektedir (Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2015).

9.5 Değerlendirme

2021 yılı ortalama sıcaklıkları ve uzun yıllar ortalamaları (1981-2010 yılları) bölgeler bazında incelendiğinde %10 civarında bir artış olduğu görülmektedir. TRB1 Bölgesi genelinde 0,5°C (%3,4) değişim görülmektedir. TRB1 Bölgesi toplam yağış dağılımı ve eğilimi ‘uzun yıllar ortalaması (1961-1991 yılları)’ ve ‘1991-2020 yılları ortalaması’ değişimleri incelendiğinde; en fazla değişim %-5,2 ile Tunceli’de görülürken, en az değişim %-1,0 ile Bingöl’de görülmektedir. TRB1 Bölgesi genelinde değişim ise %-3,2 oranında hesaplanmıştır.

Kuraklık, dönemsel olarak yaşanmakla birlikte, kuraklığın uzun yıllar ortalamasına yakın seyrettiği gözlenmektedir.

TRB1 Bölgesi ve illeri 2021 yılı su, hava, toprak ve gürültü kirliliği incelendiğinde 99 şikâyet bildirim olduğu, 2.733.155 TL cezai işlem uygulandığı görülmektedir. PM2.5 (Partikül madde kirleticisi; çapı 2.5 µm (mikrometre)’den daha küçük olan toz zerrecikleri) değeri bakımından Bingöl ve Elazığ illeri TRB1 ortalaması, Ülke geneli ve DSÖ sınır değerinin altında seyretmekteyken, Malatya ve Tunceli illerinde ise ortalamaların üzerinde hesaplanmaktadır. Bununla birlikte, ülke genelinde 2013-2020 yılları arası toplam çevre koruma harcamalarının %23 oranında azaldığı gözlemlenmekte olup bu durumun revize edilmesine yönelik etkin bir çevre koruma politikası belirlenmesi önem arz etmektedir.

Kahramanmaraş merkezli depremler sonrası şehrin su kaynakları, kirlenerek çamur ihtiva edecek şekilde hizmete verilmek durumunda kalmıştır. Ortaya çıkan bu durum, mevcut olumsuz şartlara ek olarak insan sağlığını ciddi ölçüde tehdit etmekte olup, kirlenmenin hızlıca saptanması ve kriz anında dahi alınacak tedbirlerin belirlenmesi noktasında ilgili kurumlar tarafından altyapı ve insan kaynaklarının geliştirilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Yine çevre kirliliğine sebep olan asbest gibi tozların havaya karışmasına bağlı insan sağlığı açısından oldukça zararlı bir durum ortaya çıkmıştır. Yıkım ve enkaz kaldırma işlemleri sırasında ilgili kontrol yönetmeliğine uyularak alınması gereken tedbirlere riayet edilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

10 ENERJİ

Ülkemizde taşkömürü, asfaltit, linyit, petrol, doğalgaz, hidrolik, jeotermal, güneş enerjisi, rüzgâr enerjisi gibi ticari kaynaklar ile odun, hayvansal atıklar ve bitkisel atıklar gibi ticari olmayan birincil enerji kaynakları, elektrik enerjisi, kok ve briket gibi ikincil enerji kaynakları üretilip, tüketilmektedir. Bu bölümde bu enerji kaynaklarının üretimdeki payı, Ülke genelinde

ve TRB1 Bölgesinde yenilenebilir enerji tesisleri varlığı ve üretim kapasiteleri ile birlikte Bölgede sektörler itibariyle elektrik enerjisi tüketimi incelenmiştir.

10.1 Elektrik Üretimi

Tablo 10-1: Türkiye Kaynak Bazında Üretim Değeri ve Değişimi (2020-2021)

Kaynak Türü	2020 Değeri (GWh)	Pay (%)	2021 Değeri (GWh)	Pay (%)	2020-2021 Değişimi (%)
Doğal Gaz	69.277,54	23,60	108.394,45	33,95	56,46
Hidrolik	78.087,88	26,60	55.656,34	17,43	-28,73
İthal Kömür	62.466,47	21,20	54.888,84	17,19	-12,13
Linyit	38.163,85	13,00	43.400,43	13,59	13,72
Rüzgar	24.561,36	8,40	30.990,13	9,71	26,17
Jeotermal	9.929,41	3,40	10.770,88	3,37	8,47
Biyokütle	5.228,50	1,80	7.371,77	2,31	40,99
Taş Kömür	3.415,83	1,20	3.539,79	1,11	3,63
Asfaltit Kömür	2.222,88	0,80	2.372,95	0,74	6,75
Güneş	416,98	0,10	1.552,91	0,49	272,42
Fuel Oil	313,04	0,10	336,64	0,11	7,54
Motorin	1,00	0,00	0,08	0,00	-92,17
Genel Toplam	294.084,73	100,00	319.275,22	100,00	8,57

Kaynak: (EPDK, 2023)

Yenilenebilir enerji kaynaklarının (hidrolik dâhil) lisanslı ve lisanssız toplam elektrik üretimi içerisindeki payı 2020 yılında %40,3 iken, 2021 yılında %33,31 olmuştur. Toplam termik üretim oranı ise 2020 yılında %59,9 iken, 2021 yılında %66,69 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 10-2: TR, TRB1 Bölgesi ve İlleri Yenilenebilir Enerji Tesislerinin Kapasiteleri

Elektrik Üretim Tesisi	Bingöl		Elâzığ		Malatya		Tunceli		TRB1		TR	
	Tesis Sayısı	Elektriksel Kapasite Mwe	Tesis Sayısı	Elektriksel Kapasite Mwe	Tesis Sayısı	Elektriksel Kapasite Mwe	Tesis Sayısı	Elektriksel Kapasite Mwe	Tesis Sayısı	Elektriksel Kapasite Mwe	Tesis Sayısı	Elektriksel Kapasite Mwe
Güneş	0		1	8,00	1	9,95	0		2	17,95	272	1.635,31
Termik	0		2	5,80	1	5,544	0		3	11,344	366	46.199,44
Rüzgâr	1	49,5	0		2	10	0		3	59,5	291	11.525,24
Dalga	0		0		0		0		0	0	0	0,00
Gelgit	0		0		0		0		0	0	0	0,00
Akıntı	0		0		0		0		0	0	0	0,00
Jeotermal	0		0		0		0		0	0	66	1.691,33
Biyokütle	2	5,68	4	8,50	5	26,573	0		11	40,756	347	1.915,45
Hidroelektrik	9	1.316,29	7	2.287,39	15	65,677	5	234,29	36	3903,6	786	31.712,57
Toplam	12	1.371,47	14	2.309,69	24	117,74	5	234,29	55	4033,2	2.128,00	94.679,34
İl/TRB1 (%)	21,8	34	25,4	57,2	43,6	2,9	9	5,8				
TRB1 / TR (%)									2,58	4,26		

Kaynak: (EPDK, 2023)

Tablo 10-2'ye göre TRB1 Bölgesinde yenilenebilir kaynaklar bakımından mevcut üretim tesisi sayısı, ülke geneline oranla %2,58'lik paya sahiptir. Bölge içerisinde sayı bakımından en fazla tesise %43'lük oranla Malatya ev sahipliği yaparken, yıllık üretim miktarı yönünden %5,8'lik oranla Tunceli ile birlikte en az paya sahiptir. Bu da ilde çoğunlukla küçük ölçekli güneş enerjisi santrali(GES) tesislerinin varlığı ile doğru orantılıdır. Bölge içerisinde %25,45'lik tesis varlığına sahip Elâzığ'da %61,9 oranında yıllık üretim görülmektedir. Bu da Elâzığ'da bulunan hidroelektrik santrali(HES) varlığının etkisi ile tabloya yansımıştır. Bölgede genel hidroelektrik santrallerden üretim miktarı, toplam enerji tesisleri içerisinde %94'lük orana tekabül etmekte olup bu oran ülke genelinde ise %17 olarak hesaplanmıştır. Ülke genelinde enerji tesisleri içerisinde en fazla paya %60'luk oranla termik santraller sahiptir.

10.1.1 Yenilenebilir Kaynaklarından Elektrik Üretimi

Tablo 10-3: Lisanslı Elektrik Üretimi ve Kurulu Güç (İl/TR Dağılımı, 2022)

İl	Üretim (GWh)	İl/TR Üretim Oranı (%)	Kurulu Güç (MW)	İl/TR Kurulu Güç Oranı (%)
Bingöl	2.272,44	0,73	1.325,49	1,39
Elâzığ	5.935,42	1,90	2.466,17	2,59
Malatya	362,53	0,12	117,74	0,12
Tunceli	344,34	0,11	106,95	0,11
TRB1	8.914,73	2,86	4.016,35	4,21

Kaynak: (EPDK, 2023)

Tablo 10-3'e göre TRB1 Bölgesi yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üretimi ülke genelindeki üretimin %2,86'sını oluşturmaktadır. Bölge içerisinde en fazla kurulu güç kapasitesine sahip olan Elâzığ, Bölge genelinde %61 oranında yenilenebilir kaynaklardan faydalanırken, payı ülke genelinde %1,90'lık bir orana tekabül etmektedir. Bölge içerisinde Malatya ve Tunceli illerinin üretim paylarının %4 civarında olduğu görülmektedir.

Tablo 10-4'e göre 2022 yılında TRB1 Bölgesinde lisanssız elektrik üretimi yapan toplam 396,11 MWe kapasiteli kurulu güç ünitesi bulunmakta, ülkedeki toplam üretim içindeki payı %4,58'e tekabül etmekte olup son iki yıla göre artış görülmektedir. Bölge illerindeki genel artışa rağmen, Bingöl ve Malatya'nın toplam içindeki paylarında gerileme dikkat çekmektedir.

Tablo 10-4: TRB1 ve İlleri Lisanssız (Güneş, Biyokütle, Rüzgâr, Hidrolik) Kurulu Gücün Dağılımı

İLLER	2020		2021		2022	
	Kurulu Güç (MWe)	Toplam İçindeki Payı (%)	Kurulu Güç (MWe)	Toplam İçindeki Payı (%)	Kurulu Güç (MWe)	Toplam İçindeki Payı (%)
Bingöl	22,50	0,33	23,50	0,31	23,89	0,28
Elâzığ	170,61	2,50	173,31	2,30	239,63	2,77
Malatya	114,20	1,67	127,71	1,69	130,77	1,51
Tunceli	0,86	0,01	0,86	0,01	1,82	0,02
TRB1	308,17	4,51	325,38	4,31	396,11	4,58

Kaynak: (EPDK, 2023)

Bölge güneş, biyokütle ve hidrolik potansiyelleri açısından yüksek kapasiteye sahip olmasına rağmen ülke içerisindeki payının bu denli az olması etkin ve verimli bir şekilde değerlendirilmediğini ortaya koymaktadır.

10.2 Enerji Tüketimi

Tablo 10-5: TRB1 Bölgesi ve Türkiye Sektörler İtibariyle Enerji Tüketim Raporları

	TRB1		Türkiye	
	2015 (Mwh)	2021 (Mwh)	2015 (Mwh)	2021 (Mwh)
Resmi Daire	279.656	389.797	7.996.115	13.461.780
Sanayi İşletmesi	1.166.273	1.779.949	103.534.820	137.389.007
Ticarethane	502.392	658.437	41.553.621	50.489.694
Mesken	790.408	946.501	47.900.834	61.499.026
Tarımsal Sulama	115.811	158.512	4.222.135	12.822.062
Sokak Aydınlatma	116.515	134.314	4.074.295	5.680.137
Diğer	89.804	134.706	8.030.430	5.349.759
Toplam	3.062.874	4.202.217	217.314.265	286.691.464

Kaynak: (TÜİK, 2023)

TRB1 Bölgesi'nin enerji tüketiminin %42'sinin sanayi işletmelerinde tüketildiği hesaplanmıştır. Bölgede tüketilen enerji miktarında 2015 ile 2021 yılları arasında %37 civarında bir artış görülmektedir. Bu artış sadece bir alanda sınırlı kalmayıp genel olarak bütün alanlarda gerçekleşmiştir.

10.3 Değerlendirme

Ülke genelinde elektrik enerji üretim tesisleri içerisinde en fazla paya %62'lik oranla termik santraller sahip olup, sonrasında hidrolik, rüzgâr ve güneş tesisleri gelmektedir. TRB1 Bölgesinde elektrik üretim tesisi sayısı, ülke geneline oranla %2,58'lik paya sahiptir. Bölge genelinde hidroelektrik santrallerinin üretim miktarı, toplam yenilebilir enerji üretiminin %94'ünü oluşturmaktadır. Bölge güneş, biyokütle ve hidrolik potansiyelleri açısından yüksek kapasiteye sahip olmasına rağmen Ülke içerisindeki payının az olması etkin ve verimli bir şekilde değerlendirilmediğini ortaya koymaktadır.

Kahramanmaraş merkezli depremlerde gerçekleşen yıkımlar enerji iletimiyle alakalı önemli sorunların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Doğalgaz kaçakları, kopan elektrik hatları ve diğer altyapı sorunları başta olmak üzere, bu durumların aynı anda gerçekleşmesiyle oluşabilecek daha kötü sorunların önlenmesi amacıyla bazı noktalarda kısmen, bazı noktalarda ise daha genel hizmet kesintileri gerçekleştirilmek durumunda kalmıştır. Hasar durumu nispeten daha az olan yerlerde, depremzedeler bu kesinti ve kısıtlamalar sonucunda ciddi anlamda barınma, ısınma, haber alma, ulaşım gibi temel insani haklarından mahrum kalmıştır. Yaşanan bu mağduriyetleri asgari düzeye indirmek için ilgili tüm kurumların koordineli bir şekilde etkin bir faaliyet planı doğrultusunda donatılıp eğitilerek olası kriz durumlarına hazırlıklı hale getirilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

11 KIRSAL KALKINMA

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de teknolojinin gelişmesi, yaygınlaşması ve devam eden kentleşme süreci kırsal kesimdeki nüfus kaybını hızlandırmıştır. Kır-kent arasındaki gelişmişlik farkları, kırdan kente göç ve demografik kentleşme eğilimleri hem kırsal hem de kentsel alanlarda sorunlar yaratmış ve bu durum kırsal kalkınma politikalarında yeni arayışlara neden olmuştur. Kırsal kalkınma politikasının ana amacı kırsal kesimde genel refah artışının sağlanması ve buna bağlı olarak kırdaki nüfusun yerinde kalkandırılmasıdır.

Bu bölümde Kırsal-Kentsel nüfusun farklı hesaplama teknikleri ile yıllar içinde değişimleri, kırsal alanlarda ekonomik faaliyetler ve sektörel dağılım, ticari ve sosyal tesislerin varlığı, atık su, şebeke suyu ve kanalizasyon altyapıları, temel hizmetlere erişim, üretim tesisleri, ticari ağlar, ürün ve hizmet ağları, iş gücü hareketliliği gibi veriler incelenmiştir. Bölgesel bazlı tarım ve hayvancılık üretimleri, ürünlerin pazarlanması ve sanayide kullanılma durumları incelenerek, değerlendirilmiştir.

TÜİK, 2014 yılı Mart ayına kadar, Devlet Planlama Teşkilatının 1982 yılında yayımladığı "Kent Eşiği Araştırması: Türkiye İçin Kent Tanımı" kriterlerini kullanarak 20.001 ve daha fazla nüfuslu yerleşim yerlerini kent, 20.000 ve daha az nüfuslu yerleşim yerlerini kır olarak tanımlayan sınıflamayı dikkate almıştır. Bu sınıflamaya göre Türkiye nüfusunun %72'si kentlerde, %28'i ise kırlarda yaşamaktadır. 2014 yılı Mart ayı itibarıyla gerçekleşen idari bölünüş değişikliklerinin kır-kent yapısına etkileri oldukça önem arz etmiştir. Yapılan değişiklikler ile Türkiye'nin %14'ü kır nüfusu, %86'sı ise kent nüfusu halini almıştır. 2014 yılı Mart ayı itibari ile Büyükşehir Belediye Statüsü kazanan 30 il için, il sınırları içerisinde yer alan köyler mahalle statüsü kazanmış, 20.000 nüfus sınırı esas alınarak yapılan kır-kent tanımındaki kır oranı bu büyükşehirlerde %21'den %3'e düşmüştür.

Mevcut ölçüm yönteminde yaşanan sorunlara binaen, Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (EUROSTAT) normlarına uyumlu olarak geliştirilen nüfus yoğunluğu ızgara(grid) sisteminden yola çıkarak, yine EUROSTAT tarafından oluşturulan kır-kent tanımlarından faydalanılarak 1 km²'lik ızgara hücre(grid), il ve ilçe bazında üçlü sınıf ayrıtısında, kır ve kent sınıflandırması yapılmıştır (TÜİK, 2023).

11.1 Kırsal-Kentsel Nüfus

Hem Türkiye genelinde hem de TRB1 Bölgesi özelinde kırsal-kentsel alanlardaki nüfus 1965 yılından sonra 2000 yılına kadar hızlı bir değişime girmiştir.

Tablo 11-1: Türkiye, TRB1 ve İlleri Kırsal Kentsel Nüfus Değişimi (1965-2021, %)

	1965		2000		2007		2012		2021	
	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır
Malatya	32	68	59	41	64	36	66	34	100	0
Elâzığ	33	67	64	36	72	28	74	26	77	23
Bingöl	14	86	50	50	56	44	57	43	66	34
Tunceli	15	85	58	42	65	35	67	33	66	34
TRB1	27	73	59	41	66	34	68	32	85	15
Türkiye	34	66	65	35	70	30	77	23	93	7

Kaynak: (TÜİK, 2023)

Tablo 11-1 Tablo 5-8'e bakıldığında, 2014 yılında yürürlüğe giren "On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" sonrasında büyükşehirlerde kırsal nüfus tanımı kaldırılmış olduğundan 2014-2021 döneminde Malatya ilinde nüfusun tamamı kent nüfusu olarak ölçülmüştür. 2022 yılı itibari ile değişen ölçümlerden sonra çok daha sağlıklı bir şekilde kentsel kırsal alan ayrımı ve hesaplamaları yapılmaya başlanmıştır.

Bölge kentlerinin birçoğunda sanayi sektöründe büyüme olmaksızın göçe bağlı nüfus artışı ve hizmet sektörü gelişmesi yaşanmıştır; ancak sanayiye bağlı göç alan yerleşimler olarak Battalgazi(Malatya), Elâzığ Merkez, Maden (Elâzığ), Alacakaya (Elâzığ), Yeşilyurt (Malatya) sayılabilir. Bu yerleşimlerden Maden, bakır işletmesinin özelleşmesi ve fabrikanın küçülmesinden dolayı eski cazibesini kaybetmiştir. Darende (Malatya), Doğanşehir (Malatya), Kovancılar (Elâzığ), Genç (Bingöl) ve Solhan (Bingöl) ise ulaşım olanakları ve önemli karayolları üzerinde bulunmasından dolayı kentleşme süreci hızlanan ilçeler olmuşlardır.

Bingöl, 1965 yılında %14 şehir, % 86 kırsal oranına sahip iken, 2000 yılında %50-50'ye ulaşmış ve 2021 yılı itibari ile bu oran %66 şehir, %34 kırsal olarak gerçekleşmiştir. Bingöl ili nüfusu 283.112 olup, bu nüfusun %69,08'i şehirlerde yaşamaktadır (2021 sonu). İlin yüzölçümü 8.004 km²'dir. İlde km²'ye 35 kişi düşmektedir. (Bu sayı merkez ilçede 93'tür.) İlde yıllık nüfus artış oranı % 0,48 olmuştur. Nüfus artış oranı en yüksek ve en düşük ilçeler sırası ile Merkez (% 1,68) ve Yayladere'dir (-% 5,00).

TÜİK verilerine göre Bingöl'de merkez ilçeye beraber 8 ilçe, 11 belediye, bu belediyelerde 68 mahalle ve ayrıca 320 köy bulunmaktadır.

Elâzığ, 1965 yılında %33 şehir, %67 kırsal oranına sahip iken, 2000 yılında %64 şehir, %36 kırsal nüfusu oranına ulaşmış ve 2021 yılı itibari ile bu oran %77 şehir, %23 kırsal olarak görülmektedir. Son zamanlarda doğum oranındaki artışın yanı sıra; çoğunu batı illeri oluşturmakla beraber, il dışına kısmi göç verilmektedir. Aynı zamanda son dönemlerde yaşam ve imkân şartları dolayısıyla, kırsal bölgelerden çoğunluğu il merkezine olmak üzere ilçelere yaşanmaktadır. Elâzığ ili nüfusu: 588.088'dir. Bu nüfusun % 83,9' u şehirlerde yaşamaktadır (2021 sonu). İlin yüzölçümü 9.383 km²'dir. İlde km²'ye 63 kişi düşmektedir (Bu sayı Merkezde 198'dir). İlde yıllık nüfus artış oranı % 0.02 olmuştur. Nüfus artış oranı en yüksek ve en düşük ilçeler sırası ile Ağın (% 7,43) ve Sivrice'dir (-% 5,47).

TÜİK verilerine göre Elazığ'da merkez ilçeye beraber 11 ilçe, 20 belediye, bu belediyelerde 152 mahalle ve ayrıca 550 köy bulunmaktadır (TÜİK, 2023).

Malatya, 1965 yılında %32 şehir, % 68 kırsal oranına sahip iken, 2000 yılında %59 şehir, 41 kırsal nüfusu oranına ulaşmış ve 2012 yılı itibari ile bu oran %66 şehir, %34 kırsal olarak gerçekleşmiştir. Malatya'nın nüfusu 808.692 (2021 sonu) olup, yüzölçümü 12.259 km²'dir. İlde km²'ye 66 kişi düşmektedir. (Yoğunluğun en fazla olduğu ilçe 354 kişi ile Yeşilyurt'tur) İlde yıllık nüfus artış oranı %0,31 olarak gerçekleşmiştir. Nüfus artış oranı en yüksek ve en düşük

ilçeler sırası ile Yeşilyurt (% 1,55) ve Pütürge'dir (-% 5,03). 2013 yılında ilin Büyükşehir olması ile birlikte şehir ve kırsal ayrımı kaldırılmıştır.

TÜİK verilerine göre Malatya'da 13 ilçe ve belediye, bu belediyelerde toplam 718 mahalle bulunmaktadır (TÜİK, 2023).

Tunceli, 1965 yılında %15 şehir, % 85 kırsal oranına sahip iken, 2000 yılında %58'e 42 şeklinde gerçekleşmiştir. 2021 yılı itibari ile bu oran %66 şehir, %34 kırsal olarak belirtilmiştir. Tunceli ili nüfusu 83.645'tir ve bu nüfusun % 68,25'i şehirlerde yaşamaktadır (2021 sonu). İlin yüzölçümü 7.582 km²'dir. İlde km²'ye 11 kişi düşmektedir. (Bu sayı merkezde 35'dir.) İlde yıllık nüfus artış oranı % 0,24 olmuştur. Nüfus artış oranı en yüksek ve en düşük ilçeler sırası ile Merkez ilçe (% 3,07) ve Nazimiye'dir (-% 4,17).

TÜİK verilerine göre Tunceli'de merkez ilçeye beraber 8 İlçe, 9 belediye, bu belediyelerde 43 mahalle ve ayrıca 363 köy bulunmaktadır (TÜİK, 2023).

TRB1 Bölgesi kırsal ve kentsel nüfus verilerine göre (Tablo 11-2) toplam yaşlar içerisinde erkek oranı %50,03, kadın oranı %49,96 olup, dengeli bir seyir izlemektedir. Bu oran kentsel ve kırsal alanlarda da önemsenmeyecek kadar az bir farkla korunmaktadır.

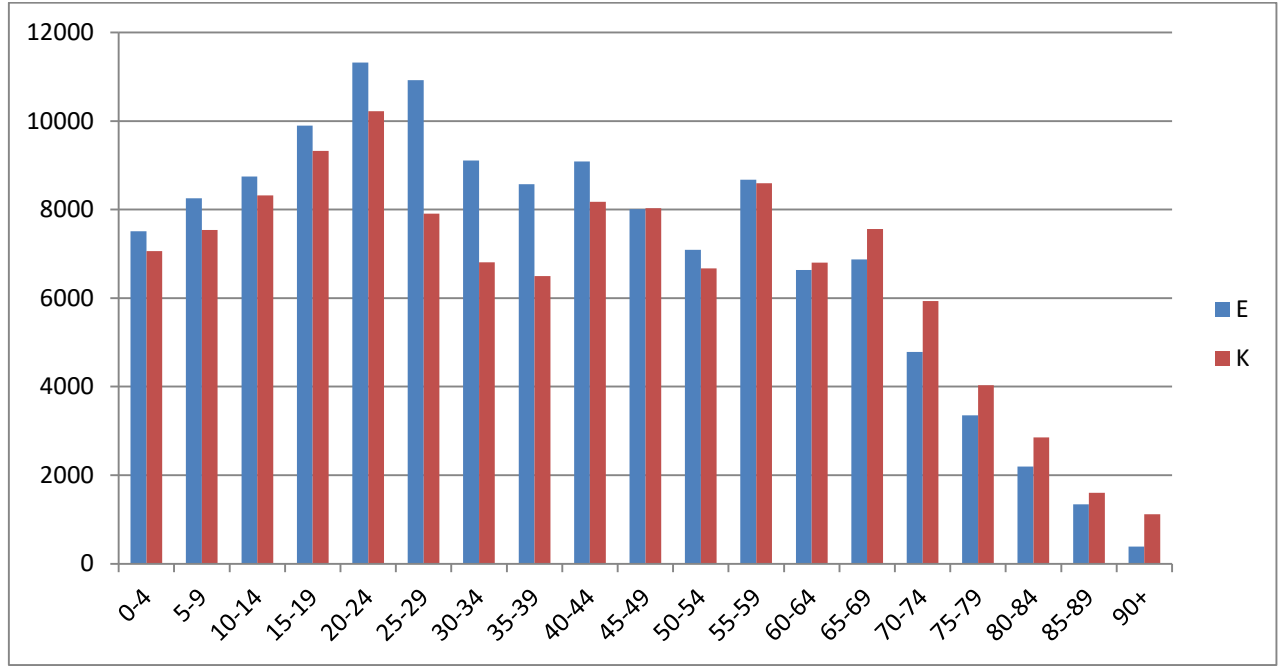
Tablo 11-2: TRB1 Bölgesi Kırsal Kentsel Nüfusu (2022) Yaş ve Cinsiyete Göre

Yaş	Köy		Şehir		TOPLAM
	E	K	E	K	
0-4	7.506	7.063	54.640	51.622	120.831
5-9	8.254	7.540	61.371	58.151	135.316
10-14	8.749	8.316	60.999	58.261	136.325
15-19	9.893	9.324	58.860	56.097	134.174
20-24	11.319	10.220	64.903	63.063	149.505
25-29	10.924	7.906	57.878	57.304	134.012
30-34	9.108	6.808	55.071	55.677	126.664
35-39	8.572	6.499	55.427	56.335	126.833
40-44	9.084	8.178	57.307	58.983	133.552
45-49	8.009	8.033	49.290	50.614	115.946
50-54	7.092	6.669	40.178	39.299	93.238
55-59	8.673	8.595	40.813	41.263	99.344
60-64	6.638	6.799	28.855	29.057	71.349
65-69	6.875	7.563	26.091	27.910	68.439
70-74	4.782	5.934	17.003	20.718	48.437
75-79	3.355	4.029	10.365	13.745	31.494
80-84	2.194	2.854	6.432	9.673	21.153
85-89	1.339	1.601	3.256	5.080	11.276
90+	389	1.121	965	3.174	5.649
Toplam	132.755	125.052	749.704	756.026	1.763.537

Kaynak: (TÜİK, 2022)

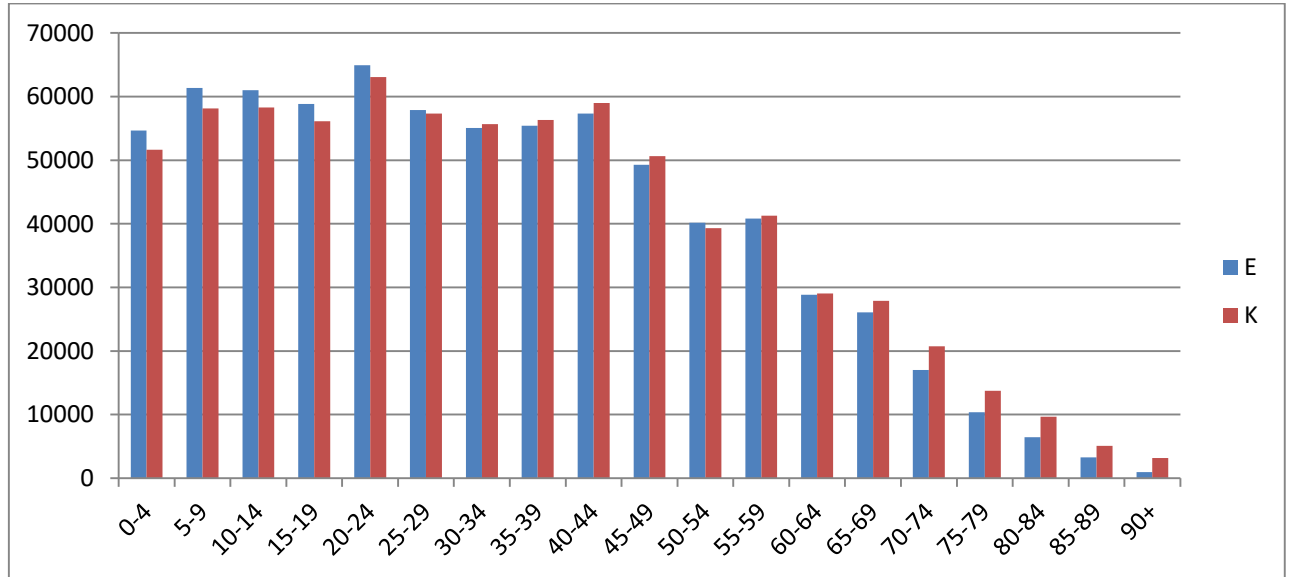
TRB1 Bölgesi kentsel nüfusun payı %85,38 ile 1.505.730 kişi, kırsal nüfusun payı ise %14,61 ile 257.807 kişi olarak hesaplanmaktadır.

Şekil 11-1: TRB1 Bölgesi Cinsiyete ve Yaşlara Göre Kırsal Yaş Yoğunluğu

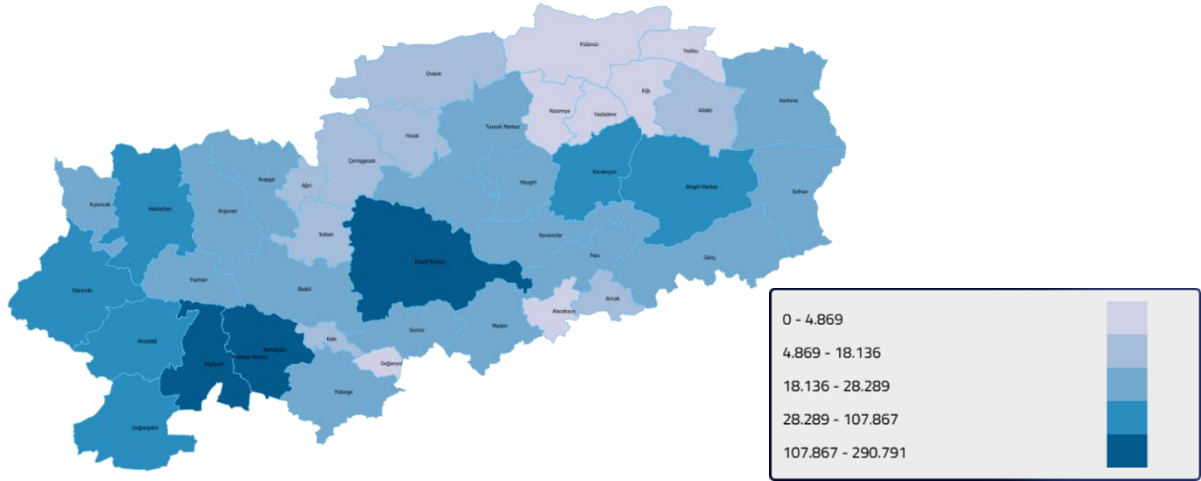
Kaynak: (TÜİK, Nüfus ve Demografi, 2022)

Şekil 11-2: TRB1 Bölgesi Cinsiyete ve Yaşlara Göre Kent Yaş Yoğunluğu

Kaynak: (TÜİK, Nüfus ve Demografi, 2022)

Harita 11-3: TRB1 Bölgesi 65+ Yaş Nüfus Dağılımı Haritası

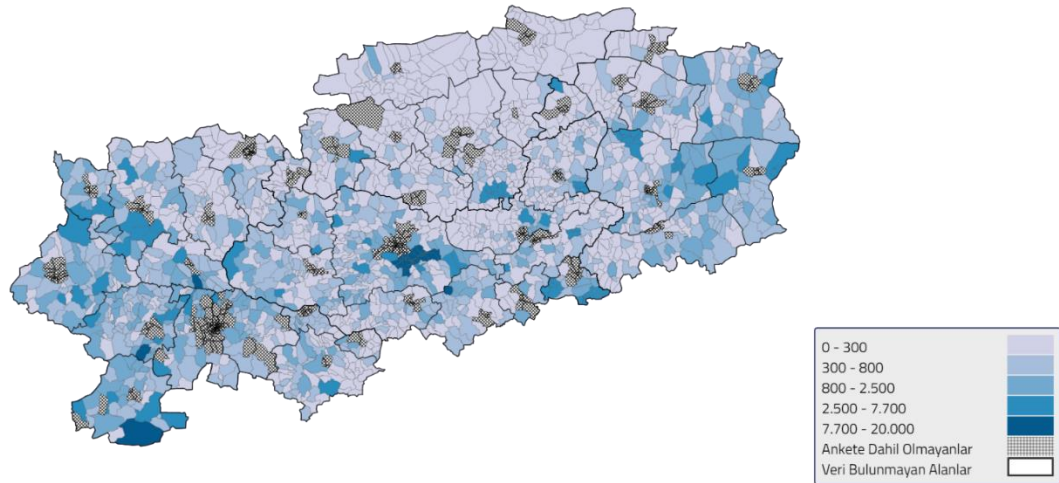

Kaynak: (YER-SİS, 2020)

1973 yılında başlayan ve 1982 yılında tamamlanan “Türkiye’de Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi” (YER-MEK) çalışmalarının devamı niteliğinde olan YER-SİS; Türkiye’deki mevcut yerleşim sistemini ve yerleşimler arası ilişkileri yeni dinamikler çerçevesinde tanımlamak amacıyla hazırlanmıştır. Bu çalışma sonucunda ülke genelinde iller ve bölgeler özelinde ‘Hizmet Merkezleri, Ağ Analizleri, Etki Alanları ve Bölgeler’ analizleri yapılmış, çalışmalar raporlar halinde yayımlanmıştır.

YER-SİS çalışmasına göre 3 farklı yaş grubu (0-14, 15-64, 65+) içerisinde kırsal alanlarda yaşayan nüfusun 65 yaş ve üzeri kişilerden oluştuğu, yoğunluk haritalarına da belirgin bir şekilde yansımaktadır. Genel olarak tüm nüfusun yoğunlaştığı alanların il ve ilçe merkezleri olduğu görülmektedir.

Harita 11-4: TRB1 Bölgesi Yaz Nüfusu Dağılımı Haritası

Kaynak: (YER-SİS, 2020)

Bu raporla amaçlanan; idari bölünüş tanımlamasına bağlı olmayan, alanla uyumlu, düzenli güncellenebilecek Avrupa İstatistik Sistemi ile uyumlu bir Kent-Kır tanımlaması ve sınıflamalarını¹⁷ belirlemektir. (TÜİK, 2023).

Tablo 11-3: İl Dereceleri ve Nüfus yoğunlukları, 2022

2022	Toplam Nüfus	Yoğun Kent Nüfusu	Yoğun Kent Nüfus Oranı	Orta Yoğun Kent Nüfusu	Orta Yoğun Kent Nüfus Oranı	Kır Nüfusu	Kır Nüfusu Oranı
Bingöl	282.556	116.125	41	65.851	23	100.580	36
Elâzığ	591.497	374.466	63	90.448	15	126.583	21
Malatya	812.580	529.574	65	77.786	10	205.220	25
Tunceli	84.366	0	0	33.487	40	50.879	60
TRB1	1.770.999	1.020.165	58	267.572	15	483.262	27
Türkiye	85.279.553	57.934.583	68	12.629.180	15	14.715.790	17

Kaynak: (TÜİK, 2023)

Bingöl ili kır ve orta yoğun kent ilçeleri toplamı 7 olup toplam ilçe sayısına oranı %87,5'dir. Bu bölgelerde yaşayan toplam nüfus 166.431 kişi olup, il nüfusunun % 59'unu oluşturmaktadır.

Elâzığ ili kır ve orta yoğun kent ilçeleri toplamı 10 olup toplam ilçe sayısına oranı %90'dır. Bu bölgelerde yaşayan toplam nüfus 217.031 kişi olup, il nüfusunun % 36'sını oluşturmaktadır.

Malatya ili kır ve orta yoğun kent ilçe sayısı 11 olup toplam ilçe sayısına oranı %84'tür. Bu bölgelerde yaşayan toplam nüfus 283.006 kişi olup, il nüfusunun % 35'ini oluşturmaktadır.

Tunceli ili kır ve orta yoğun kent ilçeleri toplamı 8 olup toplam ilçe sayısına oranı %100'dür. Dolayısıyla bu bölgelerde yaşayan toplam nüfus il nüfusunun tamamına tekabül etmektedir.

TRB1 Bölgesi kır ve orta yoğun kent ilçeleri toplamı 36 olup toplam ilçe sayısına oranı %90'dır. Bu bölgelerde yaşayan toplam nüfus 750.834 kişi olup, Bölge nüfusunun % 42'sini oluşturmaktadır. Yine bu bölgelerde yaşayan nüfusun, Türkiye kır ve orta yoğun kent yerleşimler nüfusunun 2,74'üne tekabül etmektedir.

¹⁷ **Seviye 1:** Yoğun Kent,

Seviye 2: Orta Yoğun Kent,

Seviye 3: Kır.

11.3 Kentleşme Dereceleri (YERİS)

2021 Avrupa Kentleşme Derecesi Dokümanı kapsamında TRB1 Bölgesi'nde mevcut yerleşimlerin dereceleri seviye 1, sınıf 1, kır; seviye 1, sınıf 2, orta yoğunluklu yerleşim; seviye 1, sınıf 3, kent olarak belirlenmiştir. Buna göre;

- ❖ Bingöl Merkez İlçe kent, Genç ve Solhan orta yoğunluklu yerleşim, diğer 5 ilçe kır sınıfında,
- ❖ Elâzığ Merkez İlçe kent, Kovancılar orta yoğunluklu yerleşim, diğer 9 ilçe kır sınıfında,
- ❖ Malatya Yeşilyurt ve Battalgazi İlçeleri kent, diğer 11 ilçe kır sınıfında,
- ❖ Tunceli Merkez İlçe orta yoğunluklu yerleşim, diğer 7 ilçe kır sınıfında yer almaktadır.

TRB1 YER-SİS Raporu, Sonuç ve Değerlendirme kısmında ise il, ilçe, köy ve mahallelerin de ölçüldüğü sıralamaya göre;

- ❖ TRB1 Bölgesi'nde 39 kentsel hizmet merkezi¹⁸ bulunmakta olup, bunların yukarıdan aşağıya doğru 2'si 4A, 1'i 3A, 1'i 2A, 2'si 2B, 11'i 1A, 22'si de 1B derecesindedir.
- ❖ TRB1 Bölgesinde 95 kırsal hizmet merkezi¹⁹ bulunmakta olup, bunların yukarıdan aşağıya doğru 3'ü 4A, 6'sı 4B, 13'ü 3A, 11'i 3B, 62'si 2 derecesindedir.

Bölge genelinde kentsel alanlar il ya da ilçe merkezlerinde yoğunlaşan nüfusun sonucu olarak ortaya çıkmakta olup sanayi, ticari ve ekonomik faaliyetler de yine aynı bölgelerde gerçekleştirilmektedir. Özellikle kentsel alanlar dışında kalan bölgelerden, kentsel alanlara doğru sosyal ve ekonomik zorunluluklar sebebiyle göçler gerçekleşmeye devam ettiğinden kent ve orta yoğunluklu yerleşim bölgelerinin sayılarında artış olacağı değerlendirilmektedir.

11.4 Kırsaldaki Ekonomik Faaliyetler ve Sektörel Dağılım

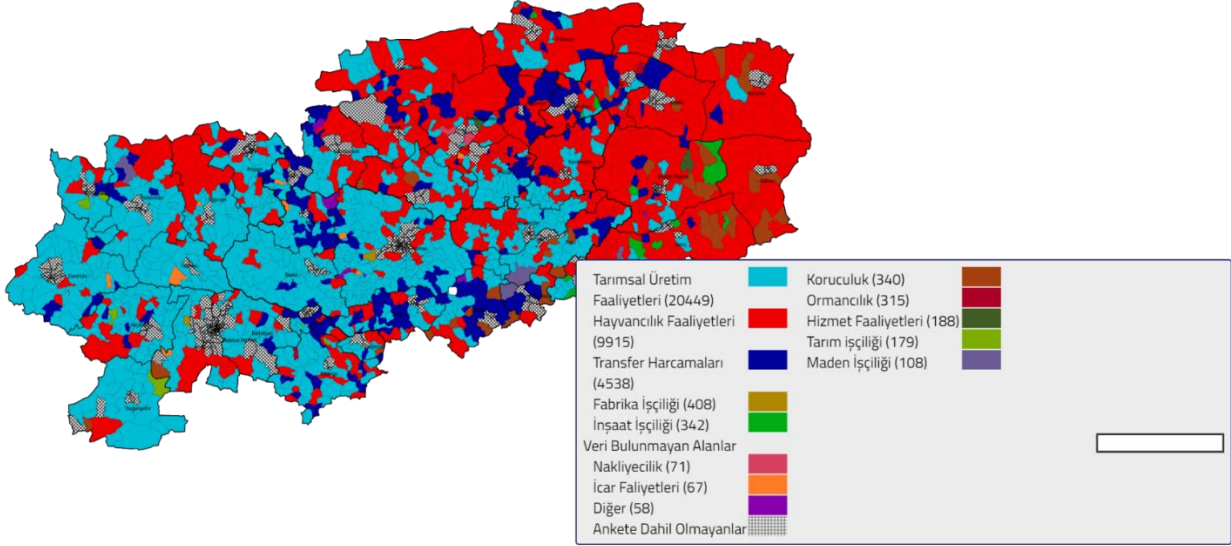
TRB1 Bölgesi kırsalında temel geçim kaynaklarının başında tarımsal üretim ve hayvancılık faaliyetleri gelmekte, bunları sırası ile transfer harcamaları (emekli maaşları ve sosyal yardımlar), fabrika işçiliği, inşaat işçiliği, koruculuk, ormancılık, hizmet faaliyetleri, tarım işçiliği ve maden işçiliği izlemektedir. İlk on geçim kaynağının dışında çok az da olsa nakliyecilik, icar faaliyetleri vb. geçim kaynakları yer almaktadır.

¹⁸ Kentsel Hizmet Merkezleri Sıralaması üstten aşağıya doğru; 7, 6A, 6B, 5A, 5B, 4A, 4B, 3A, 3B, 2A, 2B, 1A, 1B şeklindedir.

¹⁹ Kırsal Hizmet Merkezleri Sıralaması üstten aşağıya doğru; 4A, 4B, 3A, 3B, 2, 1 şeklindedir.

Aşağıdaki haritada TRB1 Bölgesi'nin temel geçim kaynaklarının dağılımı gösterilmiştir. Buna göre ilk üç sırada tarımsal üretim faaliyetleri, hayvancılık faaliyetleri ve transfer harcamaları²⁰ bulunmaktadır. Bunları koruculuk, inşaat ve fabrika işçiliği gibi gelir kaynakları takip etmektedir.

Harita 11-7: TRB1 Bölgesi Ana Geçim Kaynaklarının Dağılımı

Kaynak: (YER-SİS, 2020)

TRB1 Bölgesi ana geçim kaynakları dağılımı; Tarımsal Üretim (20.449), Hayvancılık Faaliyetleri (9.915), Transfer Harcamaları (4.538), Fabrika İşçiliği (408), İnşaat İşçiliği (342), Koruculuk (340), Ormancılık (315), Hizmet Faaliyetleri (188), Tarım İşçiliği (179), Maden İşçiliği (108), Nakliyecilik (71), İcar Faaliyetleri (67), Diğer (58) yerleşim yeri olarak belirlenmiştir.

Bingöl'de temel geçim kaynaklarında birinci sırada açık ara hayvancılık olmak üzere transfer harcamaları, tarımsal üretim faaliyetleri, koruculuk, inşaat işçiliği ve hizmet faaliyetleri öne çıkmaktadır.

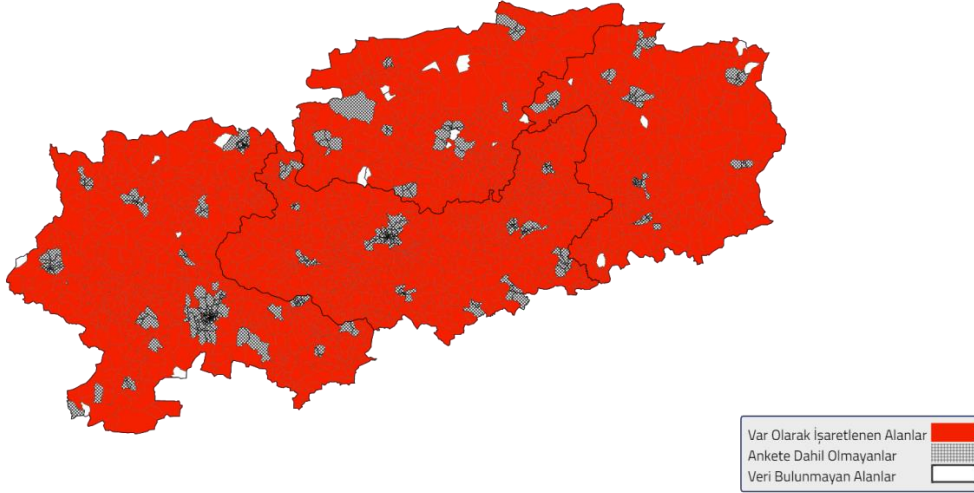
Elâzığ'da tarımsal üretim faaliyetleri il genelinde başat durumda olup, diğer geçim kaynakları olarak hayvancılık, transfer harcamaları, inşaat işçiliği, koruculuk, maden işçiliği ve hizmet faaliyetleri öne çıkmaktadır.

Malatya'da tarımsal üretim faaliyetleri il genelinde başat durumda olup, diğer geçim kaynakları olarak hayvancılık, transfer harcamaları, tarım işçiliği, icar faaliyetleri, koruculuk ve fabrika işçiliği öne çıkmaktadır.

²⁰ Emeklilik maaşı, 65 ve üstü yaş maaşı, sosyal yardımlar vb. kalemlerden oluşmaktadır.

Tunceli’de hayvancılık faaliyetleri il genelinde başat durumda olup, diğer geçim kaynakları olarak tarımsal üretim faaliyetleri, transfer harcamaları, koruculuk, nakliyecilik ve hizmet faaliyetleri öne çıkmaktadır.

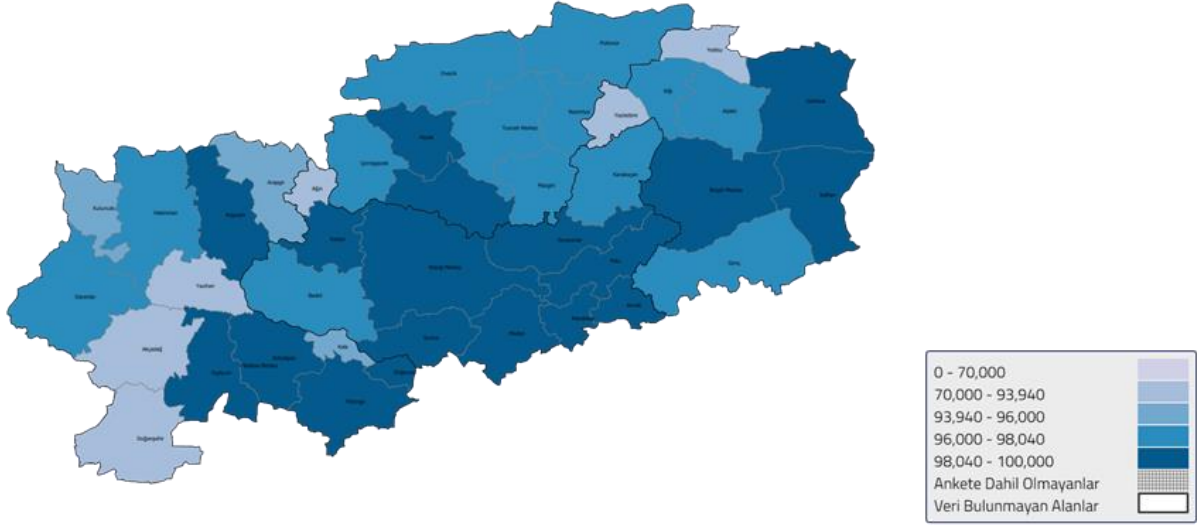
Harita 11-8: TRB1 Bölgesinde Kırsal Yerleşim Düzeyinde Tarımsal Üretim Faaliyetleri

Kaynak: (YER-SİS, 2020)

Harita 11-8’de TRB1 Bölgesi’nde yapılan hayvancılık faaliyetlerinin ilçe düzeyinde gösterimi mevcuttur. Harita incelendiğinde, TRB1 Bölgesi’nin önemli bir kısmında hayvancılık faaliyetlerinin temel geçim kaynaklarından biri olduğu sonucu çıkarılabilmektedir. Elâzığ’ın, tarımsal üretim faaliyetlerinde olduğu gibi hayvancılık faaliyetlerinde de ön planda olduğu ve onu Malatya, Bingöl ve Tunceli’nin izlediği görülmektedir.

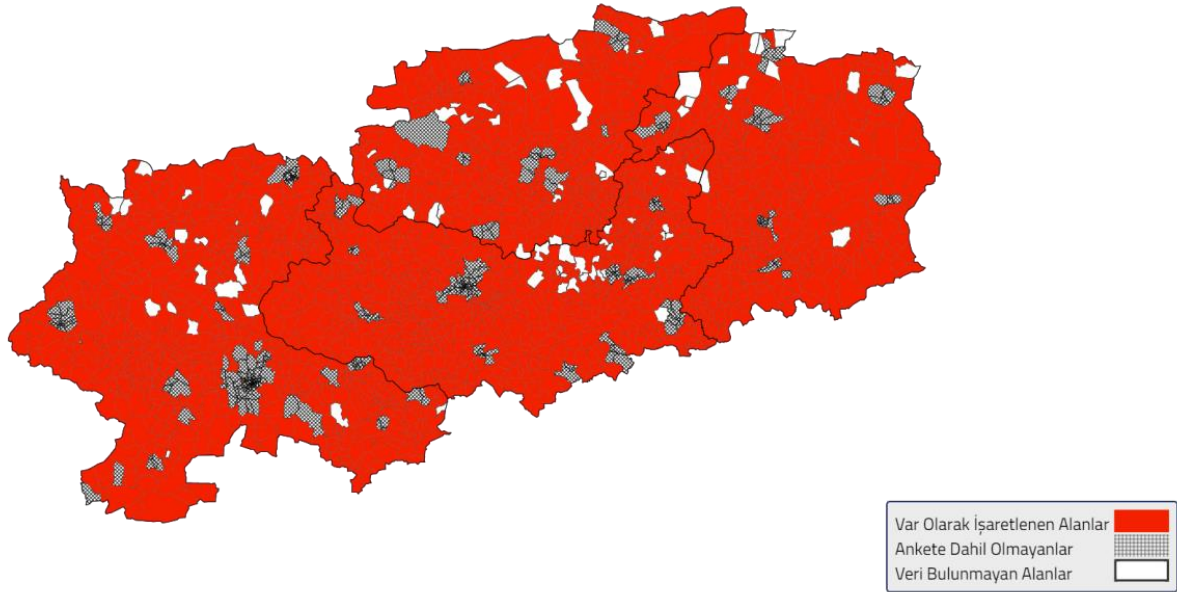
Harita 11-9: TRB1 Bölgesinde İlçe Düzeyinde Hayvancılık Faaliyetleri

Kaynak: (YER-SİS, 2020)

Harita 11-9 'da saha çalışması kapsamında uygulanan ankette geçim kaynağı olarak hayvancılık faaliyetlerini işaretleyen kırsal yerleşim yerlerini gösteren harita bulunmaktadır. Görüldüğü gibi hayvancılık faaliyetlerini var olarak işaretleyen yerleşim yerleri, tıpkı tarımsal üretim faaliyetlerinde olduğu gibi neredeyse tüm bölgeye dağılmıştır.

Harita 11-10: TRB1 Bölgesinde Kırsal Yerleşim Düzeyinde Transfer Harcamaları

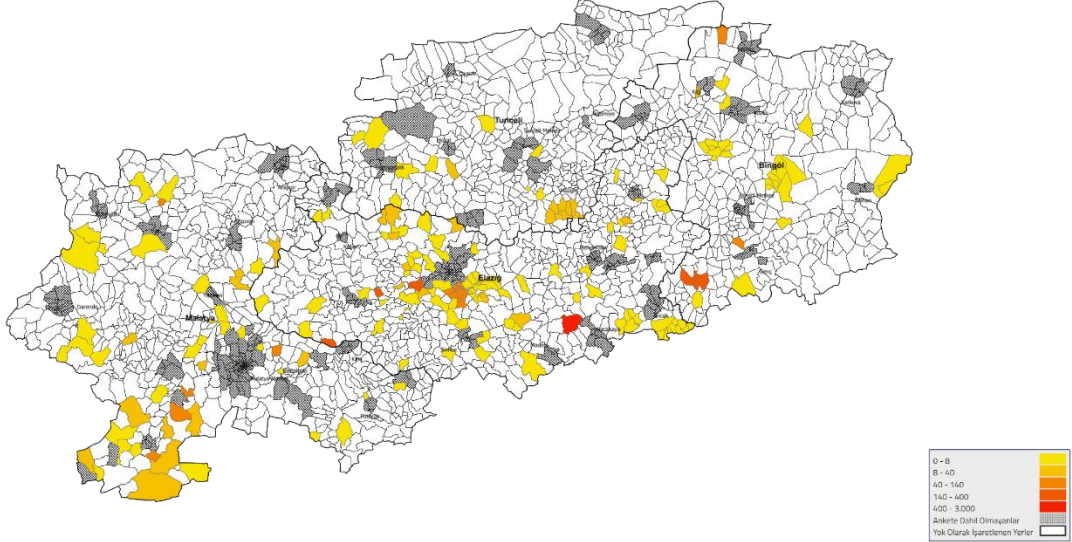

Kaynak: (YER-SİS, 2020)

Harita 11-10 'da saha çalışması kapsamında uygulanan ankette geçim kaynakları arasında transfer harcamalarını işaretleyen yerleşim yerlerini gösteren harita bulunmaktadır. Görüldüğü

gibi transfer harcamalarını *var* olarak işaretleyen kırsal yerleşim yerleri, tıpkı tarımsal üretim ve hayvancılık faaliyetlerinde olduğu gibi neredeyse tüm bölgeye dağılmıştır.

Harita 11-11: TRB1 Bölgesinde İlçe Düzeyinde Fabrika İşçiliği

Kaynak: (YER-SİS, 2020)

Harita 11-11 'de TRB1 Bölgesinde fabrika işçiliğinin kırsal yerleşim düzeyinde dağılımını gösteren harita mevcuttur. Geçimini fabrika işçiliği ile sağlayan yerleşim yerlerinin Tunceli ile Bingöl'de yok denecek kadar az, Elâzığ ve Malatya'da ise hatırı sayılır miktarda olduğu görülmektedir. Diğer yandan, TRB1 Bölgesi bütün olarak değerlendirildiğinde, fabrika işçiliğinin kırsal yerleşimlerde görece zayıf kaldığı sonucuna varılabilmektedir.

Haritaya göre fabrika işçiliğinin tarımsal üretim, hayvancılık ve transfer harcamalarının aksine çok daha az yaygın olduğu ve Malatya ile Elâzığ gibi bölgenin sanayileşmiş illerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu başlıkta birinci sırayı Malatya'nın merkez ilçelerinden biri olan Yeşilyurt almaktadır. Bu sonuçta, bölgenin en önemli organize sanayi bölgelerinin adı geçen ilçe sınırları içinde olmasının payı büyüktür. Yeşilyurt'u yine Malatya'dan Battalgazi ve Doğanşehir ile Elâzığ'dan Maden ilçesi takip etmektedir.

İnşaat İşçiliği: Elâzığ'ın Baskil, Arıcak ve Alacakaya ile Bingöl'ün Genç ilçeleri ön plandadırlar. İnşaatlarda çalışarak geçimini sağlayanların, özellikle Elâzığ ve Bingöl'ün Türkiye'de inşaat işçiliği denilince akla ilk gelen yerlerden biri olan Diyarbakır ile komşu ilçelerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Ayrıca, inşaat işçiliğinin de fabrika işçiliğinde olduğu gibi TRB1 Bölgesinin önde gelen geçim kaynakları olan tarımsal üretim, hayvancılık ve transfer harcamalarının aksine çok daha az yaygın olduğu saha çalışmasından elde edilen

önemli bir sonuç olmuştur. TRB1’de inşaat işçiliğinin örneğin fabrika işçiliğine nazaran daha yaygın olduğu ancak buradan geçimini sağlayan nüfusun aynı oranda yüksek olmadığı sonucu çıkmaktadır.

Koruculuk: Koruculuk yapanların daha çok Elâzığ’ın güney doğusu, Bingöl’ün güney ve güney doğusu, Malatya’nın güneyi ile Tunceli’nin batısında yoğunlaştığı görülmektedir. Koruculuktan geçimini sağlayan nüfusun Malatya’nın Doğanşehir, Yeşilyurt ve Doğanyol, Elâzığ’ın Maden ve Palu, Tunceli’nin Çemişgezek ile Bingöl’ün Solhan İlçelerinde yoğunlaştığı YER-SİS raporundan alınan başka bir sonuçtur. Bölgede koruculuğun oransal olarak en az yapıldığı yerler Tunceli’de ve Elâzığ’dadır.

Ormancılık: TRB1 Bölgesinde ormancılık yaparak geçimini sağlayan kırsal yerleşimlerin başında Tunceli’nin Çemişgezek ilçesi gelmekte, onu Bingöl’ün Yedisu, Elâzığ’ın Maden ile Malatya’nın Pütürge ve Doğanyol İlçeleri izlemektedir.

Hizmet Faaliyetleri: TRB1’de hizmet faaliyetleri ile geçimini sağlayan kırsal yerlerin başında Elâzığ’ın Keban ilçesi, Malatya’nın Yeşilyurt ile Doğanyol İlçeleri gelmektedir.

Tarım İşçiliği: TRB1’de tarımda işçi olarak çalışıp geçimini sağlayan kişilerin yaşadığı kırsal yerlerin başında Tunceli’nin Hozat ilçesi gelmekte, onu sırası ile Malatya’nın Yeşilyurt, Doğanşehir, Kuluncak, Kale ve Yazıhan İlçeleri izlemektedir. TRB1’de tarım işçiliği yapılan yerleşim yerleri daha çok orta ve batı kesimlerde yoğunlaşmıştır.

Maden İşçiliği: TRB1’de maden işçiliğinden geçimini sağlayan kişilerin yaşadığı kırsal yerlerin başında Elâzığ’ın Alacakaya ilçesi gelmekte, onu sırası ile yine Elâzığ’ın Maden ve Palu, Malatya’nın Yeşilyurt ile Hekimhan İlçeleri izlemektedir. TRB1’de maden işçiliği yapılan yerleşim yerleri daha çok Malatya’nın güney ve kuzey kısımları ile Elâzığ’ın güneydoğusunda yoğunlaşmıştır.

11.5 Kırsaldaki Ticari ve Sosyal Tesisler

TRB1 Bölgesi köy, belde tanıtım ve kalkındırma dernekleri, mobil internet erişimi, sosyal tesisler, üretici birlikleri veya kooperatifleri eğitim tesisleri, güvenlik tesisleri ve altyapı hizmetleri incelenmiştir.

Türkiye genelinde kırsal yerleşimlerde en çok bulunan tesis “bakkal/market” olarak görülmektedir. Bu tesisi “sosyal tesis” ve “üretici birliği veya kooperatifi” izlemektedir. Altyapı hizmetlerinin en yaygını ise “yeterli şebeke suyu altyapısı” iken bunu “mobil internet erişimi” ve “yeterli atık su ve kanalizasyon altyapısı” takip etmektedir.

TRB1 Bölgesi'nde de bakkal/market bulunan kırsal yerleşimlerin dağılımına göre bölgedeki köy, kırsal mahalle ve beldelerin azımsanmayacak kısmında bakkal ve/veya market mevcuttur.

TRB1 Bölgesi'nde jandarma veya polis karakolu bulunan kırsal yerleşimlerin dağılımına göre bölgedeki köy, kırsal mahalle ve beldelerin çoğunda jandarma veya polis karakolu bulunmamaktadır. Karakollar çoğunlukla Tunceli ve Bingöl illerinde bulunmaktadır. (YER-SİS, 2020)

11.5.1 Kırsal Yerleşimlerde Köy/Belde Tanıtım/Kalkındırma Dernekleri

TRB1 Bölgesi'nde köy/belde tanıtım/kalkındırma dernekleri bulunan kırsal yerleşimlerin dağılımına göre köy/belde tanıtım/kalkındırma dernekleri bölgedeki kırsal yerleşimlerin çok az bir kısmında mevcuttur.

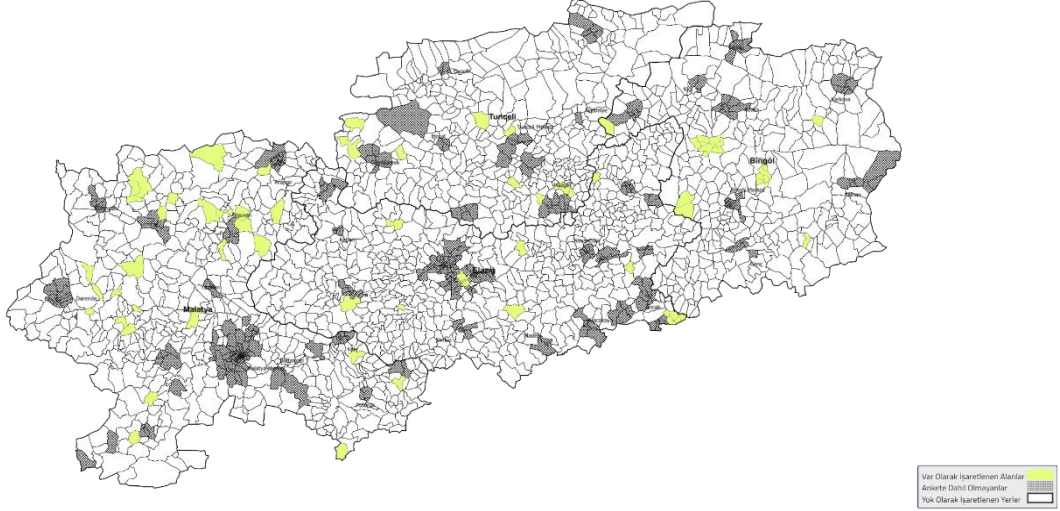
11.5.2 Kırsal Yerleşimlerde Mobil İnternet Erişimi

TRB1 Bölgesinde mobil internet erişimi bulunan kırsal yerleşimlerin dağılımına göre bölgedeki köy, kırsal mahalle ve beldelerin büyük bir kısmında mobil internet erişimi altyapısı mevcuttur. Ayrıca bölgedeki köy, kırsal mahalle ve beldelerin azımsanmayacak kısmında geniş bant internet erişimi de mevcuttur.

11.5.3 Kırsal Yerleşimlerde Sosyal Tesisler

Harita 11-12'e göre TRB1 Bölgesinde sosyal tesis bulunan kırsal yerleşimlerin dağılımı gösterilmiştir. Haritaya göre sosyal tesisler, bölgedeki kırsal yerleşimlerin çok azında mevcuttur.

Harita 11-12: Kırsal Yerleşimlerde Sosyal Tesis Varlığı

Kaynak: (YER-SİS, 2020)

11.5.4 Kırsal Yerleşimlerde Üretici Birliği veya Kooperatifi

TRB1 Bölgesi'nde üretici birliği veya kooperatifi bulunan kırsal yerleşimlerin dağılımına göre üretici birliği veya kooperatifi, bölgedeki kırsal yerleşimlerin çok az bir kısmında mevcuttur ve bunların çoğu da Malatya ve Elâzığ illerinde toplanmıştır.

11.5.5 Kırsal Yerleşimlerde Eğitim Tesisleri

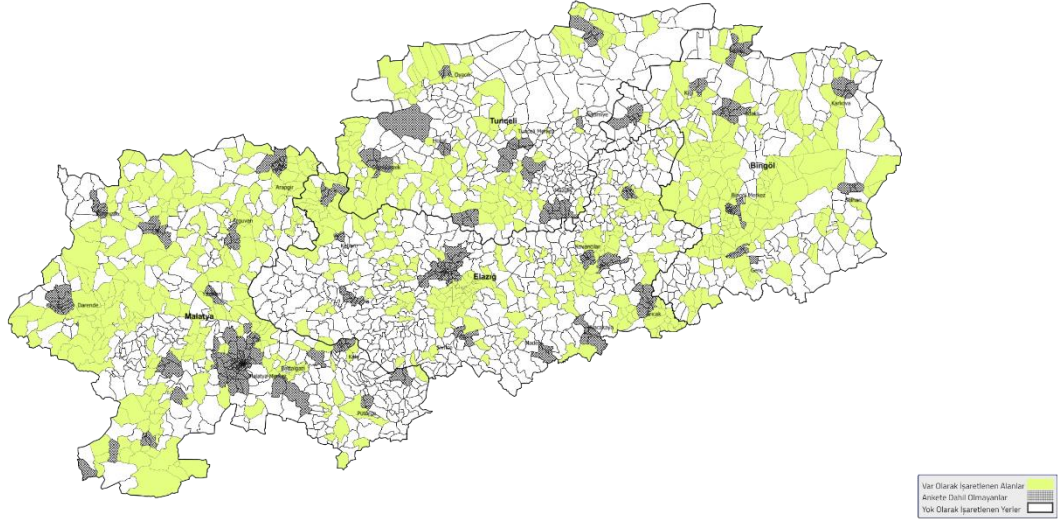
Bölgede yatılı ilköğretim bölge okulu bulunan kırsal yerleşimlerin dağılımına göre yatılı ilköğretim bölge okulu, bölgedeki kırsal yerleşimlerin çok az bir kısmında mevcuttur.

TRB1 Bölgesi'nde meslek yüksekokulu bulunan kırsal yerleşimlerin dağılımına göre meslek yüksekokulu, yok denecek kadar azdır. Bölgede yalnızca Malatya ve Elâzığ'ın merkez ilçelerinde meslek yüksekokulu bulunmaktadır.

11.6 Kırsal Yerleşimlerde Atık Su ve Kanalizasyon Altyapısı

Harita 11-13'de TRB1 Bölgesi'nde atık su ve kanalizasyon altyapısı bulunan kırsal yerleşimlerin dağılımı gösterilmiştir. Haritaya göre bölgedeki köy, kırsal mahalle ve beldelerin önemli bir kısmında atık su ve kanalizasyon altyapısı mevcuttur.

Harita 11-13: Kırsal Yerleşimlerde Atık Su ve Kanalizasyon Altyapısı

Kaynak: (YER-SİS, 2020)

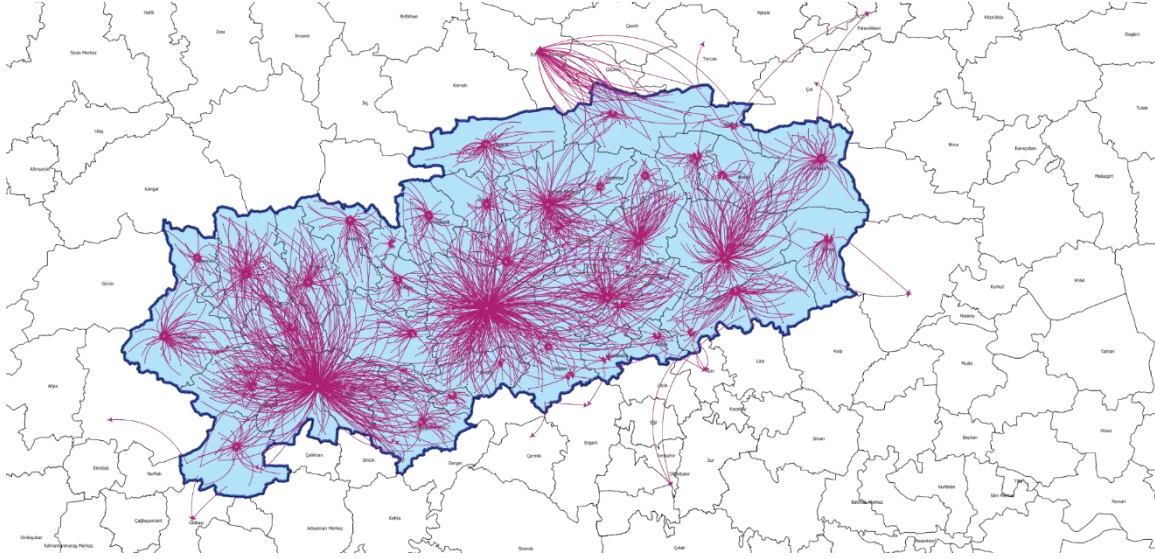
11.7 Kırsal Yerleşimlerde Şebeke Suyu Altyapısı

TRB1 Bölgesinde şebeke suyu altyapısı bulunan kırsal yerleşimlerin dağılımına göre; bölgedeki köy, kırsal mahalle ve beldelerin büyük bir kısmında şebeke suyu altyapısı mevcuttur (YER-SİS, 2020).

11.8 Temel Hizmetlere Erişim

Harita 11-14 'de TRB1 Bölgesi kırsal yerleşimlerde gıda erişimine ilişkin harita gösterilmiştir. Pazar, tamir/tadilat/bakım işleri, inşaat malzemeleri, giyim ve ev araçları, tohum/gübre ve tarım ilaçları, banka/mevduat/kredi işlemleri, yakıt, gıda maddeleri ile oto ve traktör yedek parçası gibi diğer temel hizmet erişimleri de benzer şekilde gerçekleşmektedir. Buna göre insanların büyük çoğunluğu temel hizmetlere erişimde bölge içindeki merkezleri kullanmakta, kalan kısmı ise ihtiyacını bölgeye komşu olan Erzincan, Diyarbakır, Erzurum, Muş, Adıyaman ve Kahramanmaraş gibi merkezlerden karşılamaktadır.

Harita 11-14: Kırsal Yerleşimlerde Temel Hizmetlere Erişim

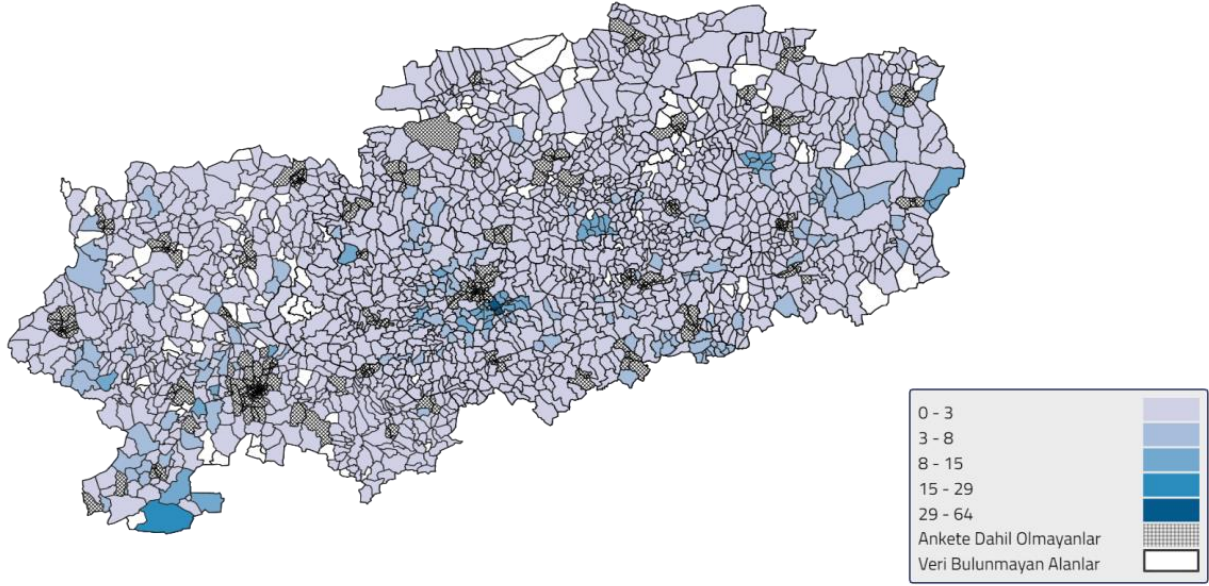

Kaynak: (YER-SİS, 2020)

11.9 Kırsaldaki Üretim Tesisleri

Harita 11-15 'te TRB1 Bölgesinde tesis, faaliyet ve hizmetlerden en az birinin bulunduğu kırsal yerleşimlerin dağılımı gösterilmiştir. Haritaya göre amatör spor kulübü, atık su ve kanalizasyon altyapısı, ATM, bakkal/market, banka şubesi, değirmen, el sanatları ürünleri satış yeri, enerji üretim tesisi, geniş bant internet erişimi, mobil internet erişimi, hayvan pazarı, jandarma/polis karakolu, köy/belde tanıtım/kalkındırma derneği, kütüphane, lisanslı depo, mandıra, meslek kursları veya faaliyetleri, meslek yüksekokulu, mezbaha, OSB, Pazar yeri, PTT şubesi, sanayi sitesi, soğuk hava depolama tesisi, sosyal tesis, şebeke suyu altyapısı, tavuk çiftliği, üniversite binası veya kampüsü, üretici birliği veya kooperatifi, yatılı ilköğretim bölge okulu ve zincir market gibi unsurlardan en az biri, bölgedeki kırsal yerleşimlerin çoğunda mevcuttur.

Harita 11-15: Kırsal Yerleşimlerde Bulunan Tesis, Faaliyet ve Hizmetler

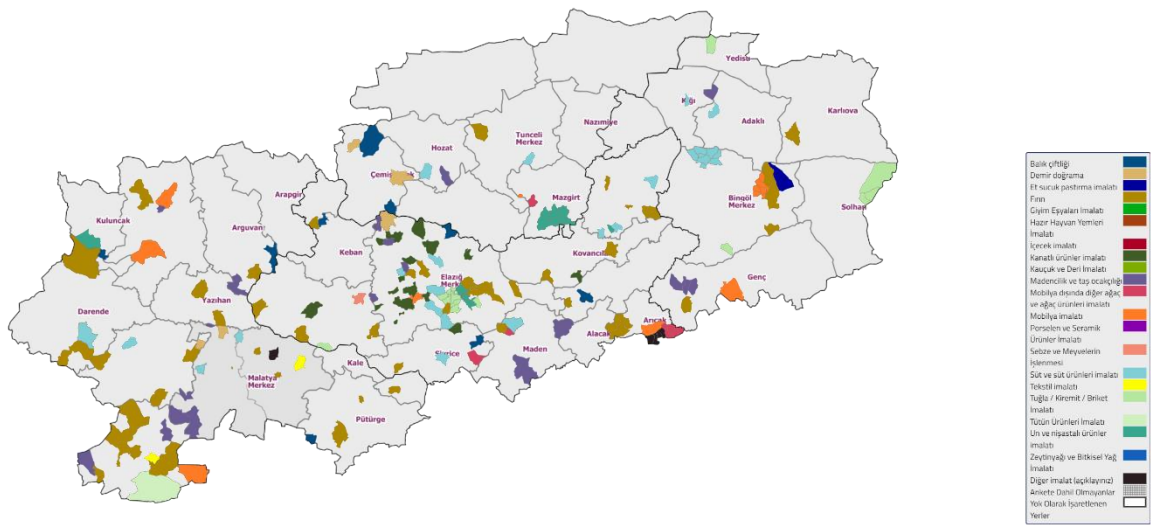

Kaynak: (YER-SİS, 2020)

Harita 11-16 'de TRB1 Bölgesi'ndeki kırsal yerleşimlerde bulunan imalat tesislerinin dağılımı gösterilmiştir. Buna göre bölgede en çok fırın, kanatlı ürünler, süt ve süt ürünleri, un ve nişastalı ürünler, balık çiftliği, tuğla/kiremit/briket, mobilya, madencilik ve taş ocakçılığı, sebze ve meyvelerin işlenmesi ile mobilya dışında diğer ağaç ve ağaç ürünleri imalatı bulunmaktadır.

Beklentiler: YER-SİS anket verilerine göre, TRB1 Bölgesi'nde fabrika/atölye isteyen yerleşimlerden Malatya ve Elâzığ İllerinde daha fazla talep alınmıştır. (YER-SİS, 2020)

Harita 11-16: TRB1 Bölgesi Kırsal Yerleşimlerde Bulunan İmalat Tesisleri

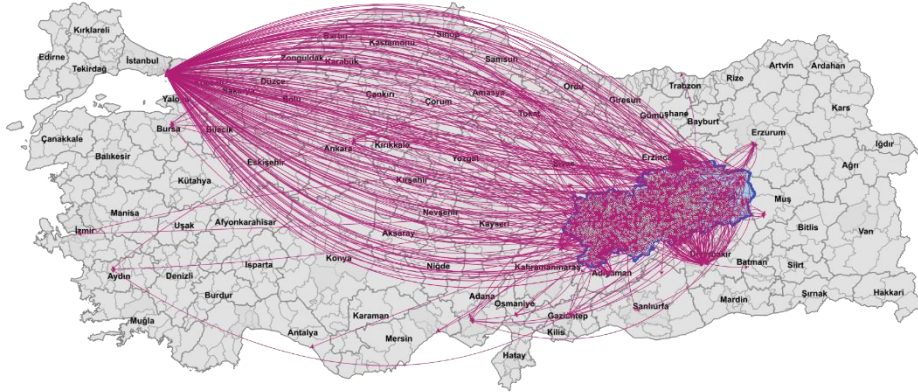
Kaynak: (YER-SİS, 2020)

Bölgedeki imalat tesislerinin sayısı son derece sınırlı olup, yoğunluk Malatya ile Elâzığ illerindedir. 13-30 arası sayıda imalat tesisi barındıran kırsal yerleşim yeri olarak Elâzığ'ın Alacakaya ilçesine bağlı İncebayır ile merkez ilçesine bağlı Avcılı köyleri dikkat çekmektedir.

11.10 Üretilen Ürünlerin Satıldığı Yerler

Harita 11-17 'de TRB1 Bölgesinde üretilen ürünlerin satıldığı yerler gösterilmiştir. Buna göre satış ağının ağırlıklı bir kısmı bölge içinde olmakla beraber büyük çoğunluğu İstanbul olmak üzere Diyarbakır, Erzincan, Erzurum vb. bölge dışı merkezler ile de önemli bir ağ söz konusudur. Bölge içi satış ağının çok büyük bir kısmı Malatya ve Elâzığ illerinde bulunmaktadır.

Harita 11-17: Kırsal Yerleşimlerde Üretilen Ürünlerin Satıldığı Yerler

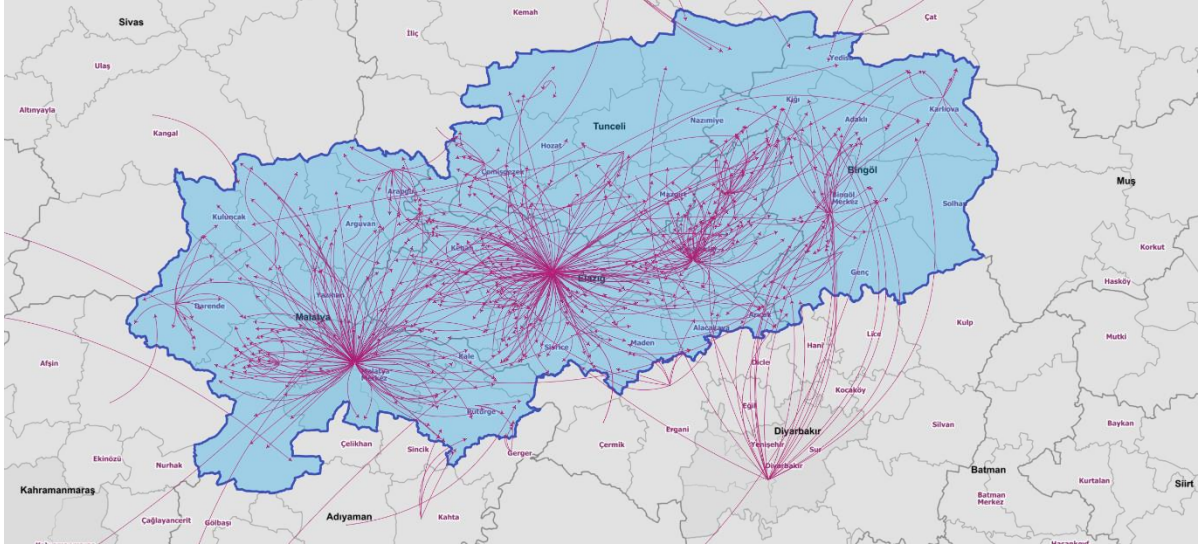

Kaynak: (YER-SİS, 2020)

11.11 Ürün ve Hizmet Alınan Yerler

Harita 11-18 'de TRB1 Bölgesi kırsal yerleşimlerde gıda maddeleri hizmetlerinin alındığı yerler ilgili harita gösterilmiştir. Buna göre insanların çoğunluğu gıda maddeleri başta olmak üzere meyve ve sebze, giyim ve mefruşat, ev araç gereçleri ve diğer ürün ve hizmetleri bölge içindeki merkezlerden almaktadırlar. Kalan kısım ise ihtiyacını başta Diyarbakır olmak üzere Erzincan, Erzurum, Muş, Adıyaman, Urfa, Gaziantep ve Kahramanmaraş gibi merkezlerden karşılamaktadır.

Harita 11-18: Kırsal Yerleşimlerde Ürün ve Hizmet Alınan Yerler

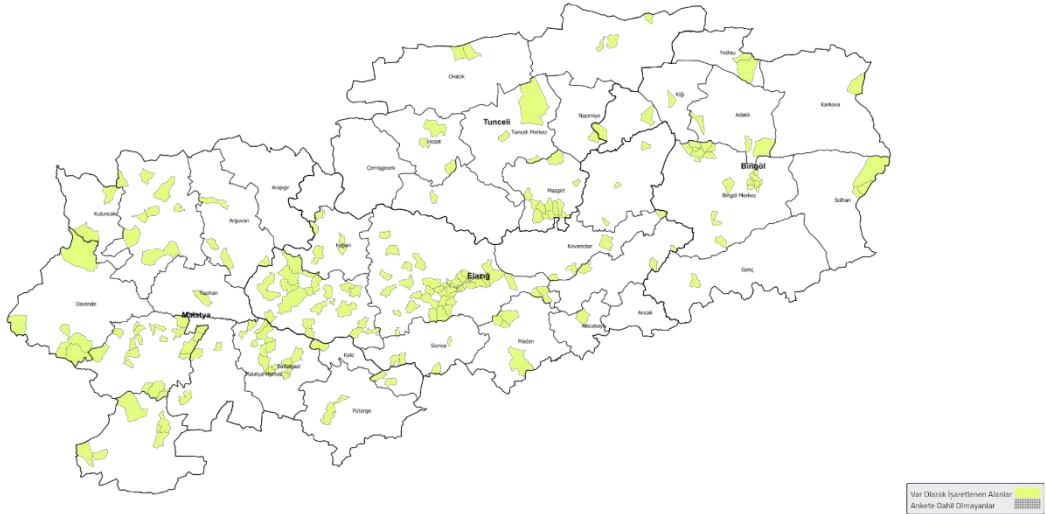

Kaynak: (YER-SİS, 2020)

11.12 Kırsalda İş Gücü Hareketliliği

Harita 11-19 'de yerleşim yerlerinden çalışmak için hem dışarı hem içeri hareketliliğin olduğu köy, kırsal mahalle ve beldeler gösterilmiştir. Buna göre Malatya ve Elâzığ, ilgili gösterge açısından bölgede baskın durumdadır.

Harita 11-19: Hem Dışarı Hem İçeri İş Gücü Hareketliliği Olan Kırsal Yerleşimler

Kaynak: (YER-SİS, 2020)

Yerleşim yerlerine çalışmak için **dışarıdan gelenlerin** olduğu köy, kırsal mahalle ve beldelere göre; Malatya İli, ilgili gösterge açısından bölgede birinci sıradadır. Malatya'yı Tunceli ve Elâzığ illeri takip etmekte, son sırada ise Bingöl bulunmaktadır. Dışarıdan Gelen kişilerin en

çok gelme nedenleri; düzenli olarak her gün çalışmak için, mevsimlik inşaat işleri için, mevsimlik tarım işleri için ve mevsimlik turizm işleri için olduğu belirtilmiştir. (YER-SİS, 2020)

Harita 11-20: TRB1 Bölgesi İş Gücü Hareketliliği

Kaynak: (YER-SİS, 2020)

Yerleşim yerlerinden çalışmak için **dışarı gidenlerin** olduğu köy, kırsal mahalle ve beldelelere göre; Bingöl İli, ilgili gösterge açısından bölgede birinci sıradadır. Onu Tunceli ve Elâzığ takip etmekte, son sırada ise Malatya bulunmaktadır. Dışarıya giden kişilerin en çok gitme nedenleri; düzenli olarak her gün çalışmak için, mevsimlik inşaat işleri için, mevsimlik tarım işleri için ve mevsimlik turizm işleri için olduğu belirtilmiştir.

Hem bölge içinde hem de bölge dışına doğru (özellikle bölgenin batısına) iş gücü hareketliliği bulunmaktadır. Harita 11-20'da mevsimlik inşaat işleri başta olmak üzere Bölge dışına göçün en fazla olduğu iller İstanbul, İzmir, Antalya başta olmak üzere, Bölgeye komşu illere de hareketlilik olduğu görülmektedir.

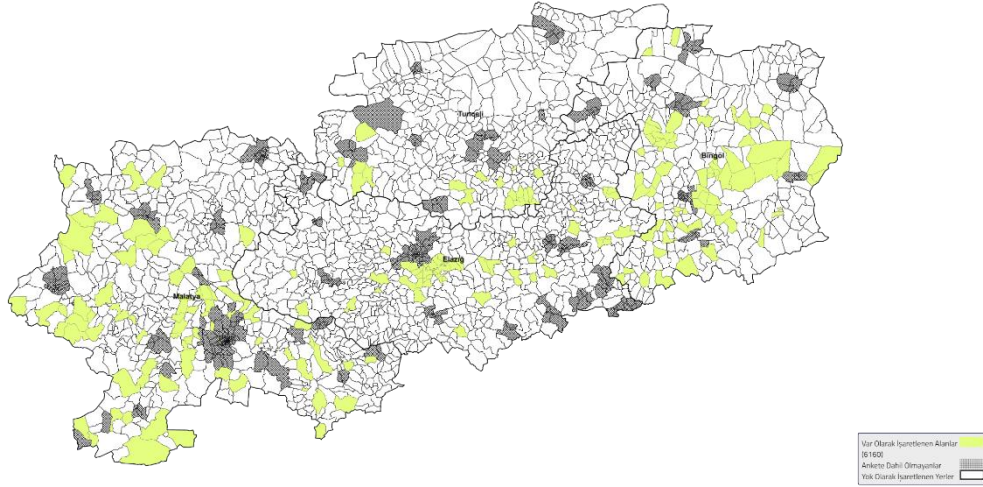
11.13 Kırsalda Eğitim, Sağlık ve Ulaşım Hizmetleri

YERSİS anket verileri sonucunda elde edilmiş, TRB1 kırsal alanlarda mevcut ilkökul, ortaokul, lise veya meslek lisesi gibi eğitim merkezleri, aile sağlığı merkezi, sağlık ocağı/eczane/hastane gibi sağlık merkezleri ve ulaşım araçları ve yol niteliği gibi ulaşım hizmetleri incelenmiştir.

11.13.1. Eğitim

Harita 11-21 'de TRB1 Bölgesi kırsal yerleşimlerde bulunan eğitim kurumlarının dağılımı gösterilmiş olup, buna göre ilkökul, ortaokul, lise veya meslek lisesi eğitim kurumlarından en

Harita 11-22: Kırsal Yerleşimlerde Sağlık Kurumları

Kaynak: (YER-SİS, 2020)

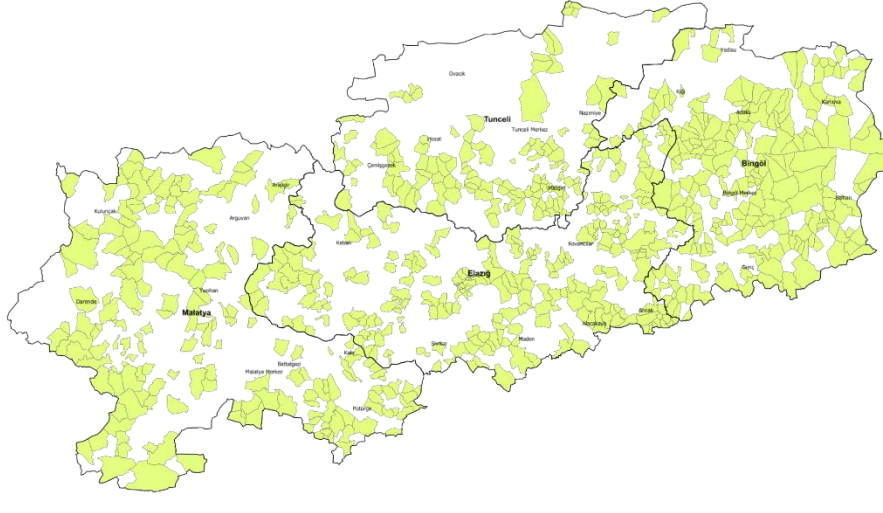
11.13.3. Ulaşım

Saha çalışmasında kırsal yerleşimlerde ulaşım altyapısı, imkânları vb. unsurlar incelenmiştir. Bu bağlamda ulaşım ilişkileri, kullanılan ulaşım araçları ve yol niteliği sorgulanmıştır. Toplu ulaşım seferleri sorgulanırken anket yapılan yerleşim yerinin hareket başlangıç noktası olması halinde seferler değerlendirmeye alınmıştır. Ayrıca büyükşehir belediyelerinin kırsal mahallelere sunmuş olduğu toplu taşıma hizmetleri kapsam dışı bırakılmıştır.

Harita 11-23 'de TRB1 'de toplu taşıma olanağı olan kırsal yerleşimlerin dağılımı gösterilmiştir. Saha çalışması kapsamında yapılan ankette var olarak işaretlenen yerleşimlerin yoğun olarak Bingöl'de buldukları görülmektedir. Toplu taşıma olanağı olmayan kırsal yerleşimlerin oransal olarak en çok bulunduğu il ise Tunceli'dir.

Malatya, Elâzığ, Bingöl ve Tunceli İl merkezleri başta olmak üzere birçok ilçe merkezi, kırsal yerleşimden doğrudan ulaşım sağlanan merkezlerdir. Ulaşımın yüksek oranda bölge içinde gerçekleşmektedir. Erzincan, Diyarbakır ve Erzurum, kırsaldan bölge dışına ulaşımında öne çıkan merkezlerdir.

Harita 11-23: Toplu Taşıma Olanğı Olan Kırsal Yerleşimler

Kaynak: (YER-SİS, 2020)

11.14 Tarım

YER-SİS 2020 TRB1 Bölgesi sonuçlarına göre TRB1 Bölgesi'ndeki kırsal yerleşimlerin önde gelen üretim faaliyeti büyükbaş hayvancılık olurken, bu faaliyeti tahıl ve baklagiller yetiştiriciliği, kümes hayvancılığı, sebze yetiştiriciliği, meyve yetiştiriciliği, küçükbaş hayvancılık ile süt ve süt ürünleri üretimi takip etmektedir. Hediyeleşya ve el sanatları faaliyeti ile ipek böcekçiliği ise en az gerçekleştirilen üretim faaliyetleri olmuştur. Bu bölümde diğer bitkisel üretimleri de dâhil edilerek detaylı olarak incelenmiştir.

11.14.1 Bitkisel Üretim

11.14.1.1 Tarım Alanları

Tablo 11-4: 2017-2021 yılları Türkiye ve TRB1 Tarım Alanları Değişimi

		Toplam (da)	Tahıl ve Diğer Tarla Bitkileri	Nadas	Sebze	Meyve	Süs Bitkileri
2017	TR	233.465.984	154.978.259	36.974.137	7.982.650	33.481.004	49.934
2021	TR	234.456.798	160.615.720	30.591.619	7.553.346	35.946.916	54.642
2017	TRB1	5.337.279	2.736.798	1.399.725	128.609	1.230.323	214
2021	TRB1	5.414.568	2.756.187	1.212.833	132.711	1.313.186	192
2022	TRB1	5.703.297	3.025.374	1.200.860	132.516	1.344.345	202

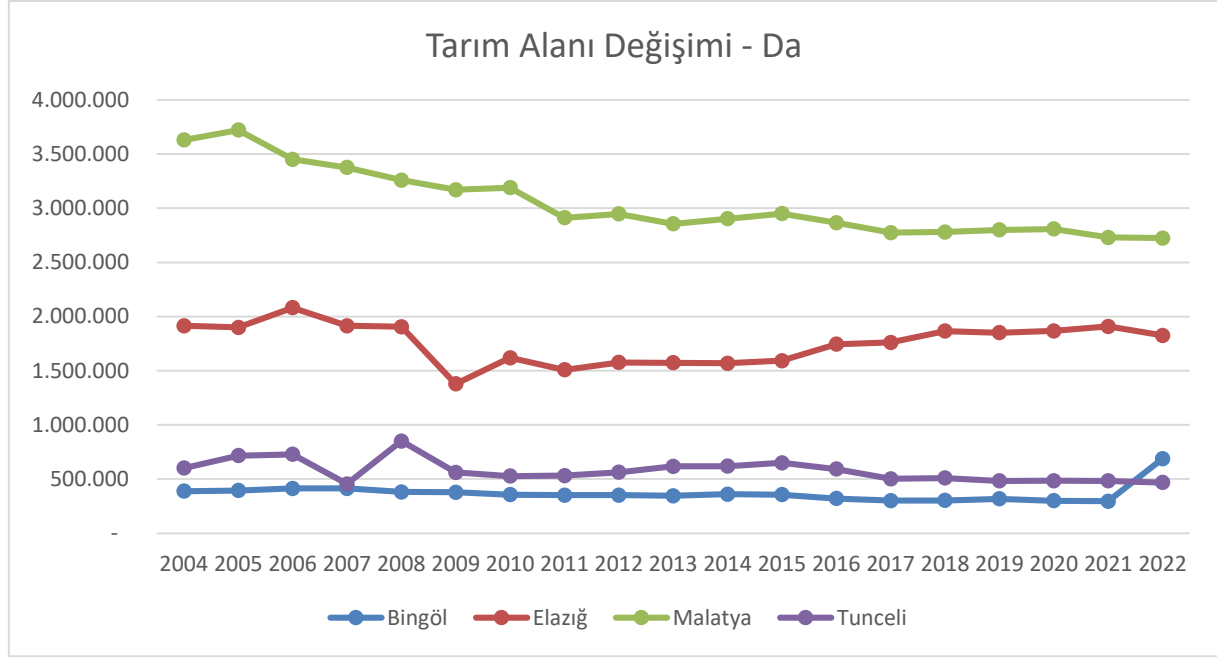
Kaynak: (TÜİK, 2023)

Türkiye'de mevcut tarım alanlarının %69,8'lik kısmını tarla bitkileri üretim alanları oluşturmakta olup 2017 yılından 2022 yılına kadar toplam tarım alanlarındaki değişimde %2

civarında artış olduğu görülmektedir. Sebze, meyve, süs bitkileri alanları artış gösterirken, nadas alanlarının yıllar içerisinde azaldığı görülmektedir.

Ülke genelinde ve TRB1 Bölgesinde toplam tarım alanlarında önemli bir değişim görülmemektedir. Öte yandan son yıllarda TRB1 Bölgesi tarım alanları içinde nadas alanlarının payında azalma, ekilen alanların payında ise artış görülmektedir.

Şekil 11-3: TRB1 Bölgesi Tarım Alanları Değişimi

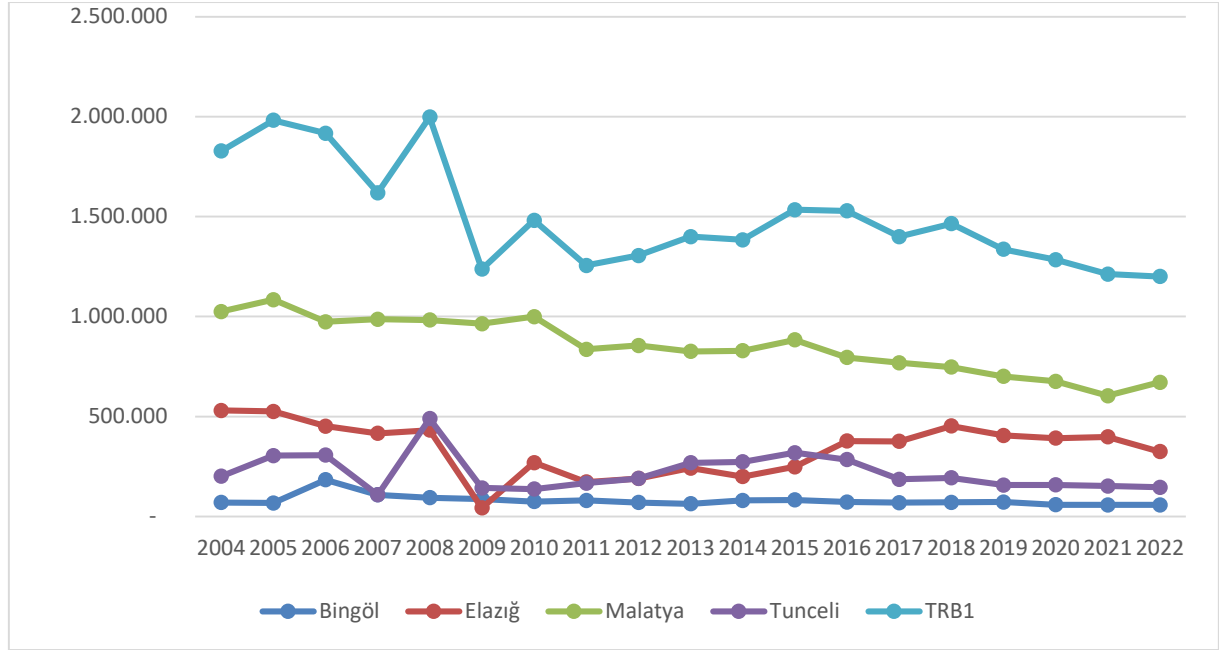
Kaynak: (TÜİK, 2023)

2022 yılı itibari ile Ülkemizde Toplam Tarım Alanı: 238.639.481 da olarak hesaplanmıştır.

TRB1 Bölgesi Toplam Tarım Alanı: 5.703.297 da hesaplanmıştır. Elâzığ ve Tunceli illerinde zaman zaman değişimler olsa da tarım alanları oranı korunmuştur. Malatya'daki tarım alanları 3.721.890 dekardan yaklaşık bir milyon azalarak 2.723.394 dekara gerilemiştir. Bunun temel nedeninin Malatya'nın Büyükşehir olmasını müteakiben tarım alanlarının imara açılması olduğu düşünülmektedir. 2022 yılında Bingöl'de %133'lük önemli bir tarım alanı artışı dikkat çekmektedir.

11.14.1.2 Nadas Alanları

Şekil 11-4: TRB1 Bölgesi 2004-2022 yılları Nadas Alanları Değişimi

Kaynak: (TÜİK, 2023)

Türkiye’de toplam nadas alanı 2022 yılı sonu itibarı ile 29.595.607 da olarak hesaplanmıştır. TRB1 Bölgesi toplam nadas alanı ise 1.200.860 dekar’dır. Bölgede en önemli değişim Malatya ilinde gerçekleşmiş, bir milyonun dekar’dan daha fazla nadas alanının son 17 yılda yaklaşık %52 oranında azalarak 671.055 dekarlık alana gerilemiştir. Elâzığ ve Tunceli illerinde nadas alanlarında yıllara bağlı önemli değişimler yaşanmış, Bingöl’de ise uzun yıllar boyunca kayda değer bir değişim gerçekleşmemiştir.

11.14.1.3 Mera Alanları

Tablo 11-5’te görüldüğü üzere Türkiye genelinde olduğu gibi Doğu Anadolu Bölgesi Mera Alanlarında da, % 50 civarında azalma görülmekle birlikte, ha başına elde edilen kuru ot veriminde de %25 civarında kayıp söz konusudur.

Tablo 11-5: Türkiye Bölgeler Bazında Mera Alanları Tespit ve Tahdit Çalışması

BÖLGELER	1970 Köy Hizmetleri		1991 Tarım Sayımı		2001 TİK SAYIMI		1998-2020		Kuru Ot Verimi (Kg/ha)
	Alan (ha)	%	Alan (ha)	%	Alan (ha)	%	Alan (ha)	%	
EGE	1.027.900	1,32	615.900	0,79	802.879	1,03	440.166	0,56	600
MARMARA	463.600	0,59	564.100	0,72	552.662	0,71	287.943	0,37	600
AKDENİZ	1.002.400	1,29	434.300	0,56	659.334	0,85	569.546	0,73	500
İÇ ANADOLU	5.884.200	7,54	3.890.300	4,99	4.570.182	5,86	4.297.862	5,51	450

BÖLGELER	1970 Köy Hizmetleri		1991 Tarım Sayımı		2001 TIK SAYIMI		1998-2020		Kuru Ot Verimi (Kg/ha)
	Alan (ha)	%	Alan (ha)	%	Alan (ha)	%	Alan (ha)	%	
KARADENİZ	1.993.100	2,56	1.556.000	1,99	1.533.603	5,81	1.315.925	1,69	1.000
DOĞU ANADOLU	9.162.100	11,75	4.573.400	5,86	5.485.449	7,03	4.976.736	6,38	900
GÜNEYDOĞU ANADOLU	2.165.100	2,78	743.600	0,95	1.012.576	1,30	1.057.158	1,36	450

Kaynak: (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2021)

Ülke olarak hayvancılığın ihtiyaç duyduğu kaba yem, belli başlı üç ana kaynaktan sağlanmaktadır. Bunlar çayır-mera alanları, yem bitkileri ve bitkisel üretim artıklarıdır. Bingöl Üniversitesi Genç MYO tarafından 2016 yılında yapılan hesaplama göre Türkiye’de çalışmanın yapıldığı yılda 15,7 milyon büyükbaş hayvan birimine tekabül eden hayvan varlığı için kaba yem miktarı yaklaşık olarak 70,7 milyon ton olarak hesaplanmıştır. Bu 70,7 milyon tonluk yemin yaklaşık 14,6 milyon tonu çayır/meralardan, 7,4 milyon tonu yem bitkilerinden ve 19,5 milyon tonu ise silajlık mısırdan karşılanmaktadır. Geriye kalan 29,2 milyon tonluk miktar ise bitkisel üretim artıklarından karşılanmaktadır. Bitkisel üretim artıklarından sağlanan kaba yem miktarı hayvanlardan beklenen hayvansal üretimi sağlamaktan ziyade sadece yaşama payı ihtiyacını karşılamaktadır. Kaliteli kaba yem ihtiyacı ancak çayır/mera alanlarından ve yem bitkilerinden karşılanabilmektedir. Kaliteli kaba yem kaynağı olan çayır-meraların ıslahı durumunda, hayvanların ihtiyaç duyduğu kaliteli kaba yem açığı karşılanacak ve hayvansal üretim artışı sağlanabilecektir.

Çayır-mera alanları, hayvanların hem yaşam payları için hem hayvansal verim verebilmeleri için gerekli olan kaba yem ihtiyacını karşılayan en ucuz üretim kaynaklarıdır. Aynı zamanda çayır-mera alanları, hayvansal ürünlerin elde edilmesinde ikamesi olmayan doğal kaynaklardır. Hayvancılık giderlerinin %60-70’ini oluşturan kaba yem ihtiyacının çayır-mera alanlarından ne ölçüde karşılandığı, hayvancılık faaliyetlerinin sürdürülebilirliği ile doğrudan ilişkilidir.

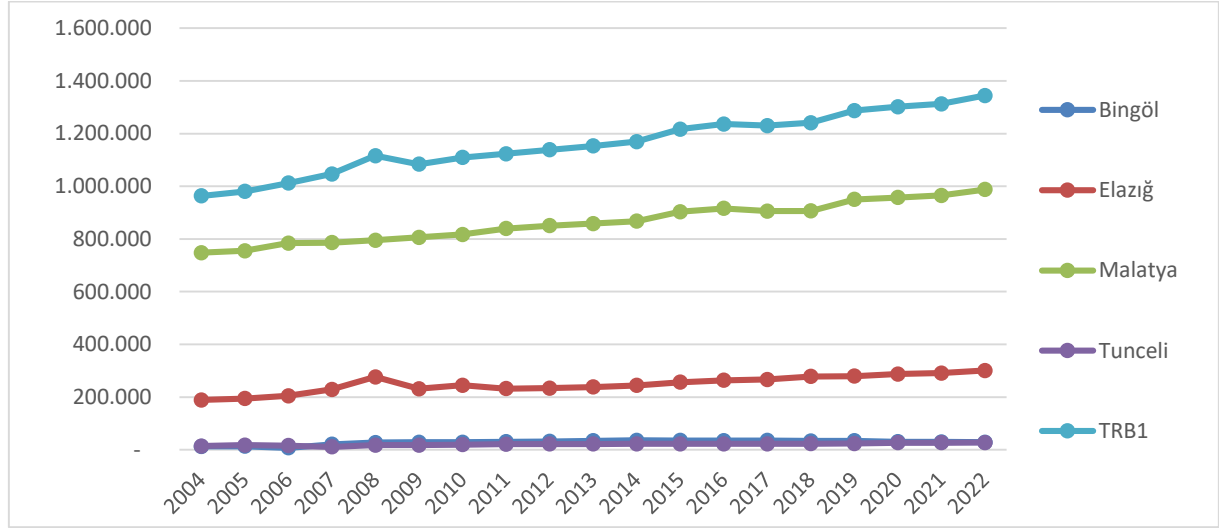
11.14.2 Meyve Yetiştiriciliği

TRB1 Bölgesi kırsalında meyve yetiştiriciliği yapılan yerleşimlerin dağılımlarına göre; meyve yetiştiriciliği, Bölge genelinin neredeyse tamamında yapılan bir faaliyettir. Malatya’nın Arguvan ve Arapgir hariç tüm ilçeleri, Elâzığ’ın Baskil ile Bingöl’ün merkez ilçesi ilgili faaliyet kümelenmesinde Bölgede öne çıkmaktadır.

2022 yılı itibarı ile Türkiye’de toplam ‘meyveler, içecek ve baharat bitkileri’ alanı 36.714.091 da olarak hesaplanmıştır. TRB1 Bölgesi toplam ‘meyveler, içecek baharat bitkileri’ alanı ise

1.344.345 dekar olup, bu alanın %73'ü Malatya'da yer almaktadır. Malatya'daki 'meyveler, içecek ve baharat bitkileri' alanı son 18 yılda %40 artarak 1.344.345 dekarlık büyüklüğe ulaşmıştır.

Şekil 11-5: TRB1 Bölgesi Meyveler, İçecek, Baharat Bitkileri Alanları

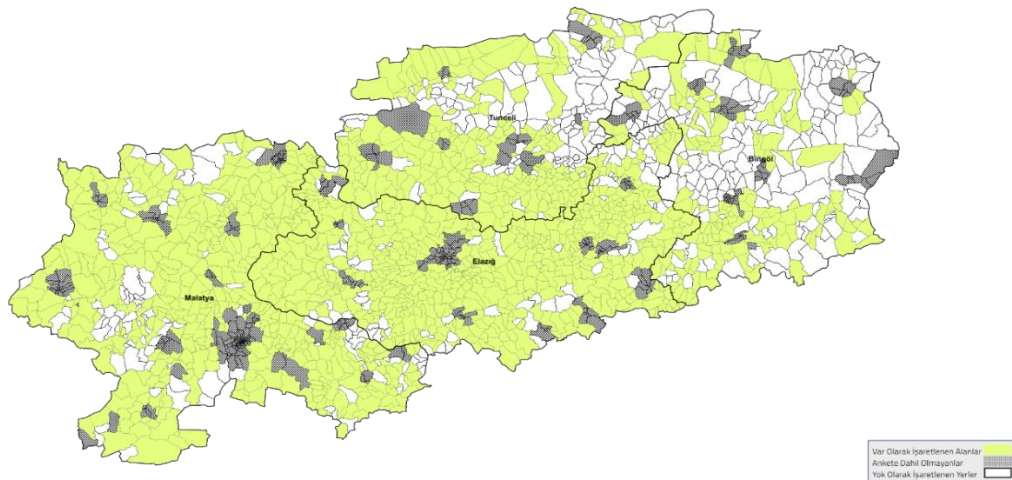

Kaynak: (TÜİK, 2023)

11.14.3 Tahıl ve Baklagiller

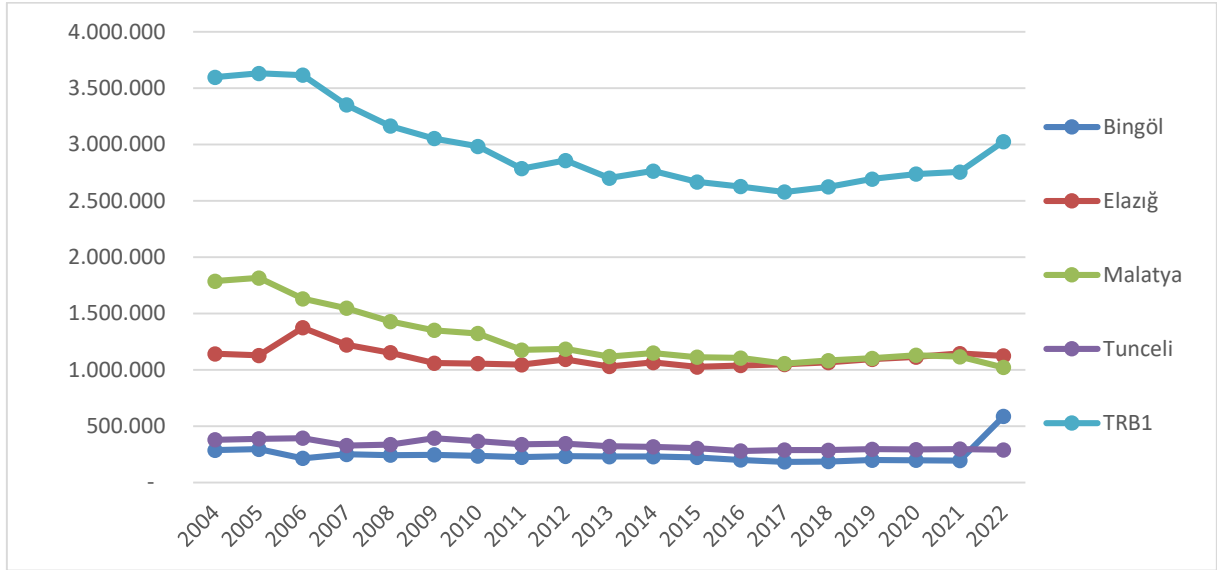
Harita 11-24 'de TRB1 Bölgesi kırsalında tahıl ve baklagiller yetiştiriciliği yapılan yerleşimlerin dağılımı gösterilmiştir. Haritaya göre tahıl ve baklagiller yetiştiriciliği, bölge genelinin çok önemli bir kısmında yapılan bir faaliyet olmakla birlikte Bingöl ve Tunceli'nin önemli bir kısmında yapılmamaktadır. Elâzığ'ın merkez ve Kovancılar İlçeleri, bahse konu faaliyet kümelenmesinde bölgede ilk sıradadırlar.

Harita 11-24: TRB1'de Tahıl ve Baklagiller Yetiştiriciliği Yapılan Yerleşimler

Kaynak: (YER-SİS, 2020)

Şekil 11-6: TRB1 Bölgesi Tahıl Alanları Değişimi

Kaynak: (TÜİK, 2023)

TRB1 Bölgesi Toplam Tahıl Alanı 3.025.374 dekar'dır.

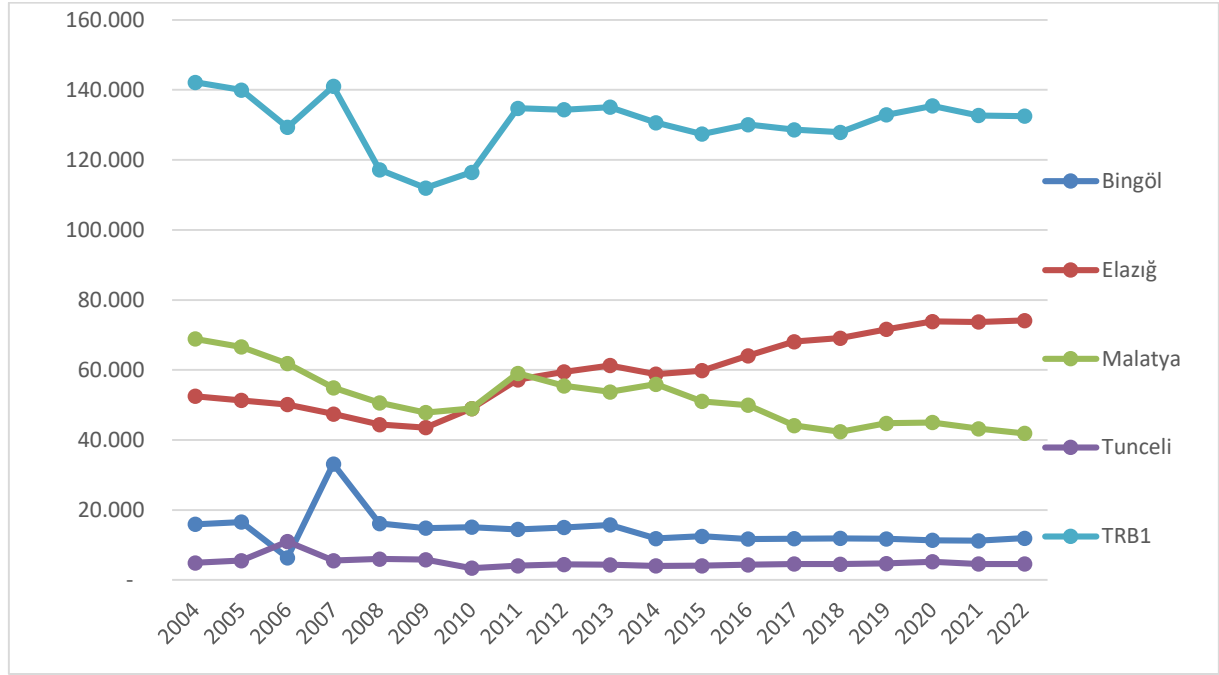
Son yıllarda Malatya'da Tahıl alanlarında %60 oranında azalma ile birlikte 1.022.658 dekar tahıl alanı görünmektedir. Elâzığ ve Tunceli illerinde ise son yıllarda ciddi bir değişim görülmezken, Bingöl'de 2021-2022 yılları arasında % 200'lük bir artış görülmektedir.

11.14.4 Sebze Yetiştiriciliği

TRB1 Bölgesi kırsalında sebze yetiştiriciliği yapılan yerleşimlerin dağılımlarına göre; sebze yetiştiriciliği, Bölge genelinin neredeyse tamamında yapılan bir faaliyettir. Üretim hem kendileri için, hem satış için olacak şekilde bölge geneline yayılmıştır.

Malatya'nın Darende, Elâzığ'ın merkez, Maden, Kovacılar ve Palu ile Baskil ile Bingöl'ün merkez ve Solhan ilçeleri bölgede öne çıkmaktadır.

Şekil 11-7: TRB1 Bölgesi Sebze Alanları

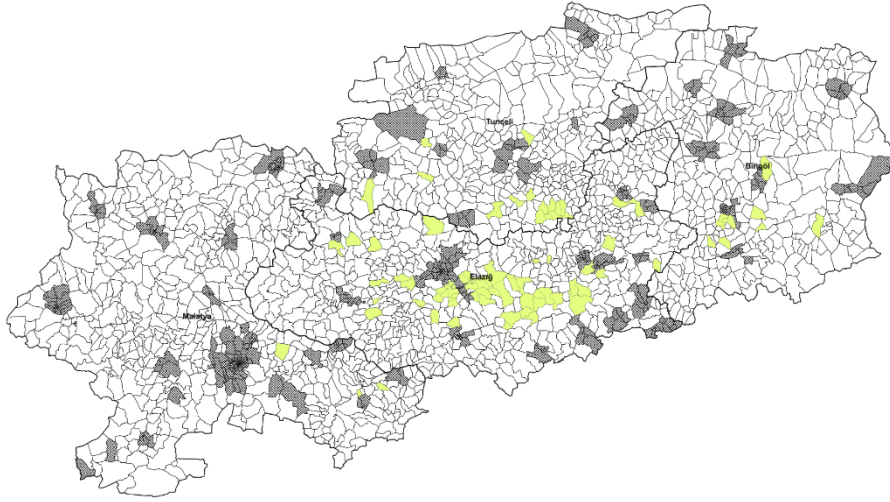
Kaynak: (TÜİK, 2023)

Türkiye’de 2022 yılı itibarı ile toplam sebze alanları 7.176.802 da olarak hesaplanmıştır. TRB1 Bölgesi toplam sebze ekim alanı ise 132.516 dekadır. Son yıllarda Bingöl ve Elâzığ’da sebze ekim alanlarının artış eğilimine karşın Malatya ve Tunceli’de ılımlı bir azalma görülmektedir.

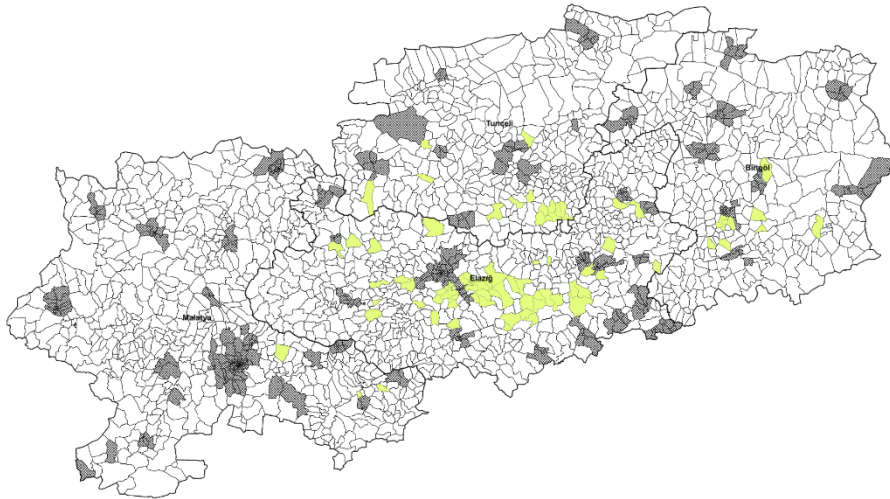
11.14.5 Seracılık

Harita 11-25 ’de TRB1 Bölgesi kırsalında seracılık yapılan yerleşimlerin dağılımı gösterilmiştir. Haritaya göre seracılık, bölge genelinde az yapılan bir faaliyet olup, daha çok Elâzığ İlinde yoğunlaşmıştır. Bölgede seracılık yapılan yerlerin başında Elâzığ’ın merkez ilçesi, Tunceli’nin Mazgirt ve merkez ilçeleri gelmektedir.

Harita 11-25: TRB1'de Seracılık Yapılan Yerleşimler

Kaynak: (YER-SİS, 2020)

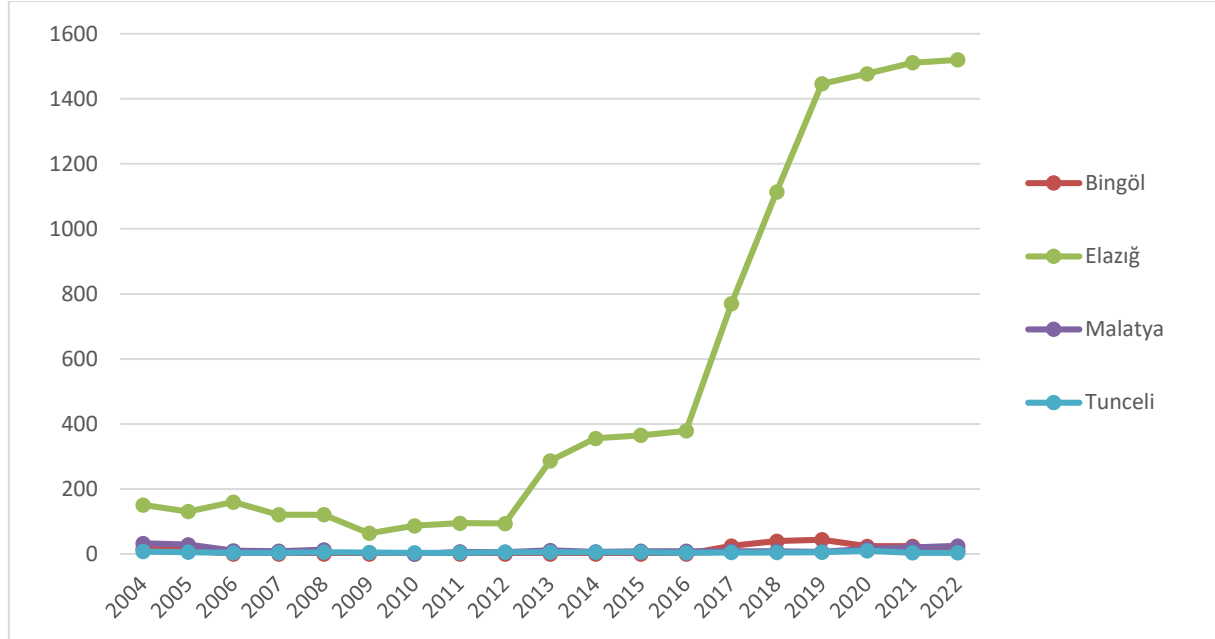
Kaynak: (YER-SİS, 2020)

Türkiye’de 2022 itibarı ile 59.632 da cam sera, 471.283 da plastik sera, 110.426 da yüksek tünel, 169.538 da alçak tünel olmak üzere toplam 810.881 da büyüklüğünde örtü altı üretim alanı bulunmaktadır.

TRB1 Bölgesi’nde toplam 1.559 da büyüklüğünde örtü altı üretim alanı bulunmaktadır. Elazığ, 12 da alçak tünel, 1.405 da plastik sera, 103 da yüksek tünel olmak üzere toplam 1.520 da büyüklüğünde örtü altı üretim alanı ile bölgede birinci, Türkiye’de ise 24. sırada yer almaktadır.

Malatya 25 da'lık sera mevcudiyeti ile 71. sırada, Bingöl 10 da'lık sera mevcudiyeti ile 73. sırada ve Tunceli 4 da'lık sera mevcudiyeti ile 74. sırada yer almaktadır.

Şekil 11-8: TRB1 Bölgesi Örtü Altı Yetiştiriciliği Alanları Değişimi

Kaynak: (TÜİK, 2023)

11.14.6 Tıbbi Aromatik Bitkiler

Tıbbi, aromatik, baharatlık ve eczacılıkla ilgili bitki yetiştiriciliği, bölge genelinde çok az yapılan bir faaliyet olup, Malatya'nın Darende ilçesi ilgili faaliyette bölgede öne çıkmaktadır.

11.14.7 Diğer Tarımsal Üretim Faaliyetleri

YER-SİS anket sonuçlarına göre diğer tarımsal üretim faaliyetleri aşağıdaki gibi derlenmiştir.

Kök ve yumru bitkileri yetiştiriciliği, bölge genelinde önemli geçim kaynakları arasında yer almaktadır. Malatya'nın Yazıhan, Elâzığ'ın merkez ve Kovancılar ile Tunceli'nin Mazgirt ilçeleri bölgede önde gelen yerleşimler arasındadır.

İçecek üretiminde kullanılan bitkilerin yetiştirildiği yerleşimler bölge genelinde pek yaygın değildir. İlgili faaliyeti geçim kaynakları arasında belirtmiş yerleşim sayısı yalnızca birdir ve o da Tunceli'nin merkez ilçesidir.

Lifli bitkiler yetiştiriciliği yapan yerleşimler de bölge genelinde pek yaygın değildir. İlgili faaliyeti geçim kaynakları arasında belirtmiş yerleşim sayısı yalnızca ikidir.

Orman dışı mantarcılık (kültür mantarcılığı), bölgede çok az yürütülen ekonomik faaliyetlerdendir. Bölgede öne çıkan yerleşim yeri Elâzığ'ın merkez ilçesidir. Ayrıca Tunceli'ye bağlı Ovacık ve Pülümür'de de yapıldığı kayıtlara geçmiştir.

TRB1 Bölgesi'nde orman ürünlerinden geçimini sağlayan yerleşimler dikkate alınamayacak kadar az sayıdadır. En önemlileri sırasıyla Tunceli Hozat, Elâzığ Maden ve Tunceli Ovacık ilçeleridir.

Süs bitkileri ve fidan yetiştiriciliği yapılan yerleşimler de dikkate alınamayacak kadar az sayıdadır. TRB1 Bölgesi toplam süs bitkileri üretim alanı 192 dekar büyüklüğünde olup, üretimin %80'i Elâzığ'da, %20'si de Malatya'da gerçekleştirilmektedir.

Hediyelik eşya ve el sanatları faaliyetleri dikkate alınmayacak kadar az sayıdadır. Tunceli'nin Mazgirt ilçesi bölgede öne çıkmaktadır.

11.15 Hayvancılık

TRB1 Bölgesi hayvan varlığı ve üretim kapasiteleri incelenerek, özellikle Bölgede öne çıkan ve kümelenme özelliği gösteren faaliyetlere detaylı bir şekilde değinilmiştir. Bununla birlikte Ülke genelindeki gelişime paralel bir biçimde artış göstermesi beklenen, potansiyeli haiz alanlar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 11-6: TRB1 Bölgesi Hayvan Varlığı

	Bingöl	Elâzığ	Malatya	Tunceli	TRB1	Türkiye	TRB1/TR (%)
Büyükbaş Hayvan	119.672	170.471	173.820	24.491	488.454	17.023.791	3
Küçükbaş	668.994	924.201	369.262	519.943	2.482.400	56.265.750	4
At,Katır,Eşek	2.952	5.039	2.012	1.385	11.388	179.832	6
Kümes Hayvanı	750.517	7.412.976	6.710.544	140.184	15.014.221	366.583.816	4
Toplam	1.542.135	8.512.687	7.255.638	686.003	17.996.463	440.053.189	
İl/TRB1 (%)	9	47	40	4			

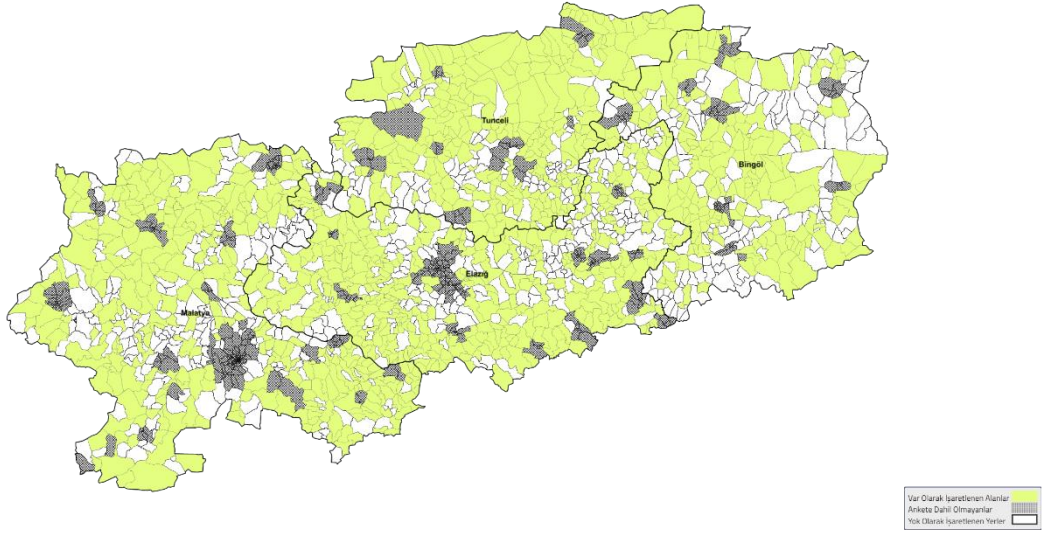
Kaynak: (TÜİK, 2021)

11.15.1 Arıcılık

Harita 11-26'da TRB1 Bölgesi kırsalında arıcılık yapan yerleşimlerin dağılımı gösterilmiştir. Haritaya göre arıcılık, bölge genelinde önemli geçim kaynakları arasındadır. Arıcılığın en az bir kişi tarafından yapıldığı kırsal yerleşimlerin sayısı oldukça yüksektir.

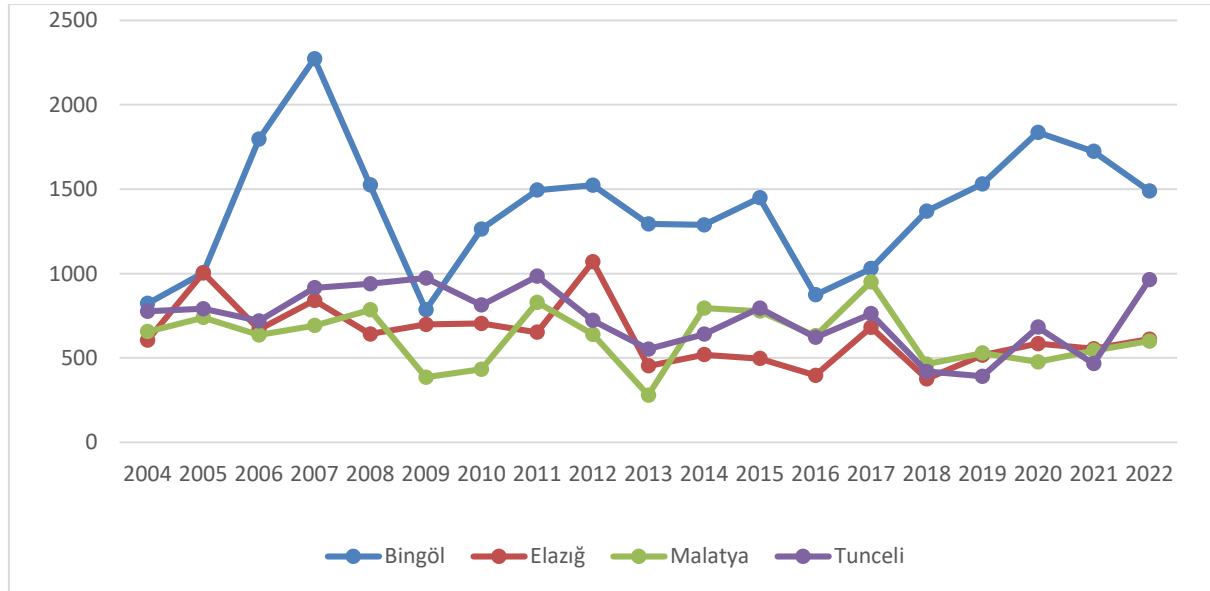
TRB1 Bölgesinde arıcılık faaliyetinin yoğun olarak yapıldığı yerleşimler arasında Malatya'nın Hekimhan, Akçadağ, Yeşilyurt ve Pütürge, Elâzığ'ın merkez, Baskil, Alacakaya ve Karakoçan, Bingöl'ün merkez ile Tunceli'nin Ovacık, merkez ve Mazgirt ilçeleri gelmektedir.

Harita 11-26: TRB1'de Arıcılık Yapılan Yerleşimler

Kaynak: (YER-SİS, 2020)

Şekil 11-9: TRB1 Bal Üretim Miktarları

Kaynak: (TÜİK, 2023)

TRB1 Bölgesi'ndeki bal üretimi 2004 yılından günümüze %28 artmış olmakla beraber yıllar içinde mevsimsel şartlardan kaynaklı olduğu düşünülen önemli değişimler sergilemiştir.

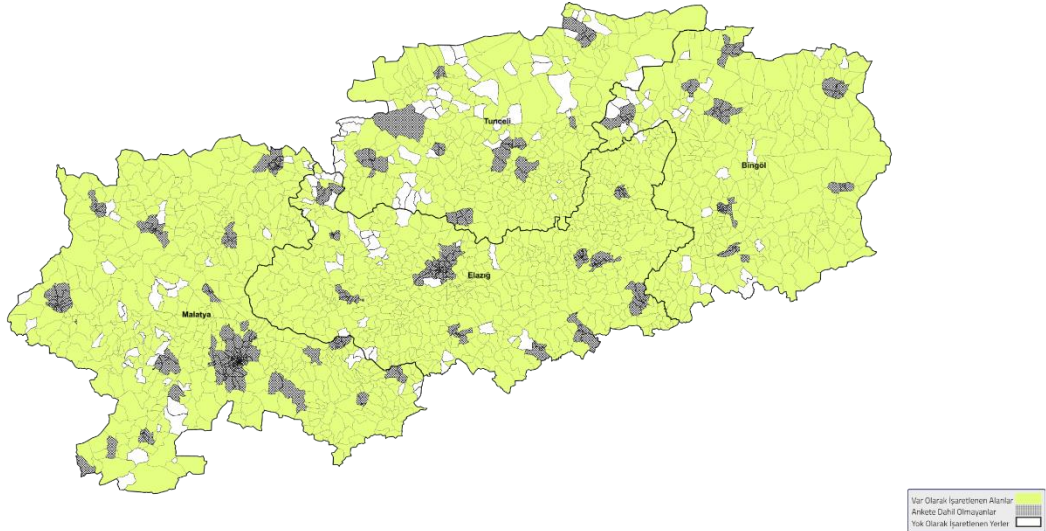
Bölgedeki %40'lık oranı ile Bingöl bal üretiminde ilk sırada yer almaktadır. Tunceli 2022 yılında, bir önceki yıla oranla %106'lık bal üretimindeki artışla dikkat çekmektedir.

11.15.2 Büyükbaş Hayvancılık

Harita 11-27 'de TRB1 Bölgesi kırsalında büyükbaş hayvancılığın yapıldığı yerleşimlerin dağılımı gösterilmiştir. Haritaya göre büyükbaş hayvancılık, bölge genelinin neredeyse tamamında yapılan bir faaliyet olup, her kırsal yerleşimde en az bir hane tarafından gerçekleştirilmektedir.

Bölgede öne çıkan yerleşim yerleri arasında Malatya'nın Battalgazi, Elâzığ'ın Kovancılar ve Karakoçan ile Bingöl'ün merkez ilçeleri bulunmaktadır.

Harita 11-27: TRB1 Büyükbaş Hayvancılığın Yapıldığı Yerleşimler

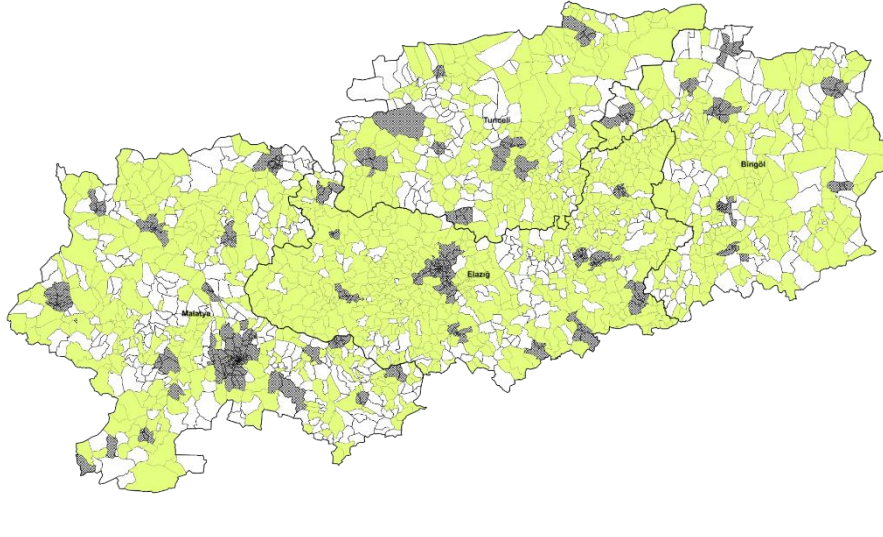
Kaynak: (YER-SİS, 2020)

11.15.3 Küçükbaş Hayvancılık

Harita 11-28 'de TRB1 Bölgesi kırsalında küçükbaş hayvancılığın yapıldığı yerleşimlerin dağılımı gösterilmiştir. Haritaya göre küçükbaş hayvancılık, bölge genelinin çok büyük bir kısmında yapılan bir faaliyettir.

Elâzığ'ın merkez, Kovancılar ve Karakoçan ile Bingöl'ün Solhan ve Karlıova ilçeleri bölgede öne çıkan yerleşim yerleri arasındadır.

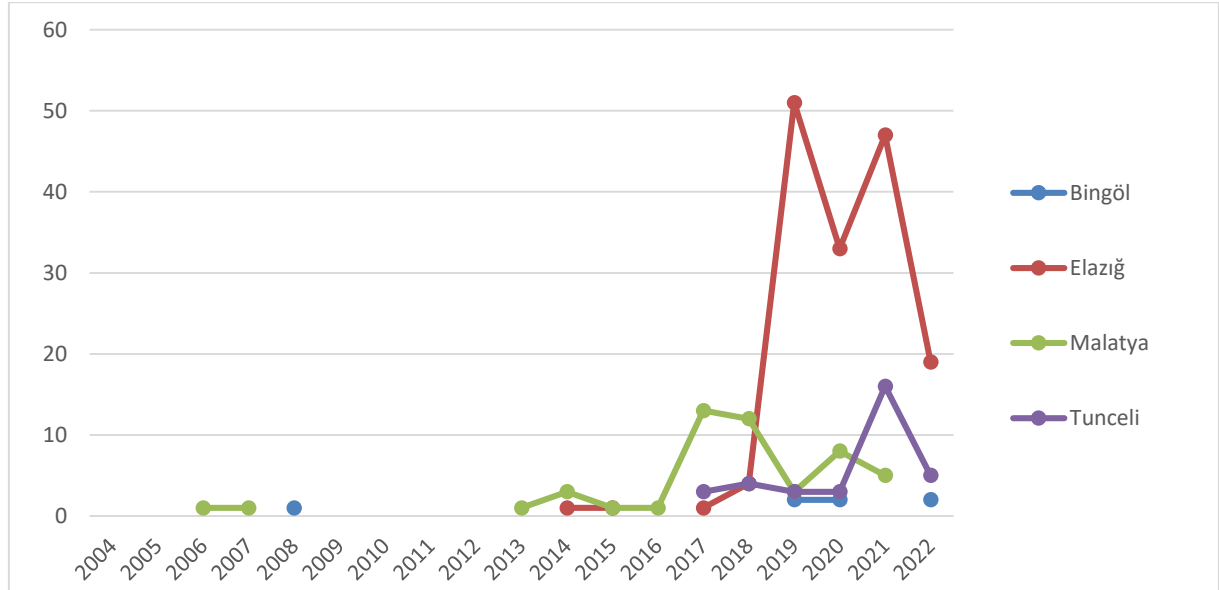
Harita 11-30. TRB1'de Kümes Hayvancılığının Yapıldığı Yerleşimler

Kaynak: (YER-SİS, 2020)

11.15.6. İpekböcekçiliği

Şekil 11-11: İpekböcekçiliği İşletme Sayısı

Kaynak: (TÜİK, 2023)

Türkiye genelinde bulunan işletmelerin %1,4'ü TRB1 Bölgesinde faaliyet göstermektedir. Ülke genelinde bu alanda faaliyet gösteren işletmelerde son yıllarda %39 oranında azalma görülmektedir. Bölgede yer alan işletmelerin %73'ü Elâzığ'da bulunmaktadır.

11.15.7 Balıkçılık ve Su Ürünleri Yetiştiriciliği

Balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği, bölge genelinde iç sularda (özellikle Keban, Karakaya gibi baraj göllerine kıyısı olan yerleşimler ile akarsuların geçtiği kısımlar) yapılan bir faaliyettir. Malatya'nın Darende, Doğanşehir, Doğanşol, Elâzığ'ın Baskil, Bingöl'ün merkez ile Tunceli'nin Mazgirt ve Çemişgezek İlçeleri bölgede öne çıkan yerleşim yerleri arasındadır.

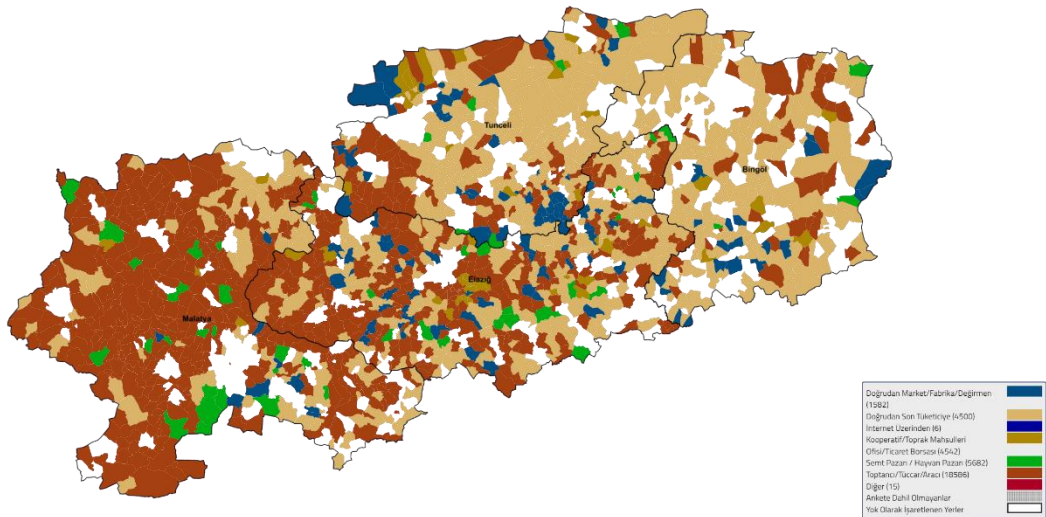
TRB1 Bölgesi, iç su alabalık yetiştiriciliğinde ülke genelinde %18'lik bir paya sahiptir. Elâzığ, bölgedeki üretimin %66'lık kısmını gerçekleştirmektedir. 2000-2006 döneminde Elâzığ'da aynalı sazan üretimi gerçekleşmiş ancak sonraki yıllarda bahse konu ürün ile ilgili üretime kayıtlarda rastlanmamıştır. (YER-SİS, 2020)

11.16 Tarımsal Ürünlerin Pazarlanması

YER-SİS Saha çalışmasında kırsal yerleşimlerde üretilen ürünlerin hangi kanallarla satıldığına ve bunların kullanılma sıklığına dair bilgiler toplanmıştır.

Harita 11-31'e göre bölgede toptancı/tüccar/aracı, doğrudan son tüketiciye, doğrudan market/fabrika/değirmen ve semt pazarı/hayvan pazarı en sık başvurulan satış yöntemlerinin başında gelmektedir.

Harita 11-31: Kırsal Yerleşimlerde Üretilen Ürünlerin Pazarlanma Yöntemleri

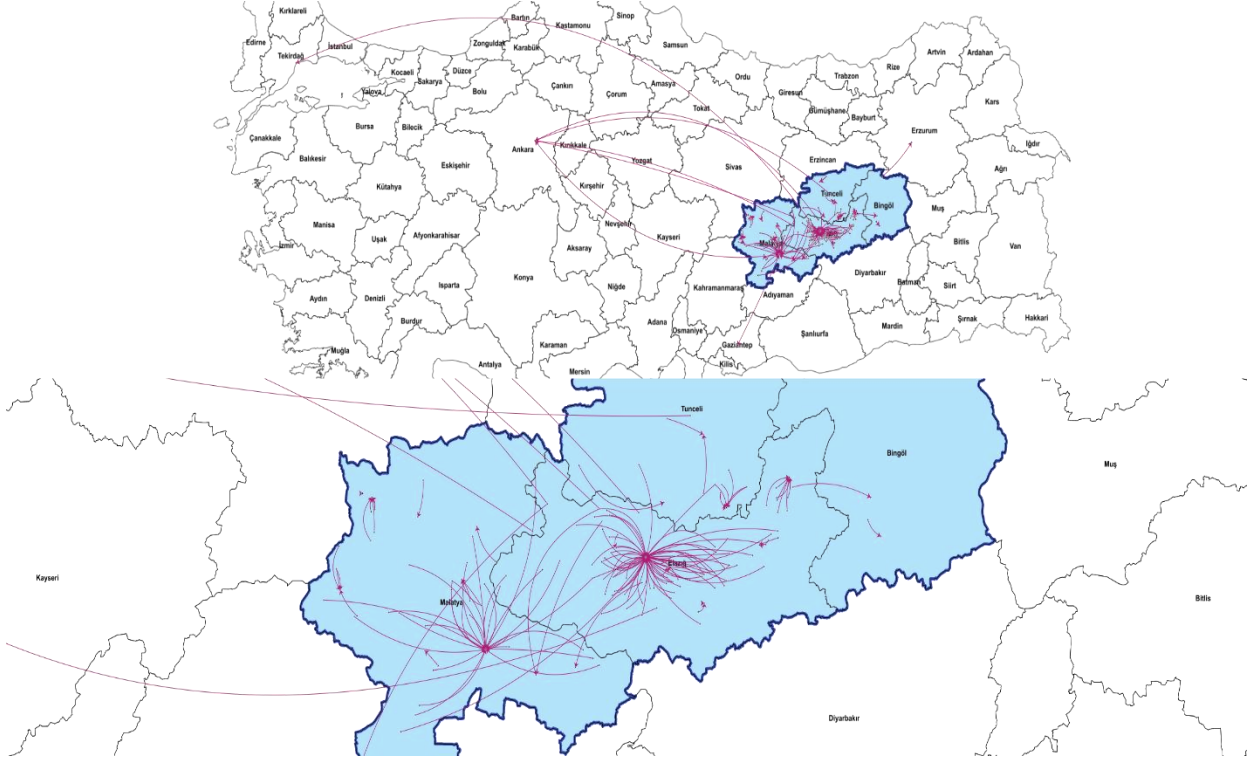
Kaynak: (YER-SİS, 2020)

11.17 Ürünlerin Sanayide Kullanılma Durumları

Harita 11-32 'de kırsal yerleşimlerde üretilen ürünlerin bazı merkezlere akışını gösteren harita mevcuttur. Dikkat edileceği üzere Malatya ve Elâzığ il merkezleri ürünlerin değerlendirildiği

yerlerin başında gelmektedir. Bu sonuçta Malatya ve Elâzığ'ın bölgenin en gelişmiş sanayisine sahip olmaları etkili olmuştur.

Harita 11-32: TRB1'de Ürünlerin Sanayide Kullanılma Durumları

Kaynak: (YER-SİS, 2020)

11.18 Değerlendirme

YER-SİS kapsamında gerçekleştirilen saha çalışmalarında bölgedeki kırsal mahalleler başta olmak üzere bölgenin büyük bir bölümünde sosyal tesis, nispeten gelişmiş hizmet merkezlerinde ise iktisadi nitelikteki tesis türlerine yönelik ihtiyacın öncelikli olduğu gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, iktisadi faaliyetlerin taleplerde belirleyici olduğu görülmektedir. Örneğin; hayvancılık faaliyetinin bölgenin tamamına yakınında yapılması ile süt toplama merkezine olan talebin bölgede önemli bir ağırlığa sahip olması arasında doğrudan bir ilişki olduğu değerlendirilmektedir. TRB1 Bölgesi'ndeki kırsal yerleşimlerin önde gelen üretim faaliyeti büyükbaş hayvancılık olurken, bu faaliyeti tahıl ve baklagiller yetiştiriciliği, kümes hayvancılığı, sebze yetiştiriciliği, meyve yetiştiriciliği, küçükbaş hayvancılık ile süt ve süt ürünleri üretimi takip etmektedir. Hediyelik eşya ve el sanatları faaliyeti ile ipek böcekçiliği ise en az gerçekleştirilen üretim faaliyetleri olmuştur.

Bölge genelinde kentsel alanlar il ya da ilçe merkezlerinde yoğunlaşan nüfusun sonucu olarak ortaya çıkmakta olup sanayi, ticari ve ekonomik faaliyetler de yine aynı bölgelerde gerçekleştirilmektedir. Özellikle kentsel alanlar dışında kalan bölgelerden, kentsel alanlara

doğru sosyal ve ekonomik zorunluluklar sebebiyle göçler gerçekleşmeye devam ettiğinden kent ve orta yoğunluklu yerleşim bölgelerinin sayılarında artış olacağı değerlendirilmektedir.

Kahramanmaraş merkezli depremler sebebiyle; kentsel alanlarda yaşayan nüfusun çoğunluğu ilk etapta geçici bir süreliğine ilçe ve köy bölgelerinde ikamet etmek durumunda kalmıştır. Bu sebeple göç alan bölgelerde temel hizmetlere erişim açısından sorunlar meydana gelse de, deprem yardımları yapan kurum, kuruluş ve STK'ların mobil destekleri ile önemli ölçüde azaltılmıştır. Kısmi olarak yaşanan sorunlar, deprem ve doğal afetler sırasında çalışacak kurum, kuruluş ve STK'ların geliştirilecek donanım, yazılım ve uygulanacak eğitimlerle daha etkin afet ve kriz yönetiminin mümkün olabileceği değerlendirilmektedir.

Orta uzun vadede ise kırsalda gerçekleşen bu nüfus artışının kalıcı olmayacağı, bu geçici kitlenin barınma imkânı sağlayabildiği anda merkez ilçelere döneceği, dönememesi durumunda ise başka illere göç edeceği değerlendirilmektedir. Dahası, kırsal alanlarda başta tarım sektörünün sürdürülebilirliği olmak üzere gerekli önlemler alınmadığı takdirde deprem bölgesinde kırsal nüfusun deprem öncesinden daha hızlı bir şekilde azalacağı düşünülmektedir.

12 AFET RİSKLERİ

TRB1 Bölgesi için deprem, heyelan, su baskını, çığ ve kaya düşmesi başlıca afet riskleri arasında yer almaktadır. Bunlar arasında bölgeyi en fazla etkileyen ve son yıllarda en fazla can kaybına yol açan afet depremdir. Deprem başlığında bölgeden geçen fay hatları ele alınmış ve tarihsel süreç içinde bölgede meydana gelen depremler haritalar üzerinde gösterilmiştir. Depremden sonra bölgede en çok görülen heyelan afetinin en çok görüldüğü iller ve ilçeler ele alınmış, heyelan duyarlılıkları haritalar üzerinde gösterilmiştir. Su baskını, kaya düşmesi afetlerinin yine yoğun görüldüğü iller ve ilçeler belirtilmiş olup çığ haritası da ayrıca verilmiştir. Genel olarak AFAD verilerinden yararlanılarak TRB1 Bölgesi'nin afet riskleri ele alınmıştır.

12.1 Deprem

Hata! Yer işareti başvurusu geçersiz.'de görüldüğü gibi Kuzey Anadolu Fay Zonu ve Doğu Anadolu Fay Zonu Bingöl'ün Karlıova İlçesi'nde birleşmektedir. Bu fay zonları TRB1 Bölgesi'ni, özellikle Bingöl'ün tamamını etkilemektedir (Bingöl İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü, 2021). Doğu Anadolu Fay Zonu ve Kuzey Anadolu Fay Zonu'nun kesişim bölgesinde bulunan Bingöl depremsellik açısından oldukça etkindir (Bingöl İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü, 2021). KAF, Bingöl İl Merkezi'nin kuş uçuşu 60 km kuzeyinden geçerken, DAF ise Bingöl İl Merkezi'nin 5 km güneyinden geçmektedir (Bingöl İl Afet ve Acil Durum

Müdürlüğü, 2021). Ayrıca Kuzey Anadolu Fay Zonu ile Doğu Anadolu Fay Zonu'nun kesiştiği bölgelerde yoğun heyelan olayları meydana gelmektedir. Bingöl Merkez, Adaklı, Genç ve Solhan ilçelerine ait yerleşim birimlerinde yoğun olarak heyelan olayları yaşanmaktadır (Bingöl İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü, 2021).

Malatya Doğu Anadolu Fay Sistemi'ne bağlı fayların etki alanında yer almaktadır (Malatya İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü, 2021). Malatya İli'nin güney ve güneydoğusunda Doğu Anadolu Fay Sistemi'nde yer alan Pütürge Segmenti ve Erkenek Segmenti yer almaktadır. 24 Ocak 2020 Elazığ Sivrice Depremi'nde bahsi geçen segmentlerin kuzeydoğu kısmının kırıldığı ve 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Pazarcık Depremi'nde ise Erkenek Segmenti'nin kırıldığı jeologlar tarafından dile getirilmektedir. Halihazırda 24 Ocak 2020 Elazığ Sivrice Depremi ile 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Pazarcık Depremi sonucunda oluşan kırıklar arasında kalan ve Malatya il sınırları içerisinde yer alan Pütürge Segmenti'nde yer aldığı tahmin edilen kırılmamış sismik boşluğun uzunluğu bilimsel çalışmalarla ortaya koyulmuş durumda değildir. Ancak jeologların tahminlerine göre bu bölgede sismik boşluk bulunduğundan Malatya'nın güney ilçeleri için bir deprem riski oluşturduğu değerlendirilmektedir. Doğu Anadolu Fay Sistemi'nde yer alan segmentler haricinde Malatya için risk oluşturan bir başka fay ise Malatya İl Merkezi'nin yaklaşık 25-30 km batısından geçen kuzey-güney doğrultulu Malatya Fayı'dır. Jeologların söz konusu fayın deprem riski üzerinde görüş birliği bulunmamasına rağmen, risk oluşturduğunu belirten jeologlar fayın Mw 7 üstü depremler oluşturabileceği kanaati belirtmektedirler. Bu durumda Malatya Fayı da Malatya için önemli derecede risk oluşturan bir fay olarak değerlendirilmektedir.

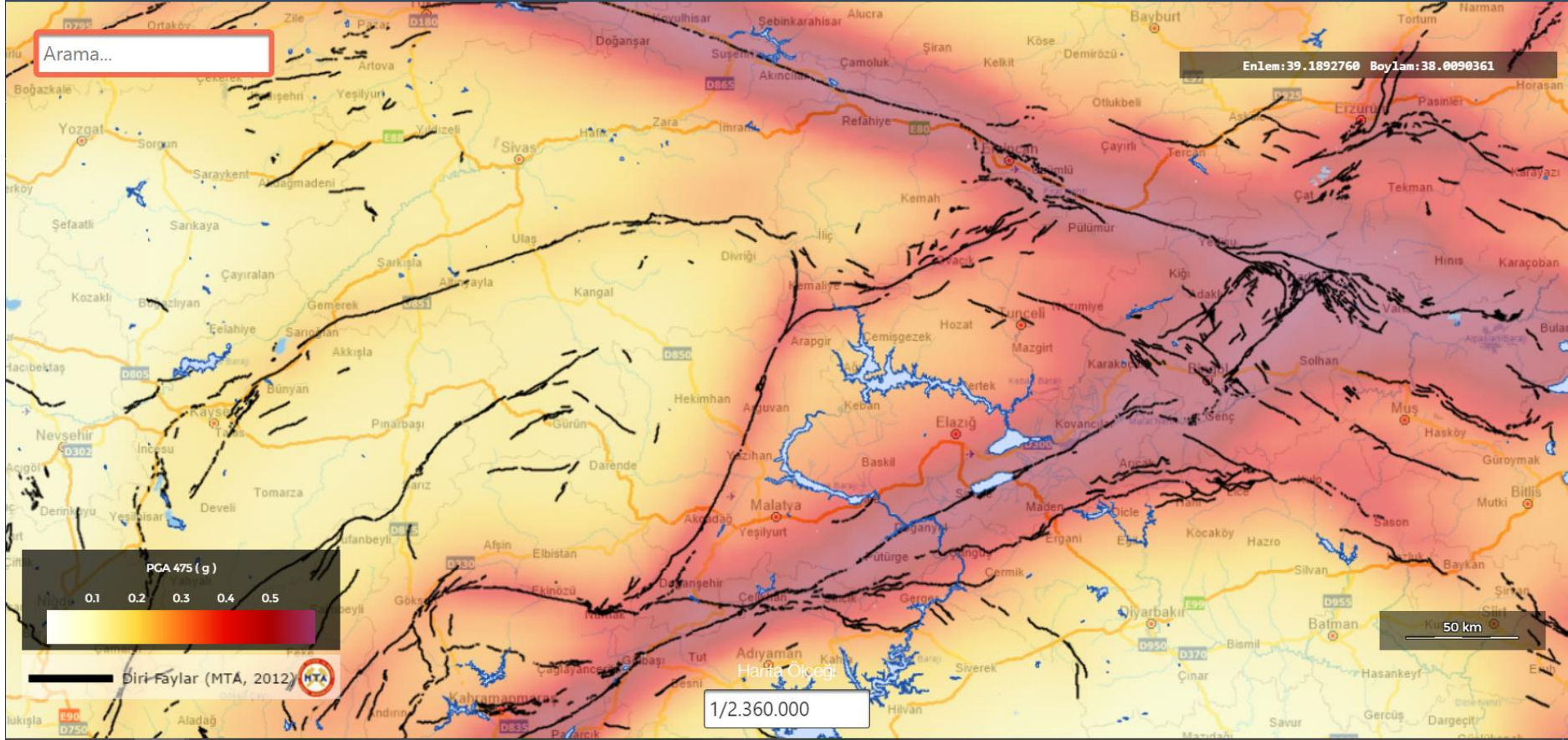
Elâzığ ilini tehdit eden en önemli tektonik unsur DAF sistemi olup tarihsel ve aletsel dönemde bu fay sistemi üzerinde yıkıcı birçok deprem meydana gelmiştir. Elâzığ'da 24 Ocak 2020 tarihinde merkez üssü Sivrice İlçesi Çevrimtaş Köyü olan Mw 6,8 olan bir deprem meydana gelmiş ve Elâzığ'da 41 kişinin hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Deprem aktivitelerinin yer aldığı aletsel dönem deprem etkinlikleri Sivrice Gölü'nün güneydoğusunda yoğunlaşmıştır (Elazığ İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü, 2021). Elazığ İli'nin güneyini güneybatı-kuzeydoğu doğrultusunda geçen Doğu Anadolu Fay Zonu Elazığ için önemli ölçüde deprem riski oluşturmaktadır. 24 Ocak 2020 Elazığ Sivrice Depremi ile kırılan Pütürge Segmenti Hazar Gölü'nde son bulup kuzeydoğuya doğru Palu Segmenti olarak devam etmektedir. Pütürge Segmenti'nin Elazığ sınırları içerisinde kalan kısmının 24 Ocak 2020 Elazığ Sivrice Depremi'nde kırıldığı jeologlar tarafından belirtilmektedir. Ancak ilin doğu kısmı için önemli derecede risk oluşturan Palu Segmenti önümüzdeki dönemde deprem beklenen bir bölge olarak

öne çıkmaktadır. Bu fayda oluşacak büyük bir depremde Elazığ'ın özellikle Palu, Kovancılar, Karakoçan, Alacakaya ve Arıcak ilçelerinde önemli ölçüde hasar oluşması riski olduğu değerlendirilmektedir. Ayrıca Karakoçan İlçe Merkezi'nin yaklaşık 10 km doğusunda yer alan Karakoçan Fay Zonu'nda meydana gelecek depremin yine bu bölgedeki ilçeler için risk oluşturduğu değerlendirilmektedir. Elazığ İli genel olarak DAF ve KAF ile çevrelenmiş bir konumda yer aldığından, ilin deprem riskinin yüksek olarak değerlendirilmesi yerinde olacaktır.

Tunceli İli de deprem riski yüksek bir il olarak öne çıkmaktadır. Tunceli için en önemli deprem riski oluşturan fay, Merkez İlçe'nin yaklaşık 100 km kuzeyinden, Pülümür İlçesi'nin ise yaklaşık 20 km kuzeyinden geçen Kuzey Anadolu Fay Sistemi'dir. 13 Mart 1992 Erzincan Depremi'nde Kuzey Anadolu Fay Sistemi'nin kırılan kesiminin doğusunda sismik boşluk olduğu jeologlar tarafından belirtilmektedir. KAF'ın bu kısmında oluşacak Mw 7 üstü bir depremin Tunceli il genelinde ve özellikle Pülümür İlçesi'nde önemli ölçüde hasar oluşturacağı değerlendirilmektedir. İl için önemli risk oluşturan KAF haricinde il sınırlarında Ovacık İlçesi'nden geçen Ovacık Fayı ve il merkezinin hemen kuzeyinden geçen Nazımiye Fayı da önemli deprem riski oluşturan faylar olarak öne çıkmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde Tunceli deprem riski yüksek bir il olarak öne çıkmaktadır.

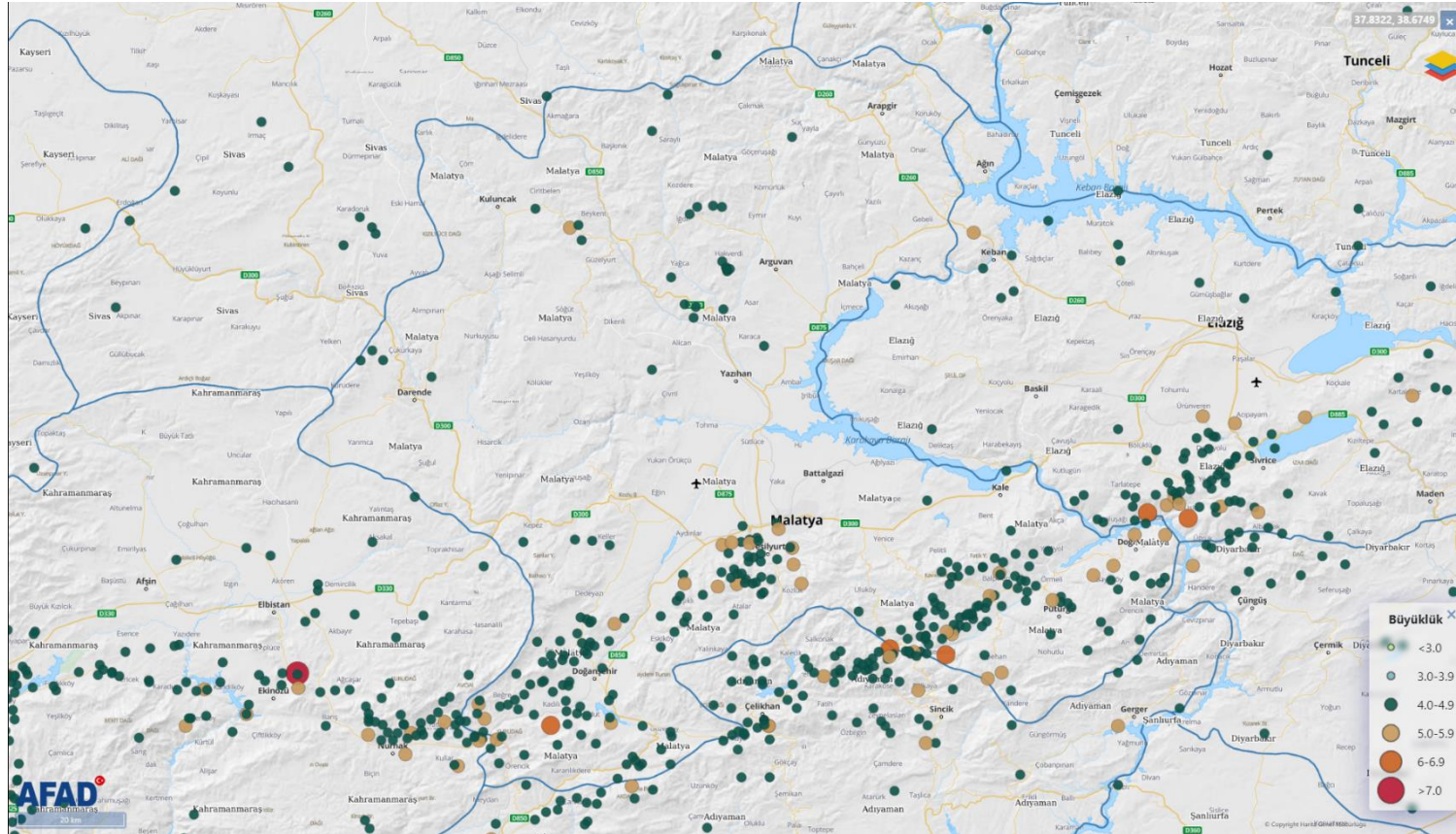
Yukarıda, TRB1 Bölgesi İlleri'nin deprem riskleri ele alınmıştır. Bahsedildiği üzere TRB1 Bölgesi genel olarak deprem riski yüksek illerden oluşmaktadır. KAF ve DAF'ın kesiştiği levha sınırlarında yer alan bölge depremselliği yüksek bir coğrafyada yer aldığından deprem riskinin ciddi derecede yüksek olması sonucuyla karşılaşılmaktadır. Bu durumda bölge illerindeki tüm yerleşim alanlarındaki yapılar ve altyapı Mw 8 büyüklüğüne kadar depremlere dayanabilecek nitelikte mühendislik hizmeti alarak inşa edilmelidir. Ayrıca bölge sınırları içerisinde birçok fay yer aldığından yapılacak tüm yapıların fay üzerinde yer almamasına özellikle dikkat edilmeli, imar planları ve inşaat projeleri buna göre düzenlenmelidir.

Harita 12-1: TRB1 Bölgesi Diri Faylar

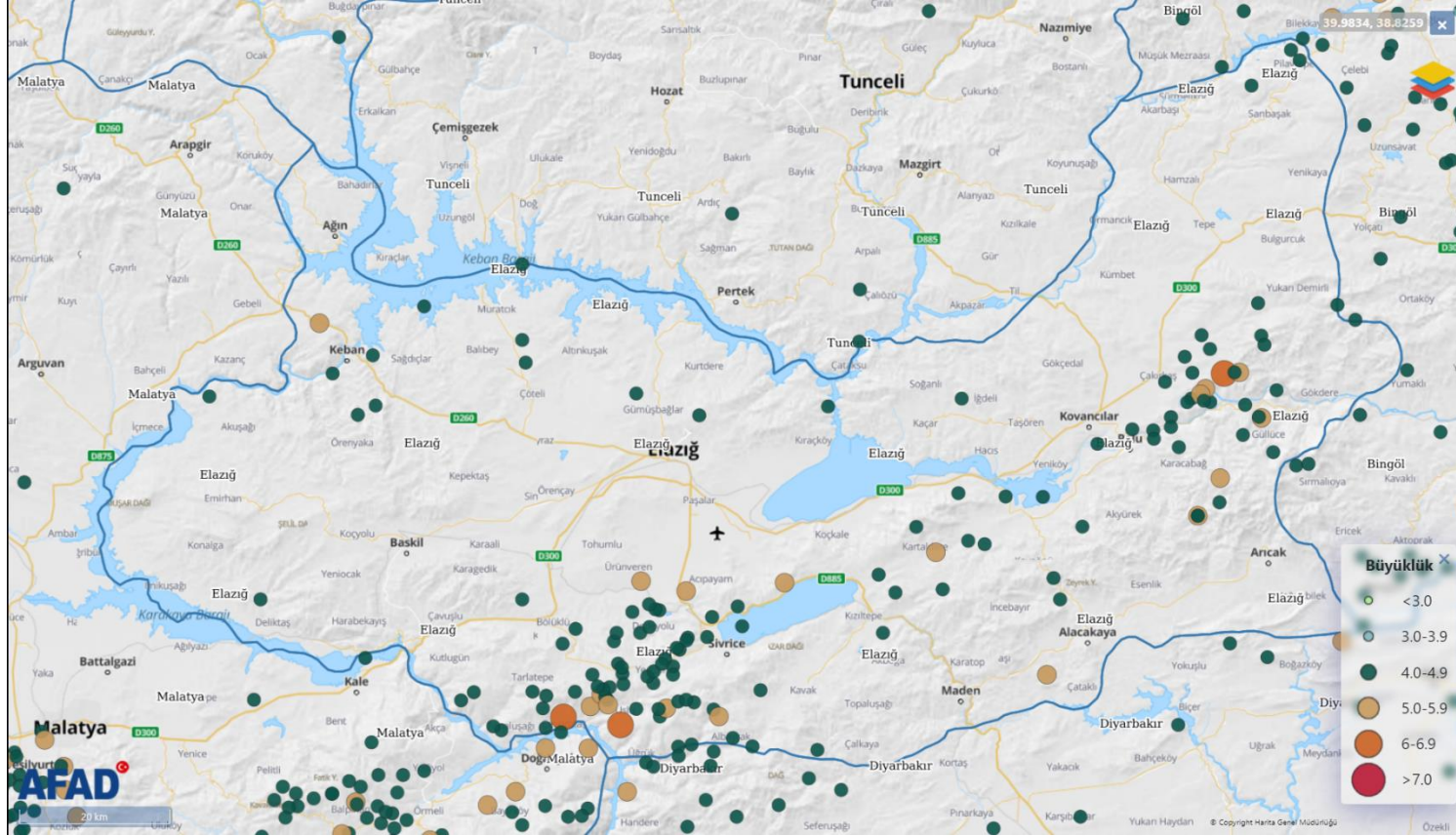
Kaynak (AFAD, 2022)

Harita 12-2: Malatya İli Büyüklüğü 4 ve Üzeri Olan Depremler Haritası(1900-2023)

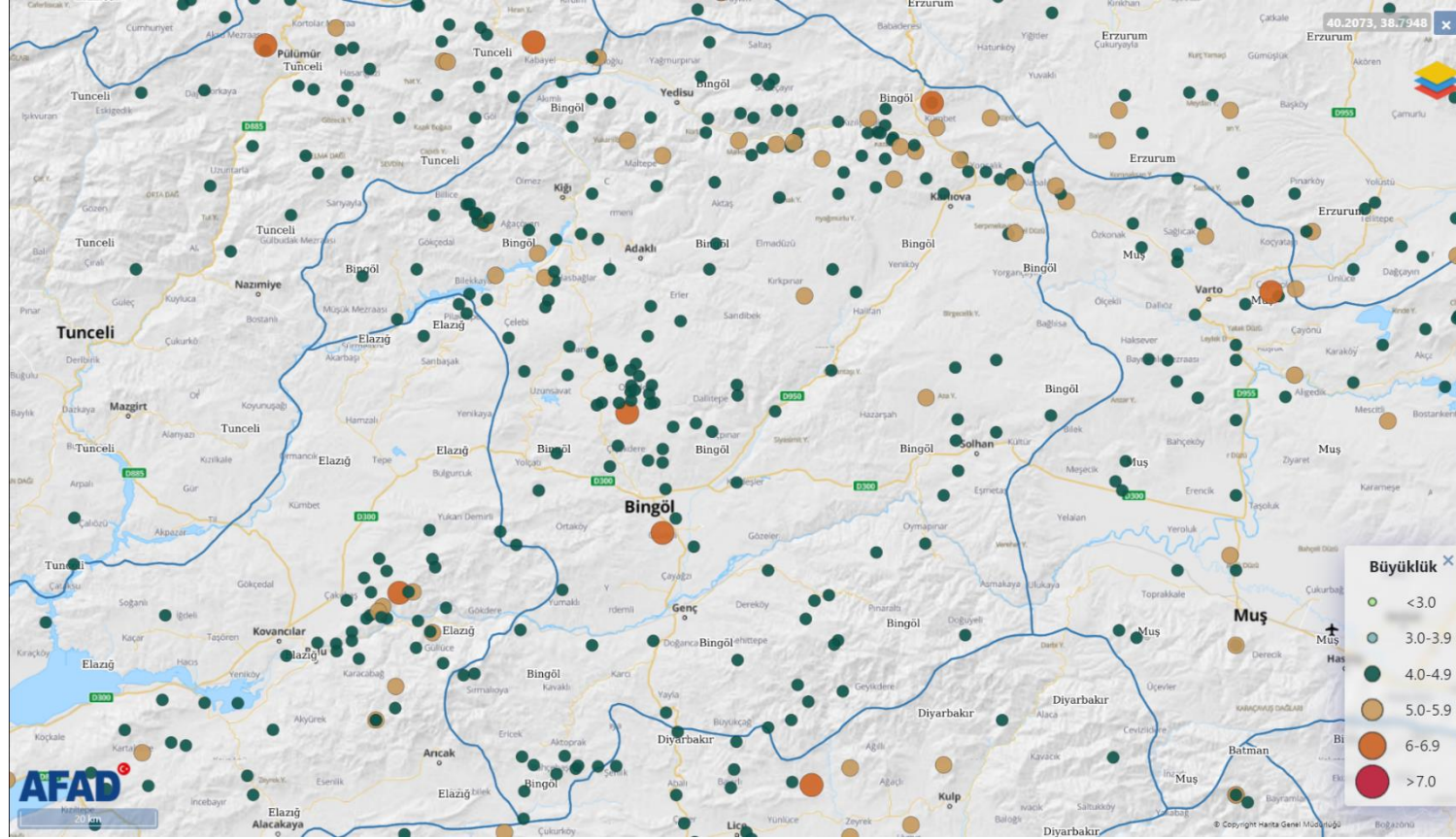
Kaynak: (AFAD, 2023)

Harita 12-3: Elâzığ İli Büyüklüğü 4 ve Üzeri Olan Depremler Haritası(1900-2023)

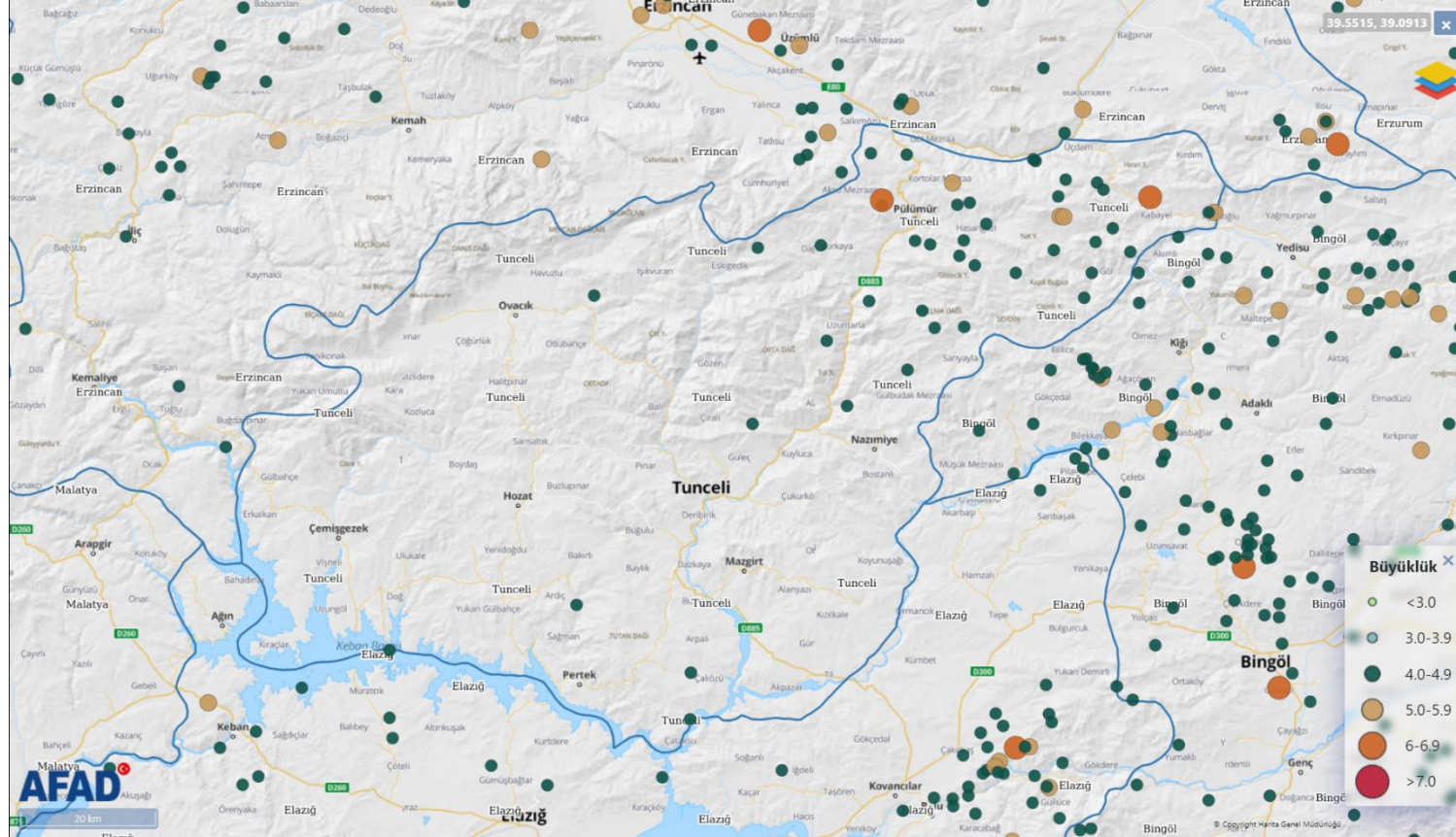
Kaynak: (AFAD, 2023)

Harita 12-4: Bingöl İli Büyüklüğü 4 ve Üzeri Olan Depremler Haritası(1900-2023)

Kaynak: (AFAD, 2023)

Harita 12-5: Tunceli İli Büyüklüğü 4 ve Üzeri Olan Depremler Haritası(1900-2023)

Kaynak: (AFAD, 2023)

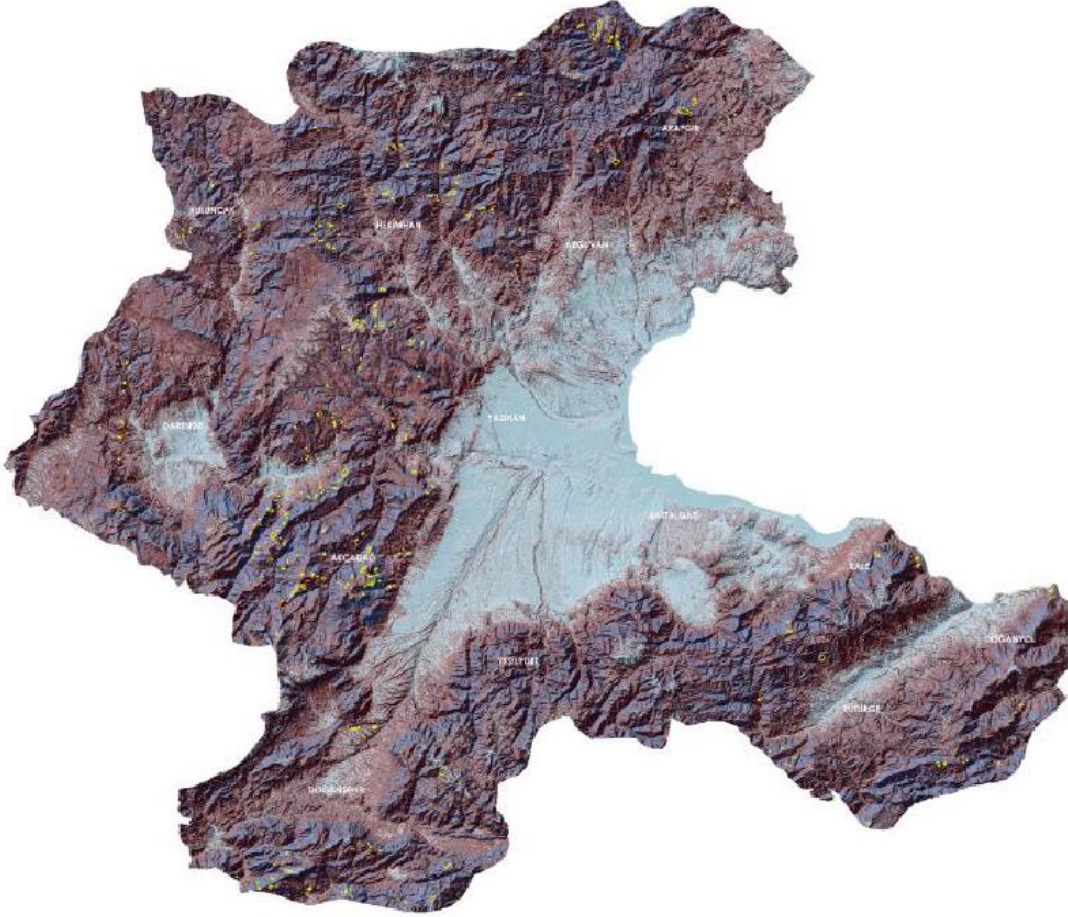
6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş'ın Pazarcık ve Elbistan ilçelerinde meydana gelen 7,7 ve 7,6 büyüklüğündeki depremler sonucunda yoğun hasarın olduğu iller arasında TRB1 Bölgesi illeri de yer almaktadır. Malatya ve Elâzığ depremden en çok etkilenen iller arasında yer alırken, Bingöl ve Tunceli illeri ise nispeten daha az etkilenmiştir. Bu depremlere ilişkin kapsamlı veriler *13.DEPREM SONRASI HASAR TESPİTİ VE İHTİYAÇ ANALİZİ* başlığında incelenmiştir.

12.2 Heyelan, Kaya Düşmesi, Çığ ve Su Baskını

Malatya ili incelendiğinde, Afet İşleri Genel Müdürlüğünün 1950-2004 yılları arasında yapmış olduğu heyelan etütleri neticesinde Malatya İlinde heyelan olaylarının yoğunlukla gözlemlendiği bölgeler Hekimhan, Arguvan, Darende, Akçadağ, Pütürge ve Arapgir ilçeleridir (Malatya İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü, 2021) Ülkemizde kaya düşmesi olayı en fazla ilkbahar ve kış mevsiminde meydana gelmektedir. Bunun nedeni bu mevsimde kaya çatlakları içinde suyun bulunması ve sık sık donma çözölmeye uğramasıdır. Malatya İli incelendiğinde olmuş ve/veya olabilecek kaya düşmesi olaylarının daha çok Doğanyol, Arapgir, Pütürge, Akçadağ ve Kuluncak ilçelerinde yoğunlaştığı görülmektedir (Malatya İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü, 2021). Yerleşim yerlerinde bulunan kaya düşmesi olaylarında çoğunlukla ıslah işlemleri tercih edilmektedir (Malatya İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü, 2021).

Harita 12-6: Malatya İli Heyelan Duyarlılık Haritası

MALATYA İLİ HEYELAN DUYARLILIK HARİTASI

1 cm = 2 km

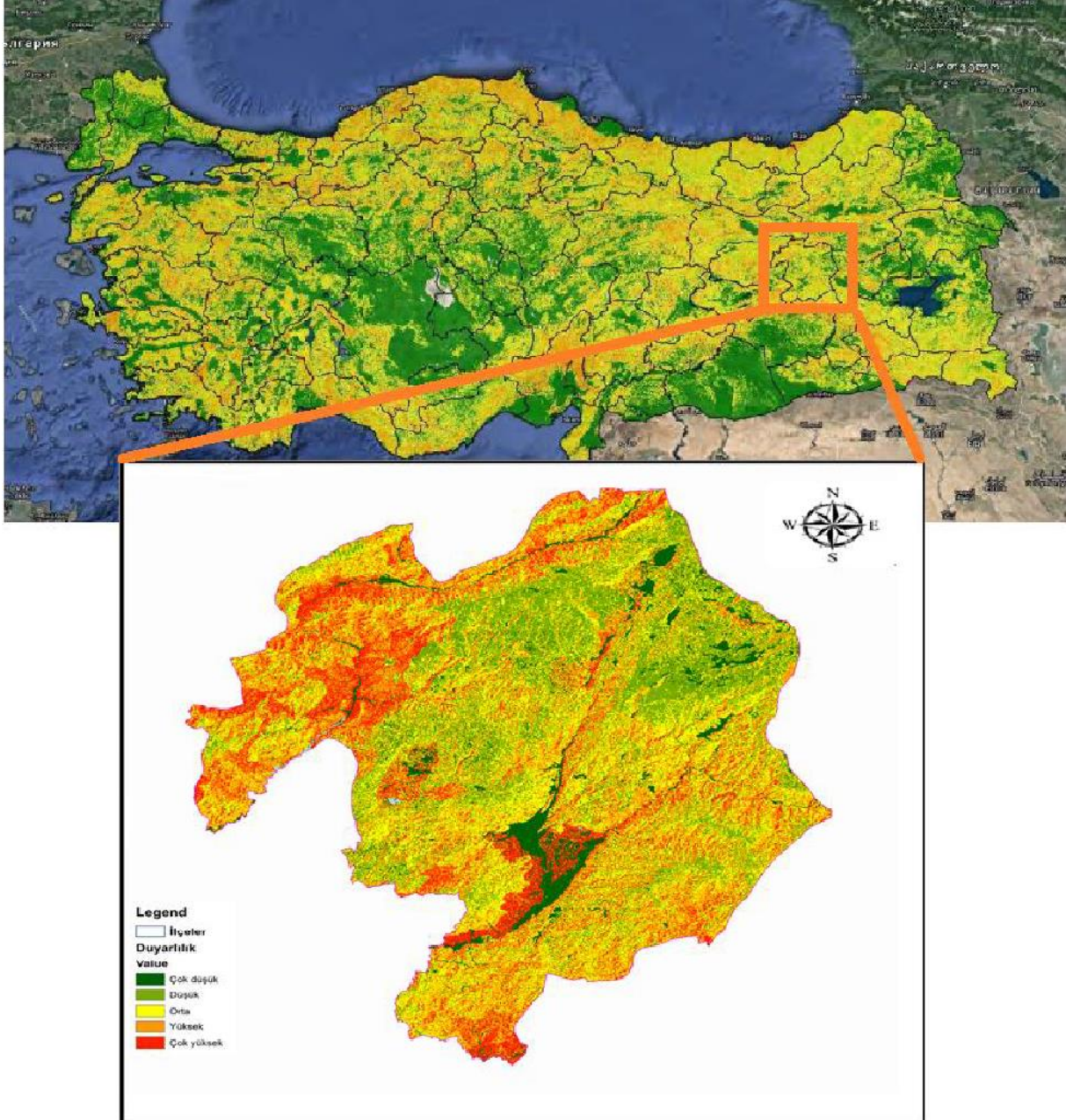
0 4 8 16 24 32 Miles

LEJAND	
ENVANTER	ÇOK DÜŞÜK
DÜŞÜK	ORTA
YÜKSEK	ÇOK YÜKSEK

Kaynak: (Malatya İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü, 2021)

Solhan ilçelerine ait yerleşim birimlerinde yoğun olarak heyelan olayları yaşanmaktadır. Kaya düşmesi olayı Merkez, Solhan, Genç ve Adaklı ilçelerinde gözlenmektedir (Bingöl İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü, 2021). Fırat Havzası'nda yer alan il genelinde su baskını olayları yoğun yaşanmaktadır. Su baskını olayları en fazla Merkez, Genç, Adaklı ve Solhan ilçelerinde gözlenmektedir (Bingöl İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü, 2021).

Harita 12-8: Türkiye ve Bingöl Heyelan Duyarlılık Haritası

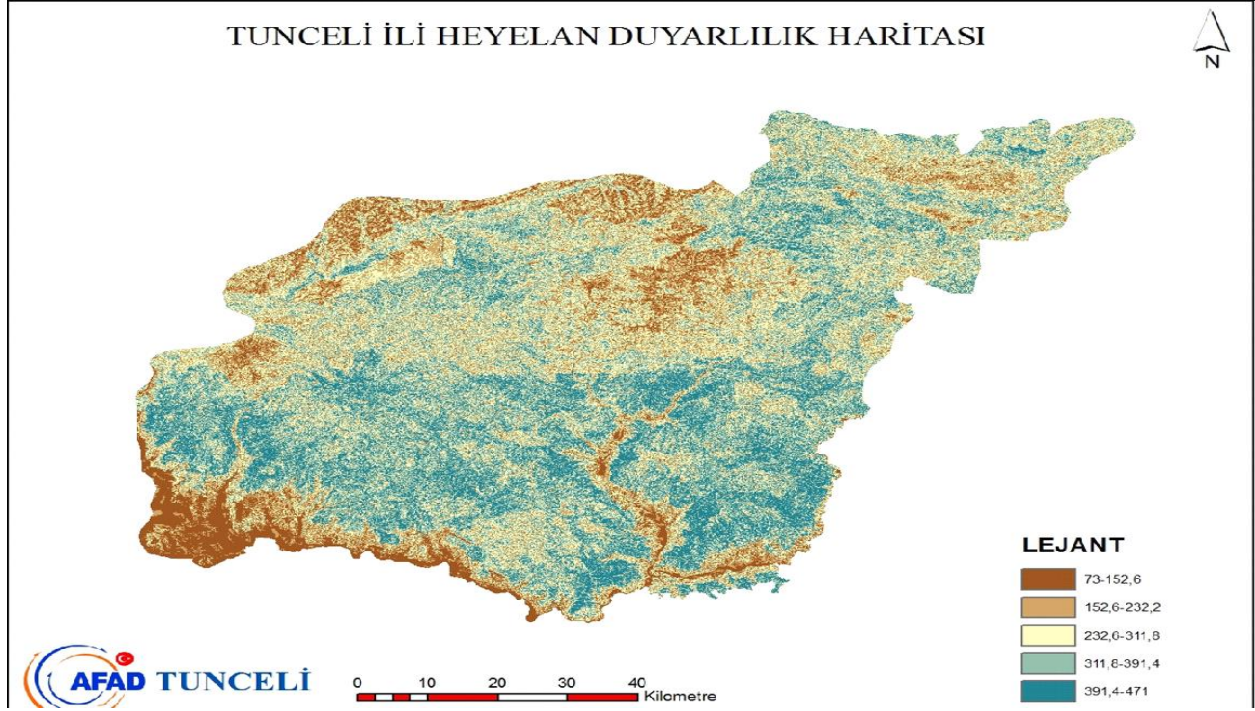

Kaynak: (Bingöl İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü, 2021)

Tunceli İli'nde heyelan olayı en çok Pertek İlçesi ve bağlı yerleşim birimlerinde meydana gelmektedir. Doğal afet türlerinin dağılımına göre il genelinde en sık rastlanan doğal afetin

heyelan olduğu, bunu sırasıyla çığ, kaya düşmesi, yangın ve su baskınının takip ettiği görülmektedir (Tunceli İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü, 2021). Tunceli İl Afet Risk Planı kapsamında ilde meydana gelmiş olan heyelan afetleri temel alınarak Heyelan Duyarlılık Haritası hazırlanmıştır. Bu haritaya göre ilin güneydoğu kesiminin heyelan açısından duyarlı olduğu gözlenmektedir (Harita 12-9). Tunceli en fazla çığ olayı gözlenen iller arasında Türkiye’de 3. sırada yer almaktadır (Tunceli İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü, 2021).

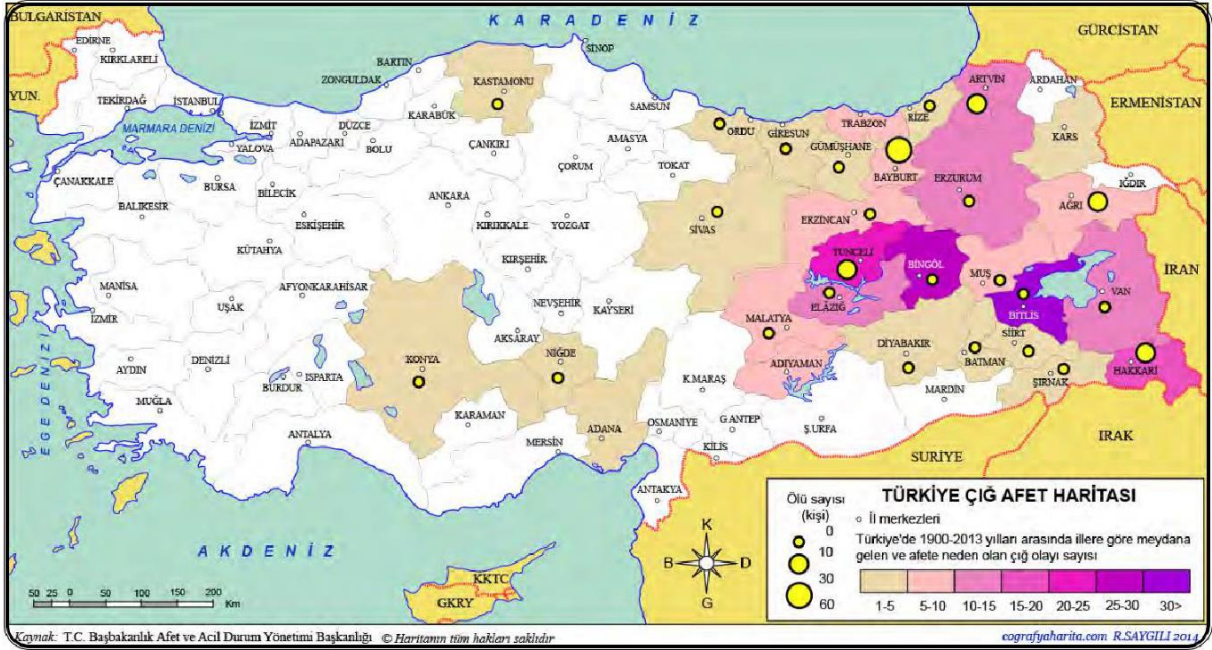
Harita 12-9: Tunceli İli Heyelan Duyarlılık Haritası

Kaynak: (Tunceli İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü, 2021)

Çığ olaylarının, çoğunlukla, Doğu Anadolu ve Kuzeydoğu Karadeniz’in yüksek kesimleri ile belirgin bir şekilde Güneydoğu Anadolu Yitim Kuşağı boyunca, rakım olarak yüksek ve bitkisel yoğunluğun az olduğu alanlarda meydana geldiği gözlenmektedir (Tunceli İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü, 2021).

Harita 12-10: Türkiye Çığ Afet Haritası

Kaynak: (Malatya İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü, 2021)

13 DEPREM SONRASI HASAR TESPİTİ VE İHTİYAÇ ANALİZİ

13.1 Hasar Tespit Verileri

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş'ın Pazarcık ve Elbistan ilçelerinde meydana gelen 7,7 ve 7,6 büyüklüğündeki depremler sonucunda yoğun hasarın olduğu iller arasında TRB1 Bölgesi illeri de yer almaktadır. Malatya ve Elâzığ depremden en çok etkilenen iller arasında yer alırken, Bingöl ve Tunceli illeri ise nispeten daha az etkilenmiştir.

İllerin depremden hangi alanlarda ne oranda etkilendiklerine dair kapsamlı veriler aşağıda sunulmuştur.

13.1.1 Malatya Hasar Tespit Verileri

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş'ın Pazarcık ve Elbistan ilçelerinde meydana gelen 7,7 ve 7,6 büyüklüğündeki depremler sonucunda etkilenen iller arasında en büyük hasarı alan illerden biri de Malatya olmuştur. Depremlerde Malatya'da 5650 bina yıkılmış ve 1389 kişi hayatını kaybetmiştir. Malatya'da yıkımın büyük oranda saat 13.24'te gerçekleşen 7,6 büyüklüğündeki ikinci depremden olması ve insanların bu esnada evlerinin dışında olması, hayatını kaybeden kişi sayısının daha fazla olmamasını sağlamıştır.

Malatya'daki hasar tespit çalışmalarında il geneli hasar durumu aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Malatya'daki hasar tespit çalışmalarında Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü koordinasyonunda bütün yapılar tek tek incelenmiş olmasına rağmen 27 Şubat 2023 tarihinde Malatya merkezli deprem sonrası hasar tespit çalışmalarında başa dönmüş ve yapılar tekrar incelenmiştir. 2 Mayıs 2023 tarihi itibarıyla Malatya il geneli hasar durumu aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 13-1: Malatya İlçe Bazlı Konut Hasar Tespit Sonuçları

İLÇE	YIKIK		ACİL YIKILACAK		AĞIR		ORTA		AZ HASARLI		HASARSIZ	
	BİNA	BAĞIMSIZ BÖLÜM	BİNA	BAĞIMSIZ BÖLÜM	BİNA	BAĞIMSIZ BÖLÜM	BİNA	BAĞIMSIZ BÖLÜM	BİNA	BAĞIMSIZ BÖLÜM	BİNA	BAĞIMSIZ BÖLÜM
AKÇADAĞ	1.183	1.518	82	143	5.405	7.107	111	194	4.523	6.552	5.076	5.999
ARAPGİR	17	17	0	0	147	208	6	11	533	811	4.148	6.714
ARGUVAN	25	26	6	7	484	591	5	9	824	1.108	2.398	3.017
BATTALGAZİ	546	5.303	623	5.717	8.039	27.922	854	7.181	15.707	67.755	12.042	29.189
DARENDE	182	192	19	29	2.156	2.791	63	169	3.149	4.526	6.484	11.362
DOĞANŞEHİR	1.983	3.171	350	758	5.396	8.684	309	870	4.350	6.972	3.122	3.867
DOĞANYOL	30	30	0	0	134	176	13	20	405	557	1.450	2.160
HEKİMHAN	62	67	1	1	1.286	1.642	40	61	2.170	2.877	7.263	10.449
KALE	11	11	0	0	279	359	27	61	608	915	1.703	2.681
KULUNCAK	11	11	4	5	340	453	12	33	886	1.145	2.461	3.047
PÜTÜRGE	95	115	2	3	976	1.565	23	64	1.107	1.744	2.720	4.280
YAZIHAN	119	145	11	30	1.296	1.517	19	27	1.891	2.387	2.607	3.369
YEŞİLYURT	1.386	3.989	745	2.311	10.368	32.520	1.050	13.211	17.742	72.550	14.045	28.986
TOPLAM	5.650	14.595	1.843	9.004	36.306	85.535	2.532	21.911	53.895	169.899	65.519	115.120

Kaynak: (Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2023)

Tabloda da görüldüğü üzere Malatya merkez ilçelerinde (Battalgazi ve Yeşilyurt) toplam 46.331 bina yıkık, acil yıktırılacak ağır ve orta hasarlıdır. Bu binalardaki toplam bağımsız bölüm sayısı 131.045'tir. AFAD tarafından sunulan verilerde yıkık, acil yıktırılacak, ağır ve orta hasarlı bağımsız bölümlerin 104.217'si konut, 17.567'si ticarethane ve 5.278'i ahırdır.

Meydana gelen depremlerden Malatya sanayisi oldukça etkilenmiştir. Malatya'da 1.999 hektarı organize sanayi bölgesi (OSB), 415 hektarı sanayi sitesi, 162 hektarı diğer sanayi alanları olmak üzere toplam 2.576 hektar sanayi alanı bulunmaktadır. Sanayi Sicil Bilgi Sistemi (SSBS) kayıtlarına göre Malatya il sınırları içerisinde 323'ü OSB'lerde, 357'si sanayi sitelerinde, 20'si teknokentte ve 631' i planlı sanayi bölgeleri dışında olmak üzere toplam 1.331 sanayi işletmesi yer almaktadır (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023).

Malatya’da üretimin yoğunlaştığı iki adet OSB bulunmakta olup; 2022 yılı sonu verilerine göre 1.OSB’de 195 firmada 18 bin 500, 2. OSB’de 189 firmada 17 bin 30 kişi istihdam edilmektedir.

Tablo 13-2: Malatya’daki Organize Sanayi Bölgeleri

YER	FİRMA SAYISI	İSTİHDAM SAYISI
1.OSB	195	18.500
2.OSB	189	17.030

Kaynak: (Fırat Kalkınma Ajansı, 2023)

6 Şubat depremi sonrasında organize sanayi bölgelerinde Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen hasar tespit çalışmaları kapsamındaki durum aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 13-3: 6 Şubat 2023 Depremi Sonrası Organize Sanayi Bölgeleri Hasar Durumu

HASAR DURUMU	BİNA SAYISI	BAĞIMSIZ BÖLÜM SAYISI
Ağır Hasarlı	17	18
Orta Hasarlı	26	26
Az Hasarlı	135	139
Hasarsız	267	277
Girilemeyen	67	71
Toplam	512	531

Kaynak: (Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2023)

Bu kapsamda, toplam 512 bina ve 531 bağımsız bölümün yer aldığı organize sanayi bölgelerindeki yapıların yarısından fazlasının hasarsız olması ilin toparlanması açısından önem arz etmektedir. Yapılan saha çalışmalarında başta cam sektörü firmaları olmak üzere bazı üreticilerin stoklarında önemli ölçüde zarar olduğu gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, merkez ilçelerde yaşayan çalışanların, barınma sorunu nedeniyle şehri terk etmelerine bağlı olarak işçi bulmak zorlaşmıştır.

Malatya il sınırları içerisinde yedi adet sanayi sitesi bulunmakla birlikte istihdam ve üretim Özsan Sanayi Sitesi (SS) ile Yeni Sanayi Sitesi’nde yoğunlaşmıştır. Bu kapsamda Özsan SS ile Yeni SS’de depremin ilk etkisini ölçmek amacı ile gerçekleştirilen saha çalışma raporunun özet bilgileri aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 13-4: Özsan Sanayi Sitesi ile Yeni Sanayi Sitesi Hasar Tespit Verileri

İl Merkezindeki SS Toplam Alanı (m2)	1.608.700
İl Merkezindeki SS’deki Toplam İşyeri Sayısı	2.890
İl Merkezindeki SS’de Çalışan Kişi Sayısı	7.562
SS’deki Ağır Hasarlı Bina Sayısı	365
SS’deki Orta Hasarlı Bina Sayısı	0

SS'deki Az Hasarlı Bina Sayısı	462
Tahmini iş gücü kaybı	3.600 kişi
Tahmini üretim kaybı	238.136.000-TL

Kaynak: (Fırat Kalkınma Ajansı, 2023)

Depremın ilk etkisi ile küçük sanayi sitelerindeki toplam iş gücünün yarısının il dışına göç ettiği ve işletmelerde kayda değer miktarda maddi zarar oluştuğu görülmüştür. Hâlihazırdaki zararın karşılaşmasına yönelik alternatifler oluşturulmakla birlikte sanayi sitelerinin merkezi alan dışına taşınmasına yönelik çalışmalar hızla yürütülmeye başlanmıştır. Bu çerçevede Cumhurbaşkanlığı Kararları ile Battalgazi ve Yeşilyurt ilçelerinde sanayi alanları ilan edilmiştir.

Tablo 13-5: Deprem Sebebiyle İlan Edilen Sanayi Alanları

İl	İlçe	Önerilen Sanayi Alanları	Sanayi Alanı Büyüklüğü (m2)	Önerilen Sanayi Alanları Konumları	Resmi Gazete Tarihi
Malatya	Yeşilyurt	Yeşilyurt Sanayi Alanı	3.270.000	Topsöğüt Mahallesi (Eski Altay Kışlası)	06.05.2023
Malatya	Battalgazi	Battalgazi Fırıncı Sanayi Alanı	1.900.000	Fırıncı Mahallesi	03.10.2023

Kaynak: Resmi Gazete

Malatya'da yer alan turizm konaklama tesislerinde de büyük hasarlar meydana gelmiştir. Aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere 2 Mayıs 2023 itibarıyla Malatya ilinde yer alan turizm işletme belgeli 19 otelin 5'i yıkılmış veya ağır hasarlı, 2'si orta hasarlı, 7'si az hasarlı ve 5'i hasarsız durumdadır. Basit konaklama belgeli 26 tesisin ise 3'ü hasarsız, 8'i az hasarlı, 4'ü orta hasarlı, 8'i ağır hasarlı ve 3'ü yıkık durumdadır.

Tablo 13-6: Malatya Konaklama Tesisleri Hasar Tespit Sonuçları

HASAR DURUMU	TURİZM İŞLETME BELGELİ OTEL	BASİT KONAKLAMA BELGELİ OTEL	TOPLAM
Hasarsız	5	3	8
Az Hasarlı	7	8	15
Orta Hasarlı	2	4	6
Ağır Hasarlı	2	8	10
Yıkıldı	3	3	6
Toplam	19	26	45

Kaynak: (Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2023)

13.1.1.1 Malatya İli Tarım ve Hayvancılık Bakımından Deprem Hasarı

Malatya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü'nden ile yapılan görüşmeden edinilen verilere göre;

- İlde toplam 22.852 tarımsal işletme tesisi (ahır, ağıl, kümes, balık havuzu) bulunmaktadır. Yaşanan deprem nedeniyle il genelinde toplam 3.670 tarımsal işletme tesisi hasar görmüştür. Bu yıkımla beraber özellikle kırsal alanlarda çok sayıda hayvan enkaz altında kalarak telef olmuştur. Yapılan tespit çalışmalarında 725 büyükbaş, 5.362 küçükbaş, 322.534 kanatlı, 1.488 arı kolonisi ve 18.200.000 adet yavru arı ve 101 ton balık telef olmuştur. Özellikle Doğanşehir ilçesinde faaliyet gösteren 17 Alabalık işletmesi (230 civarı havuz) hasar görmüştür. Deprem sonrası yaşanan fiziki şartlar ve sağlık problemlerine bağlı olarak 523 adet büyükbaş, 821 adet küçükbaş hayvan ise zorunlu kesime sevk edilmiştir.
- Meydana gelen depremle nedeniyle evlerde bulunan adi depolarda göçükler oluşmuş, depolanmış bu ürünlerde enkaz altında kalmış büyük kayıplar yaşanmıştır. Yapılan hasar tespit çalışmaları sonucunda 289 ton kayısı, 282 ton tütün, 265 ton hububat (arpa, buğday, vb.) hasar görmüştür.
- Üreticilerin birçok sulama sistemine ait müstemilat, tarım alet makineleri enkaz altında kalarak hasar görmüş kısmen ya da tamamen hasar görmüştür. Yapılan hasar tespit çalışmaları sonucunda 171 traktör, 101 adet çapa motoru, 73 adet süt sağım makinesi, 99 ot biçme makinesi, 213 adet pülverizatör hasar gördüğü tespit edilmiştir.
- Depremin büyük hasar meydana getirdiği Akçadağ ilçesi sınırlarında kalan Sultansuyu göleti gövdesinde meydana gelen hasardan dolayı tahliye süreci devam etmektedir. Sultansuyu göleti yaklaşık 3.600 ha dikili, 4.500 ha ekili tarım alanı olmak üzere toplamda 8.100 ha tarım alanının su ihtiyacını karşılamaktadır. Doğanşehir ilçesi sınırlarında kalan Sürgü barajı, Doğanşehir ve Akçadağ ilçelerinde yaklaşık 12.000 da tarım alanının su ihtiyacını karşılamaktadır. Meydana gelen deprem nedeni ile 1976 yıllarında imalatı yapılan iletim kanallarının tahrip olmasına neden olmuş, birçok yerde kanal kırılmaları ve sifonlar zarar görmüştür.
- Zirai mücadele alanında; ilde toplam 114 özel sektör, 12 TTK olmak üzere toplam 126 zirai ilaç bayisi bulunmaktadır. Deprem nedeni ile yapılan tespit çalışmasında 26 ilaç bayisinin bulunduğu yapılar tamamen yıkılmış, 30 zirai bayii ise ağır hasar almıştır.

DSİ 9. Bölge Müdürlüğü'nden ile yapılan görüşmeden edinilen verilere göre;

- Depremlerin etkilemiş olduğu Malatya ili Battalgazi, Yeşilyurt, Darende, Doğanşehir ve Akçadağ ilçelerinde başta olmak üzere 13.799 metre kanal, 1.200 metre kapalı sistem

şebeke, 18.937 metre yalıtım imalatı, 2.400 metre işletme bakım yolu, 9 adet sifon yapımlarına başlanmış ve devam etmektedir.

MASKİ Genel Müdürlüğü ile yapılan görüşmeden edinilen verilere göre;

- İl genelinde MASKİ tarafından hizmet verilen 560 köyde yapılan hasar tespitleri sonucunda mevcut sulama sisteminin tamiratları ve yeni yapımları ile birlikte; 136.113 metre açık kanal, 115.588 metre kapalı boru sulama sistemi olmak üzere toplamda 251.701 metre olup gerçekleştirilmesi ile birlikte 79.785 da alanın sulama şartları ıslah edilecektir.
- Bölge için aciliyeti olan bir diğer ihtiyaç ise, kırsal bölgelerde kanalizasyon sularının, 200.000 metre uzunluğunda, çeşitli çaplarda koruge borularla izole edilerek, tarımsal sahalarda kirlenmenin önlenmesidir.
- Kurum bünyesinde mevcut çevre laboratuvarında içme sularının sağlık değerlerinin ölçümü, kirlilik analizi için kullanılan GC (gaz cromatı) cihazının bulunmaması ivedilikle çözülmesi gereken bir diğer sorun olarak değerlendirilmektedir.
- Kırsal alanlarda şebeke sularını klorlayan 1.500 civarında klorlama cihazı hasarlı durumda olduğu, sağlıklı hizmet verilebilmesi için bu sorunun ortadan kaldırılması gerektiği ifade edilmiştir.

Söz konusu deprem nedeniyle meydana gelen hasar tespit ve ıslah çalışmaları ilgili kurumlar tarafından halen sürdürülmektedir.

13.1.2 Elâzığ İl ve İlçe Düzeyi Hasar Tespit Verileri

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş'ın Pazarcık ve Elbistan ilçelerinde meydana gelen 7,7 ve 7,6 büyüklüğündeki depremler sonucunda hayata etkili afet bölgesi ilan edilen 11 ilden biri Elâzığ olmuştur. Depremlerde Elâzığ'da 1 bina yıkılmış ve 2 kişi hayatını kaybetmiştir. Elâzığ depremden etkilenen iller arasında olmasına rağmen deprem sonrası göç veren değil göç alan bir il olmuştur. Özellikle komşu il olan Malatya'dan çok sayıda insan Elâzığ'a geçici veya kalıcı olarak yerleşmiştir.

Elâzığ'daki hasar tespit çalışmaları Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü koordinasyonunda, başvuru esasına dayanarak yapılmıştır. Elâzığ'da toplam 34.810 bina için hasar tespiti başvurusu yapılmış ve başvurusu yapılan tüm binaların hasar tespit çalışmaları tamamlanmıştır. Elâzığ il geneli hasar durumu aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 13-7: Elâzığ Hasar Tespit Sonuçları

İLÇELER	YIKIK, ACİL YIKTIRILACAK, AĞIR HASARLI				ORTA HASARLI		AZ HASARLI	HASARSIZ
	YIKIK	ACİL YIKTIRILACAK	AĞIR HASARLI	BAĞIMSIZ BÖLÜM	BİNA	BAĞIMSIZ BÖLÜM		
AĞIN	0	0	46	64	1	2	34	36
ALACAKAYA	3	2	437	768	6	11	236	167
ARICAK	0	5	371	701	14	31	310	304
BASKİL	12	2	713	1.041	4	7	442	384
KARAKOÇAN	7	6	714	993	13	20	398	723
KEBAN	1	0	177	235	6	9	171	204
KOVANCILAR	4	1	712	1.136	114	18	387	692
MADEN	5	0	1.181	1.909	15	40	590	395
MERKEZ	12	28	5.299	14.580	222	1.300	6.622	10.004
PALU	12	0	712	1.165	9	5	330	629
SİVRİCE	1	0	331	456	3	4	349	302
TOPLAM	58	48	10.693	23.048	302	1.447	9.869	13.840

Kaynak: (Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2023)

Tablo 13-7’de görüldüğü üzere Elâzığ Merkez’de toplam 10.799 bina yıkık, acil yıktırılacak ya da ağır hasarlıdır. Bu binalardaki toplam bağımsız bölüm sayısı 23.048’dir. Yıkık, acil yıktırılacak ya da ağır hasarlı bağımsız bölümlerin 17.209’u konut, 1.584’ü ticarethane ve 4.255’i ahırdır.

Malatya’nın aksine Elâzığ sanayisi depremde nispeten daha az etkilenmiştir. Elazığ Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü’nden alınan bilgiler çerçevesinde OSB’deki fabrika binalarında yıkılan bina olmadığı bilgisi alınmıştır. Fabrikalardan OSB Müdürlüğüne ve Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğüne hasar tespiti ile ilgili herhangi bir başvuru olmamıştır. OSB Müdürlüğünden alınan bilgiye göre küçük çaplı hammadde ve nihai ürün zararı haricinde Elazığ OSB’de depremde kaynaklı herhangi bir zarar meydana gelmemiştir.

Elâzığ Yeni Küçük Sanayi Sitesi Elâzığ Merkez Akçakiraz Beldesi’nde yer alan ve genellikle motor onarım ve mobilya sektörlerinde faaliyet gösteren işletmelerin yer aldığı bir sanayi sitesidir. Elâzığ Yeni Küçük Sanayi Sitesi Başkanı ile yapılan görüşmede 205 işlikten oluşan sanayi sitesinde herhangi bir yıkımın ve mal kaybının olmadığı bilgisi alınmıştır. Binalarda küçük hasarların olduğu ancak problem teşkil edecek bir durumun olmadığı ortaya koyulmuştur.

Elazığ Küçük Sanayi Sitesi: Elazığ Merkez Sanayi Mahallesi’nde yer alan ve şehir yerleşim alanı içerisinde kalmış eski bir sanayi sitesidir. 1968 yılında temeli atılan sanayi sitesindeki

işliklerin inşası 1970’li yıllarda tamamlanmış olup çok büyük bir kısmı yaklaşık 50 yaşında yapılarıdır.

Fırat Kalkınma Ajansı Elazığ YDO uzmanları ve Sanayi ve Teknoloji İl Müdürü ile birlikte Elazığ Küçük Sanayi Sitesi Kooperatif Başkanı ziyaret edilmiş, 6 Şubat depremleri sonrasında sanayi sitesindeki durum ve yapılması planlanan yeni sanayi sitesi ile ilgili görüşme yapılmıştır. Kooperatif başkanından alınan bilgilere göre, sanayi sitesinde toplam 1.051 işliğin bulunduğu ancak kooperatife üye olmayan işliklerle birlikte 2.000’in üzerinde işliğin yer aldığı tahmin edilmektedir.

Yapılan hasar tespit çalışmalarında Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü 41 adet orta hasarlı işliğin tespit edildiği bilgisini vermiştir. Elazığ Küçük Sanayi Sitesi’ndeki hasar durumu genel olarak değerlendirildiğinde, işliklerin büyük çoğunluğunda faaliyetlerine engel olacak hasarın olmadığı, orta hasarlı yapılar mevcut olmasına karşın bu işliklerde de faaliyetin devam ettiği gözlemlenmiştir.

13.1.3 Bingöl İli Hasar Tespit Verileri

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş’ın Pazarcık ve Elbistan ilçelerinde meydana gelen 7,7 ve 7,6 büyüklüğündeki depremler sonucunda Bingöl ilinde de hasarlar oluşmuştur. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü tarafından hasarın yüksek olduğu yerlerde talep bazlı yapılan ön hasar tespit çalışmalarında sahada tespit edilen veriler aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 13-8: Bingöl İli Yoğun Hasarlı Bölgelerdeki Hasar Tespit Verileri

İLÇE	YIKIK		ACİL YIKILACAK		AĞIR		ORTA		AZ HASARLI		HASARSIZ	
	BİNA	BAĞIMSIZ BÖLÜM	BİNA	BAĞIMSIZ BÖLÜM	BİNA	BAĞIMSIZ BÖLÜM	BİNA	BAĞIMSIZ BÖLÜM	BİNA	BAĞIMSIZ BÖLÜM	BİNA	BAĞIMSIZ BÖLÜM
ADAKLI	2	2	1	2	305	403	4	7	319	541	172	269
GENÇ	17	25	7	13	816	1251	17	38	1247	1861	928	1948
KARLIOVA	0	0	0	0	59	62	1	1	184	212	385	776
KİĞİ	5	7	0	0	339	582	0	0	319	508	121	214
MERKEZ	17	19	4	6	1508	1873	52	119	2127	3785	3162	16494
SOLHAN	0	0	0	0	98	111	6	6	436	520	194	388
YAYLADERE	6	9	0	0	147	272	1	1	148	330	33	73

İLÇE	YIKIK		ACİL YIKILACAK		AĞIR		ORTA		AZ HASARLI		HASARSIZ	
	BİNA	BAĞIMSIZ BÖLÜM	BİNA	BAĞIMSIZ BÖLÜM	BİNA	BAĞIMSIZ BÖLÜM	BİNA	BAĞIMSIZ BÖLÜM	BİNA	BAĞIMSIZ BÖLÜM	BİNA	BAĞIMSIZ BÖLÜM
YEDİSU	0	0	0	0	12	16	0	0	15	17	42	66
ADAKLI	2	2	1	2	305	403	4	7	319	541	172	269
GENÇ	17	25	7	13	816	1251	17	38	1247	1861	928	1948
KARLIOVA	0	0	0	0	59	62	1	1	184	212	385	776
TOPLAM	47	62	12	21	3.284	4.570	81	172	4.795	7.774	5.037	20.228

Kaynak: (Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2023)

Bu tabloya bakıldığında özellikle Bingöl Merkez, Adaklı, Genç ve Kiğı ilçelerinin depremde en fazla etkilenen bölgeler olarak öne çıktığı görülmektedir.

13.1.4 Tunceli İli Hasar Tespit Verileri

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş'ın Pazarcık ve Elbistan ilçelerinde meydana gelen 7,7 ve 7,6 büyüklüğündeki depremler sonucunda Tunceli ilinde de hasarlar oluşmuştur. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü tarafından hasarın yüksek olduğu yerlerde talep bazlı yapılan ön hasar tespit çalışmalarında sahada tespit edilen veriler aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 13-9: Tunceli İli Yoğun Hasarlı Bölgelerdeki Hasar Tespit Verileri

İLÇE	İL VE İLÇE MERKEZLERİNDE		KÖYLERDE		TOPLAM	
	AĞIR HASARLI YAPI SAYISI	BAĞIMSIZ BÖLÜM SAYISI	AĞIR HASARLI YAPI SAYISI	BAĞIMSIZ BÖLÜM SAYISI	AĞIR HASARLI YAPI SAYISI	BAĞIMSIZ BÖLÜM SAYISI
MERKEZ	39	44	241	327	280	371
PÜLÜMÜR	47	210	45	66	92	276
OVACIK	14	39	154	298	168	337
MAZGİRT	66	92	157	237	223	329
HOZAT	15	27	142	261	157	288
NAZİMİYE	34	57	144	247	178	304
PERTEK	35	56	258	425	293	481
ÇEMİŞGEZEK	29	91	266	432	295	523
TOPLAM	279	616	1407	2293	1686	2909

Kaynak: (Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2023)

13.2 İl/İlçe Düzeyi Göç Verileri

Malatya Valiliğince 2023 yılı Nisan ayında yapılan bilgilendirme toplantısında il dışına giden afetzedede sayısının 338.815 olduğu bilgisi verilmiştir. İlin 2022 yılı nüfusunun 812.580 olduğu göz önünde bulundurulduğunda il dışına giden afetzedede sayısının toplam nüfusa oranının %42 olduğu hesaplanmaktadır. 2023 yılı Kasım ayı itibariyle ile geri dönenler sonrasında afetzedelerin güncel durumları aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 13-10: Deprem Sonrası Afetzedelerin Gittiği İller

Sıra	Gidilen İller	Giden Afetzedede Sayısı	Dönen Afetzedede
1.	İstanbul	49.620	2.165
2.	Ankara	22.392	20.874
3.	İzmir	13.953	3.298
4.	Sivas	10.399	2.769
5.	Antalya	9.739	7.143
6.	Samsun	8.580	42
7.	Mersin	8.380	69
8.	Bursa	7.583	1.892
9.	Kayseri	5.830	3.420
	Diğer İller	84.533	94.760
	TOPLAM	221.009	136.432

Kaynak: (AFAD)

Milli Eğitim Bakanlığından 2023 yılı Nisan ayında temin edilen veriler çerçevesinde ise öğrenci naklinin en fazla Ankara, İstanbul ve Elâzığ illerine yapıldığı görülmektedir. Komşu iller arasından ise Elâzığ, Sivas ve Kayseri en fazla nakil yapılan 10 il arasında yer aldığı görülmektedir.

Tablo 13-11: Deprem Sonrası Öğrenci Nakli Yapılan İller

Sıra	Nakledilen İller	İlköğretim	Ortaöğretim	Toplam
1.	Ankara	4.640	1.843	6.483
2.	İstanbul	3.917	1.147	5.064
3.	Elâzığ	3.611	1.097	4.708
4.	Sivas	1.663	541	2.204
5.	Antalya	1.660	448	2.108
6.	İzmir	1.496	471	1.967
7.	Mersin	1.514	382	1.896
8.	Bursa	1.063	358	1.421
9.	Konya	1.078	336	1.414
10.	Kayseri	868	290	1.158
	Diğer İller	15.151	4.272	19.423
	TOPLAM	36.661	11.185	47.846

Kaynak: (Milli Eğitim Bakanlığı Nakil Verileri, 2023)

13.3 Afetin Ekonomik ve Sosyal Yaşama Etkisinin Değerlendirilmesi

Malatya’da mevcut yapı stokunun %27’si yıkık, acil yıktırılacak, ağır ve orta hasarlı olarak tespit edilmiştir. Bu yapı stokundaki bağımsız bölümlerin %4’ü ticarethanedir. Ayrıca, yıkık, acil yıktırılacak, ağır ve orta hasarlı bağımsız bölümlerin çok büyük kısmı (%59) Malatya’nın merkez ilçeleri olan Battalgazi ve Yeşilyurt ilçelerindedir. Malatya’da en önemli hasar alan yerleşim yerleri Malatya’nın merkezindeki küçük ölçekli ticari işletmelerin bulunduğu mahalleler ve ilin gelir düzeyi yüksek kesiminin barındığı mahallelerde olmuştur. Bu durum, ilin önemli ölçüde (%42) göç vermesine, özellikle gelir düzeyi yüksek kesiminin ili terk etmesine neden olmuş ve ildeki ekonomik hareketlilik deprem sonrasındaki 1 ay süresince durma noktasına gelmiştir.

Malatya’da yapılan saha çalışmaları neticesinde, sanayi sitelerindeki binaların hasarları sebebiyle köprülülük tavan vinci kullanan firmalar ile yıkılan bina sahiplerinin makine ekipmanlarında hasar olduğu tespit edilmiştir. Acil yıktırılacak, ağır hasarlı ve yıkık binalardaki istihdam kaybı Malatya için 21.540, Elâzığ için 925 kişi olarak belirlenmiştir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2023). Acil yıktırılacak, ağır hasarlı ve yıkık binalardaki ciro kaybı ise Malatya için 12.615.147.708 TL, Elâzığ için 407.391.479 TL olarak hesaplanmıştır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2023).

2021 yılı verilerine göre, Malatya’nın ticari borçlarının % 53,5’inin depremden etkilenmeyen diğer illere, % 46,5’inin deprem bölgesi illere olduğu belirlenmiştir. Elâzığ’ın ticari borçlarının ise % 47’sinin depremden etkilenmeyen illere, %53’ünün deprem bölgesi illere olduğu belirlenmiştir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2023). Depremden etkilenen illerin mal ve hizmet ithalat borçları ve ihracat alacakları üçer ayda bir TÜİK tarafından yapılan Kısa Vadeli Ticari Borç anketi 2022-Q3 sonuçlarına göre tahmin edilmiştir. Buna göre Malatya’nın ithalat borcu 1.726.481 dolar, ihracat alacağı 34.192.519 dolardır. Elâzığ’ın ithalat borcu 166.835.380 dolar, 99.008 dolardır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2023).

2021 yılı Yıllık Sanayi Üretim (PRODCOM) çalışması verine göre Malatya, üretimden yapılan satış değerleri bakımından Türkiye içerisinde toplam %0,38’lik, Elâzığ ise % 0,21’lik paya sahiptir. Ana sanayi gruplarına göre tekstil ve ana metal sanayi ürünleri grubunun payı ağırlıklıdır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2023).

Elâzığ OSB ve Elâzığ Yeni SS’de küçük çaplı hammadde ve nihai ürün zararı olduğu, ancak problem teşkil edecek nitelikte bir hasar meydana gelmemiştir. Ancak özellikle afet bölgesinde yer alan iller ile ticaret yapan fabrikalar ödemelerinin tahsili noktasında ciddi sıkıntılarla karşı karşıya kalmışlardır. Elâzığ SS’deki hasar durumu genel olarak değerlendirildiğinde, kooperatif üyesi olan işliklerin büyük çoğunluğunda faaliyetlerine engel olacak hasarın olmadığı, orta hasarlı yapılar mevcut olmasına karşın bu işliklerde de faaliyetin devam ettiği gözlemlenmiştir. 24 Ocak 2020 Elâzığ Sivrice Depremi sonrasında da sanayi sitesinde tespit edilen ağır ve orta hasarlı işliklerin faaliyetlerine devam ettiği bilinmektedir. Bu durumda sanayi sitesindeki esnafın kendilerine faaliyetlerini devam ettirmeleri amacıyla yeni yer sunulmaması durumunda ağır veya orta hasarlı işliklerin yıkılmasına sıcak bakmayacakları değerlendirilmektedir.

Elâzığ genelinde toplam 1.584 ticarethane ve 4.255 ahır ağır hasar görmüş veya yıkılmıştır. Elâzığ’da ağır hasar gören ticarethanelerin çok büyük kısmı (%69,93) Merkez İlçededir. Bu durumda önümüzdeki süreçte yıkılacak olan ticarethanelerde faaliyet yürüten küçük işletmelerin ciddi ekonomik sorunlarla karşılaşması muhtemeldir. Deprem esnasında Elâzığ’da yıkımın olmaması bu işletmelerin mal zararına uğramalarını engellemiş olsa da, işletmelerin işyerlerinin yer aldığı ağır hasarlı binaların yıkımı aşamasında yeni işyeri bulma sorunuyla karşı karşıya kalacakları değerlendirilmektedir.

Toplam firma hasar tutarının Malatya için 564,4 milyon Dolar, Elâzığ için 62 milyon dolar olduğu tahmin edilmektedir. (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023). Deprem sonrası yapılan ilk tespitlere göre sanayi tesislerinde bina ve makine-teçhizat bağlamında ciddi bir problem bulunmamakta olup esas sorunun insan kaynağında yaşanması beklenmektedir. Firmaların hem can kaybı yaşayan personel, hem yakınlarını kaybeden personel hem de göç eden personel sebebiyle insan kaynağı konusunda problemler yaşayacağı ve bu durumun da üretim süreçlerini etkileyeceği değerlendirilmektedir.

Tablo 13-12: İhracat verilerinin bir önceki yıla göre karşılaştırılması(1000 \$)

	MALATYA	ELAZIĞ		MALATYA	ELAZIĞ
2023/02	16.682	13.586	2023/02	34.826	27.627
2023/03	34.568	23.723	2023/03	45.914	53.533
2023/04	27.631	29.867	2023/04	38.879	39.237
2023/05	31.048	36.719	2023/05	29.931	29.189
2023/06	29.932	29.096	2023/06	32.716	35.089
2023/07	29.055	15.314	2023/07	24.002	22.779
2023/08	32.832	57.501	2023/08	34.208	23.222
2023/09	37.737	27.299	2023/09	45.966	52.701

2023/10	42.685	38.217
2023/11	38.178	23.064
TOPLAM	320.349	294.386

2023/10	44.150	18.501
2023/11	48.365	27.361
TOPLAM	378.957	329.240

Kaynak: (Türkiye İhracatçılar Meclisi, 2023)

Malatya’da Şubat ayı ihracat rakamları bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla düşüş yaşanmış olmakla birlikte Mart ayında toparlanmaya başladığı gözlenmektedir. Yine de toplam ihracat geçen yıla göre %15 oranında azalmış durumdadır. Ancak Elâzığ’da ihracat daha dalgalı bir seyir izlemektedir. Saha çalışmaları neticesinde, Elâzığ’ın ihracatından en büyük paya sahip olan madencilik ve ferrokrom sektöründe doların artışına karşın değer kaybetmiş olmasından dolayı ihracat rakamlarında düşüş yaşandığı değerlendirilmektedir. İlin Şubat ayından itibaren toplam ihracatında geçen yıla kıyasla %11’e yakın bir azalma gerçekleşmiştir.

Depremden en çok etkilenen Malatya ilinde sektörlerin deprem sonrası enerji tüketimleri geçen yılın aynı dönemine ile kıyasla düşmüştür. Meskenlerde elektrik tüketimi Haziran ayına kadar oldukça düşük seyretmişken, Haziran ayı ile birlikte önceki sene tüketimlerinin üzerinde bir tüketim gerçekleşmiştir. Sanayi sektöründe ise enerji kullanımı Eylül ayı itibariyle dahi geçen yıl seviyelerinin ancak %75’ine ulaşabilmiştir.

Tablo 13-13: : Malatya İli Sektörlere Göre Elektrik Tüketim Değişimi (MWh)

Dönem	Mesken	Sanayi	Tarım	Diğer	Genel Toplam	Dönem	Mesken	Sanayi	Tarım	Diğer	Genel Toplam
2023/02	21.305	20.502	1.078	31.245	74.129	2022/02	36.865	58.821	1.087	39.175	135.947
2023/03	18.929	28.888	972	27.966	76.755	2022/03	37.187	60.213	1.276	41.448	140.124
2023/04	21.460	29.417	1.083	35.873	87.832	2022/04	34.721	50.008	1.328	37.727	123.783
2023/05	17.847	38.630	915	34.157	91.549	2022/05	34.684	48.750	2.666	35.313	121.413
2023/06	57.632	35.421	9.128	43.204	145.386	2022/06	33.839	58.938	10.784	40.179	143.740
2023/07	49.635	36.890	12.909	38.553	137.987	2022/07	36.862	47.044	15.885	41.118	140.910
2023/08	43.194	36.526	19.188	41.182	140.091	2022/08	45.723	57.216	18.829	48.003	169.771
2023/09	42.481	45.697	16.395	38.828	143.401	2022/09	44.990	60.020	16.078	42.417	163.505
TOPLAM	272.483	271.971	61.668	291.008	897.131	TOPLAM	304.871	441.009	67.932	325.380	1.139.192

Kaynak: EPDK (<https://www.epdk.gov.tr/detay/icerik/3-0-167/resmi-istatistikler>)

Elazığ ili elektrik tüketim değerleri incelendiğinde ise Şubat ayında tüm sektörlerde düşüş gözlemlenirken, Mart ayından itibaren önceki yıl tüketimlerinin %10’u üzerinde daha fazla tüketim olduğu dikkate çarpmaktadır. Bu artışlar özellikle mesken ve sanayi tüketimlerinde görülmektedir.

Tablo 13-14: Elazığ İli Sektörlere Göre Elektrik Tüketim Değişimi (MWh)

Dönem	Mesken	Sanayi	Tarım	Diğer	Genel Toplam	Dönem	Mesken	Sanayi	Tarım	Diğer	Genel Toplam
2023/02	22.579	23.908	781	29.506	76.774	2022/02	25.941	33.049	791	32.677	92.458
2023/03	36.034	37.237	785	33.017	107.073	2022/03	26.580	32.854	865	33.372	93.671

2023/04	25.904	33.512	964	27.666	88.045	2022/04	25.311	24.220	1.096	29.878	80.504
2023/05	31.670	39.277	1.184	32.118	104.249	2022/05	25.713	35.018	2.550	28.962	92.244
2023/06	24.419	37.629	3.604	29.568	95.220	2022/06	22.439	39.586	5.386	33.462	100.874
2023/07	32.856	41.537	6.963	36.361	117.717	2022/07	27.920	37.355	7.551	35.929	108.756
2023/08	32.322	47.268	8.642	41.803	130.035	2022/08	29.080	39.155	8.936	39.237	116.407
2023/09	33.661	45.980	7.550	37.558	124.749	2022/09	31.741	38.277	7.628	35.419	113.064
TOPLAM	239.445	306.347	30.473	267.597	843.862	TOPLAM	214.723	279.514	34.802	268.937	797.977

Kaynak: EPDK (<https://www.epdk.gov.tr/detay/icerik/3-0-167/resmi-istatistikler>)

Elâzığ'da elektrik tüketimindeki artışlarda diğer deprem illerinden aldığı göç kadar, Elâzığ OSB'de faaliyet gösteren firmaların yaklaşık %70'inin inşaat malzemeleri ağırlıklı olması etkili olmuştur. Elâzığ depremi tecrübesine dayanarak yapı malzemelerindeki talebi karşılamaya yönelik kapasite artışına gitmiş olan firmalar, Kahramanmaraş depremi ile yüksek kapasitede üretime devam ettikleri görülmektedir. Malatya ilinin sanayisinin tekstil, konfeksiyon ve gıda ürünleri gibi istihdam ağırlıklı olması sektörler olması ve ilin büyük oranda göç vermiş olması sebebiyle, sanayi üretiminde halen istenen kapasite kullanım oranına ulaşamadığı görülmektedir.

Tablo 13-15: Telef Olan Hayvan Sayısı

İl Adı	Telef Olan Hayvan Sayısı			
	Büyükbaş	Küçükbaş	Kanatlı Hayvan	Arılı Kovan
ELÂZİĞ	2	0	0	5.227
MALATYA	714	5.315	173.744	1.488
TRB1 TOPLAM	716	5.315	173.744	6.715
TÜRKİYE TOPLAM	7.857	58.418	196.185	25.365
Türkiye Toplam Hayvan Telefine Oranı	9,1	9,1	88,6	26,5

Kaynak: (TC. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023)

Tablo 13-15'te Tarım ve Orman Bakanlığı'ndan alınan verilere göre, Elâzığ'da arılı kovan telefî Deprem bölgesindeki toplam arılı kovan telefînin yaklaşık %20'sidir. Malatya'da telef olan kanatlı hayvan sayısı ise Deprem Bölgesindeki toplam kanatlı hayvan telefînin %88,6'sını oluşturmaktadır.

Deprem sebebiyle oluşacak olan ekonomik zararın sadece bina hasarına tabi olmadığı düşüncesi ile ticari hayatın etkilerinin de değerlendirme kapsamında olmasının uygulanacak destek mekanizmalarının daha verimli şekilde sonuçlanmasını sağlayacağı değerlendirilmektedir. Yapılan tespit çalışmasına istinaden depremden diğer illere göre nispeten az etkilenen Elâzığ'daki ticari hayatın sektöre uğramasının engellenmesi sağlanabilecektir.

Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.'ye bağlı Malatya ve Elâzığ Şeker Fabrikalarında ise yaklaşık 1,3 milyon TL (69 bin dolar) tutarında hasar tespiti yapılmıştır. (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023)

Sulama sektörü hasarlarına ilişkin tahmini maliyetler şu şekildedir; Malatya-Sultansuyu Barajı ağır hasarlı (yeniden yapılması gerekiyor) 705.000.000 TL, Malatya-Erkenek Göleti orta hasarlı (ancak güçlendirmeyle işlemine devam edebilecek) 250.000.000 TL, Malatya-Sürgü Barajı orta hasarlı (ancak güçlendirmeyle işlemine devam edebilecek) 100.000.000TL, Malatya-Çat Barajı az hasarlı (küçük onarımlarla işlemine devam edebilecek) 35.000.000 TL 'dir (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023).

Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü (TİGEM)'nün Malatya Sultansuyu Tarım İşletmesinde at tavlaları ve kaba yemin muhafaza edildiği sundurmalarda hasarlar meydana gelmiştir. Ceylanpınar Tarım İşletmesinde ise sulama ünitelerinde hasar tespit edilmiştir. Söz konusu işletmelerde tespit edilen hasarın toplam maliyeti 134,1 milyon TL (7,1 milyon dolar) olarak hesaplanmıştır (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023).

Deprem bölgesinde yer alan özel sektöre ait bazı iç su yetiştiriciliği tesisinde meydana gelen hasar nedeniyle 101 ton balık ve 37,4 milyon yavru balık ölmüş olup toplam balık maliyeti 63,2 milyon TL (3,4 milyon dolar) olarak hesaplanmıştır (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023).

Depremin akut döneminin ardından sahada yapılan incelemelerde gerek kamu gerekse de özel sektörde çalışanların en büyük ihtiyacının barınma olduğu gözlemlenmiştir. Malatya'da Battalgazi, Yeşilyurt, Doğanşehir ve Akçadağ'da toplam 40 çadır kent kurulmuş, Ağustos ayı itibarıyla çadır kentlerin konteyner kentlere dönüştürülmesine yönelik çalışmalar tamamlanmış olup beş ilçede 73 konteyner kent oluşturulmuştur. Bu konteyner kentlerde 28 bin 463 konteyner yerleştirilerek 88 bin 355 depremzedenin yaşamasına olanak sağlanmıştır. Kırsalda ise 6.925 bireysel konteynerlarda 28.155 kişi yaşamaktadır.

Tablo 13-16: Malatya'daki Konteyner Kentlerin Durumu

	Konteyner Kent Sayısı	Konteyner Sayısı	Yaşayan Kişi Sayısı
Battalgazi	10	6.391	22.590
Yeşilyurt	41	19.511	57.322
Doğanşehir	14	2.143	6.553
Akçadağ	7	632	1.731
Darende	1	168	159
Bireysel	-	6.925	28.155
Toplam	73	30.600	111.888

Kaynak : (AFAD, 2023)

Çalışanların özellikle çocuklarının eğitimi nedeniyle ailelerini il dışına gönderdiği, kendisinin konteyner veya işyerinde kaldığı gözlemlenmektedir. Çalışan sayısının fazla olduğu işyerlerinde, özellikle tekstil sektöründe çalışanların önemli bir kısmının il dışına çıkmış olduğu belirtilmiş olmakla birlikte geri dönüşlerin hız kazandığı vurgulanmıştır. Nitekim AFAD verilerine göre deprem sebebiyle göç edenlerden 136 bininin dönüş yaptığı belirlenmiştir.

Mevcut durumda, ilin %27 oranında nüfus kaybına uğradığı, bu kaybın ilin nispeten maddi imkânları iyi olan kesimi ile eğitim nedeniyle şehir dışına çıkanlar olduğu değerlendirilmektedir. Kamu kesiminde çalışanlar ve işverenler için de benzer bir durum söz konusudur. Ailelerini barınma ihtiyacı için civar illerde misafirhane, yurt vs gibi yerlere bırakıp kendisi geçici çözümlerle konaklama ihtiyacını Malatya’da karşılamaya çalışmaktadır.

Tablo 13-17: Malatya’da Zorunlu Sigortalı Sayısı Karşılaştırması

Zorunlu Sigortalı Sayısı									
	4a	4b	4c	Toplam		4a	4b	4c	Toplam
2023/02	97.128	26.577	41.920	165.625	2022/02	136.038	26.680	40.966	203.684
2023/03	87.752	26.464	41.590	155.806	2022/03	140.147	26.651	40.924	207.722
2023/04	112.083	25.860	42.373	180.316	2022/04	140.446	26.483	40.893	207.822
2023/05	100.433	25.697	44.229	170.359	2022/05	141.384	26.557	40.884	208.825
2023/06	118.821	25.332	44.410	188.563	2022/06	141.864	26.545	40.878	209.287
2023/07	105.156	25.196	43.821	174.173	2022/07	133.656	26.451	40.543	200.650
2023/08	110.129	25.060	44.030	179.219	2022/08	139.053	26.575	40.953	206.581
2023/09	120.095	25.117	43.150	188.362	2022/09	145.546	26.733	41.543	213.822

Kaynak: (AFAD, 2023)

Malatya ilinde deprem sonrası Şubat ve Mart aylarında sigortalı çalışan sayısı bir önceki yılın aynı dönemine göre önemli düşüş yaşamış, Nisan ayından sonra artış olmakla birlikte Eylül ayında geçen yılın aynı dönemine göre %12 düşüş vardır. Bu düşüşün en önemli kısmı 4a kapsamında sözleşmeli çalışan sayılarında görülmektedir.

Malatya’da gündelik kültürü yaşatan, günlük ekonomik ilişkilerin yoğun olarak yapıldığı Şire Pazarı gibi çarşı-pazar alanları büyük tahribata uğramıştır. Bu alanların yeniden yapım süreçlerinde kent kültürünün korunarak, toplumun hatıralarının biriktiği alanları yeniden inşa edecek ve tarihi-kültürel mirası tenhalaşma ve çöküntü alanlarına dönüşme riskinden koruyacak bir yaklaşımla yapılması arz etmektedir. Bununla birlikte, geçici çarşılar oluşturulması projesi dâhilinde konteynerlere yerleştirilen esnaf sayısının artmasına bağlı olarak sosyoekonomik hayatın canlanmaya başladığı gözlemlenmektedir.

Deprem sonrası göz önünde bulundurulması gereken bir diğer önemli husus da ilde yaşayan insanların karşılaştığı travmanın giderilmesine yönelik çalışmaların artırılmasının gerekliliğidir. Nitekim, geçmiş yıllarda yapılan araştırmalarda depremzedelerin depresyon ölçeği skorları yüksek bulunmuş olup başta travma sonrası stres bozukluğu olmak üzere bir çok farklı psikolojik rahatsızlığın ortaya çıktığı gözlemlenmiştir (Taşçı & Özsoy, 2021). Bu minvalde; sosyal yapıyı oluşturan bireylerin ruhsal sağlığının toplanmasına yönelik tedbirler geliştirilmesi önem arz etmektedir. Ulusal ve uluslararası kuruluşlar ile geliştirilecek projeler aracılığı ile bu konuda yapısal çözümlerin geliştirilebileceği değerlendirilmektedir.

14 ANALİZ ÇALIŞMALARI

Üç yıldız analizi temelde büyüklük, başatlık ve uzmanlaşma adı altında belirlenen üç temel kriterin istihdam sayıları üzerinden sektör özelinde değerlendirilmesi olarak özetlenebilir. Bölgede potansiyel küme ve yığınların tespit edilmesi ve uzmanlaşma sağlanan sektörlerle odaklama amacı ile bölge illeri olan Malatya, Elâzığ, Bingöl ve Tunceli illeri özelinde “Aday Küme”, “Potansiyel Küme” ve “Olgun Küme” kategorisinde değerlendirilebilecek sektörler üç yıldız analizi metoduna göre aşağıda belirlenmiştir. Ayrıca istatistiksel bir analiz tekniği olan Önem-Performans Analizi (ÖPA) çalışmasına illerin sorun ve potansiyelinin belirlenmesi için başvurulmuştur.

14.1 Üç Yıldız Analizi

Küreselleşmeyle birlikte dünya ticaretinin önündeki engellerin her geçen gün biraz daha azalması, işletmelerin rekabet güçlerini sürekli olarak artırmalarını zorunlu hale getirmiştir. Rekabet güçlerini artırma arayışı içerisinde olan sektörler ve bu sektörlerde faaliyet gösteren işletmeler açısından kümelenme modeli önemli fırsatlar sunmaktadır. İşletmelerin rekabet güçlerinin artırılmasında önemli bir strateji haline gelen kümelenme yaklaşımı, aynı zamanda ülkelerin sürdürülebilir ekonomik büyüme sağlayabilmeleri açısından da önemli bir model haline gelmiştir.

Bir kümenin belirli bir yerde oluşması genellikle iki şekilde açıklanabilir. Bunlardan birincisi iklim, toprak özellikleri, maden yatakları, orman kaynakları, ulaşım rotası ya da limanlar gibi doğal faktörlerin varlığı; ikincisi ise zamanında yerel talebin artması ve yeni firmaların oluşması gibi sebeplerle belirli bir lokasyonda girişimci bir kişinin bir işe başlamış olmasıdır (Sölvell 2008: 39-40).

Kümelerin başarılı olabilmesinde; uzmanlaşmış iş gücünün, ağ yapısının, üniversiteler ve araştırma kurumlarının, gelenekler ve tarihsel önkoşulların, endüstri yapısının, yerel politikaların, kültürel politikaların, coğrafi lokasyonun, iç talebin, ulusal politikaların, tedarikçilerin, ulaşım altyapısının, hayat standartlarının, yerel sermaye piyasasının, ücretlerin, bölgenin özelliklerinin, teknoparkların varlığının büyük önemi vardır (Brenner ve Mühling 2012: 5-8).

Bir kümenin başarılı bir şekilde gelişimini sağlayabilmesinde önemli olan faktörler aşağıdaki tabloda verilmiştir;

Tablo 14-1: Kümenin Gelişiminde Önemli Olan Faktörler

Gerekli Faktörler	Ağ Oluşturma Ortaklığı
	Yenilikçi Teknoloji
	Beşeri Sermaye
Etken Faktörler	Fiziksel Altyapı
	Büyük Firmaların Varlığı
	Kurumsal Girişimcilik
	Finansmana Erişim
Tamamlayıcı Faktörler	Uzman Hizmetler
	Pazarlara Erişim
	İş Destek Hizmetlerine Erişim

Kümelenme çalışmaları kapsamında yapılan üç yıldız analizinde kullanılan 3 temel parametre için öncelikle ayrı ayrı bir oran belirlenmekte ve daha sonra belirlenen oranların üzerinde değer alan her sektöre birer yıldız verilmektedir. Sektörlerin kümelenme dereceleri, belirlenen eşik değerleri geçip aldıkları yıldızlara göre belirlenmektedir. Eğer bir sektör her üç parametreden de yıldız almışsa bu sektör için “olgun küme”, iki parametreden yıldız almışsa bu sektör için “potansiyel küme” ve sadece tek bir parametreden yıldız almış ise bu sektör için “aday küme” ifadeleri kullanılmaktadır. Yıldız alan sektörler rekabetçilik gücü yüksek aynı zamanda kümelenme potansiyeli taşıyan sektörler olarak ön plana çıkmaktadırlar.

İller bazında yapılan üç yıldız analizindeki temel parametreler;

Büyüklik [(ei/Ei): İldeki sektör verisinin, sektörün toplam (Türkiye) verisine oranı,

Başatlık [(ei/en): İldeki sektör verisinin, il toplam verisine oranı,

Uzmanlaşma [(ei/en)/(Ei/En)]: Sektörün ildeki payının, sektörün ülkedeki payına oranını göstermektedir.

Buradaki;

ei: İlin 'i' sektöründeki değerini

en: İlin toplam değerini

Ei: Türkiye'nin 'i' sektöründeki değerini

En: Türkiye'nin toplam değerini ifade etmektedir.

Bu kapsamda, araştırmada Sosyal Güvenlik Kurumundan (SGK) temin edilen NACE Rev. 2'ye göre sınıflandırılmış 2020 yılına ait istihdam ve işyeri sayısı verileri kullanılarak üç yıldız analizi yapılmıştır.

3-yıldız yönteminin uygulandığı bu çalışmada temel parametreleri oluşturan Büyüklük, Başatlık ve Uzmanlık parametreleri için limit değerler TRB1 Bölgesi için şu şekilde hesaplanmıştır:

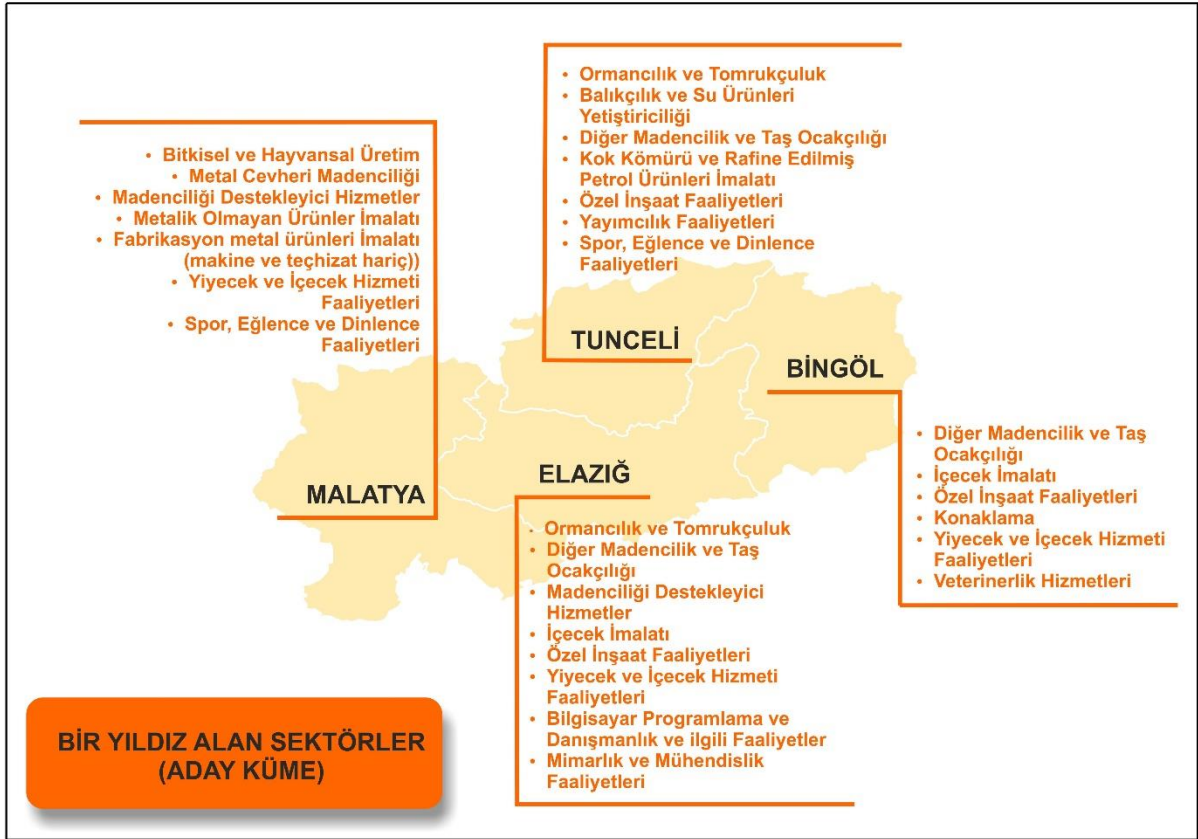
Büyüklük: Büyüklük ölçütü [ei/Ei] için toplam 81 il olmasından dolayı ve her bir bölgedeki ilgili sektörün ülke genelindeki payı ($1/81=0,0123$) olacağından, bu değer büyüklük parametresi için eşik değer olarak alınmıştır. Yani $[ei/Ei] \geq 0,0123$ ise ilgili sektör 1 yıldız almaktadır.

Başatlık: Başatlık ölçütü [ei/en] için bölgede üretim yapan ve verisine ulaşılabilen 51 sektör bulunduğundan dolayı da her bir alt sektörün ildeki payı ($1/51=0,0196$) olmaktadır. Bu değer eşik değer olarak alınmıştır. Yani $ei/en \geq 0,0196$ ise ilgili sektör 1 yıldız almaktadır.

Uzmanlık: Uzmanlık katsayısı için de bir sektörün ildeki payının o sektörün ülkedeki payına eşit olması beklenmektedir, [(ei/en)/(Ei/En)] oranının beklenen değeri 1 olur ve eşik değer olarak da 1 alınır. Yani $[(ei/en)/(Ei/En)] \geq 1$ ise ilgili sektör 1 yıldız almaktadır.

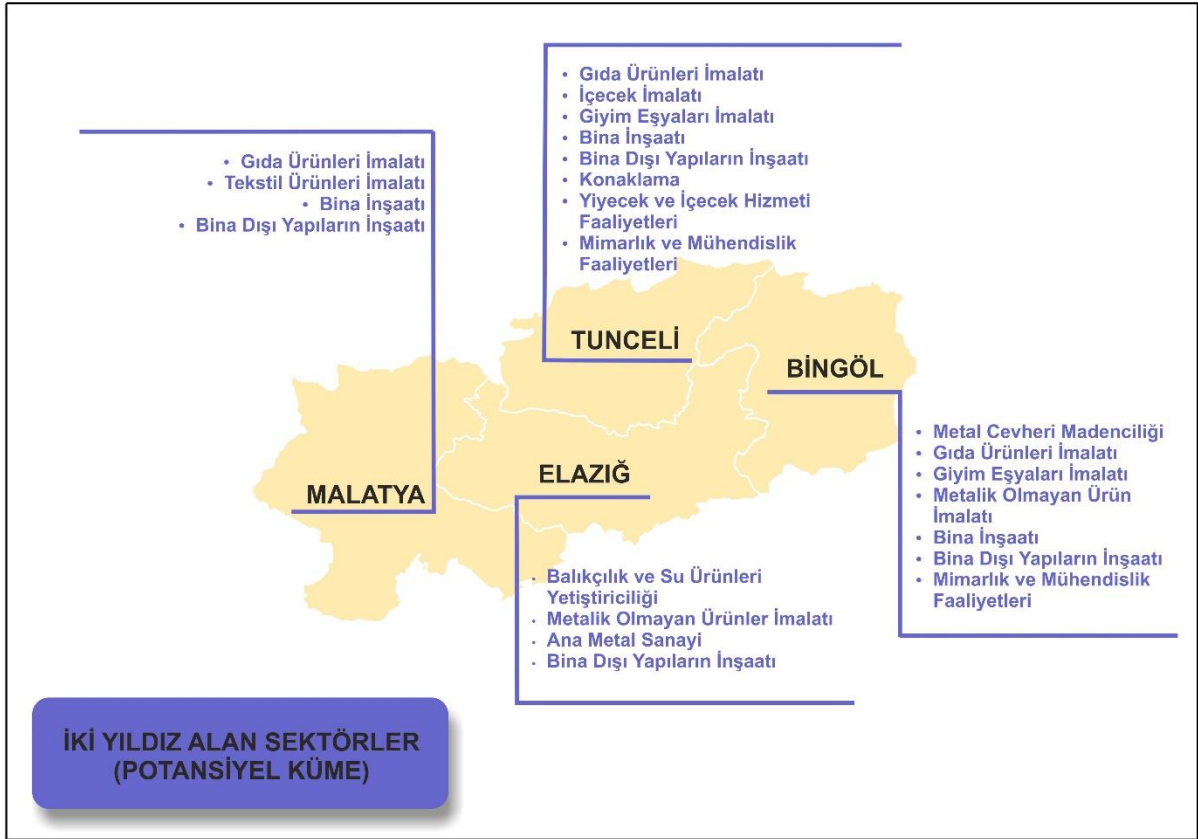
SGK verilerinde yer alan istihdam sayılarına göre yapılan 3 Yıldız Analizi sonuçlarına göre TRB1 Bölgesi illerinde bulunan sektörler arasında çoğunluğu uzmanlık ölçütünde bir kısmı da başatlık ölçütünde limiti geçerek 1 yıldız olarak aday küme özelliği gösteren alt sektörler aşağıdaki haritada verilmiştir.

Harita 14-1: Bir Yıldız Alan Sektörler (Aday Küme)

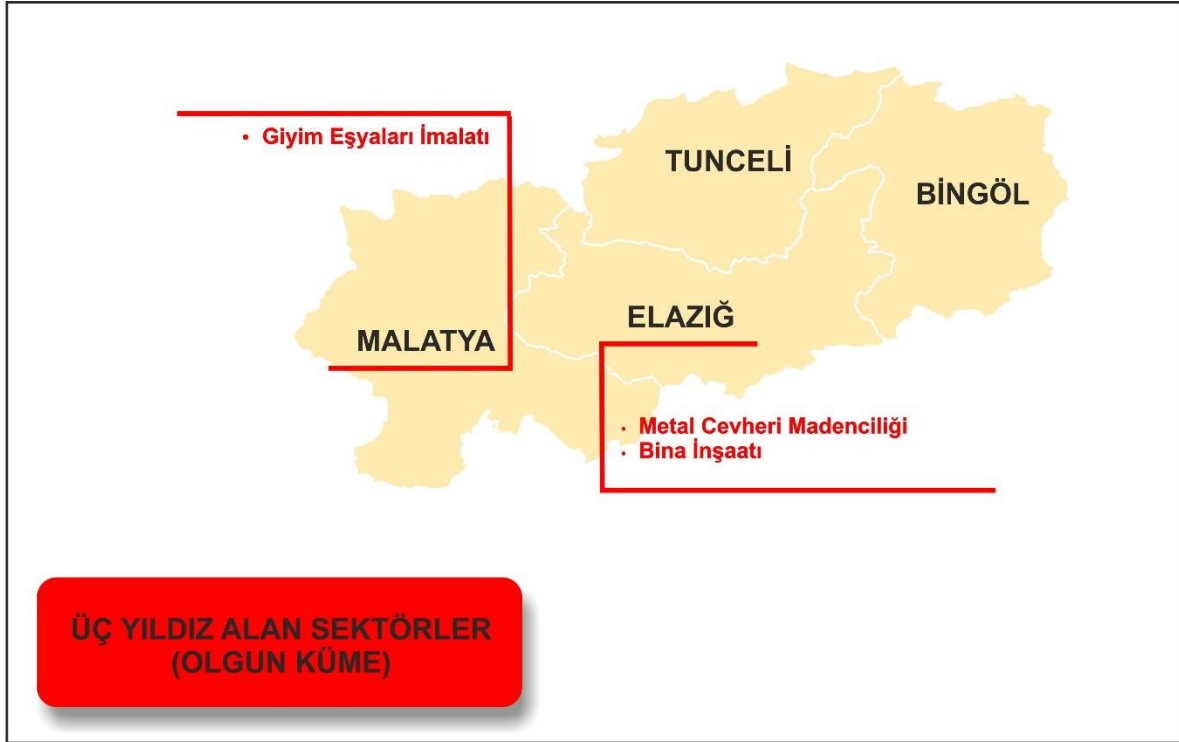

TRB1 Bölgesi'nde 2 yıldız olarak potansiyel küme özelliği gösteren alt sektörler aşağıdaki haritada verilmiştir.

Harita 14-2: İki Yıldız Alan Sektörler (Potansiyel Küme)

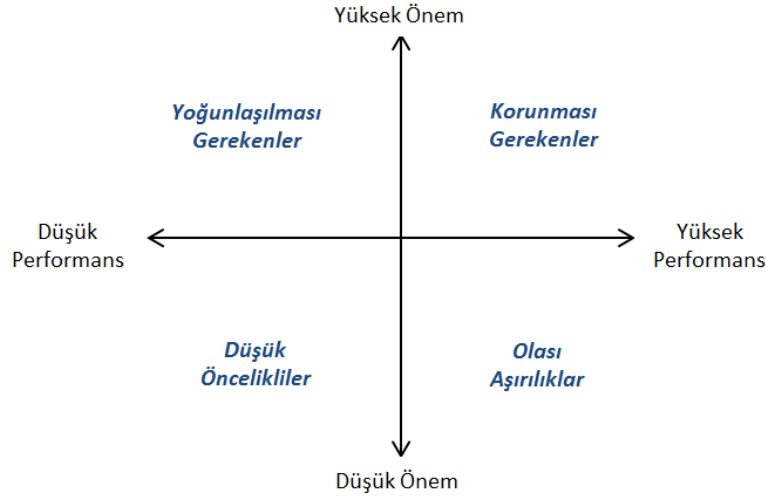

TRB1 Bölgesi'nde 3 yıldız olarak olgun küme özelliği gösteren sektörler de aşağıdaki haritada gösterilmiştir. Buna göre Elâzığ ilinde metal cevheri madenciliği ve bina inşaatı, Malatya'da ise giyim eşyaları imalatı 3 yıldız alan sektörlerden olmuştur.

Harita 14-3: Üç Yıldız Alan Sektörler (Olgun Küme)**14.2 Önem-Performans Analizi**

TRB1 Bölge insanının bakış açısıyla illerin sorun ve potansiyelinin belirlenmesi ve amacıyla plan sürecinde istatistiksel bir analiz tekniği olarak Önem-Performans Analizi (ÖPA) kullanılmıştır. Bu analiz yönteminde amaç, iller için belirlenen alanların önem derecelerinin ve bu alanlarda gösterilen başarının katılımcı bakış açısıyla değerlendirilmesidir. Her bir özellik için hesaplanan önem ve performans ortalamaları, x-ekseninde performansın ve y-ekseninde önemin yer aldığı bir matris üzerinde gösterilmektedir. Bu sayede, özellikle kısıtlı kaynakların hangi alanlara aktarılacağı ile ilgili yönetsel konularda daha isabetli kararlar alınabilmektedir.

Şekil 14-1: Önem-Performans Matrisi

ÖPA için geliştirilen elektronik anket çalışması 3 bölümü içermektedir. İlk bölümde katılımcıların demografik özelliklerinin belirlenmesi için yaş, cinsiyet, eğitim ve çalışma durumları ile ilgili sorular yöneltilmiştir. İkinci bölümde mevcut durum analizi ile saha ziyaretlerinde sorun ve potansiyel olarak karşılaşılan alanlar belirlenerek ÖPA yöntemiyle değerlendirilecek 22 madde oluşturulmuştur. Bu alanlarda ilin önem/öncelik düzeylerinin belirlenebilmesi için katılımcılardan “1-çok önemsiz, 5-çok önemli”; yine aynı maddeler için yaşadıkları ili ne derece yeterli bulduklarını belirlemek için ise “1-çok başarısız, 5-çok başarılı” aralığında puan vermeleri istenmiştir. Anketin 3. aşamasında ise katılımcılara 21 kelime sunularak gelecek 5 yılda görmeyi tasavvur ettikleri, beklentilerini en iyi tanımlayan en fazla 5 ifadeyi seçmeleri istenmiş bu kelimeler oluşturulan vizyon ifadesinin anahtar kelimeleri olmuştur.

Analiz çalışmasının verilerinin incelenmesi ve detaylı analizi devam etmekte olup bu aşamada ankete katılım sağlayanların verdiği cevapların dağılımı sunulacaktır. Yukarıda belirtilen Önem – Performans matrisi gösterimi önümüzdeki süreçte her il ölçeğinde hazırlanarak tamamlanacaktır.

Tablo 14-2: Katılımcıların İllere Göre Dağılımı

	Sayı (n)	Yüzde
Malatya	127	16,1
Elâzığ	346	43,9
Bingöl	58	7,4
Tunceli	258	32,7
Toplam	789	100,0

Araştırmaya katılanların %43,9'unun Elâzığ, %32,7'sinin Tunceli, %16,1'inin Malatya ve %7,4'ünün Bingöl ilinden katıldığı görülmektedir.

Tablo 14-3: Katılımcıların Cinsiyete Durumlarının Dağılımı

	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı (n)	Yüzde	Sayı (n)	Yüzde	Sayı (n)	Yüzde
Malatya	42	33,1	85	66,9	127	100,0
Elâzığ	89	25,7	257	74,3	346	100,0
Bingöl	13	22,4	45	77,6	58	100,0
Tunceli	14	5,4	244	94,6	258	100,0
Toplam	158	20,0	631	80,0	789	100,0

Araştırmaya katılanların cinsiyet dağılımları incelendiğinde Tunceli ilinden katılanların %94,6'sı, Bingöl ilinden katılanların %77,6'sı ve Elâzığ ilinden katılanların %74,3'ü erkek olarak görülürken Malatya ilinden katılanların %33,1'i kadın olarak görülmektedir.

Tablo 14-4: Katılımcıların Yaş Aralıklarının Dağılımı

	15-19		20-24		25-34		35-44		45-54		55-64		65+		Toplam	
	Sayı (n)	Yüzde	Sayı (n)	Yüzde	Sayı (n)	Yüzde	Sayı (n)	Yüzde	Sayı (n)	Yüzde	Sayı (n)	Yüzde	Sayı (n)	Yüzde	Sayı (n)	Yüzde
Malatya	0	0	22	17,3	27	21,3	50	39,4	20	15,7	7	5,5	1	0,8	127	100
Elâzığ	2	0,6	12	3,5	57	16,5	128	37	105	30,3	39	11,3	3	0,9	346	100
Bingöl	0	0	2	3,4	13	22,4	22	37,9	15	25,9	6	10,3	0	0	58	100
Tunceli	0	0	14	5,4	175	67,8	45	17,4	21	8,1	3	1,2	0	0	258	100
Toplam	2	0,3	50	6,3	272	34,5	245	31,1	161	20,4	55	7	4	0,5	789	100

Tablo 14-4'ye bakıldığında Malatya ilinden katılanların %39,4'ünün, Tunceli ilinden katılanların %17,4'ünün "35-44" yaş aralığında olduğu görülmektedir.

Tablo 14-5: Katılımcıların Eğitim Durumlarının Dağılımı

	Okuma yazma bilen		İlkokul		Ortaokul/Lise		Lisans/MYO		Y.Lisans/Doktora		Toplam	
	Sayı (n)	Yüzde	Sayı (n)	Yüzde	Sayı (n)	Yüzde	Sayı (n)	Yüzde	Sayı (n)	Yüzde	Sayı (n)	Yüzde
Malatya	0	0	0	0	7	5,5	84	66,1	36	28,3	127	100
Elâzığ	1	0,3	3	0,9	40	11,6	216	62,4	86	24,9	346	100
Bingöl	1	1,7	1	1,7	9	15,5	26	44,8	21	36,2	58	100
Tunceli	0	0	1	0,4	104	40,3	128	49,6	25	9,7	258	100
Toplam	2	0,3	5	0,6	160	20,3	454	57,5	168	21,3	789	100

Katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında; Malatya ilinden katılanların %66,1'i, Elâzığ ilinden katılanların %65,5'i, Tunceli ilinden katılanların %49,6'sı ve Bingöl ilinden katılanların %44,8'i "Lisans/MYO" olduğu görülmektedir.

Tablo 14-6: Katılımcıların İş Durumlarının Dağılımı

	Öğrenci		Kamu çalışanı		Özel sektör çalışanı		Sivil toplum temsilcisi		Emekli		Çalışmıyor		Toplam	
	Sayı (n)	Yüzde	Sayı (n)	Yüzde	Sayı (n)	Yüzde	Sayı (n)	Yüzde	Sayı (n)	Yüzde	Sayı (n)	Yüzde	Sayı (n)	Yüzde
Malatya	22	17,3	91	71,7	8	6,3	1	0,8	1	0,8	4	3,1	127	100
Elâzığ	13	3,8	233	67,3	79	22,8	6	1,7	9	2,6	6	1,7	346	100
Bingöl	1	1,7	40	69	8	13,8	4	6,9	2	3,4	3	5,2	58	100
Tunceli	3	1,2	247	95,7	5	1,9	0	0	1	0,4	2	0,8	258	100
Toplam	39	4,9	611	77,4	100	12,7	11	1,4	13	1,6	15	1,9	789	100

Çalışmaya Tunceli ilinden katılanların %95,7'sinin, Malatya ilinden katılanların %71,7'sinin, Bingöl ilinden katılanların %69,0'ının ve Elâzığ ilinden katılanların %67,3'ünün kamu çalışanı olduğu görülmektedir.

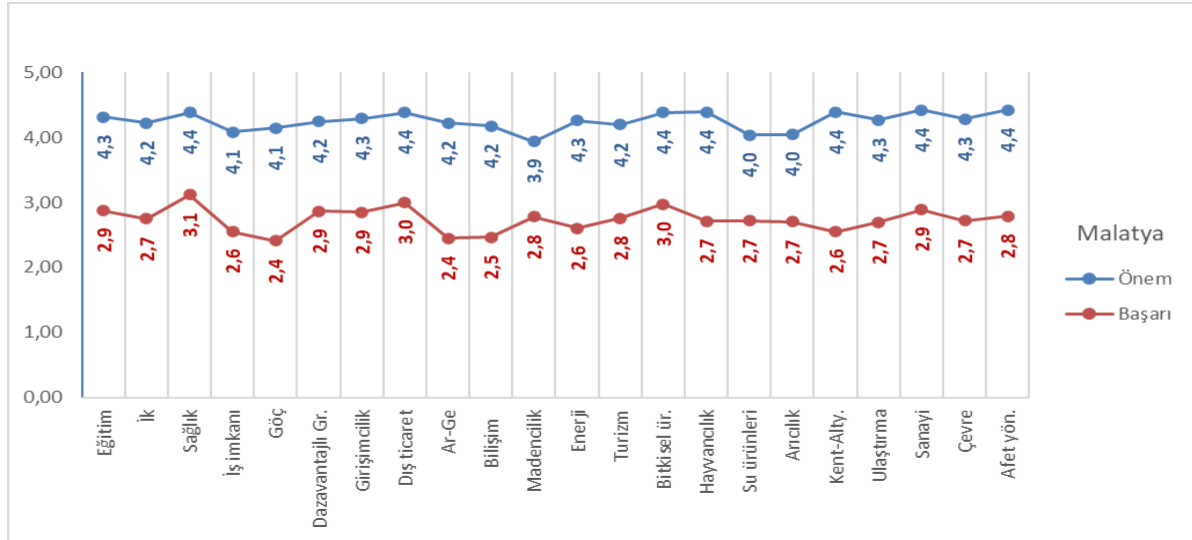
Tablo 14-7: Katılımcıların TRB1 Bölgesini (Malatya, Elâzığ, Bingöl, Tunceli) Gelecek 5 Yılda Görmeyi Tasavvur Ettikleri, En İyi Tanımlayan İfadelerin Dağılımı

	Sayı (n)	Yüzde
Üreten	367	11,0
Eğitilmiş	357	10,7
Yaşanabilir	298	8,9
Gelişen	280	8,4
Doğal Kaynakları Korunan	273	8,2
Güvenli	222	6,7
Refah Düzeyi Yüksek	218	6,5
Cazibe Merkezi	184	5,5
Sanayileşen	181	5,4
Bilgi Toplumu	167	5,0
Girişimci	158	4,7
İş Birliği Kültürüne Sahip	116	3,5

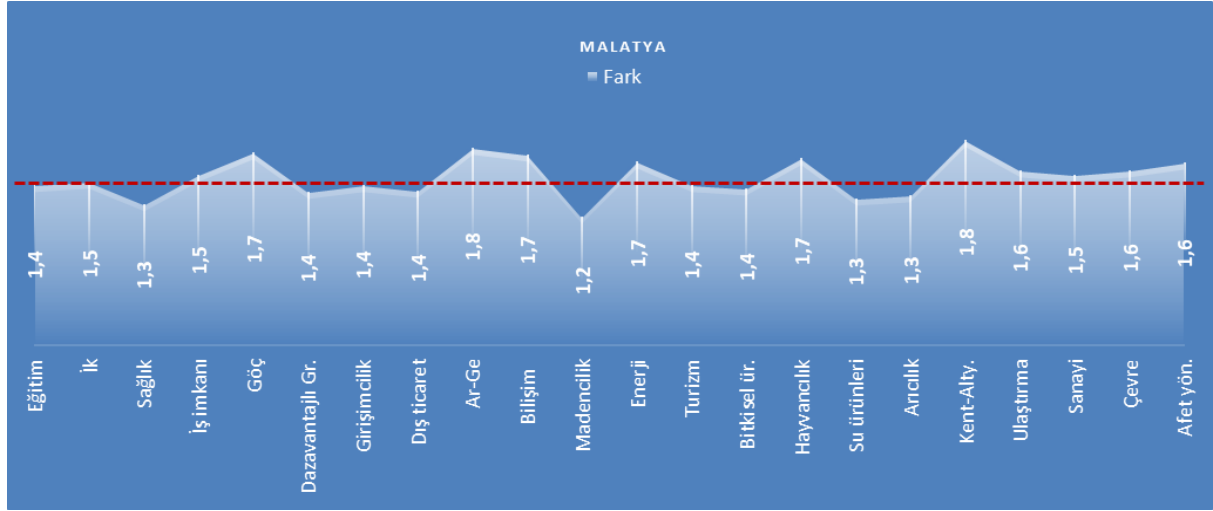
Yenilikçi	95	2,8
Kültürel Çeşitliliği Benimseyen	94	2,8
Markalaşan	91	2,7
Verimli	67	2,0
Erişilebilir	52	1,6
Rekabetçi	37	1,1
Katılımcı	30	0,9
Küresel Uyum	25	0,7
Öncü	22	0,7
Toplam	3.334	100,0

Araştırmaya katılanların %11,0'ının TRB1 Bölgesini (Malatya, Elâzığ, Bingöl, Tunceli) gelecek 5 yılda görmeyi tasavvur ettikleri, en iyi tanımlayan ifadenin %11 ile “Üreten”, %10,7'sinin “Eğitilmiş” ve %8,9'unun “Yaşanabilir” olduğunu belirttikleri görülmektedir.

Şekil 14-2: Malatya İli Önem-Başarı Grafiği

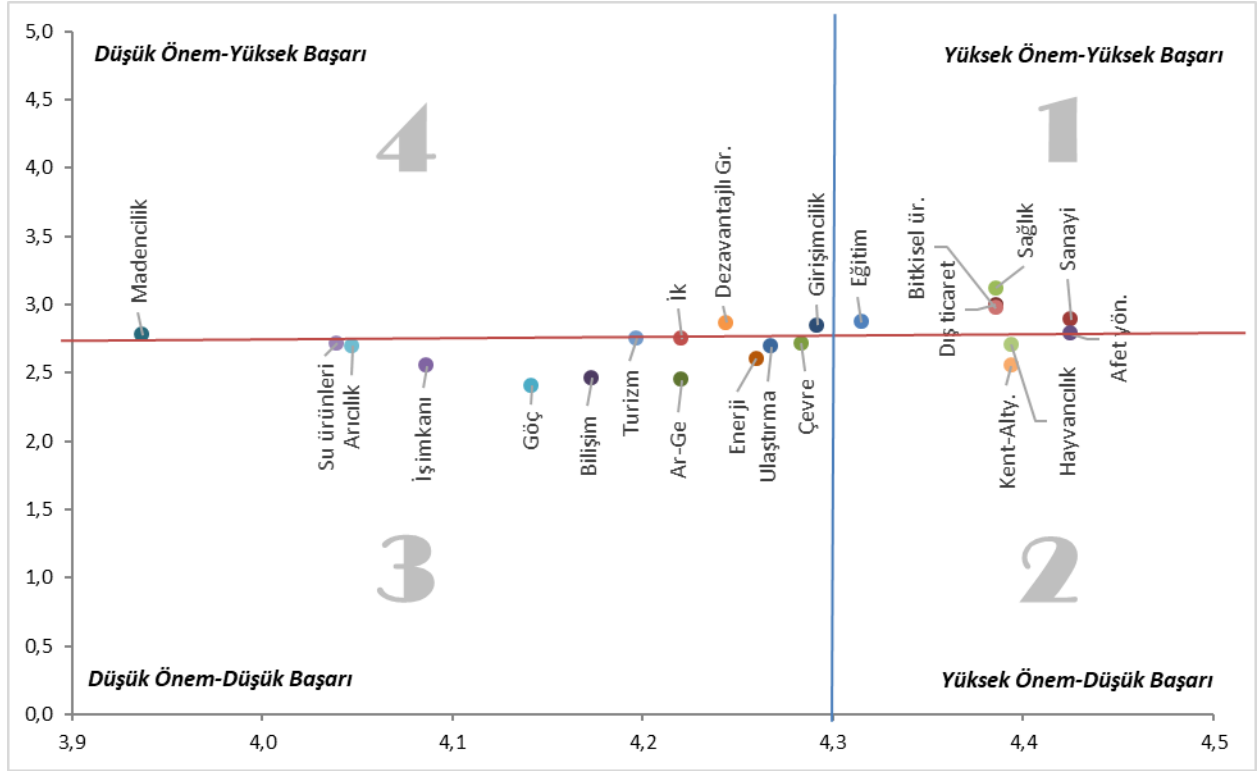

Şekil 14-3: Malatya İli Önem-Başarı Fark Grafiği

Bu bağlamda, Malatya ili için yukarıdaki çizgi grafikte 22 maddenin tamamında negatif performans boşluğu olduğu görülmektedir. Önem ortalaması ile performans ortalaması arasındaki boşluğun kısmen azaldığı alanlar fark grafiğinde daha detaylı görülebilmektedir. Fark grafiğindeki değerler Başarı ve Önem puan ortalamaları arasındaki farkı ifade etmektedir. Tüm farklar ortalaması 1,5'tir. Bu grafiğe göre, Eğitim, Sağlık Hizmetleri, Dezavantajlı gruplar, Girişimcilik, Dış ticaret, Madencilik, Turizm, Bitkisel ürünler, Su ürünleri, Arıcılık, gibi alanlarda performansın yükseldiği ve/veya atfedilen önem düzeyinin düşük olduğu yorumu yapılabilir. Aradaki boşluğun görece fazla olduğu alanlar yoğunlaşılması gereken, il için kritik alanlardır.

Şekil 14-4: Malatya İli Önem-Performans Matrisi

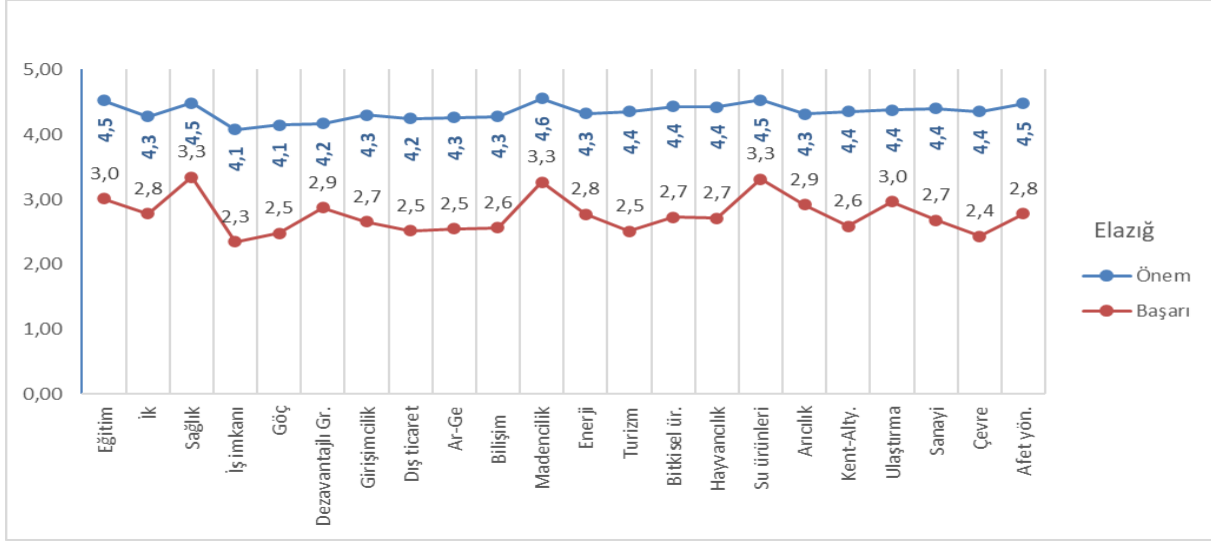
ÖPA matrisine göre Malatya ili için;

Malatya ili verilerine göre, Önem puanı ortalaması **4,3** iken Başarı Puanı ortalaması **2,7**'dir.

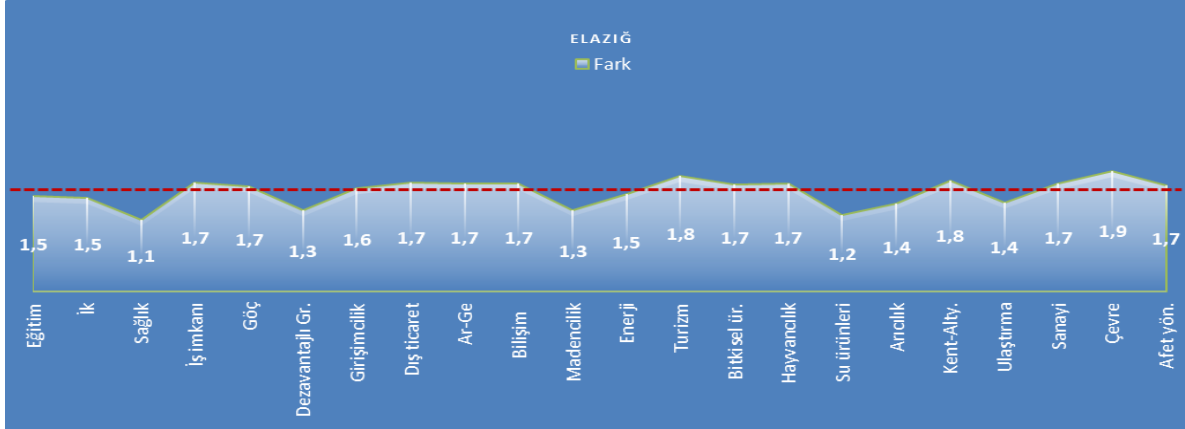
- **Korunması Gerekenler (1 Nolu bölge):** Bu bölge hem önem puan ortalamasının üzerinde hem de başarı puan ortalamasının üzerinde puan almış olan alanların bulunduğu bölgedir. Bu bölgede bulunan alanlarda mevcut durumun korunması gerekmektedir. Eğitim, Dış Tic., Bitkisel ürünler, Sağlık, Sanayi gibi alanlar bu bölgede bulunmaktadır.
- **Yoğunlaşılması Gerekenler (2 Nolu bölge):** Bu bölge, Önem puan ortalamasının üzerinde ancak başarı puan ortalamasının altında puan almış olan alanların bulunduğu bölgedir. PENALTY Bölgesi olarak ta adlandırılır. En kritik bölgedir. Bu bölgedeki alanlarda başarı puanını yükseltmeye yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Hayvancılık, Kent Altyapısı, Afet yönetimi gibi alanlar bu bölgede bulunmaktadır.
- **Düşük Öncelikliler (3 Nolu bölge):** Bu bölge, hem önem puan ortalamasının altında hem de başarı puan ortalamasının altında puan almış olan alanların bulunduğu bölgedir. Bu bölgede bulunan alanlarda yapılacak çalışmalar öncelikli değildir. Su ürünleri, Arıcılık, İş imkanları, Göç, Bilişim, Turizm, İnsan kaynakları, Ar-Ge, Enerji, Ulaştırma, Çevre gibi alanlar bu bölgede bulunmaktadır.

- **Olası Aşırılıklar (4 Nolu bölge):** Bu bölge, Önem puan ortalamasının altında ancak başarı puan ortalamasının üzerinde puan almış olan alanların bulunduğu bölgedir. Bu bölgedeki alanlarda başarıyı arttıracak çalışmalar yapılmasına gerek yoktur. Madencilik, Dezavantajlı gruplar, Girişimcilik gibi alanlar bu bölgede bulunmaktadır.

Şekil 14-5: Elâzığ İli için Önem-Başarı Grafiği

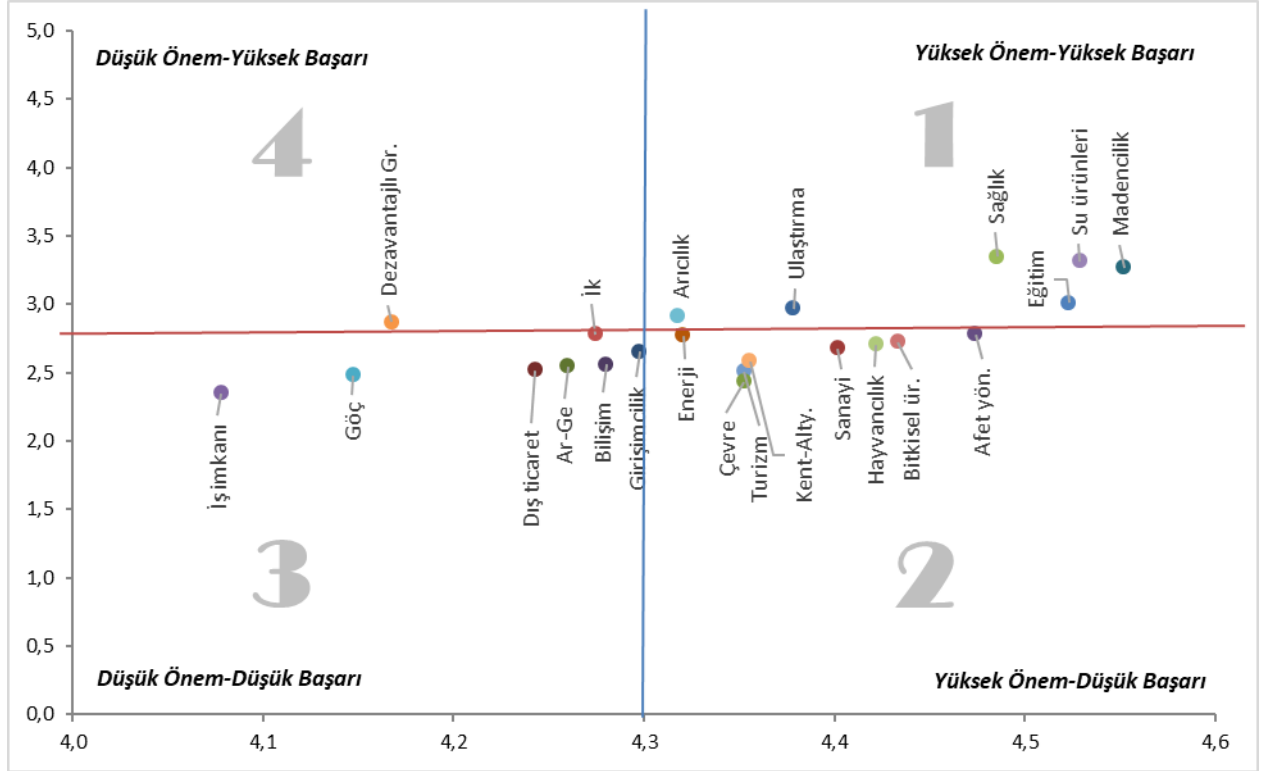

Şekil 14-6: Elâzığ İli için Önem-Başarı Fark Grafiği

Elâzığ ili için, Şekil 14-5'te görüldüğü üzere 22 maddenin tamamında negatif performans boşluğu olduğu görülmektedir. Önem ortalaması ile performans ortalaması arasındaki boşluğun kısmen azaldığı alanlar fark grafiğinde daha detaylı görülebilmektedir. Fark grafiğindeki değerler Başarı ve Önem puan ortalamaları arasındaki farkı ifade etmektedir. Tüm farklar ortalaması 1,6'dır. Bu grafiğe göre, Eğitim, İnsan Kaynakları, Sağlık Hizmetleri, Dezavantajlı gruplar, Madencilik, Enerji, Su ürünleri, Arıcılık, Ulaştırma gibi alanlarda performansın yükseldiği ve/veya atfedilen önem düzeyinin düşük olduğu yorumu yapılabilir. Aradaki boşluğun görece fazla olduğu alanlar yoğunlaştırılması gereken, il için kritik alanlardır.

Şekil 14-7: Elâzığ İli Önem-Performans Matrisi

ÖPA matrisine göre Elâzığ ili için;

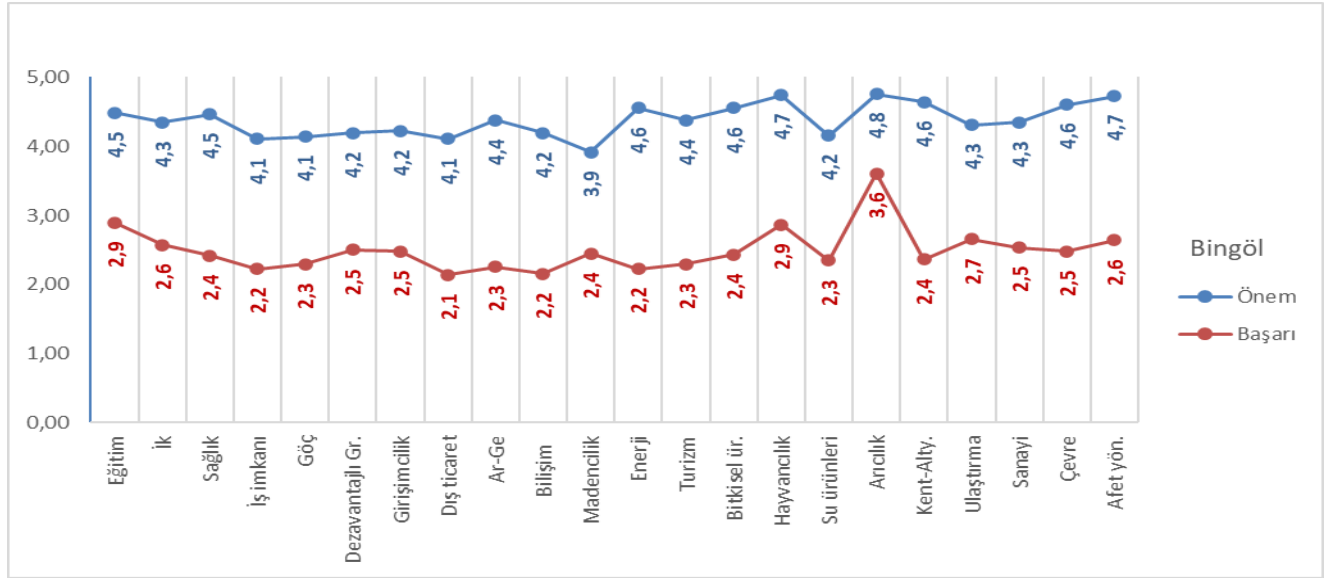
Elâzığ ili verilerine göre, Önem puanı ortalaması 4,3 iken Başarı Puanı ortalaması 2,'dir.

- **Korunması Gerekenler (1 Nolu bölge):** Bu bölge hem önem puan ortalamasının üzerinde hem de başarı puan ortalamasının üzerinde puan almış olan alanların bulunduğu bölgedir. PENALTY Bölgesi olarak ta adlandırılır. En kritik bölgedir. Bu bölgede bulunan alanlarda mevcut durumun korunması gerekmektedir. Arıcılık, Ulaştırma, Sağlık, Eğitim, Su ürünleri, Madencilik gibi alanlar bu bölgede bulunmaktadır.
- **Yoğunlaşılması Gerekenler (2 Nolu bölge):** Bu bölge, Önem puan ortalamasının üzerinde ancak başarı puan ortalamasının altında puan almış olan alanların bulunduğu bölgedir. Bu bölgedeki alanlarda başarı puanını yükseltmeye yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Enerji, Çevre, Turizm, Hayvancılık, Kent Altyapısı, Sanayi, Bitkisel ürünler, Afet yönetimi gibi alanlar bu bölgede bulunmaktadır.
- **Düşük Öncelikliler (3 Nolu bölge):** Bu bölge, hem önem puan ortalamasının altında hem de başarı puan ortalamasının altında puan almış olan alanların bulunduğu bölgedir. Bu

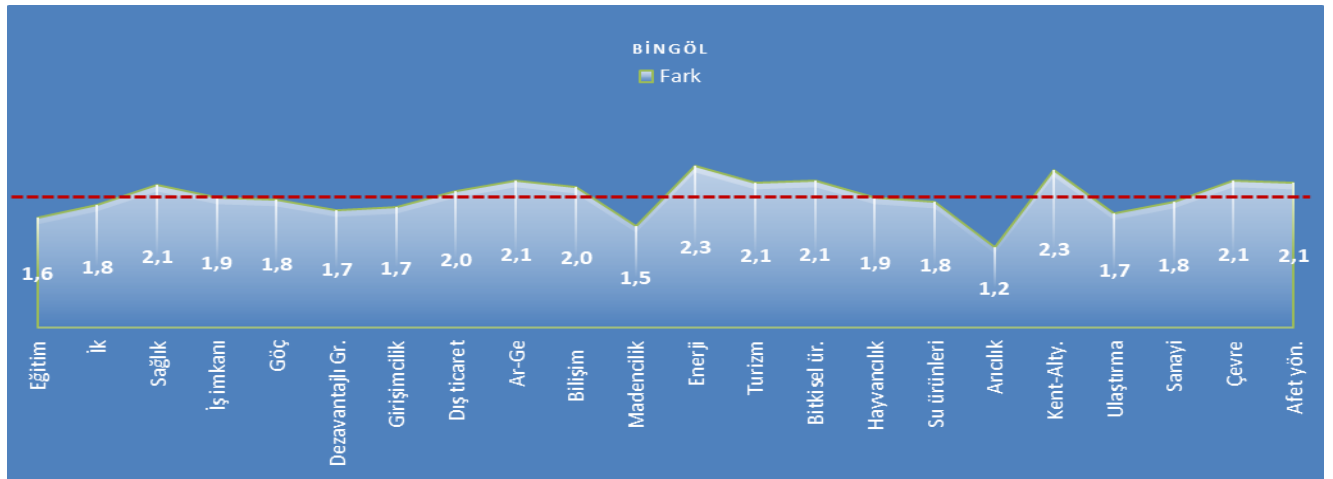
bölgede bulunan alanlarda yapılacak çalışmalar öncelikli değildir. İş imkânları, göç, Dış Ticaret, Ar-Ge, Bilişim, Girişimcilik gibi alanlar bu bölgede bulunmaktadır.

- **Olası Aşırılıklar (4 Nolu bölge):** Bu bölge, Önem puan ortalamasının altında ancak başarı puan ortalamasının üzerinde puan almış olan alanların bulunduğu bölgedir. Bu bölgedeki alanlarda başarıyı arttıracak çalışmalar yapılmasına gerek yoktur. Dezavantajlı gruplar bu bölgede bulunmaktadır.

Şekil 14-8: Bingöl İli için Önem-Başarı Grafiği

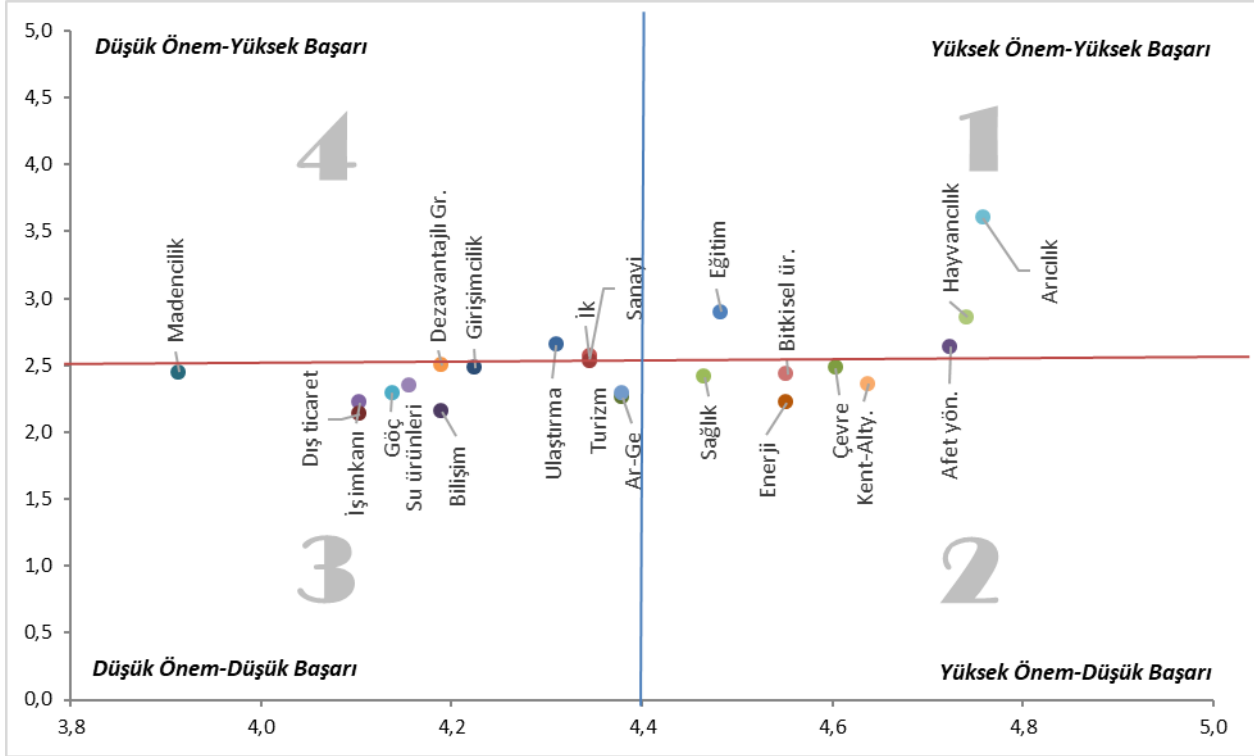
Şekil 14-9: Bingöl İli için Önem-Başarı Fark Grafiği

Yukarıdaki çizgi grafikte 22 maddenin tamamında negatif performans boşluğu olduğu görülmektedir. Önem ortalaması ile performans ortalaması arasındaki boşluğun kısmen azaldığı alanlar fark grafiğinde daha detaylı görülebilmektedir. Fark grafiğindeki değerler Başarı ve Önem puan ortalamaları arasındaki farkı ifade etmektedir. Tüm farklar ortalaması 1,9'dur. Bu grafiğe göre, Eğitim, İnsan Kaynakları, Göç, Dezavantajlı gruplar, Girişimcilik, Madencilik, Su

ürünleri, Arıcılık, Ulaştırma, Sanayi gibi alanlarda performansın yükseldiği ve/veya atfedilen önem düzeyinin düşük olduğu yorumu yapılabilir. Aradaki boşluğun görece fazla olduğu alanlar yoğunlaşılması gereken, il için kritik alanlardır.

Şekil 14-10. Bingöl İli için Önem-Performans Matrisi

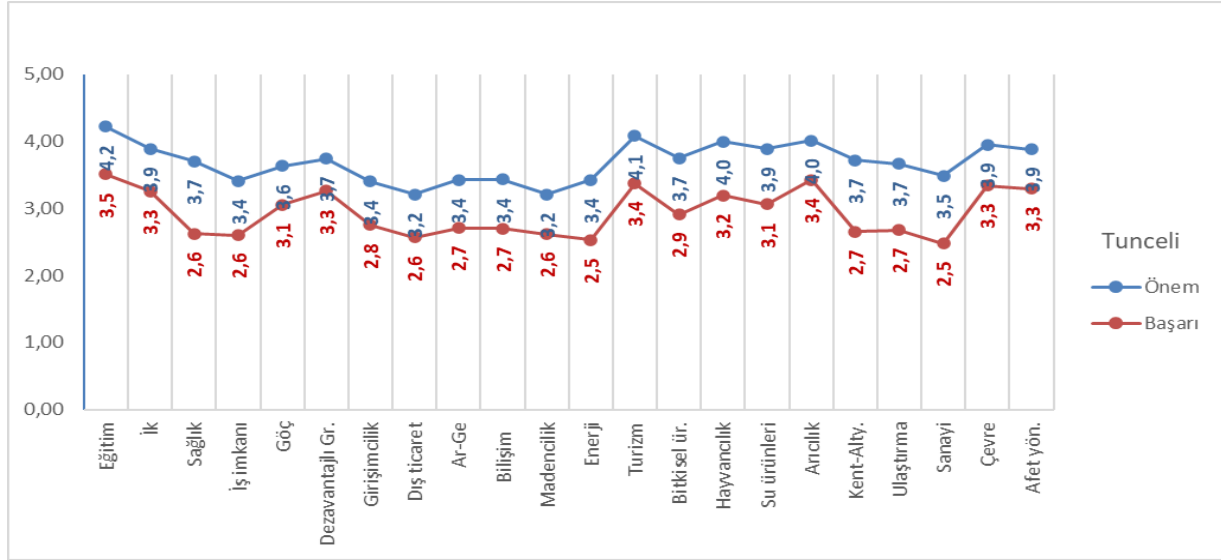
ÖPA matrisine göre Bingöl ili için;

Bingöl ili verilerine göre, Önem puanı ortalaması **4,4** iken Başarı Puanı ortalaması **2,5**'tir.

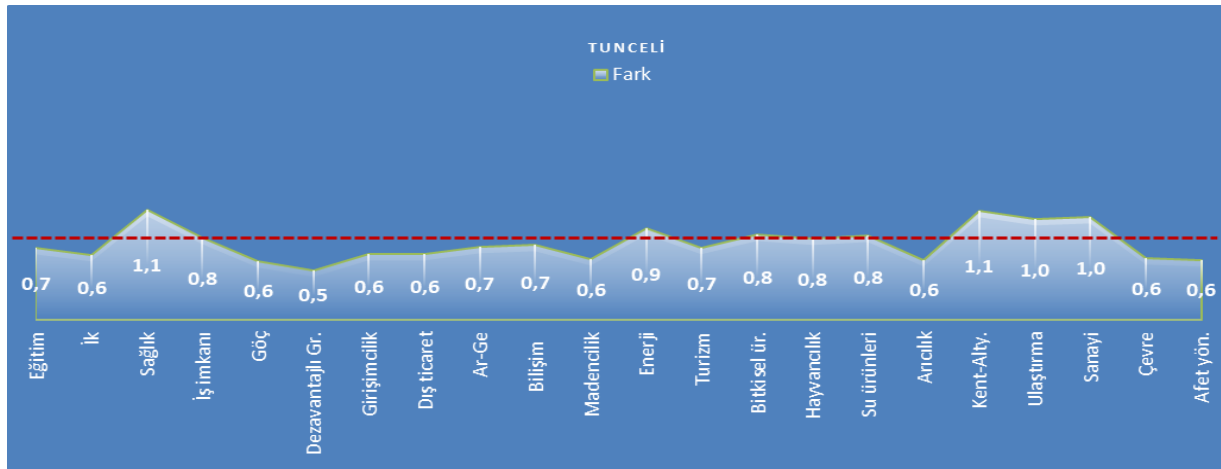
- **Korunması Gerekenler (1 Nolu bölge):** Bu bölge hem önem puan ortalamasının üzerinde hem de başarı puan ortalamasının üzerinde puan almış olan alanların bulunduğu bölgedir. Bu bölgede bulunan alanlarda mevcut durumun korunması gerekmektedir. Eğitim, Hayvancılık, Arıcılık. Afet yönetimi gibi alanlar bu bölgede bulunmaktadır.
- **Yoğunlaşılması Gerekenler (2 Nolu bölge):** Bu bölge, Önem puan ortalamasının üzerinde ancak başarı puan ortalamasının altında puan almış olan alanların bulunduğu bölgedir. PENALTY Bölgesi olarak ta adlandırılır. En kritik bölgedir. Bu bölgedeki alanlarda başarı puanını yükseltmeye yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Sağlık, Enerji, Bitkisel ür., Çevre, Kent Altyapısı gibi alanlar bu bölgede bulunmaktadır.

- **Düşük Öncelikliler (3 Nolu bölge):** Bu bölge, hem önem puan ortalamasının altında hem de başarı puan ortalamasının altında puan almış olan alanların bulunduğu bölgedir. Bu bölgede bulunan alanlarda yapılacak çalışmalar öncelikli değildir. Dış Tic., Su ürünleri, İş imkanları, Göç, Bilişim, Dezavantajlı gruplar, Madencilik, Girişimcilik, Ar-Ge, Turizm, gibi alanlar bu bölgede bulunmaktadır.
- **Olası Aşırılıklar (4 Nolu bölge):** Bu bölge, Önem puan ortalamasının altında ancak başarı puan ortalamasının üzerinde puan almış olan alanların bulunduğu bölgedir. Bu bölgedeki alanlarda başarıyı arttıracak çalışmalar yapılmasına gerek yoktur. Ulaştırma, İnsan kaynakları, Sanayi gibi alanlar bu bölgede bulunmaktadır.

Şekil 14-11: Tunceli İli için Önem-Başarı Grafiği

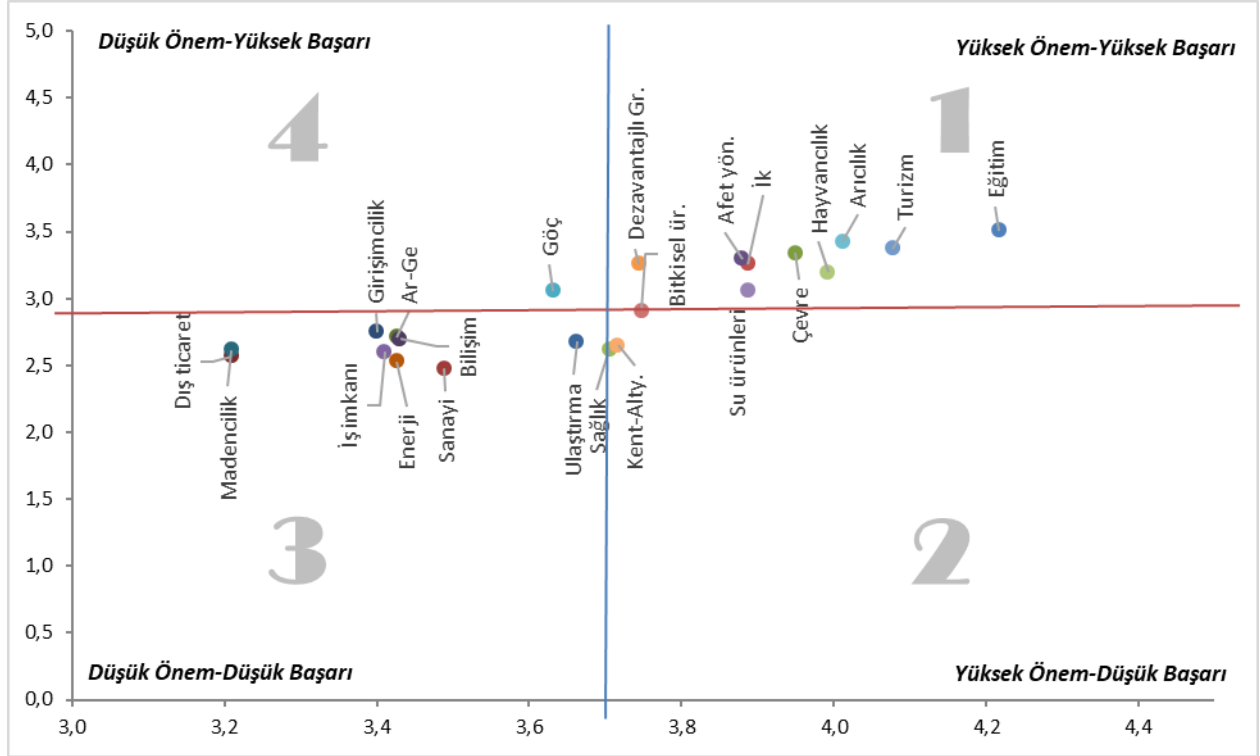
Şekil 14-12: Tunceli İli için Önem-Başarı Fark Grafiği

Yukarıdaki çizgi grafikte 22 maddenin tamamında negatif performans boşluğu olduğu görülmektedir. Önem ortalaması ile performans ortalaması arasındaki boşluğun kısmen azaldığı

alanlar fark grafiğinde daha detaylı görülebilmektedir. Fark grafiğindeki değerler Başarı ve Önem puan ortalamaları arasındaki farkı ifade etmektedir. Tüm farklar ortalaması 0,8'dir. Bu grafiğe göre, Eğitim, İnsan Kaynakları, Göç, Dezavantajlı gruplar, Girişimcilik, Dış ticaret, Ar-Ge, Bilişim, Madencilik, Turizm, Arıcılık, Çevre, Afet yönetimi gibi alanlarda performansın yükseldiği ve/veya atfedilen önem düzeyinin düşük olduğu yorumu yapılabilir. Aradaki boşluğun görece fazla olduğu alanlar yoğunlaşılması gereken, il için kritik alanlardır.

Şekil 14-13: Tunceli İli için Önem-Performans Matrisi

ÖPA matrisine göre Tunceli ili için;

Tunceli ili verilerine göre, Önem puanı ortalaması 3,7 iken Başarı Puanı ortalaması 2,9'dur.

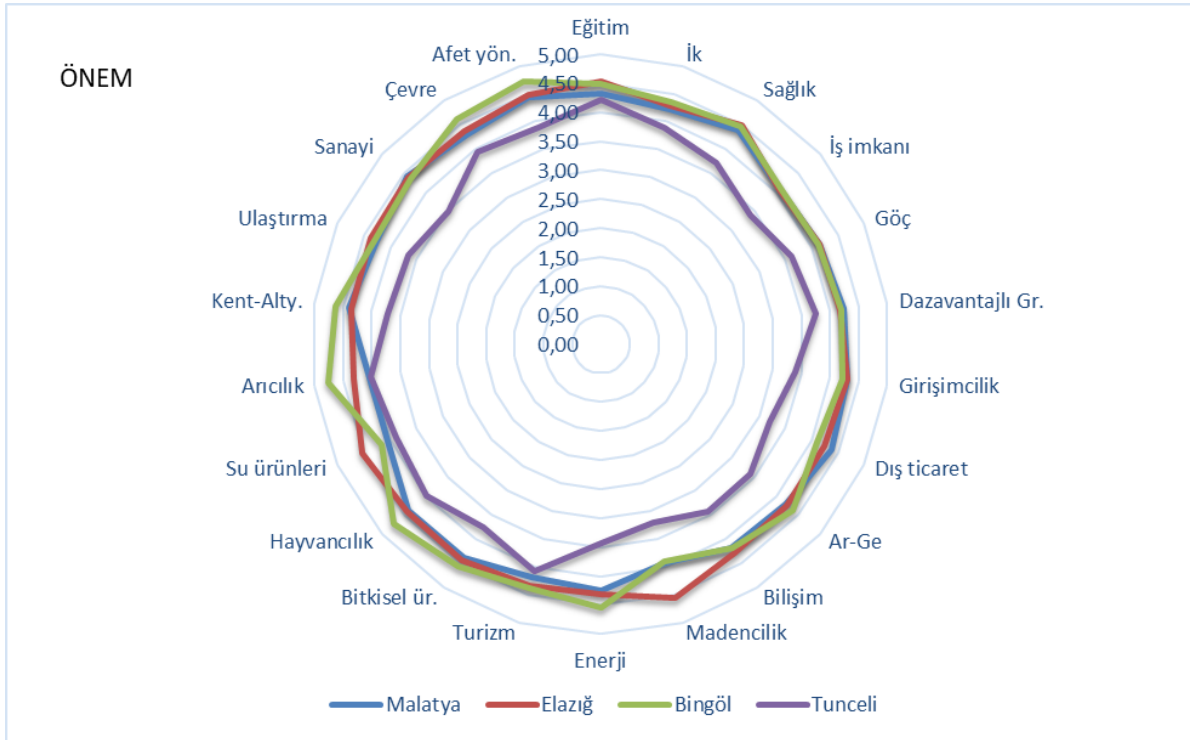
- **Korunması Gerekenler (1 Nolu bölge):** Bu bölge hem önem puan ortalamasının üzerinde hem de başarı puan ortalamasının üzerinde puan almış olan alanların bulunduğu bölgedir. Bu bölgede bulunan alanlarda mevcut durumun korunması gerekmektedir. Eğitim, Dezavantajlı gruplar, Bitkisel ür., Afet yönetimi, İnsan kaynakları, Su ürünleri, Çevre, Hayvancılık, Arıcılık, Turizm, gibi alanlar bu bölgede bulunmaktadır.
- **Yoğunlaşılması Gerekenler (2 Nolu bölge):** Bu bölge, Önem puan ortalamasının üzerinde ancak başarı puan ortalamasının altında puan almış olan alanların bulunduğu bölgedir. PENALTY Bölgesi olarak ta adlandırılır. En kritik bölgedir. Bu bölgedeki

alanlarda başarı puanını yükseltmeye yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Kent Altyapısı gibi alanlar bu bölgede bulunmaktadır.

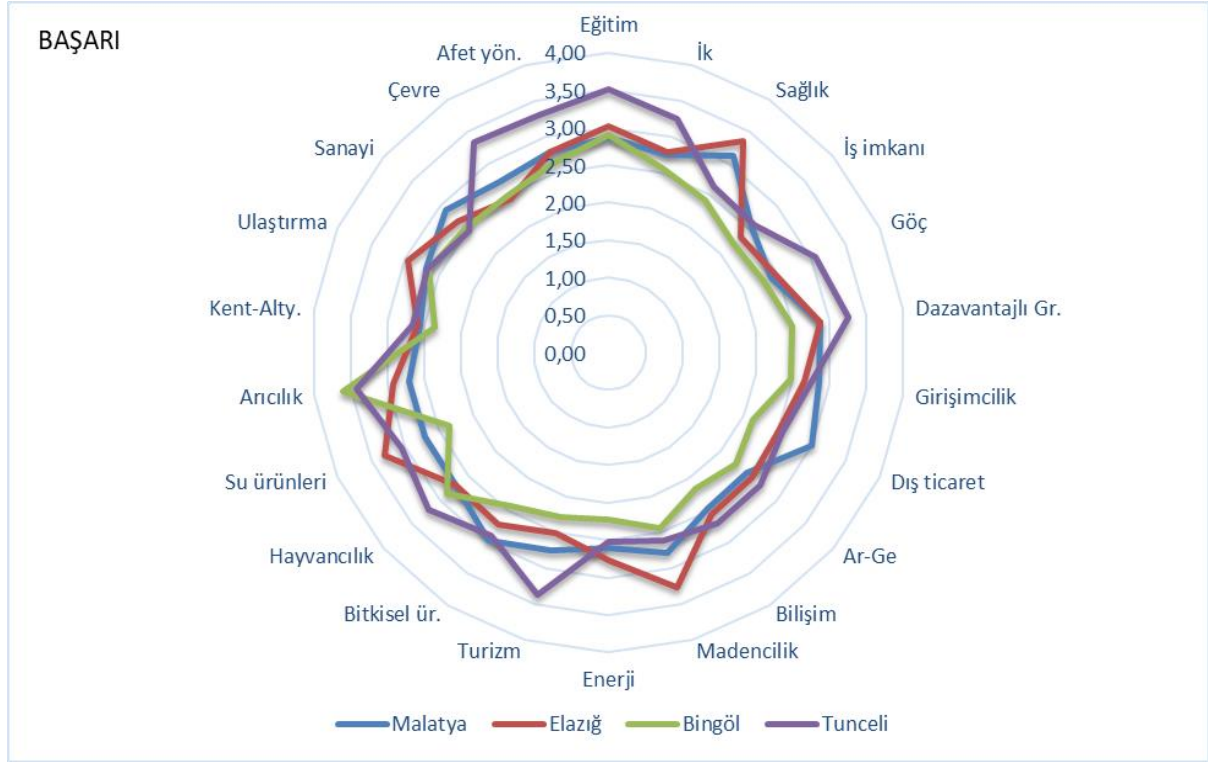
- **Düşük Öncelikliler (3 Nolu bölge):** Bu bölge, hem önem puan ortalamasının altında hem de başarı puan ortalamasının altında puan almış olan alanların bulunduğu bölgedir. Bu bölgede bulunan alanlarda yapılacak çalışmalar öncelikli değildir. İş imkanları, Bilişim, Madencilik, Girişimcilik, Dış Tic., Sağlık, Sanayi, Ar-Ge, Enerji, Ulaştırma gibi alanlar bu bölgede bulunmaktadır.
- **Olası Aşırılıklar (4 Nolu bölge):** Bu bölge, Önem puan ortalamasının altında ancak başarı puan ortalamasının üzerinde puan almış olan alanların bulunduğu bölgedir. Bu bölgedeki alanlarda başarıyı arttıracak çalışmalar yapılmasına gerek yoktur. Göç bu bölgede bulunmaktadır.

Aşağıdaki şekilde her bir alanın il bazlı olarak önem ve başarı puanları arasındaki fark ortalamalarına yer verilmiştir.

Şekil 14-14: İl Bazlı Genel Önem Puanı

Şekil 14-15: İl Bazlı Genel Başarı Puanı

Tüm veriler birlikte incelendiğinde Tunceli ilinde önem ve başarı puanları arasındaki farkın düşük olduğu görülmektedir. Bu durum Tunceli ilinin nispi olarak daha başarılı bulunduğu şeklinde yorumlanabilir. Ancak, yukarıdaki grafikler incelendiğinde Tunceli için önem puanlarının diğer illere nazaran daha düşük olduğu net bir şekilde görülmektedir. Başarı puanları grafiği incelendiğinde, genel olarak başarı puanlarının birbirlerine yakın oldukları görülmektedir.

Özetle, Tunceli ili özelinde Önem ve Başarı puanları arasında oluşan farkın az olmasının nedeninin belirtilen alanlarla ilgili önem puanlarına katılımcıların düşük puan vermesi olduğu söylenebilir. Önem düzeylerinin düşük olması performans boşluğunun daralmasına neden olduğu söylenebilir.

15 KAYNAKÇA

- AFAD. (2022, 09 01). Türkiye Deprem Tehlike Haritaları İnteraktif Web Uygulaması: <https://tdth.afad.gov.tr/TDTH/main.xhtml> adresinden alındı
- AFAD. (2022, 09 05). *Deprem/Aletsel Dönem Deprem Kataloğu(1900-Günümüz $M \geq 4.0$)*. Afet ve Acil Durum Başkanlığı: <https://deprem.afad.gov.tr/event-instrumental> adresinden alındı
- Fırat Kalkınma Ajansı. (2021). *TRB1 İlleri Turizm Memnuniyet Düzeyi Anketi*.
- Avcı, V. (2019). Kış turizm merkezlerine yeni bir örnek: Hesarek Dağı (Bingöl-Türkiye). V. Avcı içinde, *1. İSTANBUL ULUSLARARASI COĞRAFYA KONGRESİ BİLDİRİ KİTABI* (s. 1173). İstanbul: 1. İstanbul Uluslararası Coğrafya Kongresi Bildiri Kitabı.
- Bingöl İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü. (2021). İl Afet Risk Azaltma Planı-Bingöl. Bingöl, Türkiye.
- Bingöl İl Göç İdaresi Müdürlüğü, 2021. (tarih yok).
- Bingöl, Elâzığ, Malatya ve Tunceli Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birlikleri. (tarih yok).
- Bingöl, Elâzığ, Malatya ve Tunceli Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları. (tarih yok).
- Bingöl, Elâzığ, Malatya ve Tunceli Ticaret ve Sanayi Odaları. (tarih yok).
- Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü. (2022, Ocak 18). *Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü*. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü Web Sayfası: <https://www.unwto.org/news/tourism-grows-4-in-2021-but-remains-far-below-pre-pandemic-levels> adresinden alındı
- BTK. (2022).
- Cumhurbaşkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2022, Eylül).
- Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği B. . (2021). *Hava Kalitesi Bülteni*.
- ÇŞİDB. (2021). *Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Çevre Durum Raporu*. Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı.
- DHMİ. (2022).
- DSİ. (2022). *DSİ*. <https://www.dsi.gov.tr/Sayfa/Detay/1344> adresinden alındı
- Elâzığ İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü. (2021). İl Afet Risk Azaltma Planı. Elâzığ, Türkiye.
- EPDK. (2022).
- Fırat Kalkınma Ajansı. (tarih yok). Fırat Kalkınma Ajansı.
- Fırat Kalkınma Ajansı. (2012). *TRB1 Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Stratejisi ve Eylem Planı*. Malatya: Fırat Kalkınma Ajansı.
- Fırat Kalkınma Ajansı. (2022, Mayıs). İzleme ve Değerlendirme Birimi Veritabanı. Malatya.
- GBS. (2019). *GBS*. GBS: <https://gbsrapor.sanayi.gov.tr> adresinden alındı
- Go Türkiye*. (2022). Go Türkiye: <https://goturkiye.com/> adresinden alındı
- <https://www.tuik.gov.tr>. (2022). Türkiye İstatistik Kurumu: Fasıllara Göre İhracat adresinden alındı
- Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü. (2022). Kalkınma Ajansları Yayın Hazırlama Kılavuzu. Ankara.
- KGM. (2022).
- Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü*. (2021). Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Web sitesi: <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44797/tasinmaz-kultur-varliklari-ve-sit->

alanlari.html adresinden alındı

Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2022, Ağustos 19). *Kültür ve Turizm Bakanlığı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı web sitesi: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html> adresinden alındı

Malatya İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü. (2021). *İl Afet Risk Azaltma Planı-Malatya*. Malatya, Türkiye.

Maliye Bakanlığı, Gelir İdaresi Başkanlığı. (2022).

MB. (2022).

Meteoroloji, 1. B. (2022). *TRB1 Bölgesi İklim Durumu Raporu*. Elâzığ: Meteoroloji, 13. Bölge Müdürlüğü.

Sanayi Bölgeleri Genel Müdürlüğü. (2022).

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2022, Temmuz).

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2022). <https://www.sanayi.gov.tr> adresinden alındı

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü. (2022, Haziran).

T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (tarih yok).

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021. (tarih yok).

T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (tarih yok).

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı. (tarih yok).

T.C. Ticaret Bakanlığı. (tarih yok).

T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü. (tarih yok).

TCDD. (2022).

Teknoloji Odaklı Sanayi Hamlesi Ürün Listesi. (2022). Teknoloji Odaklı Sanayi Hamlesi: <http://www.hamle.gov.tr/Home/UrunListesi> adresinden alındı

TOBB. (2022). *TOBB Sanayi Veri Tabanı*. TOBB. adresinden alındı

TÜİK. (2022). <https://www.tuik.gov.tr/> adresinden alındı

Tunceli İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü. (2021). *İl Afet Risk Azaltma Planı-Tunceli*. Tunceli: Tunceli İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü.

TÜİK. (2012, Kasım 14). *Nüfus ve Demografi İstatistikleri*. Türkiye İstatistik Kurumu: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1> adresinden alındı

TÜİK 2021 Yılı Gelir ve Yaşam İstatistikleri. (tarih yok).

TÜİK 2021 Yılı Yoksulluk İstatistikleri. (tarih yok).

TÜİK. (2022). *Belediye Atık İstatistikleri*.

TÜİK. (2022). *Çevre ve Enerji İstatistikleri*.

TÜİK. (2022). *Enerji Tüketim İstatistikleri*.

TÜİK. (2022, 8 15). *Nüfus ve Demografi*. TÜİK: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Nufus-ve-Demografi-109> adresinden alındı

TÜİK. (2022, Kasım 14). *Nüfus ve Demografi İstatistikleri*. Türkiye İstatistik Kurumu: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1> adresinden alındı

TÜİK. (2022, Ocak 31). *TÜİK*. TÜİK Web Sitesi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turizm-Istatistikleri-IV.Ceyrek:-Ekim-Aralik-ve-Yillik,-2021-45785> adresinden alındı

TÜİK. (2022, Haziran 1). *TÜİK*. TÜİK Web Sitesi: www.tuik.gov.tr adresinden alındı

Türkiye İhracatçılar Meclisi. (2022). *İhracat Rakamları*. Türkiye İhracatçılar Meclisi: <https://tim.org.tr/tr/ihracat-rakamlari> adresinden alındı

Türkiye İstatistik Kurumu. (2022, 08 10). *MEDAS Veri Tabanı*. 08 10, 2022 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu. adresinden alındı

TÜRKPATENT. (2022). <https://www.turkpatent.gov.tr/> adresinden alındı

Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü. (2021). Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü Web Sitesi: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html> adresinden alındı

YerSis. (2020, 8 15). *YER-SİS*. YER-SİS: <https://yersis.gov.tr/web/#> adresinden alındı